

Nr 96.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvister, lag om vissa arbetsafstal, lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken, lag om ändring af 2 § lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906, lag angående ändring af 158 § utsökningslagen, lag angående ändring af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 samt lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen; gifven Stockholms slott den 11 mars 1910.

Under åberopande af bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare,
- 2) lag om särskild domstol i vissa arbetstvister,
- 3) lag om vissa arbetsafstal,
- 4) lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken,
- 5) lag om ändring af 2 § lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906,
- 6) lag angående ändring af 158 § utsökningslagen,
- 7) lag angående ändring af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 samt

8) lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen.

Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom

GUSTAF ADOLF.

Albert Petersson.

Förslag

till

L a g

om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Arbetsgifvare eller förening af arbetsgifvare äge att med de härnadan eller eljest i lag stadgade inskränkningar sluta aftal med fackförening, fackförbund eller annan dylik förening af arbetare om villkor, som skola lända till efterrättelse vid arbetsaftals ingående, samt om förhållandena i öfrigt mellan arbetsgifvare och arbetare.

Såsom arbetare anses enligt denna lag äfven arbetsförman, handelsbiträde och annan, som innehar därmed jämförlig anställning.

2 §.

Kollektivaftal, som i 1 § sägs, skall upprättas skriftligen.

Vid tolkning af kollektivaftal skall tagas hänsyn ej blott till den upprättade handlingens innehåll utan äfven till hvad som förekommit vid förhandlingar rörande aftalets tillkomst eller eljest skäligen kan tjäna till ledning i fråga om tolkningen.

3 §.

Kollektivaftal skall i fråga om yrkesgrupper, som i aftalet afses, lända till efterrättelse ej mindre för arbetsgifvare eller arbetare, som vid dess ingående var medlem af förening, som slutit aftalet, än äfven för den, som sedermera inträdt i föreningen.

Hafva flera föreningar sammanslutit sig till en förening, skola enligt denna lag såsom medlemmar af den förening anses jämväl medlemmarna af de föreningar, som sammanslutit sig.

4 §.

Ingås arbetsaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, för hvilka kollektivaftal skall lända till efterrättelse, skola, ändå att annorlunda öfverenskommits, kollektivaftalets bestämmelser blifva gällande.

5 §.

I fråga om arbetsaftal, som slutes mellan arbetsgifvare och arbetare, af hvilka endast den förre är bunden af kollektivaftal, skall kollektivaftalet äga tillämpning i den mån arbetsaftalet icke innehåller andra bestämmelser.

6 §.

Kollektivaftal vare ej bindande utöfver fem år från det aftalet slöts. Är i aftalet sagda tid öfverskriden, och vill endera parten frånträda aftalet, när den tid är ute, uppsäga detsamma tre månader förut. Ej må dock, där i aftalet är bestämdt, att detsamma skall upphöra å viss dag, uppsägning ske till annan kalenderdag, ändå att aftalet sålunda varder gällande utöfver fem år.

Är ej tiden för aftalets giltighet bestämd, skall aftalet anses ingånget för ett år.

Uppsäges ej aftal inom därför bestämd tid eller, då viss uppsägnings-tid ej är stadgad, tre månader före giltighetstidens slut, skall aftalet anses förlängdt för ett år.

7 §.

Varder, då å ena sidan flera deltagit i kollektivaftal, hos en af dem aftalet uppsagdt, och vill af sådan anledning någon af de öfriga uppsäga aftalet, äge tid därtill inom tre veckor efter den dag, då enligt aftalet eller bestämmelse i 6 § uppsägning eljest skolat senast verkställas; uppsäger en af dem själf aftalet, och vill förty någon af de öfriga frånträda aftalet, eller den, hos hvilken uppsägning skett, frånträda aftalet i hvad rörer dem, som ej uppsagt, eller någon af dem, vare lag samma.

8 §.

Under den tid kollektivaftal är gällande, må ej, ändå att annorlunda i aftalet bestämts, af arbetsgifvare eller arbetare, som äro af aftalet bundna, arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd vidtagas i syfte att åstadkomma ändring i aftalet eller på grund af tvist om tolkning eller tillämpning af aftalet eller för genomförande af bestämmelse i kollektivaftal dem emellan, afsedt att efter den tid gälla,

eller i anledning af annan tvist mellan samma arbetsgifvare och arbetare, innan förhandling om tvisten ägt rum under opartisk ledning i enlighet med bestämmelse, som därom kan vara i aftalet träffad, eller, där sådan bestämmelse saknas, anmälan om tvisten gjorts hos vederbörande förlikningsman för medling i arbetstvister, samt inför honom förhandlats, eller vederparten vägrat eller underlåtit att på kallelse af förlikningsmannen å tid och plats, som af denne utsatts, ingå i förhandling;

ej heller må, ehvad aftalet innehåller, sådan åtgärd under aftalstiden vidtagas för att bispringa annan i fall, då för honom gäller förbud mot att själf vidtaga åtgärden.

Vid arbetsinställelse, som ej strider mot hvad ofvan stadgats, vare dock arbetsgifvare och arbetare pliktiga att iakttaga uppsägningstid, som för deras arbetsaftal är öfverenskommen eller enligt lag gällande; arbetsaftal, som är ingånget för bestämd tid, må ej genom arbetsinställelse rubbas.

Är i anledning af tvist mellan arbetsgifvare och arbetare, de där ej äro af kollektivaftal hindrade att vidtaga åtgärd, som förut är nämnd, sådan åtgärd å endera sidan vidtagen, och hafva, i syfte att bispringa någon af dem, arbetsgifvare eller arbetare, för hvilka kollektivaftal är gällande, vidtagit åtgärd af sagda beskaffenhet, må den, utan hinder af hvad ofvan stadgats, upprätthållas jämväl i ändamål att, för tid efter utgången af det för dem gällande aftalet, i nytt aftal mellan samma parter genomföra bestämmelse, hvarom i den ursprungliga tvisten är fråga.

9 §.

Ej må i kollektivaftal stadgas förbud för arbetsgifvare eller arbetare att tillhöra förening, som i 1 § afses, eller skyldighet för arbetsgifvare eller arbetare att uteslutande eller företrädesvis ingå arbetsaftal med dem, som tillhöra dylik förening. Har sådant förbehåll skett, vare det ogillt.

Utan hinder af hvad sålunda stadgats må i kollektivaftal bestämmas, att arbetsförman ej må vara medlem af förening, däri andra än förmän kunna vinna inträde.

10 §.

Bryter arbetsgifvare eller arbetare mot bestämmelse i kollektivaftal eller mot föreskrift i 8 §, eller underlåter förening att fullgöra hvad den i aftalet åtagit sig, gälde all därpå uppkommen skada. Är skadan förorsakad af flera arbetsgifvare eller arbetare, varde ersättningsskyldigheten dem emellan fördelad efter ty skäligt pröfvas.

Har förening, som i 1 § afses, medverkat till åtgärd, hvarom i 8 § sägs, och är åtgärden vidtagen i strid mot sistnämnda § eller mot bestämmelse i kollektivaftal, vare ock föreningen ansvarig för skadan. Lag samma vare, där föreningen lämnat understöd vid arbetsinställelse, som företagits i strid mot hvad i 8 § är stadgadt eller mot bestämmelse i aftalet. I fall, hvarom nu sagts, må dock, där på grund af särskilda omständigheter synnerliga skäl därtill äro, föreningens ersättningsskyldighet bestämmas till lägre belopp än hela skadan.

11 §.

Arbetsgifvare, som ej själf slutit kollektivaftalet, eller arbetare må ej föra talan på grund af aftalet i annat fall än då hans rätt är genom aftalets åsidosättande omedelbart kränkt.

Tillämpning af kollektivaftal må påkallas af förening mot dess medlemmar samt, där flera deltagit i aftalet å samma sida, af dessa inbördes.

Har genom arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd, som vidtagits i strid mot 8 § eller mot aftalet, skada tillskyndats medlemmar af förening, som slutit aftalet, äge föreningen föra talan om ersättning för skadan; dock att, där innan sådan talan pröfvats medlem själf väckt påstående om skadestånd eller vid domstolen anmält sig ej medgifva, att talan om den andel i ersättningen, som må anses belöpa å honom, föres af föreningen, den andel ej må tilläggas föreningen.

12 §.

Har arbetsgifvare, som slutit kollektivaftal, vidtagit åtgärd, hvarom i 8 § sägs, i strid mot nämnda § eller mot aftalet, eller har förening, som ingått sådant aftal, eller, där föreningen är medlem af annan förening, denna mot någon, för hvilken aftalet är gällande, gjort sig skyldig till förhållande, hvarom i 10 § andra stycket förmåles, må aftalet uppsägas hos arbetsgifvaren eller den förening, som ingått aftalet; hafva å den sidan äfven andra deltagit i aftalet, må uppsägning ske jämväl hos

dessas. Sker rättelse, innan uppsägning ägt rum, må ej sedan förhållandet åberopas såsom grund för aftalets häfvande.

Varder i annat fall än nu sagts kollektivafstal väsentligen åsidosatt, må aftalet af domstol förklaras icke vidare vara gällande.

Hafva å ena sidan flera deltagit i aftalet, och varder efter ty ofvan förmäles aftalet uppsagdt af en bland dem eller på hans talan förklaradt icke vidare vara gällande, äge en hvar af de öfriga att inom tre veckor därefter uppsäga aftalet.

Uppsäges aftalet, skall det genast upphöra att gälla.

13 §.

Uppsägning af kollektivafstal skall ske skriftligen.

Hvad i 11 kap. 11—19 §§ rättegångsbalken stadgas angående stämning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om uppsägning.

Träffas ej den, hvilken för uppsägning sökes, i sitt hemvist, varde uppsägningen i rekommenderadt brev under hans vanliga adress aflämnad å posten samt skriftlig underrättelse om uppsägningen insänd till kommerskollegium; skolande uppsägningen anses hafva skett, när hvad sålunda föreskrifvits blifvit fullgjordt.

14 §.

Det åligger dem, som slutit kollektivafstal, att inom fjorton dagar därefter till kommerskollegium insända ett exemplar af den upprättade handlingen. Varda i enlighet med kollektivafstalet i särskild handling bestämmelser upptagna angående arbetslön, som beräknas efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet, vare insändande af dylik ackordsprislista ej erforderligt.

Underlåtes hvad sålunda stadgats, böte den försumlige från och med fem till och med femtio kronor. Ej må försummelsen åtalas efter det handlingen till kommerskollegium inkommit. Böter, som ådömas, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1911 och, med undantag för bestämmelserna i 6 § första stycket samt 9 och 14 §§, äga tillämpning jämväl i fråga om kollektivafstal, som slutits före nämnda dag.

Fö r s l a g
till
L a g
om särskild domstol i vissa arbetstvister.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

För handläggning af mål, hvarom nedan sägs, skall finnas en särskild domstol med säte i Stockholm. Denna domstol benämnes arbetsdomstolen.

2 §.

Arbetsdomstolen skall handlägga mål, som rör kollektivaftal, ehvad fråga är om fullgörande af aftalet, om påföljd af underlåtenhet därutinnan eller af arbetsinställelse, blockad, bojkott eller därmed jämförlig åtgärd under aftalstiden, om aftalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller om dess häfvande.

Mål, som rör arbetsaftal, tillhöra allmän domstols upptagande, ändå att tvisten afser bestämmelse i arbetsaftalet, som grundar sig på kollektivaftal; dock skall sådant mål tillhöra arbetsdomstolens upptagande, där fråga är om skadestånd i anledning af arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd eller på grund af afskedande, och den åtgärd, som medfört skadan, förmenas stå i strid mot kollektivaftalet eller mot lagen om sådant aftal, eller där tvist föreligger mellan parterna angående kollektivaf-
talets giltighet, bestånd eller rätta innebörd.

3 §.

Arbetsdomstolen skall bestå af tre lagkunniga män, hvilka fullgjort hvad författningarna föreskrifva dem, som må nyttjas uti domareämbeten, samt af fyra i arbetsförhållanden erfarna och kunniga män. De lagfarna ledamöterna, af hvilka en har att föra ordet i rätten, utnämnas af konungen.

Öfriga ledamöter förordnas af konungen för två år i sänder; skolande för dessa utses åtta suppleanter.

4 §.

Förslag för tillsättande af de icke lagfarna ledamöterna och deras suppleanter må afgifvas af arbetsgifvareförening, som omfattar minst ett-hundra arbetsgifvare, samt af fackförening, fackförbund eller annan dylik förening af arbetare, som omfattar minst femtusen arbetare. Sådant förslag skall för att vinna afseende omfatta minst dubbelt så många personer, som de, hvilka skola för den sidan förordnas.

Bland de från hvardera sidan föreslagna förordnas två ledamöter och fyra suppleanter för dessa ledamöter. Är å någondera sidan förslag ej afgifvet, förordne konungen för den sidan lämpliga män till ledamöter och suppleanter.

5 §.

Ledamot eller suppleant, som i 4 § afses, skall vara svensk medborgare och hafva uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehafvas af den,

som står under förmynderskap,

som afträdt all sin egendom till borgenärer och icke, på sätt lag förmår, gitter visa, att han är fri från deras kraf, eller hvars egendom, utan att vara afträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

som förklarats förlustig medborgerligt förtroende eller ock är ställd under framtiden eller tilltalad af allmän åklagare för brott, som kan medföra dylik påföljd, eller

som blifvit dömd ovärdig att nyttjas i rikets tjänst eller att föra annans talan inför rätta.

6 §.

Den, som blifvit förordnad till ledamot eller suppleant, må kunna afsäga sig uppdraget, om han uppnått sextio års ålder, eller om han varit ledamot två år eller suppleant sex år.

Äfven i andra fall än nu sagts må, då särskilda omständigheter därtill föranleda, ledamot eller suppleant kunna begära entledigande från uppdraget.

Afsägelse af uppdrag att vara ledamot eller suppleant pröfvas af konungen.

Afgår ledamot eller suppleant, förordne konungen för återstående delen af den tid, för hvilken den afgångne varit förordnad, bland de förut föreslagna eller sedan nytt förslag infordrats annan ledamot eller suppleant.

7 §.

Skulle vid något rättegångstillfälle icke lagfaren ledamot uteblifva eller finnas vara af jäf hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äge arbetsdomstolen utse en i arbetsförhållanden kunnig man att vid det tillfälle träda i den ledamots ställe.

8 §.

Arbetsdomstolen sammanträder på kallelse af ordföranden så ofta sådant för måls handläggning erfordras. Domstolen må, där den så pröfvar nödigt, sammanträda jämväl å ort utom Stockholm.

9 §.

Den, som vill anhängiggöra talan vid arbetsdomstolen, ingifve till domstolens ordförande skriftlig ansökning om stämning å vederparten.

Då sådan ansökning inkommit, gifve ordföranden stämning, däri skall utsättas, inom hvilken tid före dagen, då saken skall företagas vid domstolen, stämningen skall vara svaranden delgifven.

Ej må stämningstiden sättas längre än för inställelsen vid domstolen skäligen erfordras.

Hänskjuta parterna i gemensam skrift uppkommen tvist till domstolen, varde saken utan stämning upptagen, och meddele ordföranden parterna, när saken skall vid domstolen företagas.

10 §.

Vid arbetsdomstolen må af den, som slutit kollektivafstal, föras talan om aftalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd, ändå att påstående ej väckts om aftalets fullgörande eller om skadestånd för underlåtenhet därutinnan.

11 §.

I fråga om rättegången vid arbetsdomstolen skall hvad enligt lag gäller om rättegången vid rådstufvurätt äga tillämpning, där ej här ofvan annorlunda stadgats.

12 §.

Utslag, som af arbetsdomstolen meddelats, skall genast tillämpas och må utan hinder af ändringssökande verkställas efter ty stadgas om verkställighet af laga kraft ägande dom, utan så är att i utslaget annorlunda förordnats; dock att i fråga om utmätning å utslag, hvarigenom betalningsskyldighet någon ålagts, skall gälla hvad i utsökningslagen föreskrifves om utmätning å underrätts dom, som ej äger laga kraft.

13 §.

Den, som vill söka ändring i arbetsdomstolens utslag eller i något dess beslut, som må särskildt öfverklagas, skall innan klockan tolf å tjugonde dagen från utslagets eller beslutets dag, den dagen oräknad, till domstolens ordförande tvefaldt ingifva sina till konungen ställda besvär; bifoge ock det öfverklagade utslaget eller beslutet samt domstolens öfriga protokoll i målet jämte de till saken hörande handlingar, klaganden kan anse nödigt förete.

Varda ej inom nu nämnd tid besvär tvefaldt ingifna, stånde öfverklagade utslaget eller beslutet fast.

14 §.

Klagandens vederpart har att hos arbetsdomstolens ordförande själf efterhöra, huruvida inom besvärstidens utgång besvär inkommit och, där besvär anförts, uttaga ena exemplaret af besvärsskriften. Äro flera vederparter, och kunna de ej enas, hvilken af dem skall berörda handling uttaga, må den ej utlämnas. Vederparten äge tid af tjugu dagar från besvärstidens utgång att till arbetsdomstolens ordförande ingifva förklaring jämte de handlingar, han vill åberopa; försittes den tid, äge han ej vidare varda i målet hörd.

15 §.

I utslag så ock i beslut, som må särskildt öfverklagas, gifve arbetsdomstolen till känna, hvad parterna enligt 13 och 14 §§ hafva att iakttaga.

16 §.

Sedan förklaring inkommit eller tid för förklarings afgifvande gått till ända, utan att sådan afgifvits, skola de ingifna handlingarna ofördröj-

ligen af arbetsdomstolens ordförande insändas till konungens nedre justitierevision.

17 §.

Arbetsdomstolens ordförande vare pliktig att för tid, då han af anledning, hvarom i 8 § sägs, ej kan träffas å ämbetsrummet, skriftligen förordna någon, till hvilken handlingar, som i 13 och 14 §§ omförmålas, må kunna ingifvas.

18 §.

Närmare föreskrifter om afgifvande af förslag, hvarom i 4 § förmåles, och om arbetsdomstolens verksamhet meddelas af konungen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1911; dock att mål, hvari stämning utfärdats före nämnda dag, skola behandlas enligt äldre lag. Förslag, hvarom i 4 § förmåles, skola första gången afgifvas under år 1910. Intill dess annorlunda varder stadgadt skall anstå med utnämmande af de lagfarna ledamöterna af domstolen, och skola i stället innehafvare af annan domarebeställning förordnas att uppehålla befattningarna.

Fö r s l a g
till
L a g
om vissa arbetsaftal.

Häri genom förordnas som följer:

Om arbetsaftal, hvarå denna lag äger tillämpning.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å aftal, hvarigenom en arbetare åtager sig att under bestämd tid eller tillsvidare mot ersättning arbeta åt en arbetsgifvare i jordbruk eller handel, vid järnvägs- eller spårvägsdrift eller i annat näringsyrke eller vid hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenaffledning eller annat dylikt särskildt arbetsföretag, där ej aftalet gäller arbetare, som i 4 § sägs.

Utfövar staten, kommun eller municipalsamhälle rörelse, lände denna lag till efterrättelse angående arbetsaftal, som med arbetare i den rörelse slutes, ändå att rörelsen icke idkas såsom näring.

2 §.

Såsom arbetare anses enligt denna lag äfven arbetsförman, handelsbiträde och annan, som innehar därmed jämförlig anställning.

3 §.

Arbetsaftal enligt denna lag föreligger jämväl, om arbetaren tillsläpper material, därest detta kan anses allenast såsom ett tillbehör till arbetet.

4 §.

Å arbetare, som innehafva offentlig tjänsteställning, å tjänare, hvilka antagits enligt legostadgan, så ock å lärlingar och sjöfolk äge denna lag ej tillämpning.

Om ingående och uppsägning af arbetsaftal.

5 §.

Arbetsgifvare och arbetare äge att med de i denna lag eller eljest stadgade inskränkningar öfverenskomma om lön, tid för arbetsaftalets bestånd och öfriga villkor.

Arbetsaftal kan ingås muntligen eller skriftligen.

6 §.

Är ej öfverenskommelse träffad om tiden för arbetsaftalets bestånd, gälle aftalet till dess sju dagar förflutit från det uppsägning å någondera sidan skett.

Lag samma vare, där, efter det tid för arbetsaftals bestånd gått till ända, arbetsgifvaren utan nytt aftal låter arbetaren fortsätta arbetet.

Är arbetsaftalet, efter ty i lagen om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare sägs, ingånget med tillämpning af kollektivaftal, och upphör detta att gälla, må, ändå att arbetsaftalet varit ingånget för längre tid eller uppsägningstid skolat gälla, aftalet uppsägas att omedelbart upphöra.

Skall på grund af bestämmelse i arbetsaftal eller enligt hvad ofvan sagts aftalet omedelbart upphöra vid endera partens tillsägelse, må emellertid arbetaren ej lämna arbetet under sådana omständigheter, att däraf skulle uppkomma fara för annans lif eller hälsa eller uppenbarligen tillskyndas arbetsgifvaren synnerligt men; dock vare arbetare ej af anledning nu är nämnd pliktig att kvarstå i arbetet längre tid än tolf timmar efter det han tillkännagifvit sin afsikt att därmed upphöra.

7 §.

Ej vare någon vid arbetsinställelse frikallad från iakttagande af uppsägningstid, som enligt arbetsaftal eller på grund af hvad i 6 § stadgats är för honom gällande, ej heller må arbetsaftal, som är ingånget för bestämd tid, genom arbetsinställelse rubbas.

Arbetsinställelse må gifvas arbetarne tillkänna af arbetsgifvaren genom allmänt synliga anslag å arbetsplatsen.

Tillkännagifvande om arbetsinställelse, som hos arbetsgifvare göres af förening af arbetare, skall anses omfatta alla hos arbetsgifvaren anställda medlemmar af föreningen, de där ej ofördröjligen meddela arbetsgifvaren, att de icke deltaga i arbetsinställelsen.

8 §.

I arbetsaftal må ej bestämmas olika uppsägningstid för arbetsgifvaren och arbetaren eller endast för endera göras förbehåll om uppsägningstid. Åsidosättes hvad nu är stadgadt, vare i förra fallet den kortare af de bestämda uppsägningstiderna och i senare fallet den för endera stadgade uppsägningstid gällande för båda.

9 §.

Arbetsaftal vare ej bindande för längre tid än ett år, då arbetaren vid aftalets ingående ej fyllt 18 år, och tre år, där det slutes med arbetare, som uppnått den ålder. År i aftalet den sålunda för hvarje fall stadgade längsta tid öfverskriden, och vill arbetsgifvaren eller arbetaren frånträda aftalet, när sagda tid är ute, skall uppsägning ske två månader förut.

10 §.

Omyndig, som fyllt aderton år, äge att själf sluta arbetsaftal. Enahanda rätt tillkomme omyndig, som fyllt femton men ej aderton år, därest målsman för honom icke finnes eller denne vistas å okänd ort. Arbetsaftal, som för omyndig ingås af målsman, gälle ej längre än till dess den omyndige fyllt aderton år.

11 §.

Hvad i 9 § lagen om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare är stadgadt i fråga om kollektivaftal skall äga tillämpning äfven beträffande arbetsaftal.

12 §.

Har vid arbetsaftals ingående endera parten begagnat sig af den andres trångmål, oförstånd eller lättsinne till att betinga sig villkor, som

uppenbart är oskäligt, vare aftalet ogillt; och njute arbetaren för arbete, som af honom må vara utfördt, skälig godtgörelse.

Om arbetsordning.

13 §.

Utfärdas vid arbetsföretag särskild arbetsordning (fabriksordning, verkstadsreglemente), skall däri angifvas:

den ordinarie arbetstidens början och slut samt tid för därunder förekommande raster;

tid och sätt för lönens betalande;

om arbetsförmän finnas, deras rättigheter och skyldigheter mot arbetarne samt ordningen för klagomål mot deras åtgärder;

om öfverträdelse af ordningsföreskrift eller annan förseelse skall medföra penningplikt eller annan påföljd, beskaffenheten af sådan påföljd, pliktens belopp och ändamålet, till hvilket den skall användas.

14 §.

I arbetsordning må jämväl intagas erforderliga bestämmelser om hvad arbetarne hafva att iakttaga för bevarande af sundhet, säkerhet och god ordning inom arbetsplatsen.

15 §.

Innehåller kollektivafstal eller arbetsafstal bestämmelse om förhållande, hvarom efter ty i 13 eller 14 § sägs må i arbetsordning stadgas, lände det vid arbetsordnings utfärdande till efterrättelse.

16 §.

Vill arbetsgifvare utfärda arbetsordning angående förhållande, hvarom efter ty i 13 eller 14 § sägs må i arbetsordning stadgas, och är ej härom bestämmelse träffad i kollektivafstal eller arbetsafstal, skall å arbetsplatsen under en tid af minst fjorton dagar hållas anslaget förslag till sådan arbetsordning, försedt med påskrift om dagen för ansläendet. Under anslagstiden äge arbetare eller yrkesförening, som arbetarne tillhöra, att till arbetsgifvaren inkomma med anmärkningar mot förslaget. Arbets-

ordning, som efter pröfning af gjorda anmärkningar utfärdas, skall hållas anslagen på sätt nyss nämnts, och skall anslag ske senast en månad efter anmärkningstidens utgång. Arbetsordningen skall vara underskrifven af arbetsgifvaren eller den, som är satt i hans ställe, samt innehålla uppgift såväl om tiden, då förslaget hållits genom anslag tillgängligt för arbetarne, som ock om dagen, då arbetsordningen blifvit anslagen.

Hvad nu är stadgadt gälle ock, då fråga är om ändring i eller tillägg till gällande arbetsordning.

17 §.

Arbetsordning, som i fall, hvarom i 16 § förmäles, utfärdats med iakttagande af däri gifna föreskrifter, träder i kraft fjorton dagar efter det densamma anslagits eller å den senare dag, som kan vara i arbetsordningen angifven, samt lärer till ömsesidig efterrättelse för arbetsgifvaren och arbetaren i den mån den ej är stridande mot lag eller mot bestämmelser i kollektivafstal eller arbetsafstal, dock att bestämmelser, hvarom i 14 § sägs, skola tillämpas omedelbart efter det förslaget till arbetsordning blifvit anslaget.

18 §.

I arbetsordning må icke såsom påföljd af förseelse stadgas rätt för arbetsgifvaren att omedelbart häfva arbetsaftalet i andra fall än i denna lag eller genom aftalet bestämts.

Om arbetsgifvares och arbetares rättigheter och skyldigheter.

19 §.

Arbetsgifvaren äger att leda och fördela arbetet samt i sådant hänseende gifva arbetaren erforderliga föreskrifter och utöfva tillsyn öfver arbetaren; dock må arbetare, som antagits till utförande af visst slag af arbete, icke utan sitt medgifvande af arbetsgifvaren användas till annat arbete, där ej fråga är om handräckning åt annan eller eljest göromål, som enligt gällande sedvänja det åligger arbetaren att utföra.

Arbetsgifvaren vare pliktig att i arbetet fästa behörigt afseende å arbetarens hälsa och arbetsförmåga, väl bemöta arbetaren, vaka däröfver,

att den, som arbetsgifvaren må hafva satt i sitt ställe, iakttager sina skyldigheter mot arbetarne, samt tillse, att god ordning upprätthålles å det område, som för arbetet användes.

Skall förrättning för politiskt eller kommunalt val hållas i orten, och kan ej arbetaren utöfva honom därvid tillkommande rösträtt utan erhållande af ledighet från arbetet, må arbetsgifvaren, där arbetaren i god tid förut framställt begäran om ledighet, icke förvägra honom sådan, utan så är att arbetets inställande skulle medföra särskild olägenhet. Hvad sålunda stadgats gälle, ändå att annorlunda aftalats.

Angående arbetsgifvares skyldighet att vidtaga anordningar till skydd för arbetares lif och hälsa samt att tillse, att arbetare erhåller undervisning, gälle hvad särskildt är stadgadt.

20 §.

Är arbetaren i arbetsgifvarens hus och kost, vare arbetsgifvaren skyldig att förse arbetaren med tjänligt husrum samt sund och tillräcklig föda äfvensom bereda honom nödig vård under sjukdom. Upphör arbetsaftalet, värde arbetsgifvaren sjuk arbetare, till dess denne kan flyttas från arbetsgifvarens hus; och må ej flyttning ske, innan den kan äga rum utan fara för arbetarens lif eller hälsa och vården af annan öfvertages.

21 §.

Tillhandahåller arbetsgifvaren bostad åt arbetare, som ej är i arbetsgifvarens kost, och är ej hyresaftal angående bostaden särskildt ingånget, vare arbetaren, ändå att annorlunda öfverenskommits, ej skyldig att från bostaden afflytta tidigare än fjorton dagar efter det arbetsaftalet blifvit uppsagdt eller häfdt.

Hvad nu är stadgadt gälle ej, då arbetsaftalet ingåtts för viss tid och denna gått till ända, ej heller i fråga om upplåtelse af bostad åt arbetare, som antagits för tillfälligt arbete och har sitt egentliga hemvist å annan ort.

Är särskildt hyresaftal slutet och är ej hyrestiden bestämd, vare kortaste uppsägningstid fjorton dagar. Ej må i hyresaftalet hyrestiden bestämmas med hänsyn till arbetsaftalens bestånd eller för arbetaren stadgas arbetsskyldighet i arbetsgifvarens företag. Bestämmelse, som strider mot hvad nu sagts, vare ogill.

22 §.

Arbetaren skall med flit och omsorg fullgöra sina åligganden och därvid åtlyda arbetsgifvarens föreskrifter, iakttaga ett aktningsfullt uppförande mot arbetsgifvaren, fogligt bemöta andra hos arbetsgifvaren anställda arbetare, lärlingar och tjänare, undvika allt, som är stridande mot god ordning i arbetet eller kan medföra olycksfall för honom själf eller andra, samt med varsamhet handhafva arbetsgifvarens egendom.

Ej må yrkeshemlighet yppas af arbetaren.

Arbetare, som är i arbetsgifvarens hus och kost, rätte sig efter husets ordning.

23 §.

Arbetaren vare pliktig att till arbetsgifvaren i behörigt skick återställa redskap, oanvända råämnena och annan egendom, som varit honom för arbetet anförtrodda.

24 §.

Är arbetsgifvaren berättigad till ersättning af arbetare för skada eller förlust, som arbetaren i eller för arbetet tillskyndat arbetsgifvaren, må ej, ändå att annorlunda öfverenskommits, arbetsgifvaren, så länge arbetsaftalet fortfar, till gäldande af den ersättning af arbetarens lön afdraga mer än en femtedel af den hvarje gång betalning sker förfallna kontanta lönen. Har ej arbetsgifvaren sist vid det aflöningstillfälle, som infaller näst efter det en månad förflutit från det arbetsgifvaren vunnit kännedom om arbetarens förhållande, framställt anspråk på ersättning, vare han förlustig jämväl den rätt att göra afdrag å lönen, hvarom nu sagts.

25 §.

Har arbetsgifvaren satt annan i sitt ställe till ledning af arbetet, vare arbetaren skyldig denne samma hörsamhet, som arbetsgifvaren äger att af arbetaren fordra. Den, som är satt i arbetsgifvarens ställe, vare pliktig att bemöta arbetaren så, som det åligger arbetsgifvaren; förbryter han sig i eller för arbetet mot arbetaren, utgifve arbetsgifvaren det skadestånd, hvartill arbetaren kan finnas berättigad, och söke sitt åter bäst han gitter.

Arbetaren äge ej utan arbetsgifvarens lof sätta annan i sitt ställe eller låta visst arbete utföras af annan.

26 §.

Arbetsgifvaren skall tillhandahålla arbetaren nödiga redskap och materialier, där ej på grund af sedvänja arbetaren är pliktig dem själf anskaffa. Skall betalning för hvad arbetsgifvaren sålunda lämnar af arbetaren erläggas, må, äfven om annorlunda öfverenskommits, i orten gångbart pris ej öfverskridas.

27 §.

Lönen må beräknas efter tid, efter det utförda arbetets myckenhet eller beskaffenhet eller efter annan mellan arbetsgifvaren och arbetaren öfverkommen grund.

Beräknas lönen efter tid, skall lönen utgå för den tid arbetaren stått till arbetsgifvarens förfogande, ändå att arbetaren icke varit under hela den tid af arbetsgifvaren sysselsatt, med mindre därutinnan annan sedvänja är gällande.

Har arbetaren i fall, då lönen beräknas annorledes än efter tid, blifvit medan han stått till arbetsgifvarens förfogande genom dennes förvällande hindrad i sitt arbete, njute arbetaren ersättning för den honom därigenom tillskyndade förlust.

28 §.

Är arbetsaftal slutet, utan att lönen kan anses bestämd, utgifve arbetsgifvaren den lön arbetaren fordrar, där den ej kan anses oskäligen.

29 §.

Arbetaren äge, ändå att annorlunda öfverenskommits, att själf eller genom ombud deltaga i mätning, vägning eller annan undersökning, som må erfordras för bestämmande af lönens belopp.

Är viss andel i vinsten af arbetsföretaget tillförsäkrad arbetaren, åligger det arbetsgifvaren att tillhandahålla arbetaren eller hans ombud alla de upplysningar, hvilka äro af nöden för beräkningen af nämnda andel.

Till ombud, som i denna § sägs, må arbetaren ej använda någon, hvars deltagande i undersökningen kan medföra fara för yppande af yrkes- eller affärshemlighet.

30 §.

Arbetsgifvaren äge ej att i stället för utfäst kontant lön lämna anvisning å penningar eller varor.

Betalning af den kontanta lönen skall ske, då lönen beräknas efter tid, hvar fjortonde dag, och, då lönen beräknas efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet, när arbetet är fullbordadt; dock att i sistnämnda fall betalning ej må fordras oftare än hvar fjortonde dag, samt att, där för arbetets fullgörande erfordras längre tid än fjorton dagar, arbetaren är berättigad att hvar fjortonde dag i förskott utfå det belopp, som af den eljest å arbetsplatsen för sådan arbetare tillämpade, efter tid beräknade lön belöper på den af arbetaren använda arbetstiden.

Lön, som ej utgår i penningar, skall erläggas i förskott för tid, som i orten är bruklig.

31 §.

Varder ej lön erlagd å förfallodagen, och hade arbetaren i rätt tid inställt sig å plats, där lönen skolat betalas, vare arbetsgifvaren pliktig att utöfver lönebeloppet till arbetaren gälda en tjugonedel däraf.

32 §.

Är öfverenskommelse träffad om rätt för arbetsgifvaren att af arbetarens lön till säkerhet för dennes fullgörande af sina skyldigheter innehålla någon del, skall, ändå att aftalet annorlunda bestämmer, gälla, att icke mera än en femtedel af den kontanta lönen må vid hvarje tillfälle, då betalning sker, innehållas, att då dessa afdrag sammanlagdt uppgå till ett belopp, motsvarande kontanta lönen för femton arbetsdagar, vidare afdrag ej må göras, samt att, där ej innehållet belopp inom en månad insättes å arbetarens namn i postsparbanken eller annan sparbank under förbehåll, att medlen må af arbetsgifvaren lyftas allenast med arbetarens medgifvande eller på grund af domstols beslut, arbetsgifvaren skall å beloppet gälda ränta efter tio för hundra om året. Upplupen ränta må af arbetaren för hvarje kalenderår lyftas.

33 §.

Är mellan arbetsgifvaren och arbetaren aftaladt eller i arbetsordning bestämdt, att öfverträdelse af ordningsföreskrift eller annan förseelse af arbetaren skall för honom medföra penningplikt, må ej, ehvad sålunda blifvit aftaladt eller bestämdt, dylik plikt för hvarje öfverträdelse eller förseelse öfverstiga hälften af det belopp, hvartill den kontanta lönen för dagen uppgått eller kunnat uppgå, eller hvad arbetaren sålunda mister användas till annat ändamål än de vid företaget anställda arbetarnes gemensamma bästa.

34 §.

Då arbetsaftal uppsäges eller, där uppsägningstid ej gäller, då aftalet upphör, åligger det arbetsgifvaren att på arbetarens begäran till honom utgifva intyg angående den tid, hvarunder arbetaren varit hos arbetsgifvaren anställd, samt anställningens art. I intyget skall, då arbetaren så begär, jämväl meddelas yttrande om det sätt, hvarpå arbetaren fullgjort sina åligganden; och må yttrande, hvarom nu sagts, af arbetsgifvaren i intyget afgifvas, ändå att begäran därom ej af arbetaren framställles.

Ej må intyg förses med sådant märke eller utfärdas i sådan form, som afser att om arbetaren lämna uppgift, den där ej framgår af ordalydelsen i intyget.

Om aftalets upplösning i vissa fall.

35 §.

Blifver arbetaren till följd af sjukdom eller skada satt ur stånd att arbeta, äge arbetsgifvaren häfva arbetsaftalet, om tiden för aftalets bestånd utgör ett halft år eller längre tid, efter en månad och i öfriga fall efter en vecka.

Hvad nu är sagdt äge ej tillämpning, om sjukdomen eller skadan tillkommit genom arbetsgifvarens vållande, eller om arbetaren utan uppsåt eller groft vållande ådragit sig sjukdomen eller skadan i eller för arbetet.

36 §.

Arbetsgifvaren äge att omedelbart häfva arbetsaftalet:

1) om arbetaren vid aftalets ingående åberopat falskt intyg eller missledt arbetsgifvaren genom falsk uppgift;

2) om arbetaren misshandlar eller groft missfirmar arbetsgifvaren eller någon af hans husfolk eller den, som är satt i arbetsgifvarens ställe, eller arbetskamrat eller eljest svårare förgår sig mot någon, som nu är nämnd;

3) om arbetaren i arbetet utsätter annan för fara till lif eller hälsa;

4) om arbetaren yppar yrkeshemlighet beträffande arbetsgifvarens rörelse;

5) om arbetaren genom utslag, som äger laga kraft, dömts att undergå urbota straff, och bestraffningen icke är verkställd;

6) om arbetaren finnes vara uppenbart oskicklig till åtaget arbete;

7) om arbetaren, oaktadt erhållen varning, åsidosätter de skyldigheter mot arbetsgifvaren, som enligt lag eller arbetsaftal åligga honom; eller

8) om arbetaren, där han är i arbetsgifvarens hus och kost, finnes vara behäftad med smittosam könssjukdom.

Ej må dock arbetsgifvaren för åtnjutande af den rätt, nu är sagd, åberopa förhållande, hvarom i 1, 2, 3, 4, 5 eller 7 mom. förmäles, sedan han med vetskap därom låtit arbetaren inträda i arbetet, eller, där arbetsgifvaren först efteråt erhållit kännedom om förhållandet, sedan längre tid än en vecka därefter förflutit.

37 §.

Har genom eldsolycka eller annan händelse, den där ej härrör af arbetsgifvarens vållande, i arbetet uppstått afbrott, som ej är blott tillfälligt, må arbetsgifvaren jämväl omedelbart häfva aftalet.

38 §.

Arbetaren äge att omedelbart häfva arbetsaftalet:

1) om arbetsgifvaren eller den, som är satt i hans ställe, misshandlar eller groft missfirmar arbetaren eller någon af hans husfolk eller eljest svårare förgår sig mot någon, som nu är nämnd;

2) om arbetsgifvaren, med missbrukande af sin ställning såsom arbetsgifvare, söker förleda arbetaren till lagstridiga eller osedliga handlingar;

3) om arbetsgifvaren utsätter arbetaren för fara till lif eller hälsa;

4) om arbetsgifvaren, sedan arbetaren i rätt tid inställt sig å plats, där lönen skolat betalas, dröjer med erläggande af lönen utöfver två söckendagar efter förfallodagen, eller om arbetsgifvaren oaktadt påminnelse af arbetaren underlåter att lämna honom husrum eller underhåll, såsom i 20 § sägs, där dylik förmån betingats;

5) om arbetsgifvaren, där arbetaren skall erhålla betalning efter det utförda arbetets myckenhet, oaktadt påminnelse underlåter att bereda arbetaren tillräcklig sysselsättning;

6) om arbetsgifvaren eljest väsentligen åsidosätter de skyldigheter mot arbetaren, som enligt lag eller arbetsaftal åligga honom; eller

7) om arbetarens lif eller hälsa skulle under arbetets fortsättande utsättas för påtaglig fara, som ej kunnat förutses, då aftalet slöts.

Ej må dock arbetaren för åtnjutande af den rätt, nu är sagd, åberopa förhållande, hvarom i 1, 2, 3, 4, 5 eller 6 mom. sägs, sedan längre tid än en vecka förflutit från det han erhållit kännedom om detsamma.

39 §.

Kvinnlig arbetare, som ärnar ingå äktenskap, äge, sedan en lysning till äktenskapet skett, uppsäga arbetsaftalet att upphöra fjorton dagar därefter.

40 §.

Försättes arbetsgifvaren i konkurs, äge borgenärerna uppsäga arbetsaftalet att omedelbart upphöra, ehvad förut varit gällande i fråga om tiden för dess giltighet eller i afseende å dess uppsägning; dock äge sådan uppsägningsrätt ej rum, sedan tre veckor förflutit från det offentlig stämning utfärdats. Vill arbetaren själf uppsäga aftalet, vare lag samma. Under den tid aftalet är gällande svare borgenärerna för lönens gäldande.

**Om ansvar och skadestånd för öfverträdelse af denna lag,
så ock om rättegången.**

41 §.

Afskedar arbetsgifvaren utan laga skäl arbetaren, innan tiden för arbetsaftalets bestånd gått till ända, eller varder arbetsaftalet uppsagdt af arbetsgifvarens borgenärer efter ty i 40 § sägs, eller häfver arbetaren ar-

betsaftalet af skäl, hvarom i 38 § 1, 2, 3, 4 eller 6 mom. förmåles, vare arbetsgifvaren pliktig att ersätta arbetaren dennes skada.

Upphör arbetaren utan laga skäl med sitt arbete hos arbetsgifvaren, innan tiden för arbetsaftalets bestånd gått till ända, eller häfver arbetsgifvaren arbetsaftalet af skäl, hvarom i 36 § 1, 2, 3, 4 eller 7 mom. förmåles, vare arbetaren pliktig att ersätta arbetsgifvaren dennes skada.

42 §.

Arbetsgifvare, som utan laga skäl vägrar att på begäran lämna arbetare sådant intyg, som i 34 § omförmåles, eller i dylikt intyg meddelar sämre vitsord än han vet arbetaren förtjäna eller bryter mot föreskriften i sista stycket af nämnda §, böte från och med fem till och med etthundra kronor, där ej gärningen är belagd med straff i allmän strafflag. Har arbetsgifvare i intyg meddelat sämre vitsord än arbetaren förtjänat eller förfarit i strid mot nyssberörda föreskrift, vare arbetsgifvaren pliktig att utfärda ny behörig handling.

Förmenar arbetare, att han i intyg, hvarom nu sagts, erhållit sämre vitsord än han förtjänat, skall talan därom instämmas inom en månad efter det handlingen till honom öfverlämnades.

43 §.

Förseelse, hvarom i 42 § förmåles, åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare, och där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

Ej må sådan förseelse åtalas af annan än målsägande.

44 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de efter allmän strafflag.

Föreskrifterna i 15 § 1 och 3 mom., 17 § 2, 3 och 4 mom. och 22 § i Förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864

samt 21 § i nämnda förordning, i hvad detta lagrum innehåller hänvisning till 17 § 2 mom. i samma förordning, gälle ej i afseende å aftal, hvarå denna lag äger tillämpning; och skall hvad lag eller särskild författning eljest innehåller mot denna lag stridande härmed anses upphäfdt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1911; dock skall å arbetsaftal, som före nämnda dag ingåtts för bestämd tid, nu gällande lag tillämpas.

Förslag

till

Lag

angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken.

Häriigenom förordnas, att 17 kap. 4 § handelsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är gäldbunden man död, och hafver någon försträckt penningar, eller varor, till hans begrafning; det skall först gäldas, sedan det gods afskildt är, som förr är sagdt. Därefter den kostnad, som å egendomens uppteckning skäligen gjord är, sedan läkarelön, läkedom och föda under den dödas sista sjukdom, deras arfvode, som honom däri skött hafva, så ock betjänters och tjänstehjons lön för sista året, annan arbetares dagspenning eller aflöning, den där ej stått inne längre än tre månader efter förfallodagen, samt sådan begrafningshjälp eller för de tre sista månaderna upplupen sjukhjälp eller lifränta, som det enligt lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete åligger gäldenären att utgifva. Hvad nu är stadgadt om förmånsrätt för arbetares aflöning äge ock tillämpning i afseende å skadestånd, som i händelse af obehörigt afskedande eller arbetsaftals häfvande må tillkomma arbetaren i stället för aflöning, som skulle med förmånsrätt utgått. Innestår hos arbetsgifvare viss del af arbetares lön till säkerhet för arbetarens fullgörande af sina skyldigheter, äge arbetaren för sålunda innestående lön enahanda förmånsrätt som nu angående arbetares aflöning är sagd, ehvad fordringen stått inne längre eller kortare tid.

Denna lag skall icke äga tillämpning i förmånsrättstvister, hvilka göras anhängiga före utgången af december månad 1910.

F ö r s l a g

till

Lag

om ändring af 2 § lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906 .

Häri genom förordnas, att 2 § lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Förlikningsman åligger:

att med synnerlig uppmärksamhet följa arbetsförhållandena inom distriktet;

att i de fall och på det sätt i denna eller annan lag sägs lämna sin medverkan till biläggande af arbetstvister, som inom distriktet uppstå; samt

att eljest, på anmodan, gå arbetsgifvare och arbetare till handa med upplysningar och råd i fråga om öfverenskommelser, som afse arbetsförhållandet och äro ägnade att främja ett godt förhållande mellan arbetsgifvare och arbetare samt förekomma störande afbrott i arbetet.

Fö r s l a g

till

Lag

angående ändring af 158 § utsökningslagen.

Häri genom förordnas, att 158 § utsökningslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

Vägrar arrendator eller hyresgäst att afflytta, då bestämd legotid är till ända eller eljest, utan att legorätten förverkats, för honom inträdt skyldighet att afflytta, och gitter han ej visa sannolika skäl, att han ändock äger kvarsitta, då må öfverexekutor förordna om hans vräkande. Menar ägaren, att arrendator eller hyresgäst förverkat legorätten, må ock förordnande, som nyss sagts, meddelas, där öfverexekutor finner uppenbart, att rätten är förverkad. Såsom hyresgäst skall härvid anses jämnväl arbetare, åt hvilken bostad är enligt arbetsaftal af arbetsgifvaren upplåten.

Om rätt för den, mot hvilken sådan handräckning gifves, att sin talan vid domstol utföra, gälle hvad i 157 § sägs.

Fö r s l a g

till

L a g

**angående ändring af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å
införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907.**

Häri genom förordnas, att 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 skall erhålla följande ändrade lydelse:

I fråga om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne är särskildt stadgadt.

Om hyresaftal mellan arbetsgivare och arbetare gäller hvad i lagen om vissa arbetsaftal är stadgadt, i den mån det innefattar afvikelse från nya lagens bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1911.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen.

Härigenom förordnas, att 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

19 KAP.

22 §.

Har någon utan laga skäl underlåtit att fullgöra hvad honom enligt aftal ålegat, och har af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, uppstått synnerlig fara för annans lif eller hälsa, varde, där han bort kunna inse faran, dömd till böter eller fängelse i högst sex månader. Kom af gärningen skada å person, varde gärningsmannen dömd till böter eller fängelse.

Begår någon försummelse, som ofvan är sagd, och kommer af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, grof skada å egendom, varde, där han bort kunna inse, att fara för sådan skada var ör handen, dömd till böter eller fängelse i högst sex månader.

25 KAP.

15 §.

Underlåter eller försummar ämbetsman vid statens kanal- eller slussverk eller annan sådan vattenbyggnad eller järnvägsanläggning hvad honom,

till förekommande af olyckshändelse, åligger att iakttaga, så att skada lätteligen ske kan; dömes till fängelse eller böter. Var vållandet synnerligen groft, må dömas till straffarbete i högst två år. Varder fängelse ådömdt, skall den felaktige, om brottet det förtjänar, tillika afsättas. Dömes den felaktige till straffarbete, varde afsatt, och må han ej vidare i dylik befattning nyttjas.

Sker sådan underlåtenhet eller försummelse uppsåtligen; varde den brottslige afsatt samt dömd till straff efter 19 kap. 11 §; och skall han tillika förklaras ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.

Har ämbetsman, som i 1 mom. sägs, eller ämbetsman vid statens post-, telegraf-, telefon-, gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk eller brandkår i syfte att hindra driftens behöriga gång afhållit sig från tjänstgöring eller vanskött sin tjänst, varde, där ej straff enligt 2 mom. skall ådömas, dömd till afsättning eller böter eller båda dessa straff i förening; var det af förhastande, som ämbetsmannen sig förgick, eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, då må i stället dömas till mistning af ämbetet på viss tid. Kom af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, skada å person eller grof skada å egendom, eller äro omständigheterna eljest försvårande, varde den brottslige afsatt och dessutom dömd till böter eller fängelse; varde ock, om brottet det förtjänar, förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.

22 §.

Hvad om statens ämbetsmän här stadgadt är, gälle ock om dem, som äro satta att förvalta städers, menigheters eller allmänna af konungen stadfästade kassors, verks eller andra inrättningars eller stiftelsers angelägenheter, om de tjänstemän, som under ämbets- eller förvaltningsmyndigheterna lyda, och om andra, som förordnade äro att ämbete eller tjänsteärende förrätta.

Skall, till följd af konungens förordnande, hvad i 19 kap. 11 och 12 §§ om statens kanal- eller slussverk eller annan sådan vattenbyggnad eller järnvägsanläggning stadgadt är, tillämpas å dylik inrättning, som af enskilda personer, menigheter eller bolag gjord är; varde ock därvid anställd person för brott af sådan beskaffenhet, som i 15 § nämnd är, straffad efter de i samma § stadgade grunder; och må den brottslige eller felaktige, om han begått brott, som i 15 § 2 mom. omförmäles, eller jämlikt 1 mom. i samma paragraf blifvit dömd till straffarbete, ej sedermera kunna i dylik allmän befattning nyttjas.

Har person, som är anställd vid stads, annan kommuns eller municipalsamhälles gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk eller fasta brandkår, begått brott, som i 15 § 3 mom. sägs, varde straffad efter de i samma mom. stadgade grunder.

*Protokoll öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 3
december 1909.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve TAUBE,
Statsråden: PETERSSON,
 HEDERSTIERNA,
 SWARTZ,
 grefve HAMILTON,
 grefve EHRENSVÄRD,
 MALM,
 LINDSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Petersson anförde:

»Sedan en längre tid har frågan om förbättrad lagstiftning rörande olika slag af arbetsaftal varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Åtgärder i sådant syfte hafva af Eders Kungl. Maj:t vidtagits genom tillsättande af två särskilda kommittéer med uppdrag att utreda ämnet och däri afgifva förslag. Den tidigare af dessa kommittéer tillsattes den 27 oktober 1899; den senare, hvars förordnande föregicks af en inom civildepartementet genom tillkallade personer verkställd förberedande utredning af vissa till ifrågavarande lagstiftningsområde hörande frågor, erhöll sitt uppdrag genom Eders Kungl. Maj:ts beslut den 18 oktober 1907. Sedan emellertid med hänsyn till de på senare tid rådande förhållandena på arbetsmarknaden framträdtt såsom högeligen önskvärdt, att i de delar af förevarande ämne, däri lagstiftningens ingripande särskildt syntes af ett trängande behof påkalladt, förslag kunde varda förelagda nästkommande års riksdag, samt sistnämnda kommitté, hvilken utarbetat men ännu icke slutgiltigt antagit åtskilliga lagförslag, förklarar sig ur stånd att inkomma med sitt betänkande eller någon del däraf till den tid, att aflåtande af proposition till

riksdagen kunnat medhinnas, fann Eders Kungl. Maj:t den 12 sistlidne september för godt att upplösa kommittén och åt justitiedepartementet öfverlämna det vidare bearbetandet af berörda förslag, hvilka funnits lämpade att läggas till grund för en blifvande lagstiftning. Vid det i enlighet härmed inom justitiedepartementet bedrifna arbete hafva jämväl de af 1899 års kommitté afgifna förslag samt förenämnda inom civil-departementet biträdande personers yttrande tjänat till ledning. Då arbetet nu blifvit slutfördt, anhåller jag att få inför Eders Kungl. Maj:t ånyo anmäla ärendet.

Under en längre följd af år hafva i vårt land förhållandena mellan arbetsgifvare och arbetare ingalunda gestaltat sig så som ur nationalekonomisk och social synpunkt sedt varit önskvärdt. Den arbetsfred, som är ett oundgängligt villkor för näringslivets bestånd och utveckling, har i hög grad saknats. Stridigheter af allehanda slag hafva ständigt yppat sig, de öppna konflikterna med därpå härflytande förluster för båda sidorna hafva i allmänhet år från år stegrats i såväl antal som omfattning, bitterhet och misstroende i sinnena hafva af de oupphörliga striderna framkallats och underhållits. I den mån ändrade förhållanden härutinnan kunna genom lagstiftning åstadkommas, måste lagstiftaren låta sig angeläget vara att ingripa. Ett steg i sådan riktning har redan tagits. I ändamål att genom ordnade och med tillbörlig insikt ledda förhandlingar mellan arbetsgifvare och arbetare söka antingen förekomma uppkomna tvisters urartande till öppen strid eller, där sådan utbrutit, befordra utsikterna till en snar uppgörelse, infördes genom lagen den 31 december 1906 den offentliga förlikningsmannainstitutionen. Denna har ock sedermera visat sig hafva en stor och betydelsefull uppgift att fylla; den kan jämväl anses hafva i det hela fungerat på ett tillfredsställande sätt och motsvarat de förväntningar, som vid dess inrättande fästats vid densamma, om den också ej varit tillräcklig för att helt neutralisera den fortgående ökningen af tvisterna. I hvarje fall torde, innan ytterligare erfarenheter vunnits, tiden ännu icke vara inne att söka genomföra ändrade bestämmelser om sättet för arbetsgifvares och arbetares sammanförande till förhandling och öfverenskommelse.

Förenämnda senast verksamma kommitté synes ej heller hafva haft för afsikt att i sådant hänseende framlägga något förslag.

I fråga åter om själfva aftalsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare återstår för lagstiftaren så godt som allt att göra. I 1734 års lag behandlades endast den form af arbetsaftal, som afsåg tjänstehjonsförhållandet. Dess bestämmelser härutinnan hafva ersatts af olika legostadgor, den senaste af år 1833, hvilken uppenbarligen i många hänseenden är föråldrad

och föga öfverensstämmande med den nutida rättsuppfattningen. Rörande arbetsaftalet inom industrien och handtverket gifvas åtskilliga rättsregler i förordningen om utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864, hvilka dock äro synnerligen ofullständiga. Beträffande båda de nämnda författningarna är dessutom att märka, att bestämmelserna äro tillämpliga endast å aftal, som ingåtts i viss form. Då den sålunda för hvarje fall föreskrifna formen numera kommit ur bruk beträffande ett icke ringa antal tjänstehjonsaftal och så godt som fullständigt i fråga om aftalet mellan yrkesidkare och deras arbetare, sakna i många fall ifrågavarande aftal stöd af gällande lagstiftning. Denna brist framträder i ännu högre grad i fråga om den sedan några årtionden hos oss alltmera använda formen för öfverenskommelser mellan arbetsgifvare och arbetare, det s. k. kollektivaftalet; härom saknas ännu hvarje lagbestämmelse.

Följden af de nu angifna omständigheterna måste blifva, att rättsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare ofta saknar klarhet och stadga. Också torde med visshet kunna sägas, att ett stort antal tvister på arbetsmarknaden föranledts af en mellan arbetsgifvare och arbetare förefintlig skiljaktighet i uppfattningen om tillvaron och innebörden af rättigheter och skyldigheter, hvilka endast funnits bestämda genom ofullständiga och måhända otydliga aftal. Ju mera parter äga full och klar insikt om sin rättsliga ställning till hvarandra, desto större sannolikhet finnes för, att aftalsförhållandet icke skall medföra någon tvist. Man torde därför vara berättigad till den förhoppningen, att en tidsenlig och fullständig lagstiftning om såväl kollektivaftalet som arbetsaftalet skall väsentligt bidraga till att undanröja anledningarna till arbetskonflikter. Den första uppgiften för lagstiftningen å förevarande område är alltså att fullt tydligt klarlägga, när aftal af ena eller andra slaget mellan arbetsgifvare och arbetare kommit till stånd, aftalets innebörd och rättsverkningar samt påföljden af dess brytande. Att lagstiftaren härvidlag, därest syftet ej skall förfelas, måste tillse, att full rättvisa skipas mellan de båda parterna, så att ej den ena gynnas på den andras bekostnad, ligger för öppen dag. I den mån sådant är möjligt bör ock hänsyn tagas till rådande förhållanden, så att föreskrifterna ej framstå såsom nyheter, hvilka endast med svårighet låta sig inarbetas i det allmänna föreställningssättet.

Under senaste stora arbetskonflikter blefvo såsom bekant i flera fall bestämmelser i kollektivaftal om förbud mot strejk icke respekterade. Med hänvisning därtill har från flera håll uttalats, att kollektivaftalen saknade all betydelse för åstadkommande af lugn och fred på arbetsmarknaden, och att då följaktligen den väsentligaste af de fördelar man genom dylika aftal velat vinna visat sig icke kunna ernås, denna aftalsforms användande

komme att minskas och kanske småningom upphöra; lagstiftaren skulle därför sakna egentlig anledning att upptaga aftalet till behandling. Denna åsikt kan jag icke dela. Oafsedt att hittills i det vida öfvervägande flertalet fall parterna å ömse sidor sträfvat efter att noggrant iakttaga och uppfylla ingångna kollektivaftal, så att i jämförelse härmed aftalsbrotten måste framstå såsom undantag, och misstroendet mot aftalens förmåga att fylla sin berörda uppgift anses oberättigadt, lär afven af andra skäl kunna förväntas, att utvecklingen skall, om ock afbruten af perioder af stillastående eller tillbakagång, i det stora hela gå i rakt motsatt riktning mot den sålunda förutsagda. Framsprunget såsom en oundgänglig konsekvens af arbetarnas organisationssträfvanden och det naturligaste medlet för dem att göra sin genom sammanslutningen vunna styrka fruktbringande i förhållande till arbetsgifvarna, står kollektivaftalet i allt för intimt samband med denna föreningsrörelse för att kunna annat än tillfälligtvis minskas i betydenhet och hindras i sitt fortskridande. I samma mån genom lagstiftningens reglering af kollektivaftalet och, där denna tilläfväntas må befinnas icke tillfyllestgörande, genom parternas egna åtgöranden skapas garantier för aftalets behöriga iakttagande, lär ock det misstroende och motstånd mot detsamma, som väckts till lif genom erfarenheter af nyss antydd beskaffenhet, komma att försvinna, och insikten om de fördelar kollektivaftalet bjuder blifva allt allmännare utbredd.

Kollektivaftalets nuvarande stora praktiska betydelse torde tillräckligt framgå af de utaf kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik framlagda uppgifterna om detta aftals förekomst i Sverige vid 1908 års början. Enligt dessa uppgifter, hvilkas siffror dock på grund af vissa omständigheter möjligen äro något för höga, skulle den 1 januari nämnda år funnits 1,971 kollektivaftal, gällande för omkring 9,600 arbetsgifvare, hos hvilka voro anställda omkring 256,000 arbetare. Under de två sista åren torde kollektivaftalen hafva icke oväsentligt ökats till såväl antal som omfattning.

Om således den mening måste anses oriktig, hvilken på förut angifven grund förnekar behovet af lagstiftarens ingripande i fråga om kollektivaftalet, kan lika litet afseende fästas vid en på sina håll framträdande uppfattning, att kollektivaftalet kan och bör i allo ersätta arbetsaftalet, så att återigen detta icke skulle kräfva någon rättslig reglering. Häremot torde vara tillräckligt att erinra, hurusom ännu på en stor mängd områden kollektivaftal antingen ej alls eller i endast ringa utsträckning förekomma. Berörda uppfattning har för öfrigt framkallats genom den oklarhet, som mångenstädes råder beträffande förhållandet mellan kollektivaftalet och arbetsaftalet. En redogörelse för hvardera aftalets innebörd torde fördenskull vara på sin plats.

Genom arbetsaftalet förpliktas alltid någon bestämd person att arbeta åt någon annan bestämd person mot ersättning, hvilken denne i sin ordning är förpliktad att utgifva till den, som utför arbetet. Kollektivafftalet såsom sådant åter medför icke någon som helst skyldighet för individuellt bestämda arbetare att utföra arbete eller för bestämd arbetsgifvare att till viss arbetare utgifva lön; i dess begrepp ligger icke ens att vissa arbetsgifvare och arbetare äro bundna att framdeles med hvarandra ingå arbetsaftal, utan står det dem å ömse sidor fritt att för erhållande af respektive arbetskraft och arbete därom ingå öfverenskommelse med hvem helst de finna för godt. Kollektivafftalet innebär allenast ett fastställande af vissa allmänna normer, hvilka skola blifva gällande vid arbetsaftal, som komma att afslutas inom en viss krets af arbetsgifvare och arbetare, bestämmer, att för den händelse arbetare, tillhörande den eller de kategorier af arbetare, hvilka med aftalet afses, vinna anställning hos viss eller vissa arbetsgifvare, arbetsvillkoren beträffande sådan anställning skola vara de i aftalet angifna. För att kollektivafftalet skall vinna tillämpning och utöfva någon verkan förutsättes sålunda, att arbetsaftal mellan på visst sätt bestämda personer kommer till stånd. Ett utmärkande kännetecken för kollektivafftalet är emellertid, att de arbetare, hvilka genom detsamma tillförsäkras vissa arbetsvillkor, aldrig äro individuellt bestämda utan endast generellt angifvas såsom tillhörande viss organisation eller yrke. Om åter en arbetsgifvare uppgör ett gemensamt löneaftal med de i hans företag anställda, individuellt bestämda arbetarna, föreligger intet kollektivafftal, utan i själfva verket har man här lika många individuella arbetsaftal, som det finnes arbetare i företaget.

Af det nu sagda framgår, att den benämning, som hittills ofta gifvits kollektivafftalet, i det att detsamma betecknats såsom ett kollektivt arbetsaftal, är oriktig och vilseledande.

Ett annat utmärkande kännetecken för kollektivafftalet är att finna ifråga om parterna i detsamma. Aftalet kan vara afsedt att reglera arbetsvillkoren vare sig på allenast en eller ock på flera arbetsplatser. Såsom aftalsslutande part på arbetsgifvaresidan kan därför uppträda såväl en eller flera arbetsgifvare som ock en sammanslutning af arbetsgifvare. Af kollektivaftalets hufvuduppgift att generellt fastslå blifvande arbetslöner och andra arbetsvillkor för en större eller mindre krets af arbetare följer däremot, att vid dess tillkomst, i olikhet mot hvad beträffande arbetsaftalet gäller, nödvändigtvis ett flertal arbetare måste medverka. Huruvida ytterligare erfordras, att dessa arbetare äro på ett eller annat sätt med hvarandra sammanslutna, samt huruvida för sådant fall sammanslutningen måste vara af mera fast och stadigvarande karaktär, äro frågor, hvilkas be-

svarande från teoretisk synpunkt här icke är af nöden. Huru den positiva lagstiftningen enligt min mening lämpligast bör ställa sig till dessa spörsmål, torde jag längre fram få angifva.

Då det gäller att på ett hittills af vår lagstiftning oberördt område söka införa en rättslig reglering, är det helt naturligt af största intresse att taga kännedom om den gestaltning andra länders lagstiftning på det ifrågavarande området erhållit. Endast i ett fåtal af de europeiska länderna hafva framkomna förslag till lagbestämmelser om kollektivafstal ledt till ett positivt resultat; där så skett har lagen mestadels gifvits en tämligen ringa räckvidd. Så har i en belgisk lag om fackföreningar af år 1898 fackförening, som uppfyller vissa villkor i fråga om sin sammansättning och sitt ändamål, tillerkänts rättspersonlighet och behörighet att vid domstol påyrka tillämpning af aftal, som föreningen ingått för medlemmarnas räkning, äfvensom utgifvande till dessa af skadestånd, hvartill de kunna vara berättigade på grund af underlätet uppfyllande å motpartens sida af aftalet. Genom dessa bestämmelser har åt kollektivafstal, ingånget af fackförening, som enligt lagen äger rättspersonlighet, gifvits rättslig verkan. I öfrigt saknas närmare reglering af dylikt aftal och äfven det sålunda gifna stadgandet har visat sig vara af ringa praktisk betydelse af den anledning, att knappast någon af de befintliga fackföreningarna motsvarar de uppställda förutsättningarna för lagens tillämplighet. Jämväl i Nederländerna har den rättsverkan, som genom lag den 13 juli 1907 tillagts kollektivaftalet, inskränkt att gälla aftal, där på arbetaresidan kontrahenten utgöres af en med rättssubjektivitet utrustad förening. Är så förhållandet har kollektivaftalet den verkan, att arbetsaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, som står i strid med ett kollektivafstal, af hvilket de båda äro bundna, kan förklaras ogiltigt på talan af en hvar, som vid det kollektiva aftalet varit part, med undantag dock för den arbetsgifvare, som ingått arbetsaftalet.

Genom ändring under år 1907 i den österrikiska »Gewerbeordnung» har den enligt tidigare bestämmelser för hvarje yrke befintliga yrkesförening, omfattande såväl arbetsgifvare som arbetare, tilldelats befogenhet att, genom beslut af viss majoritet bland arbetsgifvare och arbetare särskildt, för yrket meddela bestämmelser om den dagliga arbetstidens början och slut, hvilotider, arbetslönens storlek och tiden för dess utbetalande samt uppsägningstiden. Har det sålunda mellan de båda sidorna slutna aftalet godkänts af vederbörande myndighet, blir aftalet bindande för parterna vid ett arbetsaftal, som ingås af arbetsgifvare, tillhörande yrkesföreningen, dock endast i den mån arbetsaftalet eller en bestående arbetsordning ej innehåller mot kollektivaftalet stridande bestämmelser. Genom

den nu nämnda lagstiftningen har alltså endast åsyftats att tillskapa subsidiärt verkande usancer, hvilka kunna sättas ur kraft genom de individuella arbetsaftalen. I någon mån likartade föreskrifter finnas i Ryssland. Där yrkesförening af arbetsgifvare och arbetare bildats, har denna jämväl till uppgift att upprätta lönetariff för de olika yrkena, hvilken blir bindande för arbetsgifvare inom yrket.

Den sedan år 1900 med vissa senare ändringar i den schweiziska kantonen Genève bestående lagstiftningen om kollektivaftal gifver åt tariffen rörande arbetsvillkoren, som tillkommit enligt lagens föreskrifter vare sig genom kollektivt aftal eller genom skiljedom, kraft af sedvänja, hvilken bestämmer innehållet i de enskilda arbetsaftalen, där ej dessa innehålla andra villkor. I uppställandet af tariffen kunna genom utsedda delegerade deltaga föreningar af arbetsgifvare eller af arbetare, hvilka uppfylla vissa villkor med afseende på sina stadgars innehåll m. m. och blifvit vederbörligen registrerade, samt, där sådan förening saknas inom något yrke, de arbetsgifvare och arbetare inom yrket, hvilka haft sitt hemvist inom kantonen under minst tre månader. Kan öfverenskommelse ej träffas mellan de delegerade och har ej heller medling genom kantonens regering ledt till sådant resultat, äger en af lika antal arbetsgifvare- och arbetare-representanter bestående centralkommission att slutligen fastställa tariff för det ifrågavarande yrket. På enahanda sätt kunna utom tariffen beträffande löner och andra arbetsvillkor äfven andra frågor, som kunna föranleda arbetsinställelse, regleras. Allmän arbetsinställelse i ändamål att åstadkomma ändring i bestående kollektivaftal förbjudes. Likaså förbjudes vid straffpåföljd hvarje offentlig uppmaning till allmän eller partiell arbetsinställelse vare sig före eller under förhandlingarna om en tariff eller sedan en sådan kommit till stånd. Äfven denna lag har kommit till ytterst ringa användning.

I öfriga europeiska länder likasom i Nordamerikas Förenta stater saknas särskild lagstiftning om kollektivaftalet, hvilket ock på sina håll torde vara fränkändt all rättslig verkan. Bland de förslag till lagstiftning i ämnet, som tid efter annan framkommit, torde såsom mest uppmärksammade här nämnas ett, utarbetadt 1901 på uppdrag af en schweizisk socialdemokratisk förening utaf kassationsgerichtspräsident Georg Sulzer i Zürich och professor Philipp Lotmar i Bern, samt ett förslag, hvilket 1906 framlades för den franska deputeradekammaren, men där ännu icke undergått slutlig behandling.

Hufvuddragen af de båda förslagen äro följande:

Kollektivaftal, hvarigenom må bestämmas villkoren för de individuella arbetsaftalen (enligt det schweiziska förslaget jämväl arbetsgifvares och

arbetares ömsesidiga rättigheter och skyldigheter så snart de öfver hufvud taget afse de båda gruppernas intressen), kunna ingås mellan en eller flera arbetsgifvare å ena sidan samt en sammanslutning af arbetare å den andra för en tid af högst fem år. Kollektivaftalet skall upprättas skriftligen och för att vara gällande registreras hos viss myndighet. I fråga om bestämmandet af kollektivaftalets personliga giltighetsområde öfverensstämman förslagen därutinnan, att aftalet blir bindande för dem, som vid aftalets ingående voro medlemmar af aftalsslutande förening eller därefter inträdt i sådan förening. Dock medger det schweiziska förslaget rätt för föreningsmedlemmar att undandraga sig verkan af kollektivaftalet genom anmälan af sin afsikt härutinnan inom viss tid efter aftalets slutande och samtidigt utträdande ur föreningen. Är aftalsslutande arbetsgifvareförening på visst sätt offentligen erkänd såsom en rättspersonlighet, blifva äfven arbetsgifvare, som stå utom föreningen men drifva sin verksamhet inom det område, för hvilket kollektivaftalet gäller, enligt samma förslag bundna af aftalet, därest de ej gjort anmälan på sätt nyss nämnts. Under det att sistnämnda förslag förklarar en hvar, som deltagit i aftalets slutande, vara därpå bunden, skulle enligt det franska en aftalsslutande förening ej genom aftalet ådraga sig någon som helst förpliktelse, som ej uttryckligen genom aftalet åtagits. Detta senare förslag stadgar, att arbetsgifvarna kunna förbinda sig att, så länge kollektivaftalet gäller, låta detsamma komma till användning antingen för vissa grupper af arbetare eller blott för de arbetare, som deltagit i aftalet, samt att arbetarna å sin sida kunna förplikta sig att ställa sig kollektivaftalet till efterrättelse antingen blott hos de arbetsgifvare, som deltagit i aftalet, eller vid hvarje arbetsaftal, som ingås med någon arbetsgifvare å en viss ort. Det schweiziska förslagets bestämmelser åter synas innebära, att arbetsgifvare eller arbetare, som är bunden af kollektivaftalet, är förpliktad att iakttaga detsamma vid hvarje arbetsaftal, oafsedt att medkontrahenten står utom kollektivaftalet. Båda förslagen innehålla ungefär likartade bestämmelser i syfte att uppställa en presumption för att vid arbetsaftal, som inom kollektivaftalets giltighetsområde ingås af därpå icke bunden arbetsgifvare eller arbetare, parterna afsett att ställa sig kollektivaftalet till efterrättelse. Kollektivaftalets rättsverkan består däri, att detsamma utan vidare ingår såsom beståndsdel i de arbetsaftal, som slutas af det förra underkastade personer; enligt det franska förslaget gäller detta dock endast då arbetsaftalet ingås mellan personer, hvilka båda äro bundna af kollektivaftalet, hvaremot för det fall att blott endera kontrahenten är därpå bunden, dess innehåll blir bestämmande för arbetsaftalet endast i händelse detta senare ej innehåller annan öfverenskommelse. Gemensamt för båda förslagen är slutligen stadgande, att talan om upprätthållande af

kollektivaftalet eller om skadestånd på grund af underlåtenhet att ställa sig detsamma till efterrättelse tillkommer ej blott de på grund af aftalet berättigade motkontrahenterna mot hvarandra utan äfven en hvar, som tillhör samma sida som den, mot hvilken talan föres.

Såsom af den nu lämnade redogörelsen framgår hafva de två nyss omnämnda förslagen liksom den för Genève gällande lagen velat i viss mån gifva kollektivaftalet en offentligt rättslig karaktär, under det att öfriga berörda lagstiftningar behandlat detsamma såsom ett rent privaträttsligt institut.

I fråga om statens mer eller mindre omedelbara ingripande i aftalsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare har steget tagits fullt ut genom den australiska lagstiftningen. Där har man genom anordnande af särskilda organ icke blott för medling utan äfven för skiljedom erhållit positivt verkande medel att förekomma eller utjämna uppkomna arbetskonflikter. Ett sådant medel utgöra, ehuru från början icke särskildt härför afsedda, de i staten Victoria för olika industrier inrättade lönenämnder, hvilka hafva till uppgift att fastställa den minimilön, som måste betalas inom yrket, den arbetstid, för hvilken denna lön skall anses utgöra ersättning, jämte aflöningen för öfvertid äfvensom antalet lärningar, som får antagas, och deras lönevillkor. Lönenämnderna utöfva sin verksamhet oberoende af ansökan därom från arbetsgifvare eller arbetare. (Det bör anmärkas, att i Storbritannien likartade nämnder för vissa yrken införts genom en innevarande år antagen lag. De hafva dock endast att bestämma minimilöner.)

Enligt Nya-Zeelands lagstiftning åter är bestämmandet af arbetsvillkoren i första hand öfverlämnadt åt parterna själfva. Först då de ej kunna komma till en öfverenskommelse, ingripa de statsliga organen och detta endast sedan endera af de tvistande där anhängiggjort sin talan. I sista hand afgöres så tvisten genom utslag af den för hela staten gemensamma skiljedomstolen. En dom blir bindande ej blott för parterna i den tvist, som dragits under domstolens pröfning, utan dess giltighet kan utsträckas att omfatta hela den ifrågavarande industrien och jämväl besläktade industrier. Öfverträdelse af skiljedomen medför straff af böter och för arbetsgifvare äfven fängelse. Vid äfventyr af böter är ock arbetsinställelse förbjuden, sedan tvist blifvit anhängiggjord och intill dess den vunnit sin lösning.

Det nu anförda torde vara tillräckligt för att gifva en föreställning om den australiska lagstiftningens beskaffenhet utan att här redogörelse lämnas för de i Nya Syd-Wales, Västaustralien och Sydaustralien samt för Australiska statsförbundet i sin helhet gällande lagarna, för hvilka i större eller mindre grad den nya-zeeländska lagen tjänat till förebild.

Beträffande resultatet af den nämnda australiska lagstiftningen torde vara ostridigt, att genom densamma hittills i hufvudsak uppnåtts det åsyftade förhindrandet af arbetsinställelser, om ock sådana undantagsvis förekommit. Om utfallet af lagstiftningen i andra hänseenden äro om-dömena delade. Emellertid torde äfven på de håll, där man velat finna öfvervägande fördelar för de australiska staterna af den vidtagna offentligt-rättsliga regleringen af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare, stark tvekan råda i fråga om lämpligheten och möjligheten att införa en likartad lagstiftning i andra länder, där, i motsats till hvad i Australien är fallet, industrien har att räkna med utländsk konkurrens vare sig på den in-hemska marknaden eller beträffande den för export afsedda delen af pro-duktionen. Jämväl har påvisats, hurusom ett dylikt reglerande med nöd-vändighet drager med sig statens ingripande äfven på andra områden såsom i fråga om bestämmande af pris på lifsmedel och andra förnödenheter och sålunda steg för steg leder in på statssocialismen. I alla händelser torde det allmänna åskådningssättet och förhållandena hos oss icke vara sådana, att försök till lagstiftning i den riktning, som af den australiska anvisats, lämpligen kan göras. Ett sådant skulle säkerligen komma att mötas med misstro från såväl arbetsgifvare- som arbetarehåll. Den lyckligaste utvägen synes därför vara att genom en lagstiftning, som — under det den så vidt sig göra låter afpassar sig efter redan nu utbildad praxis — åt kollektiv-aftalet gifver fasta former och fullt tydligt begränsar dess innebörd samt säkerställer dess rättsliga giltighet, lämna möjligheten öppen för denna viktiga aftalsforms fortsatta utbildning under de därvid närmast intresserades själfständiga medverkan fram till en allt större fulländning med ett rikt och för hvarje särskildt fall lämpadt innehåll.

Att liksom i fråga om hvarje annat mellan två kontrahenter ingånget aftal bestämmelserna i ett kollektivafstal icke få genom ensidigt förfogande från endera sidan förändras, säger sig själf. Såsom obehörigt måste därför framstå användandet i sådant syfte af de påtryckningsåtgärder, hvilka i förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare pläga komma till användning, nämligen arbetsinställelse (resp. lockout och strejk) samt därmed för-bunden eller jämväl själfständigt vidtagen blockad, bojkott eller annan till sin verkan därmed likartad åtgärd. Ej heller då tvist uppkommer om tolk-ning eller tillämpning af aftalet, få de nämnda medlen komma till an-vändning. Det föreligger då en rättstvist, för hvars lösande själfhjälpens maktmedel ej må tillgripas, utan som bör af de för sådant ändamål af samhället inrättade dömande organ behandlas och afgöras. De nu angifna rättsreglerna torde fullt uppbäras af det allmänna rättsmedvetandet. Emeller-

tid har man på sina håll velat gifva kollektivaftalet en innebörd af mera vidtgående betydelse. Med utgångspunkt i den omständigheten, att aftalet har till ändamål att, genom enhetligt reglerande af arbetsvillkoren inom visst arbetsområde och dessas fastställande för någon tid framåt, förekomma tvister mellan arbetsgifvare och arbetare och skapa arbetsfred under den så bestämda tiden, har man velat göra gällande, att under aftaltiden hvarje användande af förenämnda kampmedel i hvad syfte det vara må måste vara otillåtet och strida mot hvad parterna med aftalets ingående åsyftat. Under giltighetstiden skulle inga som helst störande afbrott i arbetet få förekomma. Huru önskvärdt det än vore, att kollektiv-aftalet kunde medföra en dylik verkan, kan dock den förpliktelse man sålunda velat pålägga arbetsgifvare och arbetare, hvilka äro bundna af ett sådant aftal, icke härledas ur aftalets begrepp. Någon skyldighet för arbetsgifvare att hålla sitt arbetsföretag i gång eller för arbetare att kvarstå i arbetet grundlägges icke genom kollektivaftalet. Härigenom är naturligtvis icke uteslutet, att genom den positiva lagstiftningen kan gifvas åt kollektivaftalet en sådan innebörd. Härvid gäller det dock att undersöka, huruvida för ett stadgande härom nödiga förutsättningar äro för handen, så att icke stadgandet i vissa fall kan komma att framstå såsom orättvist och obilligt.

Så länge kollektivaftalet icke blifvit i den grad utbildadt i fråga om sitt innehåll, att det med sin reglerande verkan omfattar hvarje del af förhållandet mellan vederbörande arbetsgifvare och arbetare, är alltid möjlighet öppen för uppkomsten af tvister dem emellan rörande frågor, hvarom afgörande icke träffats genom aftalet. Såsom erfarenheten nogsamnt gifver vid handen är ofta äfven en till synes obetydlig tvistepunkt tillräcklig att gifva anledning till sådan spänning mellan arbetsgifvare och arbetare och slutligen medföra så olidliga förhållanden, att ett fortsatt samarbete omöjliggöres, innan tvistefrågan blifvit löst. Har lagstiftaren nu genom ett lagbud betagit parterna rättigheten att, sedan underhandlingar visat sig fruktlösa, för framtvingande af ett afgörande tillgripa de åtgärder i form af arbetsinställelse och dylikt, som å endera eller båda sidorna kunna finnas nödvändiga, måste i stället sörjas för, att tvisten på annat sätt må finna sin lösning, d. v. s. staten måste tvinga parterna att foga sig i dess afgörande genom utomstående, vare sig af staten direkt eller under parternas (i nödfall tvångsvis genomförda) medverkan bildade organ. Men genom ett sådant lagstiftningens ingripande i intressetvister mellan arbetsgifvare och arbetare är man inne på den offentligt rättsliga reglering af arbetsförhållandet och kollektivaftalet, som åtminstone för närvarande icke torde vara hos oss lämplig eller önskvärd. Och en granskning af de nu gällande

kollektivaftalen visar, att i ett stort antal fall dessa icke nått den fullständighet i innehållet, som skulle utgöra en skälig garanti mot uppkomsten af intressetvister i ämnen, som icke af aftalen reglerats.

Men äfven i andra hänseenden torde förhållandena icke medgifva införandet i lagen af sådant ovillkorligt förbud mot arbetsinställelser under aftalstiden, som nyss nämnts.

Mellan lockouten och strejken, arbetsgifvarnes och arbetarnes påtryckningsmedel i sista hand för åstadkommande af en uppgörelse, förefinnes en betydande skillnad i användningssättet. Så länge en arbetareorganisation icke nått en särskildt hög grad af ekonomisk styrka, är dess naturliga taktik vid anordnande af strejk att om möjligt låta denna omfatta endast en mindre del af medlemmarne, hvilka då under lång tid kunna understödjas med penningar af de i strejken icke inbegripna. Där organisationen omfattar arbetarne hos flera arbetsgifvare, ligger sålunda oftast i arbetarnes intresse att rikta sin påtryckning mot en af dessa arbetsgifvare i sänder. För arbetsgifvarne åter ställer sig saken annorlunda. Det ekonomiska understöd en arbetsgifvare, hvars företag på grund af strejk ligger nere, kan erhålla af andra arbetsgifvare, som med honom sammansluta sig till en organisation, är stundom blott i ringa mån afgörande för arbetsgifvarens förmåga att motsätta sig äfven öfverdrifna fordringar från arbetarsidan. Genom en arbetsinställelse af något längre varaktighet är alltid arbetsgifvaren utsatt för att se sina produkter utträngas ur marknaden och en kanske endast med stor möda tillkämpad ställning gent emot konkurrenterna för en oöfverskådlig tid gå förlorad. Där utländsk konkurrens hotar, är denna fara störst och kan näppeligen afvärjas. Arbetsgifvaren blir följaktligen nödsakad att gifva vika och acceptera äfven de hårdaste villkor. Sedan så skett, finner denne arbetsgifvare sig ogynnsammare ställd än andra medlemmar i hans organisation, hvarigenom i sin ordning uppstår splittring inom organisationen och dennas försvagande.

Det medel arbetsgifvarne pläga tillgripa för åstadkommande af den nödiga motvikten, består däri, att andra medlemmar af arbetsgifvareorganisationen än den, som är direkt invecklad i striden, vidtaga lockout mot sina arbetare, för att såmedelst arbetsgifvarne må kunna uppträda med samlad styrka. Vidtages ej sådan åtgärd, lämna arbetsgifvarne i själfva verket vapen i händerna åt sina motståndare; genom att stå kvar i arbetet och uppbära lön blir det arbetarne möjligt att lämna understöd åt de strejkande kamraterna.

Men uppenbart är, att dylik lockouts tillgripande är en nödfallsutväg, som, om också understundom oundviklig, medför ekonomiska förluster för

arbetsgifvarne själfva och är ägnad att väcka förbittring hos de sålunda utestängda arbetarne, en förbittring, som enligt hvad erfarenheten visat, kan drifva arbetarne till äfven för samhället vådliga åtgärder. En angelägenhet af största vikt måste det därför blifva att ordna förhållandena så, att detta kampmedel ej behöfver tillgripas. Ur sakens egen natur synes härvidlag närmast framstå utvägen att genom åstadkommande af kollektivafstal, omfattande samtliga i en organisation sammanslutna arbetsgifvare inom en och samma industri, särskildt s. k. riksafstal, samt fastslående af gemensam utlöppningstid för de afstal, som gälla närstående eller eljest hvarandras stöd kräfvande industrier, bringa de enskilda arbetsgifvarne ur deras isolerade och underlägsna ställning vid tvister med arbetarnes organisationer. Arbetsgifvarnes sträfvanden torde visserligen gå i sådan riktning, men det är klart, att svårigheter föreligga och att planens genomförande icke kan ske i ett slag. Organisationstanken och därmed ock tanken på att genom slutande af kollektivafstal uppnå ett enhetligt ordnande af arbetsvillkoren har långt tidigare vunnit allmänt insteg bland arbetarne än bland arbetsgifvarne. En följd häraf är, att, då omsider arbetsgifvarne funnit nödigt att sammansluta sig för tillvaratagande af sina intressen, för dessa arbetsgifvare vanligen redan är gällande ett större eller mindre antal särskilda kollektivafstal med olika villkor och olika giltighetstid. Där så är fallet, kräfves oftast ett omfattande arbete och en afsevärdt lång tid för genomförande af enhetliga afstal för hvarje industri och jämväl för de olika aftalens bringande till öfverensstämmelse med hvarandra i fråga om giltighetstiden. Intill dess ett sådant ordnande kunnat ske, skulle ett förbud i lagen mot arbetsinställelse under det ett kollektivafstal är gällande, äfven då arbetsinställelsen icke är riktad mot detta aftals bestånd, omintetgöra fördelarna för arbetsgifvarna af deras sammanslutning och därigenom jämväl direkt motverka dennas åstadkommande och uppehållande. Och dock torde förefintligheten af starka organisationer å ömse sidor vara en förutsättning och den bästa garantin för ernående af lugn och fred på arbetsmarknaden. Vunnen erfarenhet om den ömsesidiga styrkan torde kraftigt mana till betänksamhet, innan strid tillgripes, och stärka benägenheten hos hvardera parten till eftergifter för den andras kraf för stridens undvikande. Väl blifva de strider mellan stora organisationer, som ändock någon gång af omständigheterna framtingas, af större omfattning och till synes mera förödande. Dock lär kunna ifrågasättas, huruvida icke ofta förekommande, ehuru mindre strider i det stora hela genom den ständiga oron och osäkerheten åstadkomma större skada än en och annan mera omfattande kamp, som följes af en längre tids fredstillstånd.

Jag har nu närmast talat om den rena s. k. sympatilockouten, som af en arbetsgifvare vidtages uteslutande i ändamål att understödja andra, med hvilka han står i intressegemenskap, men där han icke vill direkt vinna något för egen räkning. Härmed sammanhänger emellertid äfven en annan fråga. Vissa under senare tid inträffade händelser hafva föranlett uppkastande af det spörsmålet, om och i hvad mån det må vara tillåtet att under den tid ett kollektivafstal består använda de förut omförmälda påtryckningsmedlen för genomförande af en öfverenskommelse om bestämmelse, som efter den tid skall tillämpas. De förhållanden, som härvid böra tagas i betraktande, äro af en synnerligen ömtålig och invecklad art. Å ena sidan kan det visserligen ingalunda anses instämma med kollektivafstals syfte, att parter, som med hvarandra ingått dylikt aftal, skulle i alla hänseenden äga obegränsad frihet att innan aftalet utgått börja strid om, huru förhållandena skola ordnas efter aftalstidens slut. Men å andra sidan kunna omständigheter förekomma, under hvilka det i arbetsfredens intresse skulle vara högeligen önskvärdt, att en bestämmelse kunde komma till stånd, som ägde giltighet äfven efter tiden för ett visst kollektivafstals utgång. Så är händelsen, då vid förhandlingar om slutande af kollektivafstal för en del af en industri eller ett yrke uppkommer tvist om bestämmelse af mera principiell innebörd och som enligt sin natur bör vinna tillämpning inom hela industrien eller yrket. Det måste då otvifvelaktigt vara af största betydelse, att i samband med denna tvists afgörande frågan kan enhetligt regleras öfver hela linjen för någon viss tid framåt utan afseende å, att för ifrågavarande industri eller yrke finnas flera kollektivafstal, som utlöpa å olika tid, så att den därvid fastslagna principen må för den bestämda tiden äga giltighet, dock, i händelse densamma skulle afvika från hvad som i något gällande aftal stadgats, endast för den tid, som återstår efter det detta aftal gått till ända. Härigenom undvikes, att samma strid möjligen komme att upptagas på nytt, hvarje gång ett kollektivafstal på förevarande område utlöper. Att ett dylikt generellt afgörande skulle kraftigt främja arbetsfreden, är tydligt; det skulle ock vara ett verksamt medel att befordra åstadkommande af dessa s. k. riksafstal, efter hvilka man med rätta sträffvar.

Det torde emellertid för närvarande vara omöjligt att i lag uppdraga en fast gränslinje mellan ämnen, som enligt hvad jag nyss antydtt böra under kollektivafstals giltighetstid ställas utom strid såsom icke varande af allmänt principiell betydelse — som exempel härpå kunna anföras frågor om arbetslönen — och sådana, för hvilkas enhetliga ordnande på förut angifvet sätt ett begagnande af maktmedel legitimt kan tillåtas, äfvensom att i öfrigt angifva de villkor och betingelser, hvilka böra fästas vid ett dylikt

medgifvande. Ett afsevärdt hinder därutinnan ligger bland annat i de nu å såväl arbetsgifvare- som arbetaresidan bestående sammanslutningarnas växlande omfattning och organisation.

Med hänsyn till det nu anförda och till angelägenheten af att vid lagstiftning på ett helt nytt område förfara med stor försiktighet håller jag före, att öfvervägande skäl tala för att, åtminstone för närvarande, icke i lagen införa ett allmänt förbud mot arbetsinställelse och liknande åtgärd under den tid kollektivaftal gäller, utan stanna vid att meddela sådant förbud endast i de af mig först angifna fallen, där någon tvekan om dess rättmätighet och verkan i afsedd riktning icke kan råda. Intill dess ytterligare erfarenhet vunnits, som kan berättiga att i lagen i större omfattning begränsa parternas handlingsfrihet i förevarande hänseende, måste alltså öfverlämnas åt dessa att, efter bepröfvande af omständigheterna i hvarje fall, genom bestämmelse i kollektivaftalet själfva pålägga sig den ytterligare inskränkning i rätten att vidtaga omförmälda åtgärder, som kan finnas lämplig och möjlig.

Bland de författningsutkast, som af 1907 års kommitté upprättats, föreligger jämväl ett förslag till införande af en särskild domstol för behandling af tvister, som grunda sig på kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare. Det uppslag, som sålunda gifvits, synes mig vara värdt det största beaktande.

För afgörande af dylika rättstvister, där fråga således varit om tolkning eller tillämpning af kollektivaftal, om bedömande huruvida brott mot detsamma ägt rum eller hvilken påföljd dess brytande borde medföra, har hittills i ytterst ringa omfattning anlitats domstols medverkan. Där icke skiljedomsförfarande kommit till användning i enlighet med bestämmelse i aftalet eller efter särskild öfverenskommelse, har i sista hand den tillfälliga maktställningen vanligen fått vara afgörande, antingen efter det öppen strid etablerats eller så, att den svagare parten i känslan af sin underlägsenhet funnit sig föranlåten att utan sådan nedlägga ett än så befogadt anspråk. Det synnerligen otillfredsställande i ett sådant förhållande torde ligga i öppen dag. Främst torde obenägenheten att vända sig till domstol med ifrågavarande slag af tvister hafva föranledts af tvekan om kollektivaftalets rättsliga innebörd och verkan. Men starkt bidragande orsaker kunna äfven med visshet antagas hafva varit en förefintlig misstro till de vanliga domstolarnas sakkunskap på det förevarande området samt misströstan om möjligheten att utan längre dröjsmål få tvisten pröfvad och slutligen afgjord. Därest genom lagstiftning om kollektivaftalet detta varder rättsligen regleradt, och således den nyss antydda tvekan om dettas

rättsverkan blifver undanröjd, måste det ock vara för lagstiftaren angeläget att tillse, att tvister rörande det genom kollektivaftalet uppkomna rättsförhållandet må kunna på ett snabbt och i allo tillfredsställande sätt bringas till sin lösning. Härutinnan förefinnes ett allmänt intresse af betydande räckvidd. Full tilltro till rättskipningen på förevarande område måste förefinnas hos de genom aftalet berättigade och förpliktade, därest ej den faran skall hota, att vid uppkomna rättstvister, där ju oftast, åtminstone på endera sidan, ett flertal individer eller en sammanslutning af sådana uppträder såsom part, mer eller mindre omfattande arbetsinställelser eller andra dylika åtgärder tillgripas i stället för rättsliga medel. Äfven snabbhet i afgörandet utgör en nödvändig förutsättning för att icke den spänning, som ofta finnes mellan parterna, genom dröjsmål med tvistens slitande bringas till den punkt, att maktmedlen komma till användning. Och föreligger berörda fara, måste en lagstiftning om kollektivaftalet anses hafva i väsentlig mån förfelat sitt ändamål att verka ordnande och lugnande på arbetsförhållandena.

Flerstädes i andra länder har ansetts nödigt att för reglerande af rättstvister i allmänhet mellan arbetsgifvare och arbetare inrätta särskilda dömande institutioner, industridomstolar, hos hvilka speciell sakkunskap på det industriella området skulle vara till finnandes. Om ock behovet af särskilda domstolar för alla arbetstvister ej hos oss framträdt med någon större grad af styrka, torde dock den uppfattning om den egenartade naturen af dessa tvister och deras egenskap att lätt kunna medföra i socialt afseende menliga verkningar, som varit bestämmande vid upprättandet af dylika domstolar, göra sig betydligt starkare gällande i fråga om det särskilda slag af arbetstvister, där tvisten rör sig om något ur ett kollektivaftal härflutet rättsförhållande. Faran för att tvist om kollektivaftalet skall kunna sätta samhällsfreden på spel har redan påpekats och ligger uppenbarligen här betydligt närmare till hands än vid meningsskiljaktigheter om det individuella arbetsaftalet. Med den allt mera fortskridande utvecklingen af kollektivaftalet att reglerande omfatta arbetsaftalets alla detaljer, kräfves tydligtvis ofta för bedömande af förstberörda slag af tvister en omfattande och noggrann praktisk insikt i de industriella förhållandena. Men af än större vikt är, att den dömande myndigheten besitter ingående kännedom ej blott om kollektivaftalets historiska utveckling såväl i allmänhet som i det speciella fallet utan äfven om åskådningar och rättsuppfattning hos parterna å ömse sidor; endast härigenom kan erhållas full förståelse af hvad parterna velat i ett dylikt aftals särskilda bestämmelser inlägga och hvad detsamma i hänseenden, där uttryckliga stadganden kunna saknas, må anses innebära.

Därest domstol vid handläggning af ifrågavarande slag af tvister skall kunna tillfredsställande fylla sin uppgift, måste sörjas för tillbörlig sakkunskap i nu antydda hänseenden. För sådant ändamål torde främst erfordras, att i domstolen insättas medlemmar, hvilka genom praktiskt förvärfvad inblick i näringslivet och förhållandena mellan arbetsgivare och arbetare tillföra domstolen den mera tekniska sakkunskapen samt kännedom om de speciella åskådningssätt, som inom dessa grupper beträffande deras inbördes förhållanden kunna vara för handen. Det förtroende för domstolen, som en sådan anordning tvifvelsutan är ägnad att bibringa de eventuella parterna, vinner säkerligen ännu mera i styrka, därest tillika vidtages den åtgärden, att låta dessa öfva inflytande på valet af de personer, hvilka skulle utgöra lekmanneelementet i domstolen. Det synes emellertid ej vara tillräckligt att stanna vid insättande i de vanliga underdomstolarna af särskildt sakkunniga personer. Då nu är fråga om att lägga under statens rättsskipande myndighet ett område af stor betydelse, som hittills faktiskt stått så godt som utanför densamma, måste det äfven anses vara af yttersta vikt, att de juridiskt bildade medlemmarna af domstol, under hvars ledning praxis på detta område skall utbilda sig, sättas i tillfälle att odeladt ägna sig åt hithörande frågor och därigenom förvärfva allt mera ökad insikt, erfarenhet och auktoritet. Genom anordnande af en särskild institution vinnes jämväl den önskvärda snabbheten i rättsskipningen. Under så täta sammanträden, som omständigheterna påfordra och medgifva, kunna rättsförhandlingarna i första instans hastigt slutföras, och äfven om den hos oss förhärskande rättsuppfattningen icke tillstod att förvägra parterna rätt till talan mot domstolens beslut, torde i hvarje fall, då afgörandet i första instans lämnas åt en domstol, tillsatt uteslutande med uppgift att handlägga tvister af ifrågavarande slag och med så be- tryggande sammansättning som nyss antydts, det vara fullt berättigadt att låta mellaninstansen bortfalla och klagan föras omedelbart hos Högsta domstolen, hvarigenom en afsevärd förkortning i processförfarandet ernås.

Vid öfvervägande huruvida upprättande af en särskild institution för handläggning af kollektivaftalstvister kan anses önskvärdt, framställer sig frågan om omfattningen af det arbete, som sålunda skulle påhvila denna institution. Att ur statistiken hämta ett ens närmelsevis säkert svar på denna fråga låter sig af lätt insedda skäl icke göra. Såsom förut anmärkts hafva hittills domstolarna knappast anlitats för slitande af ifrågavarande slag af tvister. Någon ledning kan dock hämtas ur den utarbetade redogörelsen för arbetsinställelser i Sverige under femårsperioden 1903—1907. Af denna, sammanställd med kompletterande upplysningar, som jag från vederbörande tjänsteman å kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik

erhållit, framgår, att vid de under berörda tid inträffade arbetsinställelser *beskyllning* för brott mot kollektivafstal framstälts af den ena eller andra parten i 108 fall, att under samma femårsperiod 28 arbetsinställelser föranledts af tvist rörande tolkning af sådant afstal, samt att i ett afsevärdt antal af de i den statistiska redogörelsen upptagna fall af arbetsinställelser, där annan omständighet än tvist af nyss nämnd beskaffenhet angifvits såsom hufvudorsak till arbetsinställelsen, äfven dylik tvist förekommit. Vid 1908 års arbetsinställelser var den hufvudsakliga anledningen i 5 fall meningsskiljaktighet om kollektivaftals tolkning och framställdes i 56 fall beskyllning för brott mot aftalet.

De sålunda erhållna siffrorna för tvister om kollektivaftals tolkning och för tillfällen, där endera parten ansett brott däremot föreligga, hvilka fall skulle tillhöra den ifrågasatta dömande institutionens kompetensområde, synas jämförelsevis låga. Emellertid torde endast ett mindre antal meningsskiljaktigheter om kollektivaftals tolkning hafva föranlett öppen strid, under det att parternas inbördes maktställning för tillfället oftast fått vara afgörande, liksom brott mot aftalet säkerligen ägt rum äfven utan samband med arbetsinställelse. Det synes antagligt, att å ena sidan endast en domstol för behandling af ifrågavarande slag af tvister skulle erfordras, och att å andra sidan denna domstol icke skulle komma att sakna tillräcklig sysselsättning.

För parterna torde ett sådant sammanförande af dessa tvister till en enda domstol icke komma att medföra olägenheter af beskaffenhet att böra väcka betänkligheter. Här är ju fråga om organiserade arbetare och äfven på arbetsgifvaresidan torde de organiserade redan nu utgöra flertalet. Där organisation förefinnes, komma frångent liksom hittills med all säkerhet hithörande tvister att, där de ej kunna lösas genom förhandlingar mellan de närmast intresserade, tagas om hand af vederbörande hufvudorganisationer genom deras styrelser, hvilka till sitt vida öfvervägande flertal hafva sitt säte i Stockholm, dit följaktligen äfven domstolen borde förläggas. Med den allt mera fortskridande organisationen på arbetsgifvaresidan lärers någon afgörande betydelse ej böra tillmätas de ökade kostnader och svårigheter, som tilläfventyrs kunna komma att tillskyndas en eller annan utom sammanslutningarna stående arbetsgifvare. Genom den ifrågasatta anordningen skulle åter redan från början vinnas en synnerligen önskvärd enhetlighet i rättskipningen, hvarjämte utgifterna för den särskilda domstolsinstitutionens åvägabringande kunde inskränkas till ett belopp, som icke spelade en allt för stor roll i förhållande till fördelarna af densamma.

I fråga om lagstiftningen om arbetsaftalet torde till en början böra erinras, att det förslag härutinnan, som af den tidigare af de förut omnämnda kommittéerna under år 1901 framlades, icke var afsedt att innefatta en reglering af alla slag af arbetsaftal utan inskränkte sig till att gifva bestämmelser rörande vissa kategorier af sådana aftal. Den så uppdragna gränsen har bibehållits i det provisoriska förslag i ämnet, som af 1907 års kommitté aflämnats. Den i förslagen gjorda begränsningen går i hufvudsak därpå ut, att under den blifvande lagen icke skulle falla sådana aftal, som hafva till föremål arbete af annat slag än väsentligen kroppsligt (de s. k. fria yrkena, arbete af läkare, konstnärer m. fl.), utan endast aftal, som gå ut på produktivt arbete i egentlig mening, samt att inom produktionens område lagen skulle omfatta allenast arbetsaftal med arbetsgifvare, hvilka ha produktiv verksamhet till sitt näringsyrke, eller med arbetsgifvare för ett företag af den beskaffenhet och omfattning, att arbetarens ställning till arbetsgifvaren är väsentligen densamma som vid yrkesmässigt bedrifven verksamhet. Härförutom undantagas från lagens tillämplighetsområde aftal med arbetare med offentlig tjänsteställning, hvilkas förhållande till arbetsgifvaren det tillkommer den offentliga rätten att ordna, äfvensom med tjänare, sjömän och lärlingar, beträffande hvilka lämpligen särskild lagstiftning borde gälla. Det synes mig icke föreligga skäl för, att afvikelse från hvad sålunda föreslagits skulle göras.

Såsom redan framhållits torde lagstiftningen om arbetsaftalet hafva till sin hufvuduppgift att söka verka ordnande och reglerande på förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare. Den bör förnämligast sträfvä efter att lägga en säkrare grund för aftalen, att efter nutida sedvänjor och behof lämpa villkoren för deras giltighet och att meddela bestämmelser, som i viktiga punkter gifva regler för parternas mellanhafvanden, när sådana regler ej lämnats genom aftalen. I stort sedt måste det fortfarande tillkomma parterna att fritt ordna dessa mellanhafvanden, utan att lagstiftningen genom tvångsbestämmelser däri ingriper. Utan tvång torde ock de regler, som i lag vinna erkännande såsom uttryck för ett rättvist och billigt förhållande mellan parterna, i många fall blifva vägledande för deras aftal. Så mycket mer synes detta kunna förväntas, därest de regler, åt hvilka gifves uttryck i lagen, äro lämpade efter gängse sed och bruk på förevarande område samt all möjlig hänsyn tages till hvad som redan visat sig ändamålsenligt i tillämpningen. Grundsatsen om bevarande af parternas aftalsfrihet hindrar emellertid icke, att äfven tvingande lagbud meddelas, när sådant af någon särskild anledning anses vara af nöden till förebyggande af mer eller mindre frivilliga öfverenskommelser, hvilka äro olämpliga från det allmännas synpunkt. Erinras bör, att då i någon punkt

gifves stadgande af tvingande art, hvilket ej kan genom arbetsaftalet rubbas, en ändring i den sålunda fastslagna principen ej heller kan ske genom kollektivafstal, som i öfrigt erbjuder parterna å ömse sidor tillfälle att utföra tillbörligt inflytande på de enskilda arbetsaftalens innehåll.

En af de mera omdebatterade frågorna på arbetsaftalslagstiftningens område och den, ifråga om hvars rätta besvarande meningarna mest gå i sär, är frågan huru behörigt skydd för i laga ordning ingångna arbetsaftal må kunna beredas. Härvid afses då skydd mot det brytande af arbetsaftalet, som från arbetarnes sida består i fullständig vägran att utföra åtaget arbete och af arbetsgifvaren begås genom underlåtenhet att utbetala aftalad lön.

I motiverna till 1901 års kommittéförslag framhölls såsom otvifvelaktigt, att en ny lagstiftning till skydd för arbetsaftalet i likhet med gällande rätt borde hvilat på skadeståndsskyldigheten i vanlig mening såsom det, så att säga, fundamentala skyddsmedlet. Hvarje annan utgångspunkt för en skyddslagstiftning komme säkerligen i strid mot den allmänna rättsuppfattningen och vore följaktligen förfelad. Så långt torde också alla vara ense. Men kommittén fann skadeståndsskyldigheten icke vara tillfyllestgörande såsom skyddsmedel. Synnerligen ofta vore fallet — anförde kommittén — att arbetsgifvaren till följd af arbetarens ekonomiska ställning hade föga utsikt att vinna något med en skadeståndstalan. Och påtagligt vore, att skadeståndsskyldigheten verkar såsom motiv till aftalets hållande endast under den förutsättning, att den till skadestånd förpliktade äger tillgångar till dess gäldande. Utgående från denna synpunkt föreslog kommittén införande af äfven andra skyddsåtgärder. En, hvars syftemål vore, utom att genom sin inverkan afhålla arbetaren från att begå kontraktsbrott, jämväl att bereda arbetsgifvaren ökad möjlighet att utfå skadestånd, hvartill han genom brytande af aftalet från arbetarens sida kunde vara berättigad, skulle bestå däri, att arbetsgifvaren i lagen medgafs rätt att af arbetslönen innehålla vissa belopp till säkerhet för aftalets bestånd, hvilken rätt skulle vara till finnandes så snart ej arbetsgifvaren i aftalet uttryckligen afstått från densamma. En annan lämplig skyddsåtgärd fann kommittén i stadgande af kriminell bestraffning för aftalsbrytande såväl arbetsgifvare som arbetare, som ej genast efter vissa gifna regler erlade skadestånd.

Mot 1901 års kommittéförslag beträffande de båda nu nämnda medlen till beredande af skydd mot arbetsaftalets brytande hafva från olika håll framkommit starka invändningar, hvilka torde föranleda en noggrann pröfning af deras berättigande och nödvändighet.

I fråga om det förra af skyddsmedlen i fråga, det s. k. décompte-systemet, är att märka, att såsom i motiven till kommittéförslaget framnålles och i regel äfven är iakttaget i den utländska lagstiftningen, arbetarnes ekonomiska villkor förbjuda att medgifva löneafdragens bestämmande till mera än en tämligen obetydlig del af arbetarnes tillgodohafvande vid hvarje tillfälle, då afdrag göres. Samma hänsyn gör det ock nödvändigt att fastställa ett maximum — dessutom ett relativt lågt sådant — för summan af innehållna belopp. Häraf följer, att löneafdragen icke i någon större utsträckning kunna skänka arbetsgifvaren säkerhet för utbekommande af ersättning för skada genom arbetarens aftalsbrott. Frågan gäller här, liksom i allmänhet på förevarande område, egentligen de samfälliga arbetsinställelserna; och de ekonomiska intressen, som stå på spel för arbetsgifvaren vid en mera omfattande strejk, äro oftast sådana, att löneafdragen icke äga synnerlig betydelse från skadeståndssynpunkt. Möjligen kunna de förutsättas vara af större vikt genom sin inverkan på arbetarne. Äfven belopp, som alls ej förslå till skadestånd åt arbetsgifvaren, äga stort värde för arbetarne, och det förefaller därför, som om risken att förlora de inestående medlen borde för arbetarne innebära en kraftig maning att afhålla sig från aftalsbrott. Vid mera betydande konflikter torde dock afdragen jämväl ur denna synpunkt befinnas spela endast en underordnad roll. Den förlust, för hvilken arbetaren utsätter sig genom mistad arbetsförtjänst under den tid en arbetsinställelse kan vara, är nämligen i allmänhet väsentligen större än de innehållna löneafdragen, och kan icke den förra förmå arbetaren att afstå från aftalsbrottet, lär man icke ofta kunna förvänta sådan verkan af de senare, så mycket mindre som arbetaren vid dylika tillfällen torde vara benägen att icke så noga räkna de omedelbara förlusterna utan mera fästa blicken på de fördelar han hoppas vinna för framtiden. Om ock det nu anförda icke i samma grad gäller, då fråga är om aftalsbrott af enstaka arbetare, torde emellertid äfven beträffande dessa ifrågavarande systems verkningartförringas däraf, att någon tid alltid åtgår, innan arbetaren intjänat lön samt arbetsgifvaren får tillfälle att innehålla någon del af denna, och tydligast visar sig systemets otillräcklighet, när aftalsbrottet begås genom arbearens underlåtenhet att infinna sig till åtaget arbete. Då det icke torde komma i fråga att förklara arbetsgifvaren skyldig att verkställa löneafdrag, utan lagstiftningen på sin höjd kunde tillerkänna honom rätt därtill utan arbetarens medgifvande, skulle dessutom systemets tillämpning säkerligen blifva mycket ojämn. I tider, då det vore stark efterfrågan på arbetskraft, liksom i yrken, som icke utöfvade någon större dragning på arbetarne, skulle arbetsgifvarne oftast se sig nödsakade att afstå från utöfvande af dylik rätt.

På grund af nu framhållna svagheter hos décomptesystemet torde detsammias understödjande genom lagstiftningen knappast kunna anses såsom något mera betydelsefullt önskemål från arbetsgifvarnes sida. Från arbetarsidan åter lär systemet i allmänhet betraktas med en viss misstro och ovilja, som särskildt gäller dess tillämpning utan därom med arbetaren träffadt aftal. Det framstår för arbetaren såsom en obillighet, att en del af hans för uppehållet väl behöfliga inkomster skall, om också blott för någon tid, undandragas honom för att bereda arbetsgifvaren en särskild förmån, hvartill lagstiftningen ej bjuder arbetaren någon direkt motsvarighet. Visserligen kan häremot erinras, att afdragen endast äsyfta att skänka arbetsgifvaren en säkerhet, som arbetaren i regel — och i större omfattning — åtnjuter redan på grund af arbetsgifvarens betalningsförmåga, utan att lagstiftningens ingripande erfordras. Afdragen skapa således, betraktade från denna synpunkt, icke olikhet utan tvärtom en ökad likställighet mellan arbetsgifvare och arbetare. I stort sedt synas dock icke décomptesystemets förtjänster vara så värdefulla och obestridliga, att tillräcklig anledning finnes att gifva arbetsgifvaren lagstadgad rätt att tillämpa detta system mot arbetarens vilja.

Mot införande af straffrättsligt skydd för arbetsaftalet har först och främst riktats den principiella anmärkningen, att en sådan åtgärds vidtagande skulle innebära ett underkännande af arbetsaftalets rent civilrättsliga natur. Äfven har man velat göra gällande, att därest ej tillika stadgades straff för brytande af andra privata aftal såsom t. ex. hyres- eller leveransaftal, en obehörig undantagslagstiftning skulle föreligga. Beträffande förstnämnda anmärkning torde för påvisande af dess ohållbarhet vara tillräckligt att erinra, hurusom gränsen mellan civil och kriminell orätt icke är en gång för alla bestämd utan växlar med de olika åskådningarna hos olika folk och under olika tider. Lagstiftningen bör anpassa sig efter det verkliga lifvets behof, den kan icke ständigt stanna vid samma ståndpunkt. Hvilka rättskränkningar skola drabbas af straff måste bedömas efter hvad samhällets välfärd kräfver. Mot ett förfarande, som vid en viss tidpunkt ansetts innebära kränkning af allenast ett privat intresse, kan således staten en annan gång på grund af ändrade förhållanden vara fullt befogad att inskrida med straff. Förutsättningen härför är ingen annan, än att en fara för samhället förefinnes, som icke kan på annat sätt förebyggas. Brytande af arbetsaftal kan och bör beläggas med straffpåföljd, om — men också först då — det visar sig, att ett praktiskt behof föreligger att tillgripa en dylik åtgärd.

Vid förordande af straffrättsligt skydd för arbetsaftalet har man i allmänhet haft för ögonen hufvudsakligen de faror, som kunna vållas af

arbetarnes aftalsbrott. Vådorna i sådant hänseende har man velat finna dels på det sedliga och dels på det materiella området. I förra hänseendet har man påpekat den skadliga inverkan på den allmänna moralen och rättsuppfattningen bland arbetarne, som måste föranledas däraf, att aftalsbrottet från arbetarnes sida i allmänhet icke komme att för dem medföra någon påföljd på grund af omöjligheten för arbetsgifvaren att göra sin skadeståndsfordran gällande. Känslan af aftals helgd och en åtagen förpliktelses betydelse skulle härigenom hos arbetarklassen småningom försvagas i den grad, att hela rättsordningen kunde äfventyras. Med erkännande af riktigheten af dessa synpunkter måste dock å andra sidan medgifvas, att aftalsbrott i stort antal förekomma äfven i fråga om andra slag af aftal under sådana förhållanden att — om ock ej i samma utsträckning som vid arbetsaftalsbrottet — möjlighet saknas att göra gällande det korrektiv däremot, som ligger i utkräfvande af skadestånd, och där följaktligen den antydda faran jämväl hotar. Ett sådant undantagsförhållande torde därför ej föreligga beträffande arbetsaftalet, som skulle rättfärdiga att på grund af den moraliska faran för dess brytande stadga straff.

Farhågorna för arbetsaftalsbrottets skadlighet i ekonomiskt hänseende torde mångenstädes vara i någon mån öfverdrifna, beroende på en oriktig föreställning om såväl aftalsbrottens talrika förekomst som ock deras egenkap att medföra skada för det allmänna. Vål låter det icke förneka sig, att brytande af arbetsaftalet från enskilda arbetares sida förekommer i den omfattning, att man icke kan alldeles bortse härifrån. Men å andra sidan lär en eller några få arbetares brytande af ingångna arbetsaftal icke vara af någon större betydelse för folkhushållningen i dess helhet. Att så är förhållandet inom storindustrien torde vara uppenbart; där vållas ofta icke ens någon skada för den enskilde arbetsgifvaren. Mera kännbart blir aftalsbrottet möjligen för arbetsgifvaren inom jordbruket, handtverket och i allmänhet mindre företag, men olägenheterna torde dock icke sträcka sig så långt, att man härvid kan tala om ett allmänt intresse, som skulle lida skada. Annorlunda ställer det sig med det kollektiva brytandet af arbetsaftal. Genom detta kan tänkas uppkomma fara för en hel industris bestånd och dess verkningar sträcka sig ofta in på andra närgränsande områden. Emellertid är att märka, att oftast vid kollektivt nedläggande af arbetet från arbetarnes sida den skada, som häraf kan uppkomma, icke förorsakas af ett med arbetsnedläggelsen förenadt aftalsbrott utan beror på arbetets inställande i och för sig. Samma skada skulle vanligen inträffa, om arbetarne efter skedd uppsägning afvaktade den merendels korta uppsägningstidens utlöpande, innan de upphörde med arbetet. Och något tvång för dem att förnya ett utlupet aftal föreligger naturligen icke.

Strejkrätten, då strejken icke är förbunden med aftalsbrott, erkännes numera allmänt. Om således de på sina håll förefintliga föreställningarna om arbetsaftalsbrottets stora farlighet i nationalekonomiskt hänseende uppenbarligen icke i allo motsvaras af verkligheten, torde enahanda vara förhållandet med talet om det kollektiva arbetsaftalsbrottets allmänna förekomst. Den officiella statistiken, hvilken dock af lätt insedda skäl icke kan förväntas i sådant afseende lämna fullt tillförlitliga resultat, har under femårsperioden 1903—1907 icke kunnat vid de 1148 under samma tid påbörjade arbetsinställelserna (däraf 71 rena lockouter) konstatera mera än 41 fall, där arbetarne brutit personliga aftal af ena eller andra slaget, samt därjämte 8 fall, då brott förekommit mot fabriksordning, som i detta hänseende torde böra likställas med de förra. (Härförutom angifves vid 11 arbetsinställelser brott mot aftal hafva ägt rum, utan att beskaffenheten af aftalen kunnat utrönas.) Huruvida dessa arbetsinställelser varit af större eller mindre omfattning kan icke ur statistiken utfinnas. Emellertid torde redan de anförda siffrorna gifva vid handen, att arbetsinställelserna långt ifrån allmänt äro förenade med brytande af arbetsaftalet.

Utan att behöfva här ingå på någon undersökning af de ytterligare skäl, som anförts mot kriminell bestraffning af arbetsaftalsbrottet, har jag med afseende å det redan andragna funnit tillräckliga skäl icke för närvarande föreligga för införande i vår lagstiftning af generella bestämmelser i sådant syfte. Riktigheten af denna åsikt torde ännu klarare framstå i belysning af det förut omförmälda sakförhållandet, att gällande lagstiftning om arbetsaftalet lämnar synnerligen mycket öfrigt att önska i fråga om tydlighet och fullständighet, från hvilket förhållande torde kunna hämtas stöd för den förmodan, att i ett icke oväsentligt antal fall brytandet af arbetsaftal föranledts af kontrahenternas olika uppfattning om varaktigheten och innebörden af ett aftal, som härutinnan ej själf träffat tillräckligt noggranna bestämmelser och för hvars supplerande ej funnits erforderlig ledning i lagens föreskrifter. Det kan förväntas, att sedan genom den ifrågasatta lagstiftningen berörda brister blifvit afhjälpta och därigenom parterna i arbetsaftalet erhållit möjlighet att i hvarje fall vinna en klar uppfattning af ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, alla slag af brott mot aftalet och därmed äfven det, som består i arbetarnes fullständiga underlåtande att utföra åtaget arbete, skola afsevärdt minskas. Äfven kollektivaftalets rättsliga reglering och däraf föranledda ökade utveckling böra vara ägnade att bidraga till att gifva själfva arbetsförhållandet ökad stadga. Det synes förty i alla handlingar lämpligast att afvakta resultatet af en ordnad lagstiftning, som icke bygger på straff såsom skyddsmedel utan nöjer sig med den vanliga civilrättsliga sanktionen, skadeståndsskyldigheten.

Det här förut sagda har emellertid sin fulla tillämplighet endast med afseende å brytande af arbetsaftal i allmänhet, hvarmed icke är förenad någon som helst kvalificerande omständighet. Förekomma åter aftalsbrott af beskaffenhet att antingen utvisa en högre grad af farlighet i den aftalsbrytandes vilja eller åt de skadliga följderna af desamma förlåna en mera ingripande betydelse för det allmänna, föreligger otvifvelaktigt anledning för staten att genom mera effektiva medel än skadeståndsplikten erbjuder söka förekomma dylika och i sådant hänseende träda emellan med sin straffrättsliga verksamhet.

I den utländska lagstiftningen hafva beaktats två särskilda hufvudfall af arbetsaftalsbrott, mot hvilka straffskydd ansetts nödvändigt. I det ena af dessa fall har man, utan afseende å beskaffenheten af den verksamhet, för hvars räkning arbetsaftalet slutits, fäst sig vid aftalsbrottets egenskap att på grund af omständigheterna vid dess begående medföra fara för människors lif eller hälsa eller för egendoms förstörande eller skadande. I det andra fallet åter har man velat skydda vissa speciella samhällsintressen af större betydelse genom att straffa aftalsbrottet inom särskilda verksamhetsgrenar, där verksamheten är afsedd att komma ett eller annat allmänt intresse omedelbart till godo. Exempel på lagstiftning i båda de angifna riktningarna lämnas af den engelska Conspiracy and Protection of Property Act af år 1875. I denna stadgas straff af böter eller fängelse, dels då någon uppsåtligen brutit arbets- eller tjänsteaftal under sådana förhållanden, att han afvetat eller haft skälig anledning antaga, att hans berörda förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, skulle sätta människolif i fara eller förorsaka svår kroppsskada eller för förstöring eller allvarsam skada utsätta värdefull fast eller lös egendom, och dels om någon af kommunal myndighet eller af bolag eller entreprenör, som har till åliggande att förse stad, köping eller annan plats eller del däraf med gas eller vatten, till arbete vid för sådant ändamål inrättadt gas- eller vattenverk antagen person brutit aftalet med nämnda myndighet, bolag eller entreprenör under sådana förhållanden, att han afvetat eller haft skälig anledning antaga, att den sannolika följden af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, skulle blifva, att invånarne i staden, köpingen etc. skulle helt och hållet eller väsentligen gå miste om sitt behof af gas eller vatten. Den förra delen af nu omnämnda stadgande har upptagits i staten Newyorks lag och den senare har tillämpats jämlikt den nordamerikanska common law. Enligt en år 1908 genom allmän folkomröstning i den schweiziska kantonen Zürich antagen lag straffas med böter eller fängelse statens eller kommuners arbetare, hvilka uppsåtligen brutit sina arbetsaftal och därigenom fram-

kallat fara för lif eller värdefull offentlig eller privat egendom. Till skydd för järnvägsdriften finnas i olika omfattning straffbestämmelser mot aftalsbrott af därvid anställda personer i nederländska, italienska, vissa nord-amerikanska samt ryska lagarna. Den sistnämnda gifver i förevarande hänseende äfven straffskydd åt telegraf- och telefontrafiken äfvensom i allmänhet åt manufakturverk, fabriker, grufvor, järnvägsverkstäder, hamnar eller andra företag, hvilkas upphörande kunde hafva menliga följder för en Orts befolkning.

Det synes mig påtagligt, att vid båda de förut angifna hufvudfallen af arbetsaftals brytande till skydd för de viktiga allmänna intressen, som genom aftalsbrottet äro utsatta för kränkning, erfordras införande äfven hos oss af en lagstiftning i samma riktning, som i sådant afseende enligt den nyss lämnade framställningen flerstädes i utlandet redan förefinnes. Till en närmare utveckling af skälen härför äfvensom till frågan om en sådan lagstiftnings omfattning anhåller jag att längre fram få återkomma. Här torde endast böra anmärkas, att 1899 års kommitté framlade förslag till lag om straffskydd mot allmänfarliga arbetsaftalsbrott, äfvensom att bland de af den senare kommittén uppgjorda lagutkast förefinnes ett i enahanda syfte.

Med iakttagande af de nu antydda grundtankarna och i nära anslutning till 1907 års kommittés utkast har jag låtit utarbета förslag till följande lagar, nämligen:

- 1) Lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare;
- 2) Lag om särskild domstol i vissa arbetstvister;
- 3) Lag om vissa arbetsaftal; samt
- 4) Lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen.

Härjämte har af nödvändigheten att i vissa hänseenden åstadkomma ökad säkerhet för arbetares innestående lön föranledts upprättande af förslag till

- 5) Lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken.

Däremot har jag icke för afsikt att för närvarande föreslå någon ny lagstiftning på det område, som nu regleras af gällande legostadga. Enligt hvad jag inhämtat hade 1907 års kommitté, med fästadt afseende därå att vid kommitténs sammansättning i öfvervägande grad tagits hänsyn till åvägabringande inom densamma af sakkunskap i fråga om det industriella arbetsaftalet, ansett nödigt att, innan definitiva beslut fattades om innehållet i ett tilltänkt och i utkast uppsatt förslag till lag angående tjänsteaftal mellan husbönder och tjänare, söka från såväl arbetsgifvare som arbetarehåll inom jordbruksnäringen inhämta, hvilka åsikter från

hvardera sidan gjorde sig gällande beträffande de kraf, som borde ställas på en speciellt för jordbrukets behof afsedd aftalslagstiftning. Då jag vid granskning af berörda utkast äfvenledes kommit till den uppfattningen, att i åtskilliga viktiga punkter för lagbestämmelsernas rätta afpassande erfordras noggrann kännedom om de därvid närmast intresserades önskemål, men den knappa tid, som stått till buds, icke kunnat medgifva erhållande af yttranden från vederbörande och en af dessa möjligen föranledd omarbetning af utkastet, samt lagstiftningen om tjänstehjonsaftalet icke står i det omedelbara samband med de af mig nyss omnämnda lagförslagen, att dessa senares framläggande hindras af ett anstånd med den förra, har jag funnit oundgängligt att tills vidare uppskjuta det slutliga utarbetandet af lagförslag rörande aftalsförhållandet mellan husbönder och tjänare. Jag hyser emellertid den förhoppningen, att uppskofvet icke skall behöfva varda af längre varaktighet.»

Departementschefen redogjorde härefter för innehållet i ofvan omnämnda lagförslag af den lydelse bilagorna vid detta protokoll utvisa samt yttrade vidare:

»Jag öfvergår nu till en redogörelse för grunderna till förberörda lagförslags särskilda bestämmelser.

Förslag till lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare.

Lagens titel.

Under det att till en början såsom den viktigaste punkten för kollektivaftalets reglerande verksamhet betraktats arbetslönens storlek och hvad därmed närmast ägde samband, har under kollektivaftalets fortgående utveckling fästats enahanda vikt vid andra sidor af arbetsförhållandet och bestämmelser därom inryckts i kollektivaftalen. De nyare och fullständigare af dessa innefatta ett synnerligen omfattande ordnande af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare. Under sådana omständigheter synes skäl icke föreligga att upptaga benämningen tariffaftal, som i den tyska rättsvetenskapen och jämväl annorstädes gifvits det förevarande rättsinstitutet och genom hvilken lönebestämmelsernas betydelse mera än tillbörligt framhäfves, utan torde den hos oss redan häfdvunna beteckningen kollektivaftal böra bibehållas med den närmare bestämningen till skillnad från andra kollektiva aftal, att aftalet skall vara slutet mellan arbetsgifvare och arbetare.

1 §.

Såsom förut framhållits måste kollektivaftal vara på arbetarsidan ingånget af ett flertal arbetare. Enligt den af kommerskollegii afdelning

för arbetsstatistik lämnade redogörelse öfver kollektivaftalens förekomst i Sverige finnas åtskilliga öfverenskommelser mellan arbetsgifvare och arbetare, hvilka af de aftalsslutande parterna själfva betraktas såsom kollektivaftal, där de i öfverenskommelsen deltagande arbetarne icke varit sammanslutna i en organisation eller där åtminstone organisationen icke uppträdt såsom part vid dess ingående. Vid ett lagligt reglerande af ifrågavarande institut på privaträttslig grund torde karaktären af kollektivaftal icke böra tilläggas ett aftal af nyss antydd beskaffenhet. Ett dylikt aftal kan icke tillmätas bindande verkan gentemot andra än dem, som i egen person deltagit i aftalets slutande eller därvid varit företrädade af ombud eller ock sedermera anslutit sig till detsamma. Oafsedt att i de flesta fall någon utredning icke står att vinna, hvilka individer varit representerade af dem, som slutit aftalet, har detta i alla händelser förlorat den generaliserande verkan, hvars ernående är ett af kollektivaftalets väsentligaste ändamål. Ej heller föreligger tillräcklig garanti för att ett aftal, träffadt med en samling oorganiserade arbetare, skall kunna behörigen upprätthållas. Den fordran torde följaktligen böra uppställas, att såsom aftalsslutande part å arbetarsidan skall förefinnas en sammanslutning af icke alltför tillfällig och löslig beskaffenhet. Denna fordran har i lagförslaget antydts genom däri gjordt angifvande af vissa nu förekommande mera fast organiserade sammanslutningar af arbetare såsom behöriga att ingå kollektivaftal och jämställande med dessa af andra likartade sammanslutningar. Exemplifieringen har emellertid äfven i annat hänseende en begränsande betydelse. Föreningen skall hafva till syfte att åstadkomma förbättrade arbetsvillkor eller upprätthålla de redan ernådda, att sålunda öfva inflytande på förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare genom tillvaratagande af fackliga eller yrkesintressen. Föreningar af annan art komma icke i betraktande såsom parter vid kollektivaftal i nu förevarande bemärkelse.

Enligt för närvarande brukliga organisationsformer utgör fackförbundet, som i förslaget särskildt nämnts, icke en direkt sammanslutning af arbetare utan en enhet af flera samhörande fackföreningar, i hvilka arbetarne närmast ingå såsom medlemmar. Ett ytterligare sammanförande af flera dylika enheter i en gemensam organisation har ock skett. Att äfven en sådan centralorganisation bör kunna sluta kollektivaftal är uppenbart.

Hvad nu sagts om förening af arbetare såsom deltagande i kollektivaftal äger motsvarande tillämplighet i fråga om förening af arbetsgifvare.

Ett spörsmål, som ytterligare framställer sig till besvarande, är huruvida man bör tillåta endast sådana sammanslutningar, som äro juridiska

personer, att med laga verkan ingå kollektivaftal, eller om rättsverkan må tillkomma äfven sådant aftal, vid hvars tillkomst annan sammanslutning medverkat. Med nu gällande lagstiftning är spörsmålet af mindre betydelse, då i praxis alltmåra visat sig benägenhet att tillerkänna förmåga af rättshandlingar åt föreningar af den utbildning och fasthet, som de hos oss vanligast förekommande föreningar af arbetsgifvare eller af arbetare äga. Varder åter det förslag till lag om registrerade föreningar för annan än ekonomisk verksamhet, hvilket är afsedt att föreläggas nästkommande riksdag, upphöjdt till lag, kommer det att bero af föreningarna själfva att genom registrering förvärfva full rättskapacitet eller sådant underlåta. Enligt förslaget skulle dock möjlighet gifvas att rättsligen utkräfvat uppfyllandet af förpliktelse, som ådragits af förening, hvilken föredragit det senare alternativet. Vid sådant förhållande torde desto mindre betänklighet böra möta att tillerkänna kollektivaftal, ingånget af dylik förening, laga verkan, som ett motsatt förfarande endast vore ägnadt att åstadkomma oreda och förvirring. Man skulle då alltid hafva att räkna med möjligheten af uppkomsten af två olika slag af kollektivaftal, det ena medförande rättslig verkan enligt den föreslagna lagstiftningen, det andra åter, där förening, som icke åtnjuter rättspersonlighet, varit part, fallande utom lagens tillämplighetsområde och ägande endast moraliskt bindande kraft. En sådan anordning vore föga lämpad att befordra kollektivaftalets utveckling och användbarhet. Af dessa skäl har jag ansett, att hvarken föreningarnas förmåga att sluta kollektivaftal eller aftalets rättsverknningar öfver hufvud taget böra göras beroende af frågan om föreningarnas rättsliga ställning. I sakens natur ligger dock, att ett kollektivaftal, som slutes af en förening, hvilken besitter rättspersonlighet, måste blifva lättare att genomföra och äfven åtnjuta ett bättre rättsskydd, därigenom att föreningen kan kära inför rätta. Häri ligger en faktisk privilegiering af dylika aftal, hvilken i och för sig måste tendera till att allt mera inskränka användningen af kollektivaftal af lägre värde.

Det väsentliga af kollektivaftalets innehåll, som ger aftalet dess karaktär, utgöres af de stadganden, hvilka omedelbart hänföra sig till bestående eller blifvande arbetsaftal, fastställa arbetsvillkoren i större eller mindre omfattning. Hit höra föreskrifter om arbetslön, arbetstid, arbetets anordnande i öfrigt, uppsägningstid beträffande arbetsaftalet med mera af samma slag. Men äfven i andra hänseenden kan erfordras ett reglerande af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare. Åtskilligt af nu förekommande kollektivaftals vanliga innehåll är af betydelse uteslutande eller i första hand för de båda sidornas organisationer och skulle till följd däraf aldrig upptagits i ett individuellt aftal. Af dylik beskaffenhet äro

sålunda alla de föreskrifter, som röra själfva kollektivaftalet såsom sådant, exempelvis stadganden om aftalets giltighetstid, uppsägning och förnyande samt om medling och skiljedom vid tvister om aftalets tolkning, vidare jämväl bestämmelser, som innehålla ett erkännande af den ena eller andra sidans organisation, eller som inskränka antalet lärlingar i ett yrke, med flera dylika. Stadganden af nu antydd art måste af lagstiftningen erkännas såsom behöriga ehuru icke väsentliga beståndsdelar af ett kollektivafval med bindande verkan så långt deras räckvidd sträcker sig.

Det torde böra påpekas, att, ehuru den tilltänkta lagstiftningen om arbetsaftal är afsedd att gälla endast vissa slag af sådana aftal, en motsvarande begränsning i fråga om kollektivafval icke är åsyftad med förvarande lagförslag. Oberoende af arbetets natur eller arbetsgifvarnes eller arbetarnes personer skola liksom hittills villkoren för hvarje arbetsaftal kunna regleras genom kollektivafval.

Kollektivafvals upprättande i skriftlig form torde böra föreskrifvas. 2 §.
Då någon offentligt rättslig karaktär eller verkan icke tillägges aftalet, synes däremot icke erforderligt att kräfvat dess registrering hos myndighet såsom villkor för aftalets giltighet. Aftalets ingifvande till myndighet bör dock följa såsom en af statistiskt och annat allmänt intresse betingad åtgärd. Stadgande i sådant hänseende återfinnes i 13 §.

Att kollektivafvalet är förbindande för hvarje enskild arbetsgifvare liksom för hvarje förening å ena eller andra sidan, som i aftalet deltagit, är utan särskildt lagstadgande härom uppenbart. Härvid är att märka, att kollektivafvalet i och för sig icke innebär någon förpliktelse för en aftalsslutande förening till visst handlande eller till underlåtenhet af vissa åtgärder i annan mån, än att det åligger föreningen att icke direkt motverka realiserandet af kollektivafvalet. Men härutöfver kan naturligen föreningen i själfva aftalet åtaga sig särskilda skyldigheter, för hvilkas fullgörande föreningen då ock inestår. Såsom exempel på sådana åtaganden kunna nämnas bestämmelser, att föreningen skall efter förmåga söka förekomma aftalsbrott från föreningsmedlemmarnas sida eller till och med bära ansvaret för den händelse sådant aftalsbrott förekommer, att föreningen skall på visst sätt medverka till lösning af tvister rörande kollektivafvalet m. m. I hvilken utsträckning åter medlemmarna af en förening, som slutit kollektivafval, böra anses af aftalet förpliktade kan vara föremål för olika meningar. Enighet råder dock därom, att medlem, som tillträdtt föreningen efter aftalets slutande, blir af aftalets bestämmelser bunden. Beträffande föreningens medlemmar vid tiden för aftalets ingående har framhållits såsom önskvärdt, att det stode dem öppet att genom anmälan inom viss tid af utträde ur föreningen och tillkännagifvande

hårom till medkontrahenten undandraga sig inverkan af kollektivaftalet. I motsatt fall skulle möjligheten förefinnas för ledarne af en förening att för längre tid pålägga medlemmarne förpliktelser, som skadade deras intressen. Häremot kan anmärkas, att ett godkännande af den antydda utvägen ej blott innebär ett förnekande af kollektivaftalets princip och i vissa fall, i händelse af massutträde ur förening, skulle omintetgöra hela den fördel, som genom aftalets slutande åsyftats att vinna, utan äfven skulle bereda tillfälle att på ett bedrägligt sätt kringgå kollektivaftalet. Detta borde följaktligen vara bindande för samtliga dem, som vid aftalets ingående voro medlemmar af däri deltagande förening. I enlighet med sistnämnda mening har jag ansett lagen böra affattas, kontrahenterna dock obetaget att i aftalet på annat sätt bestämma dess giltighetsområde.

Då i det föreslagna lagrummet talas om medlem af förening, förstås härmed äfven den, som icke direkt utan endast genom en underafdelning af föreningen ingår som medlem af densamma.

I detta sammanhang böra beröras vissa, af de nuvarande organisationsförhållandena på såväl arbetsgifvare- som arbetarsidan afhängiga företeelser, hvilka hittills stundom föranlett ovisshet och tvister om kollektivaftalets tillämplighetsområde. Där exempelvis en förening af arbetsgifvare inom en industri slutit kollektivafthal angående arbetsvillkoren för en viss grupp af arbetare, samt därefter till berörda förening slutit sig arbetsgifvare i en annan ehuru möjligen likartad industri, som sysselsätter arbetare tillhörande samma grupp, har från ena eller andra sidan kunnat framställas anspråk på, att kollektivaftalet skulle utan vidare anses gällande för arbetsförhållandet mellan den nytillträdande arbetsgifvaren och hans arbetare. Och å andra sidan har händt, att motsvarande anspråk framträdt, då i en förening af visst slag af arbetare såsom ledamöter upptagits en annan yrkesgrupp af arbetare, hvilkas arbete finner användning inom samma industri, med hvars arbetsgifvare föreningen tidigare ingått kollektivafthal.

Klart torde vara, att berörda anspråk icke varit berättigade. En förenings upptagande af nya medlemmar kan icke i och för sig åstadkomma, att ett af föreningen ingånget kollektivaftals reglerande verkan utsträcker utöfver förhållandet mellan de grupper af arbetsgifvare eller af arbetare, hvilka aftalet enligt dess lydelse eller hvad af omständigheterna eljest framgår ursprungligen afsett att omfatta. På enahanda sätt förhåller sig med ett i afseende på det lokala tillämplighetsområdet begränsadt kollektivafthal. Aftal, afsedt att gälla viss arbetsgifvare eller arbetsgifvare inom ett eller annat område, blir ej tillämpligt på arbetsgifvare å annan ort, därigenom att denne ingår i förening, som för förstnämnda arbetsgifvare slutit aftalet. En antydan om dessa visserligen i sig själf-

klara satser har ansetts böra till undvikande af hvarje missförstånd inflyta i lagtexten.

Bryter någon å endera sidan mot kollektivaftalet, har själfallet en- hvar å den andra sidan, som härigenom kränkes, rätt att föra talan om aftalets fullgörande eller påföljd för underlåtenhet däraf.

Men intresse af kollektivaftalets upprätthållande hafva icke blott arbetsgifvare mot arbetare och vice versa utan äfven arbetsgifvare mot arbetsgifvare och arbetare mot arbetare, ty arbetsgifvare, som icke betalar sina arbetare den i kollektivaftal bestämda lön, liksom arbetare, hvilka underbjuda densamma, försämra det ekonomiska läget för sina yrkesbröder. Och äfven i aftalet deltagande förening har intresse af att dess medlemmar iakttaga aftalets bestämmelser. Särskildt tydligt framstår detta intresse i det fall, att genom aftalet någon förpliktelse pålagts föreningen beträffande medlemmarnas görande eller låtande. Egenskap af målsägare i fråga om på kollektivaftal grundade rättsförhållanden tillkommer följaktligen förening gentemot dess medlemmar samt ett flertal fristående, i aftalet deltagande arbetsgifvare äfvensom medlemmar af förening inbördes. Erinran härom har gifvits i sista stycket af 3 §. Emellertid bör bemärkas, att med den sålunda meddelade bestämmelsen icke åsyftats att komplettera eller ändra den nuvarande eller blifvande föreningslagstiftningens regler beträffande förenings behörighet att uppträda såsom part inför rätta. Huruvida i det speciella fallet en förening kan genom talans anhängiggörande och utförande vid domstol göra sin ifrågavarande målsägarerätt gällande eller ej, blir alltså att bedöma efter hvad berörda lagstiftning därom innehåller.

Kollektivaftalets väsentliga innehåll bildas, såsom förut framhållits, af bestämmelser om löne- och andra arbetsvillkor, hvilka skola ingå i de arbetsaftal, som af kollektivaftalet bundna arbetsgifvare eller arbetare afsluta. Beträffande dessa bestämmelser innebär kollektivaftalet för berörda arbetsgifvare och arbetare förpliktelse att ej ingå mot dem stridande arbetsaftal. Därest så ändock sker, måste den sålunda gjorda afvikelsen betraktas såsom ogiltig och kollektivaftalets stadganden bringas i tillämpning. Två olika vägar stå härvid öppna för lagstiftningen. En är att öfverlämna åt dem, som äro intresserade af kollektivaftalets upprätthållande, att i mån af befogenhet föra talan mot kontrahenterna vid arbetsaftalet om upphäfvande af bestämmelse i sistnämnda aftal, som anses strida mot det kollektiva aftalet. En annan är att förklara dylika bestämmelser omedelbart rättsligen ogiltiga och låta kollektivaftalets bestämmelser i stället rent automatiskt inträda såsom beståndsdelar af de individuella arbetsaftalen. Den senare principen torde utan tvifvel vara att föredraga. Lägges denna till grund för lagstiftningen, erhåller det kollektiva aftalet

4 §.

redan från början en själfständig förmåga att snabbt och säkert realiseras och är ej beroende af de enskilda arbetsgifvarnas eller arbetarnas goda vilja. Om däremot kollektivafftet kan uttränga däremot stridande utfästelser i arbetsaftalen först efter därom vid domstol förd talan, är därmed hela kollektivafftets förmåga att skapa enhetlighet i fråga om löne- och arbetsvillkoren ställd på spel, då säkerligen kommer att inträffa, att mot kollektivafftal stridande arbetsaftal ingås, utan att detta blifver rättsligen beifradt. Särskildt skulle så blifva fallet i de händelser, då kollektivafftal ingåtts af förening utan rättspersonlighet. Den antydda regeln om kollektivafftets absolut tvingande karaktär bör dock gälla endast, när båda parterna i arbetsaftalet äro bundna af ett kollektivafftal. Om åter en sålunda bunden arbetsgifvare eller arbetare med en utanför kollektivafftet stående medkontrahent afslutar ett mot kollektivafftet stridande arbetsaftal, blir detta arbetsaftal giltigt, och detta äfven om den af kollektivafftet bundne i detta utfäst sig, såsom väl kan tänkas ske, att iakttaga kollektivafftets bestämmelser vid arbetsaftal med utomstående. I detta senare fall står gifvetvis skadeståndstalan öppen för den genom brottet mot kollektivafftet kränkte.

5 §.

Ehuru sålunda en arbetsgifvare, som är bunden af ett med en fackförening slutet kollektivafftal, men däri icke gjort något åtagande beträffande förhållandet till icke fackföreningsmedlemmar, är oförhindrad att med arbetare, hvilka stå utom fackföreningen, sluta arbetsaftal af annat innehåll än kollektivafftet föreskrifver, visar dock erfarenheten, att i verkligheten ytterst sällan så förfares. Beträffande de flesta arbetsvillkor är enhetlighet därutinnan för hela företaget oundgänglig för driftens behöriga gång. Och äfven där, såsom i fråga om lönevillkoren, tekniska svårigheten ej alltid möta att göra skillnad mellan de af kollektivafftet bundna och de af detsamma oberörda arbetarne, skulle ändock ett sådant förfarande oftast medföra förvecklingar och obehag af många-handa slag. Äfven för arbetarne framstår det i allmänhet såsom själfallet, att enahanda villkor tillämpas för dem alla oberoende af medlemskap i organisation. Då i 5 § stadgas, att i fråga om arbetsaftal, som slutes mellan arbetsgifvare och arbetare, af hvilka endast den förre är bunden af kollektivafftal, detta skall äga tillämpning i den mån arbetsaftalet ej innehåller andra bestämmelser, är därmed endast uttalad en presumption, hvars riktighet bekräftas af de faktiska förhållandena.

6 §.

6 § innebär i hufvudsak endast ett fastslående af hvad redan nu i allmänhet tillämpas. Väl finnas kollektivafftal, hvilkas giltighetstid sträcker sig utöfver fem år; dock äro dessa ett försvinnande fåtal. Hänsynen där-

till, att ej i följd af växling i konjunkturerna kollektivaftalets villkor må blifva allt för tryckande för den ena eller andra af parterna, kräfver att aftalets fortvaro inskränkes till en måttlig tidrymd. Å andra sidan får begränsningen af giltighetstiden ej göras så snäf, att berättigade kraf på stabilitet i arbetsvillkoren hindras att göra sig gällande. Förslagets stadgande härutinnan torde kunna anses motsvara det praktiska behovet. Med stadgandet i senare punkten af första stycket har afsetts att betaga endera parten möjlighet att ensidigt ändra tiden på året för aftalets utlöpande sådan den i aftalet fastslagits. Utlöpningstidens förläggande till ena eller andra delen af året anses nämligen ofta af synnerlig betydelse, och frågan härom har stundom spelat en stor roll vid de underhandlingar, som föregått aftalets slutande.

När i kollektivafstal deltagit flera arbetsgifvare eller flera föreningar å endera eller båda sidorna, har sådant sammanförande vanligen betingats af särskilda förhållanden, hvilka gjort ett enhetligt reglerande af arbetsvillkoren för detta flertal önskvärdt. I de arbetareorganisationer, hvilka närmast antagit benämningarna fackföreningar och fackförbund, äro arbetarne, såsom redan namnet angifver, mestadels sammanslutna efter sina speciella yrken, icke industrivis. En industri kan följaktligen sysselsätta arbetare, tillhörande olika fackföreningar och fackförbund. För arbetsgifvare i en dylik industri är tydligtvis af stor vikt att erhålla samtidig uppgörelse om arbetsvillkoren med alla arbetarne, och då sådan träffats måste aftalet betraktas såsom en enhet, som ej ensidigt bör kunna upplösas i skilda, af hvarandra oberoende delar. Förutsättningen för aftalets ingående och en faktor af afgörande betydelse för aftalsvillkoren har oftast varit just det därigenom åstadkomna ordnandet af förhållandena inom hela arbetsföretaget. Ett erkännande af det riktiga i uppfattningen af industrien såsom en enhet har från arbetarnes sida gifvits i de ej sällan framställda ehuru ännu icke realiserade förslagen om de under landsorganisationen sorterande fackförbundens ombildande till industriförbund. De nu anförda synpunkterna äga motsvarande tillämplighet, då arbetareförening slutit kollektivafstal med flera sinsemellan fristående arbetsgifvare. Jämväl å den sidan, där flera deltagit i aftalet, vare sig arbetsgifvare- eller arbetaresidan, förefinnes intresse af att aftalet alltfört blir gällande för dem alla, att ej den ene står kvar bunden af aftalet, sedan den andre frigjort sig från detsamma. Äfven dessa parter emellan råder vanligen sådan relation i fråga om aftalsbestämmelserna, att förutsättningen för deras antagande varit giltigheten för alla de sålunda på samma sida uppträdande kontrahenterna. För alla de fall således, där flera särskilda arbetsgifvare

7 §-

eller å någondera sidan flera föreningar varit parter vid kollektivaftals slutande, måste lagstiftningen tillse, att icke genom ensidigt åtgörande af någon part aftalets enhet varder äfventyrad. Garanti häremot bör dock icke sökas däri, att aftalet genom uppsägning af eller emot en kontrahent utan vidare anses uppsagdt äfven beträffande öfriga kontrahenter, utan torde dessa böra ställas fria i valet mellan att låta aftalet såtillvida bestå eller få detsamma häfdt. I sådant syfte har i 7 § gifvits stadgande om förkortad uppsägningstid att, då aftalet af någon utaf de aftalsslutande uppsagts, gälla för de öfriga. Likartade bestämmelser förekomma redan i en del på senare tid ingångna mera omfattande kollektivaftal.

8 §.

Beträffande grunderna för stadgandet i 8 § om förbud i vissa fall mot arbetsinställelse och andra liknande åtgärder under kollektivaftals giltighetstid, får jag hänvisa till hvad jag inledningsvis i detta mitt anförande därom yttrat. Ehuru lagen sålunda icke skulle för alla fall lägga hinder i vägen för användande af dylika påtryckningsmedel så länge kollektivaftal äger bestånd, synes det emellertid vara angeläget, att i de fall, då sådana få begagnas, skaffas garanti för, att åtgärder af omförmälda slag icke tillgripas af förhastande utan först efter det parterna haft tillfälle till ett närmare öfvervägande. I många kollektivaftal finnes redan nu bestämmelse, att och på hvad sätt förhandling skall äga rum i anledning af uppkommen tvist. Där sådan öfverenskommelse träffats, torde icke finnas skäl att pålägga parterna någon skyldighet att därutöver på annat sätt ytterligare söka komma till samförstånd. Saknas åter dylik bestämmelse, synes dock skäligen kunna krävas af den, som, oaktadt kollektivaftal för honom gäller, vill öppna strid i fall, där så icke af lagen eller aftalet förbjudes, att han dessförinnan bereder motparten tillfälle till öfverläggning om tvistefrågorna. I sådant hänseende torde lämpligen kunna föreskrifvas skyldighet för honom att hänvända sig till vederbörande förlikningsman och att i hvad på honom ankommer medverka till att förhandling inför förlikningsmannen kommer till stånd. Att vid äfventyr af straffpåföljd tvinga vederparten att inlåta sig på förhandling lär ej böra ifrågakomma. En föreskrift, att den senares vägran eller underlåtenhet att hörsamma kallelse, som riktas till honom af förlikningsmannen, fritager den, som sökt förlikningsmannens bemedling, från vidare skyldighet att söka åstadkomma förhandling, synes vara tillfyllestgörande.

Stadganden i nu angifven riktning hafva upptagits i senare delen af 8 §. Då det däri föreskrifna förfaringsättet säges skola tillämpas vid vissa fall af tvist, torde däri ligga uttryckt, att dess anlitande icke erfordras

vid s. k. sympatilockout eller sympatistrejck i egentlig mening. Där föreligger ju ingen tvist, hvarom förhandling kan äga rum.

Genom att, på sätt sålunda skett, såsom villkor för rätten till visst handlingssätt stadga förpliktelse att vända sig till förlikningsman torde icke göras sådan afvikelse från den i lagen angående medling i arbetstvister uttalade principen om frihet för parterna att anlita eller icke anlita förlikningsmans bemedling, att däraf föranledes någon omarbetning af nämnda lag. Utan uttryckligt stadgande torde vara klart, såväl att förlikningsman är pliktig att efter hos honom skedd anmälan om tvist kalla parterna till sammanträde och, därest de inställa sig, medla dem emellan, som ock att, där tvist omfattar flera förlikningsmäns distrikt, en hvar af dem är behörig att mottaga anmälan jämlikt den nu förevarande bestämmelsen i lagen om kollektivafstal, hvaremot sakens vidare handläggning ankommer på den, som efter anmälan af den förlikningsman, hos hvilken ärendet anhängiggjorts, Eders Kungl. Maj:t förordnar att medla i tvisten. Varder det föreliggande förslaget upphöjdt till lag, kommer jag att hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om de ändringar och kompletteringar i instruktionen för förlikningsmännen, som däraf betingas.

Vid två särskilda riksdagar inom det senaste årtiondet har af enskilda motionärer väckts förslag om skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t med begäran om utarbetande af förslag till lag i syfte att säkerställa den fria föreningsrätten. I den framställning, som i sådant hänseende gjordes vid 1902 års riksdag, framhölls endast behovet af skydd för arbetare mot arbetsgifvares försök att inkräkta på deras frihet att ingå i eller bilda föreningar. I anledning af anmärkningar, som vid detta förslags behandling i riksdagen framställdes därom, att skyddet borde gälla äfven arbetsgifvares föreningsrätt, yrkades af motionärer vid 1904 års riksdag införande af lagbestämmelser, ägnade att trygga hvarje medborgares rätt att, utan hinder från någons sida, bilda, ingå i eller tillhöra föreningar. Förslagen afstyrktes af lagutskottet, inom hvilket dock äfven annan mening yppade sig, och lagutskottets hemställan i båda fallen bifölls af riksdagens bägge kamrar. Oaktadt således riksdagen jämförelsevis nyligen uttalat sig mot behovet af en lagstiftning i antydd riktning, har jag ansett, att då ett ordnande af aftalsförhållandet mellan arbetsgiffvare och arbetare är före, frågan borde ånyo upptagas, dock allenast i den omfattning, som betingas af dess sammanhang därmed.

Förenämnda motionärer utgingo från den uppfattningen, att föreningsrätten vore en allmän medborgerlig och förty oförytterlig rättighet. Aftal, hvarigenom någon afhände sig denna rätt, borde därför anses lag-

stridigt och utan bindande verkan. Lagutskottet åter häfdade den åsikten, att, huru högt man än med skäl kunde skatta sammanslutningens värde för vinnande af ändamål, som stode öfver individens förmåga, det dock vore att gå för långt att underkänna giltigheten af aftal, hvarigenom man för särskilda fall afstode från att ingå i en eller flera föreningar. Jag tror mig icke här behöfva ingå på pröfning af frågan, hvilkendera af dessa åsikter i allmänhet taget är den riktiga, utan kunna nöja mig med att påpeka några synpunkter, hvilka enligt min mening göra det önskvärdt, att i fråga om förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare inskränkning göres i friheten att genom aftal afhända sig rätten att tillhöra föreningar.

Att med den nuvarande gestaltningen af näringslivet den enskilde arbetaren, och särskildt då arbetaren inom industrien, i de flesta fall vid bestämmandet af arbetsvillkoren intager en synnerligen beroende och underlägsen ställning gent emot arbetsgifvaren, lär icke kunna bestridas, lika litet som att arbetarne i sina sammanslutningar för tillvaratagande af gemensamma intressen beträffande arbetsaftalens innehåll funnit ett kraftigt medel att upphäfva denna underlägsenhet. Att vid sådant förhållande arbetarne icke frivilligt afstå från föreningsrätten utan med ifver motsätta sig hvarje försök att därtill förmå dem, torde vara naturligt. Dylika försök, som under den gångna tiden här och hvar gjorts från arbetsgifvares sida, hafva ock merendels ledt till bittra och förödande strider. Emellertid synes utvecklingen alltmera gå därhän, att förståelse för sammanslutningens betydelse för arbetarne vinner utbredning bland arbetsgifvarne, och i samma mån så sker, samt de senare själfva i ökad omfattning organisera sig i föreningar med uppgift att stärka deras inflytande på arbetsvillkoren, komma säkerligen de fall att blifva allt fåtaligare, då arbetsgifvare vill ifrågasätta arbetarnes rätt att tillhöra förening med enahanda syftemål. Att främja denna utveckling genom ett lagbud, som fastslår, att föreningsrätten faller utanför det område, där parterna kunna genom aftal bestämma, synes icke böra möta några betänkligheter utan fastmera vara att anse som en åtgärd, hvilken är ägnad att bidraga till parternas likställande och att undanröja de anledningar till konflikter, som i förvarande hänseende eljest skulle kunna ännu yppa sig, en åtgärd således, som är af samhällets intresse påkallad. Klart är, att ett lagbud af ifrågasvarande innehåll bör gifva skydd äfven åt arbetsgifvares föreningsrätt, om ock i sådant afseende behofvet däraf ej framträdte med samma styrka.

Rätten att fritt ingå i föreningar motsvaras å andra sidan af rätten att stå utanför sådana. Visserligen har anmärkts, att i betraktande af

sammanslutningens stora värde för samhällsutvecklingen denna sida af saken icke förtjänade något vidare beaktande. Häremot kan med skäl invändas, att så länge föreningarna — jag talar här uteslutande om de föreningar af arbetsgifvare och af arbetare, hvarom nu är fråga — äro rent privata inrättningar, öfver hvilkas ändamål och verksamhet icke utöfvas någon som helst offentlig kontroll, så länge sättet för verksamhetens bedrivande kan röna inflytande af politiska, religiösa och andra åskådningar, som ligga utom arbetsförhållandet, och så länge följaktligen inom hvardera sidan kunna finnas föreningar med skilda uppfattningar om mål och medel, så länge måste också för en hvar stå fritt att icke ingå i en förening eller att när som helst utträda ur en sådan. Aftal mellan arbetsgifvare och arbetare, hvarigenom direkt stadgas tvång för den ena eller andra parten att tillhöra förening, torde icke förekomma. Däremot har i icke få fall arbetsgifvare förpliktats att icke i sitt arbete sysselsätta andra arbetare än dem, som tillhöra viss förening, eller arbetare ålagts skyldigheten att endast arbeta åt arbetsgifvare, tillhörande viss organisation. Härigenom har tillskapats ett faktiskt föreningstvång och arbetets frihet blifvit trädd för nära. At berörda frihet synes jämväl böra beredas skydd genom förbud att i aftal göra inskränkning i densamma. Härigenom varder ock rättigheten att icke ingå i föreningar i erforderlig mån säkerställd.

Stadgandet i första stycket af 9 §, sådant det i öfverensstämmelse med dessa principer affattats, innebär, att arbetsgifvare och arbetare icke kunna genom kollektivafstal med laga verkan fränhända sig rätten att tillhöra eller icke tillhöra viss förening. Men det fastslår å andra sidan, att arbetsgifvare eller arbetare äger full frihet att ingå arbetsaftal med hvem han vill, och att denna rätt är lika oförytterlig. Arbetsgifvare har således ingen förbindelse att i sitt arbete antaga arbetare, eller arbetare att taga anställning hos arbetsgifvare, som tillhör en viss förening, med hvilken han af en eller annan orsak, exempelvis pågående konflikt, anser sig icke kunna samarbeta. Det utgör ej heller hinder för arbetsgifvare eller arbetare att i laga ordning upplösa aftalsförhållandet på den grund, att medkontra-henten tillhör eller efter arbetsaftalets afslutande inträdt uti förening, med hvilken den förre icke vill hafva något att skaffa. Befogenheten för arbetsgifvare att afskeda arbetare eller för arbetare att upphöra med sin anställning afses öfverhufvud taget icke med nu ifrågavarande lagrum och kan således blifva föremål för aftal, som inskränker densamma i fall, då den eljest lagligen är gifven. Föreligger sådant aftal, äro naturligtvis rättigheter och skyldigheter i sistberörda hänseende att bedöma därefter.

Från förbudet mot att i kollektivafstal göra någon inskränkning i arbetsgifvares eller arbetares rätt i angifna hänseenden torde emellertid böra göras

vissa undantag. Det ena undantaget afser arbetsförmän. Erfarenheten har gifvit vid handen, att förmännen, hvilka hafva till uppgift att representera arbetsgifvaren i förhållande till hans arbetare och helt eller delvis utöfva de funktioner, som vid arbetsföretagets ledning tillkomma arbetsgifvaren, i många fall icke kunna med tillbörlig auktoritet och själfständighet fullgöra sitt uppdrag, då de genom att tillhöra förening, som jämväl omfattar de under deras tillsyn ställda arbetarne, kommit att med dessa sammanföras i en mera stark intressegemenskap. Ett sådant förhållande kan medföra väsentliga olägenheter. Det bör till förekommande häraf icke vara arbetsgifvare förment att tillförbinda förmännen, där så finnes vara af behofvet påkalladt, att stå utanför arbetarnes sammanslutningar. Att här är fråga endast om sådana personer, hvilka i verkligheten och icke blott till namnet intaga en förmäns ställning, torde vara klart. Det låter sig emellertid icke göra att i lagen uppdraga en bestämd gräns för förmänsbegreppet; skiljaktigheterna härutinnan inom olika yrken och på olika platser äro därtill allt för stora. Det skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke borde finnas en motsvarande frihet att aftalsvis ordna äfven lärlingars föreningsrätt eller denna eljest begränsas. Frågan synes dock lämpligen böra tagas under öfvervägande i sammanhang med den påtänkta lagstiftningen om lärlingsförhållandet i allmänhet och förty tillsvidare lämnas öppen. Det andra undantaget betingas däraf, att en arbetsinställelse — lockout eller strejk — gemenligen icke innebär någon afsikt att annat än tillfälligtvis upplösa arbetsförhållandet; arbetsgifvaren vill icke afskeda arbetarne och dessa vilja ej för alltid lämna sina anställningar. Också plägar såsom ett af de viktigare villkoren vid en arbetskonflikts biläggande ofta föreskrifvas, att samtliga eller vissa af de förutvarande arbetarne skola återtagas i arbetet, eller att dessa skola å viss tid återtaga arbetet. Bestämelse af sådant innehåll bör äga giltighet.

Då ett aftal brytes, står det den genom aftalsbrottet kränkte öppet att, där så låter sig göra, genom offentlig myndighets försorg framtvinga aftalets fullgörande. Han kan ock välja att hos den aftalsbrytande söka och uttaga skadestånd. Af dessa allmängiltiga rättsregler har den senare ansetts böra i fråga om kollektivaftal komma till tydligt uttryck i den ifrågasatta lagstiftningen. Enligt den föreslagna bestämmelsen i 10 §:ns första stycke skulle alltså skadeståndsskyldighet påhvila en hvar af kollektivaftal bunden arbetsgifvare eller arbetare, som gör sig skyldig till förhållande, stridande mot de förpliktelser kollektivaftalet redan i sig eller genom uttrycklig bestämmelse ålägger honom, liksom i aftalet deltagande förening, som brister i fullgörande af hvad den i aftalet åtagit

sig. I öfverensstämmelse härmed måste ock arbetsgifvare eller arbetare, som vidtager arbetsinställelse under de omständigheter, hvilka an gifvas i 8 §, ådraga sig skadeståndsplikt. Sådant förfarande innebär ju ett brytande af kollektivaftalet, äfven om härom ej uttryckligen stadgats i aftalet.

I hvad mån en förening, som slutit ett kollektivaftal, skall anses skyldig ersätta den skada, som uppstår genom arbetsinställelse under aftalstiden af föreningens medlemmar, därom hafva olika meningar gjort sig gällande. Från vissa håll har också uttalats, att man i ett rätt ordnande af dylik ersättningsplikt skulle finna det bästa medel att afvärja strejker och lockouter. Det har framhållits, hurusom föreningarna så att säga tvingat sig fram såsom kontrahenter i aftalet och undanskjutit de enskilda arbetsgifvarne och arbetarne från att själfva ordna sina förhållanden. Det vore därför i sin ordning, att föreningarna garanterade aftalets hållande. Enligt den längst gående meningen borde förening ansvara för hvarje arbetsinställelse, som skedde i strid mot lagens bud eller aftalets bestämmelser, äfven om någon försummelse från föreningens sida i fråga om öfvervakande af föreningsmedlemmarne icke kunde ådagaläggas. Andra, som ej velat gå så långt, hafva förmenat, att ersättningsskyldighet borde drabba föreningen, då den icke vidtagit allt hvad på föreningen kunnat ankomma för arbetsinställesens förekommande. Ersättningsskyldighet i dylik utsträckning synes mig dock icke kunna stadgas. Att föreningen slutit kollektivaftalet innebär icke något åtagande af garanti för föreningsmedlemmarnes åtgöranden; föreningen kan ej ens anses hafva därigenom förbundit sig till några positiva åtgärder för afstyrande af medlemmarnes inställande af arbetet. Häraf är naturligtvis ej uteslutet, att föreningen på grund af uttryckligt åtagande i aftalet kan vara skyldig till sådana åtgärder; en försummelse af dessa bör visserligen ådraga föreningen skyldighet att godtgöra skada.

Men kollektivaftalet synes mig ovedersägligen innebära, att den förening, som deltagit i dess afslutande, förbundit sig att ej själf framkalla en arbetsinställelse, som enligt lag eller aftalsbestämmelse ej får ske; påbjuder föreningen en sådan eller eljest därtill medverkar, bör med allt fog den kränkte kontrahenten kunna rikta ett anspråk på skadestånd mot föreningen. Man torde dock ej böra stanna därvid utan med dylik medverkan likställa, om föreningen lämnar understöd åt medlemmarne vid arbetsinställelse. Ett beslut af föreningen om arbetsinställeses anordnande eller ett godkännande af medlemmarnes framställning om sådan åtgärds vidtagande skulle endast i undantagsfall kunna bevisas; understöds läm-

nande skulle oftast blifva det enda påvisbara. Och särskildt hvad arbetarne angår spelar understödet den viktigaste rollen; utan sådant kunna afsevärda strejker i regel icke anordnas. Af praktiska skäl torde ifrågavarande ansvarighet böra äfven i annan riktning utsträckas. Fasthölle man därvid, att endast förening, som deltagit i kollektivaftalets ingående, skulle vara förhindrad att understödja en arbetsinställelse, skulle redan med hänsyn till de nu befintliga organisationsformerna men i synnerhet genom allahanda illojala öfverenskommelser mellan föreningar om understödjande af hvarandras medlemmar i händelse af arbetsinställelse förening lätteligen kunna undandraga sig all verkan af det ifrågasatta lagbudet. Detta torde därför böra göras gällande äfven för utom aftalet stående föreningar af den art, som i 1 § afses. Någon obillighet kan icke anses ligga i en dylik utsträckning af skadeståndsskyldigheten, då för en sådan förening icke torde möta svårigheter att, innan den ingriper understödjande vid en arbetsinställelse, förvissa sig om, att denna ej vidtagits i strid emot lag eller aftal.

Hvad ofvan sagts om arbetsinställelse bör i tillämpliga delar gälla äfven i fråga om öfriga i 8 § afsedda åtgärder.

Enligt nu angifna grunder äro stadgandena i 10 § affattade.

11 §.

Med hänsyn till kollektivaftalets egenartade natur och vikten af att de ordnade och lugna förhållanden, som aftalet afser att skapa, icke af obetydliga anledningar bringas att upphöra, torde icke hvarje brytande mot aftalet böra medföra rätt för medkontrahenten att förklara aftalet häfdt. Mot aftalets bestämmelser kan brytas af de enskilda medlemmarna af aftalsslutande förening, utan att föreningen därvid medverkat och jämväl oaktadt föreningen sökt hindra aftalsbrottet. Aftalets bestånd bör dock icke få äfventyras genom vissa föreningsmedlemmars oförstånd eller tredska. Endast förfarande af part, som direkt deltagit i aftalet — enskild arbetsgifvare eller förening — bör tillmätas den betydelse, att motparten därpå kan grunda anspråk på att kunna frigöra sig från aftalet. Men äfven härvid är en inskränkning af nöden; först då den ena partens åtgöranden äro af den väsentliga betydelse, att de innebära ett allvarligare angrepp mot aftalet och i högre grad inverka hindrande för motparten att ernå de med aftalet åsyftade fördelarna, bör häfningsrätt för denna inträda. I enlighet med det nu anförda har i 11 § rätt att genom uppsägning få aftalet häfdt tillerkänts part, allenast då i strid mot 8 § eller mot särskild bestämmelse i aftalet arbetsinställelse eller därmed jämställd åtgärd vidtagits af arbetsgifvare, som själf slutit aftalet, eller då i aftalet deltagande förening medverkat till eller understödt dylikt förfarande. Mot andra former af brott mot kollektivaftalet torde erforderligt korrektiv erbjuda sig i utvägen för den kränkte att på laglig väg framtvinga aftalets

uppfyllande eller utsöka skadestånd. Rörande grunderna för stadgandet i sista punkten af första stycket torde kunna hänvisas till det under 7 § andragna.

Stadganden angående sättet för uppsägning af kollektivafstal hafva upptagits i 12 §. I likhet med hvad hittills städse iakttagits torde böra fordras skriftlig uppsägning. Stadgandena i öfrigt öfverensstämma i hufvudsak med motsvarande bestämmelser i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. 12 §.

I 13 § gifves den redan tidigare omnämnda föreskriften om skyldighet för parterna att bringa aftalet till offentlig kännedom genom insändande till myndighet af den handling, hvari aftalet sammanfattats. Skyldigheten åligger samtliga parter men är naturligen fullgjord, när handlingen genom enderas försorg inkommit. Det torde böra anmärkas, att för den händelse, såsom för närvarande icke sällan plägar ske, vissa aftalsbestämmelser eller närmare förklaringar af dylika blifvit nedlagda i särskildt, af parterna undertecknad protokoll, detta såsom utgörande en del af aftalet äfven bör insändas. Undantag från förpliktelsen har gjorts beträffande s. k. ackordsprislistor, eller förteckningar å de efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet beräknade lönesatserna, som icke upprättats i samband med aftalet i öfrigt, utan i fråga om hvilkas fastställande i aftalet hänvisats till senare förhandlingar. Så förfares ofta, då prislistorna äro af större omfattning och för deras uppställande kräfves en mera ingående specialkännedom om det ifrågavarande yrkets alla detaljer, än som kan förväntas hos de representanter för vederbörande organisation å ena eller andra sidan, som avslutat hufvudaftalet. De senare förhandlingarna föras då vanligen direkt mellan respektive arbetsgivare och ombud för den underafdelning af organisationen, som arbetarne närmast tillhöra. Vid sådant förhållande kunna dessa ackordsprislistor anses såsom en mindre väsentlig del af aftalet, hvarjämte deras insändande skulle kunna blifva för parterna tämligen betungande utan att vara af motsvarande betydelse, särskildt där en oftare återkommande revidering af desamma under giltighetstiden för aftalet i öfrigt vore föreskrifven. Härförutom kan dylika listors offentliggörande i fråga om vissa fabrikationer medföra fara för röjande af yrkeshemligheter. 13 §.

Såsom allmängiltig grundsats för lagstiftningen inom förmögenhetsrättens område gäller för visso, att åt nya lagbestämmelser icke må gifvas tillbakaverkande kraft, att således rättsförhållanden, som förut uppkommit, skola bedömas enligt äldre lag. Denna grundsats bör äfven härvidlag fasthållas. Därå torde emellertid ej böra följa, att till den nu ifrågasatta lagen ovillkorligen skall anslutas en promulgationsbestämmelse af innehåll, att lagen icke äger tillämpning å tidigare kollektivafstal. Till någon äldre

*Promulga-
tionsbestäm-
melse.*

lag kan icke hänvisas, då sådan icke finnes. I den mån en granskning af de föreslagna bestämmelserna förer till den slutsats, att desamma icke stå i strid med gällande uppfattning om ett kollektivaftals natur och innebörd, synes det böra utsägas, att bestämmelserna skola tillämpas äfven ifråga om äldre aftal. Härigenom kränkes ej någons rätt, men vinnes reda och ordning. Jämväl den nya förpliktelse att vända sig till statens förlikningsman för erhållande af hans bemedling, som för vissa fall genom stadgandet i 8 § pålægges den, som vill tillgripa arbetsinställelse eller dylik åtgärd, synes böra gälla parter, bundna af tidigare kollektivaftal. Stadgandet är ju påkalladt af ett betydande allmänt intresse. Från tillämpning å tidigare aftal synas mig böra undantagas allenast bestämmelserna i 6 § första stycket om aftalstidens längd, inskränkningen i 9 § af den rätt att fritt bestämma aftalets innehåll, som kontrahenterna förut ansett böra vara dem förbehållen, samt ordningsföreskriften i 13 §. I öfverensstämmelse härmed har promulgationsbestämmelsen affattats.

Förslag till lag om särskild domstol i vissa arbetslvister.

1 §.

För den särskilda domstol, som enligt hvad jag tidigare yttrat, synes böra inrättas, har jag upptagit den af 1907 års kommitté föreslagna benämningen arbetsdomstolen. Då till denna domstols behörighetsområde skulle enligt förslagets affattning höra tvister, hvilka grunda sig på kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, måste detta uttryck tagas i vidsträckt bemärkelse, så att därunder inbegripas alla tvister, där det framställda rättsanspråket ytterst bottnar i ett på kollektivaftal beroende rättsförhållande. Så böra exempelvis hit räknas de fall, då talan föres om skadestånd på grund af arbetsinställelse, som strider mot stadgandet i 8 § af lagen om kollektivaftal, äfven då härom intet finnes i aftalet bestämdt, eller då skadeståndsanspråk framställles mot arbetsgifvare- eller arbetareförening, som ej deltagit i kollektivaftal men lämnat understöd vid en mot bestämmelse i detta eller i lagen företagen arbetsinställelse. Äfven enskild arbetares fordran på utbekommande af någon honom enligt kollektivaftal tillkommande förmån hör hit, då för anspråkets bedömande erfordras tolkning af kollektivaftalet, då således detta utgör grund för anspråket. Är däremot kollektivaftalets innebörd ej föremål för olika uppfattning, utan den förda talan uteslutande grundar sig på arbetsaftalet, ehuru detta hämtat sitt innehåll i förevarande del ur ett kollektivaftal, hör tvisten ej till arbetsdomstolen utan till de allmänna domstolarna. Erkännas måste, att fall kunna tänkas,

då den sålunda uppställda gränsen blir något sväfvande och otydlig. I praktiken torde dock någon olägenhet häraf i allmänhet ej vara att befara. Dels förekomma, enligt hvad erfarenheten gifver vid handen, sådana tvister, där berörda otydlighet skulle kunna förefinnas, eller tvister mellan enskilda arbetare och deras arbetsgifvare, synnerligen fåtaligt, dels torde, på sätt jag förut påpekat, i regeln äfven dylik tvist, därest anledning finnes till antagande, att tvisten hänför sig till ett kollektivafstal, för arbetarens del tagas om händer af vederbörande organisation, i följd hvaraf kan förväntas, att genom — tvistens anhängiggörande vid domstolen föregående — förhandlingar blifvit klargjort, huruvida kollektivaftalet af någondera parten åberopas till stöd för hans rättsanspråk och dess tolkning följaktligen erfordras för sakens bedömande.

Det skulle kunna ifrågasättas, att till förekommande däraf, att till arbetsdomstolens afgörande hänskjutas rena bagatellmål, borde uppställas den regeln, att talan vid denna domstol finge föras, utom af enskild arbetsgifvare, som själf slutit kollektivafstal, hvarom fråga vore, endast af vederbörande aftalsslutande organisation. Denna skulle därvid äga att uppträda, då talan gällde ett enskild arbetsgifvare eller arbetare tillkommande anspråk, vare sig först efter medgifvande och bemyndigande af den berättigade eller ock oberoende däraf. Emellertid torde mot en sådan anordning starka betänkligheter yppas. Införande af ett stadgande i antydt syfte måste åtföljas af föreskrifter, antingen att den enskilda parten hade att böja sig för organisationens afgörande af frågan, huruvida rättegång borde anställas, eller att den förre ägde att med sitt anspråk vända sig till de allmänna domstolarna. Hvad angår den förra af de angifna utvägarna torde ej öfverensstämma med den allmänna rättsuppfattningen, att den, som äger ett själfständigt rättsanspråk, skulle vara hindrad att göra det samma gällande på grund af annans vägran att därtill medverka. Obilligheten häraf ligger i öppen dag, om man betänker, att fall kunna inträffa, då en förening af arbetsgifvare eller af arbetare, oaktadt den talan, som en dess medlem skulle vilja få anställd, vore uppenbart befogad, likväl af vissa hänsyn, som läge utom det förevarande rättsförhållandet, funne talan icke lämpligen böra anhängiggöras. I hvarje händelse vore förbudet för enskilda medlemmar af en organisation att uppträda såsom parter vid arbetsdomstolen omöjligt att uppehålla, där fråga vore om talan mellan medlemmarna inbördes jämlikt 3 § i kollektivafstalslagen. Hade majoriteten af föreningen uppträdt på ett mot kollektivaftalet stridande sätt, skulle minoriteten i sådant fall vara förhindrad att däri söka rättelse. Anlitande af den senare utvägen torde ej heller vara att förorda. Det synes föga lämpligt, att, då för pröfning af ett särskildt slag af rättsanspråk ansetts nödigt, att domstolen vore i fråga om sakkunskap särskildt rustad,

part skulle kunna genom annans åtgörande tvingas att hänskjuta dylikt rättsanspråk till domstol, som icke i sin sammansättning erbjuder samma grad af trygghet i nämnda hänseende. Vid dylik anordning skulle äfven skilda domstolar kunna komma till motsatt resultat beträffande samma kollektivaftals innehåll. Med afseende å det anförda har jag ansett någon inskränkning i arbetsdomstolens kompetens beträffande förevarande tvistefrågor ej böra göras.

2 §.

Vidkommande arbetsdomstolens sammansättning har jag förut yttrat, att arbetsgifvare och arbetare borde lämnas tillfälle att öfva inflytande vid utseendet af de icke lagfarna ledamöterna. Tillsättandet torde dock icke böra ske genom direkt val af arbetsgifvare och arbetare. För vinnande af den tillbörliga auktoriteten lära jämväl dessa ledamöter böra utses af Eders Kungl. Maj:t. Valet bör dock träffas inom förslag, afgifna särskildt af arbetsgifvare och särskildt af arbetare. Att vid sådant förhållande de icke lagfarna bisittarnes förordnande bör afse någon längre tid och ej gälla hvarje tvist för sig, torde vara uppenbart. Detta betingas ock af den större möjligheten för ledamöter, utsedda för längre tid, att förvärfva behöflig vana och erfarenhet i domarevärfven. Två år torde härvid vara en lämplig tid. Antalet lekmän lär för ernående af det med detta elements införande i domstolen afsedda syfte ej kunna sättas lägre än två såsom hvardera sidans representanter, således tillhopa fyra. Hänsynen till behörig jämvikt mellan den speciella sakkunskapen och den juridiska bildningen synes mig då kräva, att de lagfarna ledamöternas antal bestämmes till tre. Af dessa skulle en fungera som ordförande. Denne skulle jämväl, såsom skilda §§ i förslaget utmärka, hafva att sammankalla domstolen och förestå dess kansli.

För lekmanaledamöterna torde böra utses suppleanter till dubbla antalet. Vid förfall för lagfaren ledamot lär Eders Kungl. Maj:t böra förordna, huru tjänsten skall uppehållas. Stadgande härom synes hafva sin plats i den blifvande arbetsordningen för domstolen, och kan däri jämväl lämpligen inrymmas föreskrift om den ordning, i hvilken förenämnda suppleanter skola inkallas till tjänstgöring.

Nödig försiktighet synes bjuda att, intill dess erfarenhet vunnits om det gagn domstolen kan komma att medföra och om lämpligheten af domstolens sammansättning, de lagfarna ledamöternas befattningar icke besättas med ordinarie innehafvare utan uppehållas på förordnande. Någon fara för de tillförordnades själfständighet och oberoende lär icke förefinnas, därest de tagas bland dem, som bekläda annan fast beställning. Bestämmande af tidpunkten, då ifrågavarande befattningar eventuellt skola öfvergå till ordinarie tjänster, torde böra tillkomma Eders Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Stadgande i nu angifvet syfte har upptagits i den till lagen fogade promulgationsbestämmelsen.

Föremål för arbetsdomstolens behandling kommer till hufvudsakligaste delen att vara tvister, där parterna utgöras af organisationer af arbetsgifvare eller af arbetare eller ock af medlemmar i sådana organisationer. Med afseende härå synes tillräckligt, att behörighet att afgifva förslag för tillsättande af de icke lagfarna ledamöterna i domstolen tillerkännes allenast dylika organisationer. Härigenom vinnes ock den fördelen, att den vidlyftiga apparat med särskilda vallängder och valförrättningar, som måste anordnas, därest arbetsgifvare och arbetare i allmänhet skulle vara berättigade att deltaga i förslags upprättande, helt och hållet kan umbäras. Men icke ens alla föreningar af arbetsgifvare eller arbetare behöfva intagas i kretsen af till förslags afgifvande berättigade. Klart är att, där olika förslag framkommit från skilda föreningar, större och mindre, i alla händelser det förslag, som omfattas af förening med ett stort antal ledamöter, måste vinna beaktande i vida högre grad än ett, som endast utgör uttryck för ett mindretal personers mening. De flesta mindre föreningar af förevarande slag ingå dessutom såsom lemmar i en öfverordnad organisation af större omfattning. Förslagsrättens utöfvande synes förty kunna begränsas till förening med visst medlemsantal. Sådan gränsen blifvit i 3 § dragen, komma att till de i förevarande afseende behöriga hänföras alla nu befintliga mera betydande föreningar af arbetsgifvare eller arbetare. Att endast föreningar af det slag, som afses i 1 § lagen om kollektivaftal, härvid komma i betraktande, torde vara tydligt. För vinnande af erforderligt utrymme för Eders Kungl. Maj:ts valrätt torde vara tillräckligt, att förslag omfattar dubbla antalet af dem, som skola på grund af förslag från den sidan utses. Har ej behörigt förslag inkommit, böra naturligen oberoende häraf sakkunniga personer, hvilka må anses representera den ifrågavarande sidan, kunna förordnas af Eders Kungl. Maj:t, som jämväl bör äga att meddela de närmare föreskrifter, som erfordras för åstadkommande af garantier, att endast förslag inkommet från därtill berättigad förening må komma under pröfning, eller som eljest om sättet för förslagens afgifvande äro af nöden. Stadgande i sistnämnda hänseende har influtit i 17 §.

De omständigheter, hvilka böra utgöra hinder för ledamotskap i 4, 5 och 6 §§ hvad angår lekmännen, äro i förslaget upptagna i öfverenstämmelse med hvad om andra offentliga förtroendeuppdrag gäller. För att vinna trygghet att under alla förhållanden kompetenta personer finnas att tillgå, torde skyldighet att fullgöra uppdraget böra såsom en medborgerlig skyldighet åläggas en hvar, som är valbar och ej har laga förfall eller kan förebringa sådan ursäkt, som omtalas i första stycket af förslagens 5 § eller eljest af Eders Kungl. Maj:t pröfvas böra föranleda till befrielse från uppdraget. Sistnämnda undantag betingas däraf, att uppdraget kan komma att blifva

af ganska betungande beskaffenhet. Af samma skäl lärer icke kunna ifrågasättas, att ledamot skulle vara oberättigad att uppbära arfvode. Till frågan om dettas belopp torde jag vid annat tillfälle få återkomma i samband med närmare utredning om det anslag, som för domstolens verksamhet kan erfordras.

På det att ej brist på suppleanter må uppkomma eller rubbning uppstå i den tur, som bör finnas bestämd för deras inträde i tjänstgöring, har i förslaget upptagits ett stadgande, att vid ledamots eller suppleants afgång före den bestämda tidens utgång annan skall i den afgångnes ställe utses för den återstående tiden. Då valbarheten ej inskränkts till personer, bosatta inom Stockholm eller i dess närhet, och således vid hastigt påkommet förfall för ledamot dröjsmål i rättegångsförfarandet skulle kunna föränledas af nödvändigheten att inkalla utsedd suppleant, har jämväl ansetts särskildt nödigt att medgifva arbetsdomstolen rätt att i förekommande fall komplettera sig själf. Att den tillfälliga ställföreträdaren bör så väljas, att han kan anses representera samma sida som den, hvilken han skall ersätta, behöfver knappast erinras.

7 §. Vissa dagar för arbetsdomstolens sammanträden torde ej kunna på förhand bestämmas, i hvarje fall ej förr än någon erfarenhet vunnits om den utsträckning, i hvilken domstolens verksamhet kommer att påkallas. För närvarande måste gälla, att domstolens sammanträdande får äga rum, då så af behovet föränledes. Härigenom vinnes ock den fördelen, att uppskof, som finnes vara af nöden, kan inskränkas till den tidrymd, som oundgängligen kräfves. Ehuru platsen för domstolens sammanträden i regel skall vara Stockholm, synes det ej böra vara domstolen förment att besluta om sitt tillfälliga förflyttande till annan ort, då så för måls behöriga utredning finnes nödigt. Själffallet torde vara, att sådant beslut ej bör af domstolen fattas i annat fall, än då behovet därpå framstår särskildt starkt.

8 §. Beträffande rättegången vid arbetsdomstolen torde böra i allmänhet gälla hvad som finnes stadgad för underrätt i stad. Endast i vissa afseenden har afvikelse härifrån ansetts nödig och lämplig. Så hafva i 8 § upptagits åtskilliga särskilda stadganden om tvists anhängiggörande. Då, såsom förut yttrats, kan förväntas, att innan tvist af förevarande beskaffenhet instämmes till domstol, förhandlingar mellan parterna i allmänhet ägt rum, och följaktligen såväl kärandens rättsanspråk blifvit klarlagdt, som ock svaranden haft tillfälle att bereda sitt försvar, synes å ena sidan kunna skäligen krävas skriftlig stämningensansökan för befordrande af tydlighet i yrkandet och å andra sidan stämningstiden kunna inskränkas till den längd, som för själfva inställelsen vid domstolen må erfordras. Bestämmandet af denna tidslängd torde kunna utan olägenhet öfverlämnas åt domstolens ordförande, som enligt förslaget skall hafva att utfärda stämning. Sådan skulle

dock icke alltid vara nödvändig. För tids besparande föreslås, att parterna skola äga att gemensamt skriftligen påkalla domstolens pröfning af tvistefråga.

9 §.

Såsom bekant har vår rättspraxis tidigare öfvervägande gifvit uttryck åt den åsikten, att domstol i regel skulle äga att taga befattning endast med yrkande, som går ut på att få ett rättsanspråk realiseradt, att af annan utkräfva en prestation. Det skulle således icke vara tillåtet att anhängiggöra en talan, som allenast åsyftar att få af domstolen fastställdt, huruvida en viss rättighet eller förpliktelse tillkommer eller åligger käranden gentemot svaranden, men icke afser att ernå ett åläggande för svaranden att fullgöra något. Dylik fastställsetalan skulle vara tillåten endast, där lagen uttryckligen medgifvit sådan. Om ock praxis numera modifierats i riktning att i större omfattning tillstodja s. k. positiv fastställsetalan, där käranden gör gällande, att en viss rättighet tillkommer honom, torde så icke vara förhållandet beträffande den provokatoriska rättegången, i hvilken framstalles yrkande, att en förpliktelse, som svaranden påstår åligger käranden, måtte förklaras icke vara för handen. Ett tilläpande af förstberörda grundsats på den ifrågavarande domstolens verksamhet skulle i betydande grad minska den afsedda nyttan af domstolen. Dennas främsta uppgift är ju att erbjuda ett sakkunnigt och snabbt afgörande af uppkomna meningsskiljaktigheter rörande kollektivafval och därigenom förekomma, att öppen strid utbryter. Uppenbarligen vinnes detta syftemål lättare och fullständigare, om det medgifves parterna att, redan innan någon rättskränkning ägt rum, så snart tvekan om ett rättsförhållandes existens på grund af aftalet yppas, få denna tvekan undanröjd genom domstolens afgörande. Det synes därför synnerligen angeläget, att åt arbetsdomstolen uttryckligen inrymmes befogenhet att upptaga en talan om tolkning af kollektivafval, äfven om denna talan ej utmynnar i yrkande på ett visst åläggande för motparten, och vare sig densamma är att hänföra till det ena eller andra slaget af fastställsetalan. Stadgande i sådant syfte har upptagits i 9 §. I dylika fall torde parterna ofta komma att använda sig af den förut omnämnda utvägen att få saken utan stämning hänskjuten till domstolens pröfning.

10 §.

I andra hänseenden än i lagen särskildt angifvits skulle, såsom nämnts, vid arbetsdomstolen tillämpas den allmänna rättegångsordningen. Oaktadt denna, enligt hvad allmänt erkännes, är behäftad med åtskilliga brister, kan uppenbarligen icke ifrågakomma att särskildt för denna domstols del vidtaga några mera omfattande och genomgripande ändringar i densamma. Med afseende å den på förevarande område kanske mera än annorstädes i många fall framträdande svårigheten att åvägabringa bevisning om liden skadas storlek, skulle kunna ifrågasättas, att domstolen borde i lagen till-

erkännas rätt att efter eget skön uppskatta skadans belopp i brist på bevisning därutinnan. Då emellertid i praxis utvecklingen allt mera gått därhän, att domstolarna anse sig icke strängt bundna af de befintliga legala bevisreglerna och, i synnerhet då fråga är om skadestånd, mera fritt bedöma det gifna bevismaterialet, samt det kan tagas för gifvet, att enahanda åskådningssätt kommer att göra sig gällande vid arbetsdomstolen, synes ett stadgande af antydt innehåll icke med nödvändighet erfordras. Ett sådant skulle fastmera kunna gifva anledning till tvifvelsmål såväl om denna domstols befogenhet af mera fri bevispröfning i andra hänseenden som ock om riktigheten af förenämnda vid domstolarna i gemen rådande praxis.

11 §. Med afseende på verkställigheten af domstolens utslag har det synts mig nödigt att tillerkänna arbetsdomstolen en viss befogenhet. På sätt 11 § utvisar intager förslaget den ståndpunkten, att arbetsdomstolens utslag må utan hinder af förd klagan genast verkställas. Lämpligheten häraf torde ligga i öppen dag. Vid ett motsatt förhållande skulle icke sällan kunna inträffa, att nyttan af den förda talan, äfven om den omsider bifölles äfven i högsta instans, vore ganska ringa eller måhända alldeles uteblefve, såsom då fråga vore att, då endast en kortare tid återstode för ett kollektivaftals giltighet, få genomförd ändring af förhållanden vid ett arbetsföretag, hvilka ej öfverensstämde med aftalet. Äfven skulle spänningen mellan arbetsgifvare och arbetare i följd af pågående tvist lätt komma att i betänkelig grad ökas, om den tappande parten kunde genom ändringssökande uppehålla verkställigheten af domstolens utslag. Emellertid kunna fall föreligga, då verkställighet icke skäligen bör äga rum, innan tvisten blifvit slutligen afgjord, och torde åt arbetsdomstolen kunna uppdragas att afgöra, huruvida sådant fall är förhanden och, där så befinnes, meddela föreskrift, att omedelbar verkställighet ej får äga rum. Från de nu angifna principerna, hvilka torde vinna sitt fulla berättigande af den starka sammansättning arbetsdomstolen skulle erhålla och det förtroende, som i följd däraf kan antagas skola komma den till del, har undantag gjorts i fråga om utslag, hvarigenom betalningsskyldighet blifvit någon ålagd. Beträffande dylikt utslag synes utsökningslagens stadganden vara tillfredsställande. — Där, såsom i mål, hvarom i 9 § förmåles, utslaget icke innehåller föreläggande för part att något göra eller underlåta, kan uppenbarligen icke vara tal om någon verkställighet. I enlighet med hvad 1907 års kommitté synes hafva afsett har jag ansett lämpligt, att i lagen upptages en erinran till parterna, att äfven sådant utslag af arbetsdomstolen bör, oafsedt ändringssökande, omedelbart tillämpas på förhållandet mellan parterna.

I 12—15 §§ gifvas regler beträffande fullföljdsförfarandet. De före- 12—15 §§.
slagna stadgandena, hvilka afse att befordra snabbhet i förfarandet, ansluta sig nära till sjölagens bestämmelser om fullföljd af talan mot rådstufvurätts beslut i mål angående klander af dispache. Någon närmare utläggning af dessa stadganden torde icke tarvras. För att vinna ytterligare ökad hastighet i afgörandet af mål af förevarande beskaffenhet har jag för afsikt att, därest domstolen kommer till stånd, till Eders Kungl. Maj:t göra hemställan om utfärdande af sådana föreskrifter, att dessa mål komma att räknas till dem, hvilka i Högsta domstolen skola företagas med förtursrätt.

Då enligt hvad förut nämnts skulle kunna inträffa, att arbetsdomstolen sammanträdde utom Stockholm, bör tillses, att för sådant fall där finnes någon, till hvilken besvärs- och förklaringshandlingar kunna ingifvas. Domstolens ordförande synes lämpligen kunna förordna någon att i sådant afseende företräda honom under bortovaron. Härom har stadgats i 16 §. 16 §.

Förslag till lag om vissa arbetsaftal.

De särskilda bestämmelserna i förslaget till lag om vissa arbetsaftal äro i de flesta punkter affattade i fullständig eller hufvudsaklig likhet med motsvarande stadganden i det af den äldre arbetsaftalskommittén afgifna förslaget i samma ämne. Att äfven vissa delvis betydande olikheter finnas framgår emellertid såväl af hvad jag redan yttrat som ock af den närmare redogörelse för det nuvarande förslaget, hvartill jag nu öfvergår. I de delar, där de båda förslagen öfverensstämma, sammanfalla äfven de skäl jag kommer att åberopa till stöd för det föreliggande förslaget väsentligen med dem, som motiverna för kommittéförslaget innehålla.

I förbigående vill jag påpeka, att förslaget innefattar endast stadganden af civilrättslig natur. Med arbetsförhållandet sammanhängande frågor, som tillhöra den offentliga rätten, t. ex. om skydd mot yrkesfara samt angående minderårigas och kvinnors användande till arbete, böra fortfarande liksom hittills ordnas genom särskild lagstiftning.

Såsom förut framhållits och redan rubriken till den föreslagna lagen 1—4 §§.
angifver, omfattar denna icke alla slag af arbetsaftal. Först och främst hafva uteslutits aftal, som hafva till föremål arbete af annat slag än väsentligen kroppsligt (de s. k. fria yrkena, arbete af läkare, konstnärer m. fl.). Med arbetsaftal förstås i förslaget arbetsaftal inom den egentliga produktionen (råämnas-, förädlings- och omsättningsproduktionen). Att

detta är förslaget mening torde framgå af det sätt, hvarpå i 1 § de med förslaget åsyftade kategorierna af arbetsgifvare ölfvit bestämda. De hänföras till två hufvudgrupper, af hvilka den ena utgöres af arbetsgifvare, som hafva produktiv verksamhet till sitt näringsyrke och för bedrifvande af detta behöfva främmande arbetskraft (»arbetsgifvare i jordbruk, handel eller annat näringsyrke»), samt den andra består af arbetsgifvare vid vissa företag, som de icke utföra i egenskap af yrkesidkare. Äfven om det yrkesmässiga arbetsförhållandet företrädesvis är i behof af reglering, finnas jämväl utanför den egentliga yrkesdriften företag, där ett liknande behof starkt framträder. Dessa företag äro till sin beskaffenhet och omfattning sådana, att arbetarpersonalen icke har någon anledning att betrakta sin ställning annorlunda, än om företaget vore en yttring af yrkesmässig verksamhet från arbetsgifvarens sida. Vådan af löslighet i arbetsförhållandet motiverar här lika väl som inom den egentliga yrkesdriften bestämmelser angående arbetsaftalet. Att i dessa senare fall är fråga om tillfälligt, ej yrkesmässig arbetsgifvare, har utmärkts genom det framför ordet »arbetsföretag» insatta ordet »särskildt».

Tydligt är det omöjligt att åstadkomma en uttömmande uppräknings af de slag af arbetsföretag, som böra falla under lagen. Det torde dock ej vara förenadt med större svårigheter att med ledning af de i förslaget anförda exemplen i det särskilda fallet afgöra, huruvida företaget är af denna beskaffenhet eller icke.

Arbetsaftalet innefattar emellertid två hufvudarter. Den ena — det s. k. arbetsbetinget, beställningen — kännetecknas däraf, att föremålet för arbetsförpliktelsen är att åstadkomma ett färdigt arbetsresultat. Vid den andra går arbetarens åtagande ut på själfva arbetandet, på en fortlöpande verksamhet i viss riktning, hvarvid visserligen äfven arbetsresultatet kan hafva betydelse men endast såsom norm för arbetslönens bestämmande. Då man talar om arbetsaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, åsyftas vanligen sistnämnda art af arbetsaftal, och det är också endast denna, som förslaget har till ändamål att reglera. Anledningen härtill är, att det egentligen är arbetsaftal af detta slag, som bringa arbetsgifvaren och arbetaren i ett sådant närmare förhållande till hvarandra, att en laglig reglering af grunderna för aftalen blir särskildt behöflig och önskvärd. Att förslaget omfattning är begränsad på sätt nu är sagdt framgår bl. a. af de i detsamma meddelade bestämmelserna om tiden för arbetsaftals bestånd, om arbetsgifvarens rätt att leda och fördela arbetet m. m.

Jag vill i detta sammanhang erinra om, att arbetsaftal enligt förslaget kan ingås antingen för bestämd tid eller tillsvidare. I förra fallet kan tiden vara bestämd antingen till dagen (t. ex. aftal för en vecka,

fjorton dagar, ett halft år o. s. v.) eller med hänsyn till ett visst faktiskt förhållande, inträffandet af en eller annan omständighet eller dylikt.

Vid de egentliga arbetsaftalen ligger det närmast i sakens natur och förekommer äfven oftast, att arbetsgifvaren tillhandahåller arbetsmaterialet, under det att ett motsatt förhållande råder vid beställning eller beting. Emellertid kunna äfven mellanformer framträda, då afvikelse sker från nämnda regler, utan att aftalets natur därigenom förändras. I anledning häraf har i 3 § stadgats, att arbetsaftal i nu förevarande mening föreligger jämväl, om arbetaren tillsläpper material, därest detta kan anses allenast såsom ett tillbehör till arbetet.

En mellanställning mellan betingsaftal och egentligt arbetsaftal intages äfven af öfverenskommelse om s. k. hemarbete. Har en hemarbetare anställning hos arbetsgifvaren för bestämd tid eller tillsvidare, i hvilket fall han ock i viss mån lär stå under arbetsgifvarens tillsyn och ledning, torde den föreslagna lagen få tillämpning på det med arbetaren träffade aftal.

Från den föreslagna lagen undantagas, i 4 §, arbetare, som innehafva offentlig tjänsteställning. Härmed afses sådana personer, hvilka enligt de särskilda bestämmelser, som äro eller blifva meddelade, äro att anse såsom tjänstemän. Att stadga om deras rättigheter och skyldigheter tillhör den offentliga rätten. Äfven sådana klasser af arbetare, för hvilka finnes eller under en nära framtid kan förväntas särskild lagstiftning om deras förhållande till arbetsgifvarna, lämnas oberörda af förslaget. Hit höra tjänare, läringar och sjöfolk.

För tydlighets skull har i andra stycket af 1 § stadgats, att den föreslagna lagen skall omfatta arbetsaftal äfven i rörelse, som staten, kommun eller municipalsamhälle utöfvar, hvarvid naturligtvis förutsättes, att arbetaren icke, på sätt nyss nämndes, har offentlig tjänsteställning. Ofta händer, att staten är själf arbetsgifvare t. ex. i fråga om tillverkning af militära förnödenheter, liksom kommuner, med hvilka i detta hänseende municipalsamhällen äro att likställa, själfva förse sig med sina behof af vatten, gas m. m. Ehuru arbetsgifvaren icke är yrkesidkare i egentlig mening, drifves dylik rörelse på yrkesmässigt sätt.

I motsats till 1864 års näringsförordning innehåller förslaget bestämmelser om arbetsaftal mellan jordbruksidkare och deras arbetare, i den mån ej dylika aftal ingås i sådan form och på sådana villkor, att de falla under legostadgan eller den lagstiftning, som kan komma att ersätta denna. Vid näringsförordningens tillkomst fyllde legostadgan behofvet af lagstiftning för arbetsaftalet inom jordbruksnäringen, men så är ej längre förhållandet. Utom de fasta jordbruksarbetarna användas nämligen numera, särskildt i vissa landsdelar och för vissa slag af jordbruksarbete,

ganska allmänt arbetare, som anställas på lösare villkor och för kortare tid. Dylika arbetares ställning liknar i all hufvudsak andra yrkesarbetares, och de böra därför lyda samma regler som dessa.

Förut nämndes, att förslaget afser endast sådant arbete, som är hufvudsakligen kroppsligt. Uteslutna från förslagets tillämpning äro därför aftal ej blott med utöfvare af de fria yrkena o. d. utan äfven med personer, som i näringslivets tjänst hafva en eller annan högre anställning. För närmare bestämmande af gränsen i detta hänseende stadgas i 2 §, att såsom arbetare anses äfven arbetsförman, handelsbiträde och annan, som innehar härmed jämförlig anställning. Däremot är icke ett aftal med t. ex. en ingenjör, kontorschef, prokurist eller bokhållare att anse såsom ett arbetsaftal i förslagets mening.

5 §. Den föreslagna lagen har, såsom förut framhållits, icke till hufvuduppgift att söka genom tvångsbestämmelser inverka på aftalsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare. I stort sedt skall det fortfarande tillkomma parterna att fritt ordna detta förhållande. Ät berörda regel har i 5 § gifvits uttryck. Af lagens stadganden äro allenast de af beskaffenhet, att afvikelse från dem icke kan genom aftal göras, beträffande hvilka sådant särskildt framgår af affattningen.

6 §. Arbetsaftal kan enligt förslaget ingås muntligen eller skriftligen. Visserligen vore det önskvärdt, att skriftlig form mer än hittills komme till användning, men någon möjlighet att göra densamma till villkor för aftalets giltighet finnes icke. Aftalsförhållande mellan arbetsgifvare och arbetare torde för öfrigt uppstå redan därigenom, att arbetsgifvaren eller den, som företräder honom i arbetet, låter arbetaren deltaga däri.

7 §. Arbetsaftal kan enligt förslaget äga giltighet antingen för bestämd tid eller tillsvidare. Har aftalet ingåtts för bestämd tid, upphör det att gälla vid denna tids utgång, utan att uppsägning erfordras, om icke sådan föreskrifvits i aftalet. Är däremot ej öfverenskommelse träffad om tiden för aftalets bestånd, synes iakttagande af viss uppsägningstid i regel vara fördelaktigt för båda parterna; därigenom beredes arbetsgifvaren tillfälle att på förhand anskaffa annan arbetskraft och arbetaren får tid att se sig om efter ny plats. Uppsägningstiden är ock ägnad att förebygga förhastade beslut samt bereda stadga åt arbetsförhållandet. I förslaget har därför stadgats, att aftalet i sådana fall skall gälla, till dess sju dagar flutit, från det uppsägning å någondera sidan skett. I fråga om uppsägningstidens längd afviker detta stadgande från 1901 års kommittéförslag, där tiden bestämts till fjorton dagar. Häremot anmärktes från såväl arbetsgifvare- som arbetarhåll, att en uppsägningstid af sju dagar vore lämpligare. Den torde äfven vara den numera vanligaste, där upp-

sägningstid öfverhufvud förekommer. Det är emellertid parterna obetaget att bestämma uppsägningstiden längre eller kortare liksom ock att i aftalet stadga, att detsamma kan å ömse sidor häfvas när som helst utan uppsägning. Om den på förhand bestämda tiden för arbetsaftals bestånd gått till ända, men arbetsgifvaren utan nytt aftal låter arbetaren fortsätta arbetet, inträder förhållande likställt med det, då bestämd tid icke från början varit aftalad.

Från dessa stadganden synes emellertid undantag böra göras för det fall, att ett kollektivafstal ligger till grund för de arbetsaftal, som en arbetsgifvare ingått. Parterna afse i allmänhet att få det gamla kollektivaftalet aflöst med ett nytt, men de förhandlingar, som därom föras, hafva ofta icke lämnat något resultat innan det gamla aftalet utlöper. Det framstår då såsom nödvändigt för båda parterna att stå obundna af hvarandra för att kunna vid den lämpliga tidpunkten tillgripa arbetsinställelsens vapen. För vinnande af sådan rörelsefrihet skulle fördenskull, om uppsägnings-skyldighet föreläge, parterna i de flesta fall verkställa uppsägning; och om ett faktiskt fortsättande af arbetsförhållandet medförde förnyad uppsägningsskyldighet, komme helt visst i regel arbetet att ligga nere till dess förhandlingarna slutförts. För uttryckligt aftal utan någon uppsägningstid skulle väl förhållandena oftast lägga hinder i vägen. Att afsevärda olägenheter sålunda skulle uppkomma är uppenbart. Uppsägningsens verkställande skulle i många fall erbjuda svårigheter, särskildt om aftalen med olika arbetare ingåtts för olika lång tid eller med olika uppsägningstid. I pågående förhandlingar skulle uppsägningen alltid framstå som ett störande moment. Såväl för arbetsgifvaren som för arbetarna är det i allmänhet önskvärdt, att arbetet får ostördt fortgå under förhandlingarna; dess inställande medför förlust för båda parterna. Det synes mig alltså vara af praktiska hänsyn påkalladt att härvidlag lämna den afvikande föreskriften, att arbetsaftalen skola, oberoende af hvad som aftalats om tiden för deras bestånd eller om uppsägning, upphöra samtidigt med kollektivaftalet och att, om arbetet det oaktadt fortsättes, någon uppsägningstid ej skall gälla. En sådan föreskrift är upptagen i sista stycket af 7 §.

Beträffande uppsägning har aftalsfriheten begränsats såtillvida, som stadgande meddelats i syfte att parterna skola vara likställda med hvarandra i sådant hänseende. Det måste betecknas såsom i hög grad obilligt och ägnadt att väcka misstro och missbelåtenhet, om t. ex. den ena parten förbehölle sig rätt att när som helst häfva arbetsaftalet utan uppsägning, men skyldighet att verkställa uppsägning ålades den andre. Dylika missbruk böra därför förhindras. § 8.

§ 9.

En annan begränsning af aftalsfriheten ligger däri, att enligt förslaget hvarken arbetsgifvare eller arbetare kan binda sig för huru lång tid som helst. I fråga om arbetare, som vid aftalets ingående fyllt aderton år, har längsta aftalstiden föreslagits till tre år. Med hänsyn till yngre arbetare torde särskild försiktighet böra iakttagas, och längsta tiden för dem har därför bestämts till ett år. Dock synes parternas intresse vara tillräckligt tillgodosedt därigenom, att de äga efter uppsägning frånträda aftalet, när maximitiden är ute. I sådant afseende har stadgats en uppsägningstid af två månader. I de yttranden, som afgåfvos öfver 1901 års kommittéförslag, där jämväl längsta tiden var bestämd till tre år, anmärktes från många håll, att denna tid vore för lång att lämpa sig för arbetare. Särskildt i fråga om arbetsförmän och vissa speciellt utbildade arbetare torde det dock stundom å ömse sidor vara fördelaktigt att genom aftal kunna förskaffa sig trygghet för en jämförelsevis lång tid. För öfrigt bör inskränkningen i aftalsfriheten ej sträckas längre än som kan anses verkligen behöfligt.

10 §.

Vid aderton års ålder synes en omyndig kunna antagas hafva förvärfvat sådan omdömesförmåga, att han bör äga att ingå arbetsaftal på egen hand, oberoende af målsman. Samma rätt torde böra tillerkännas äfven yngre omyndig, om målsman icke finnes eller denne vistas på okänd ort. Särskildt i fråga om minderåriga arbetare, som varit barnhusbarn, lär det icke sällan förekomma att de sakna förmyndare, enär någon sådan icke förordnats, då de vid femton års ålder upphört att åtnjuta omvårdnad från barnhuset. Af arbetarens rätt att vid aderton års ålder själf förfoga öfver sin arbetskraft bör äfven följa, att ett af målsman för omyndig arbetare slutet arbetsaftal icke under några förhållanden skall binda denne längre, än till dess han uppnår nämnda ålder.

11 §.

Beträffande 11 § hänvisas till hvad jag yttrat vid 9 § i förslaget till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare.

12 §.

För det i 12 § gifna stadgande har legat till grund samma uppfattning, som tidigare föranledt lagstiftning mot ocker vid försträckningsaftal. Där vid arbetsaftals ingående endera kontrahenten i följd af sina egenskaper eller af förhållandena varit ur stånd att rätt tillvarata sina intressen, och den andre kontrahenten begagnar sig häraf för att afvinna honom oskäligen fördelar, bör hvad sålunda mot billigheten betingats icke få äga giltighet. Ät stadgandet har gifvits en sådan affattning, att af detsamma ej träffas andra fall, än där aftaladt villkor tydligen strider mot det allmänna rättsmedvetandet. Eljest kunde lätteligen obehöriga tvister föranledas. Någon straffbestämmelse synes här icke vara af nöden. Uppenbart är, att stadgandet hufvudsakligen har betydelse för arbetarna,

ehuru möjligheten icke är utesluten, att en arbetsgifvare kan komma i behof af det skydd, som lagbestämmelsen är ämnad att gifva.

De formlösa, oftast muntliga arbetsaftalen innehålla i regel endast 13—15 §§. en ytterst ofullständig reglering af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare. Delvis är det aftalslagstiftningens uppgift att utfylla denna brist. Kollektivaftalen, i den mån sådana ingås, innehålla också bestämmelser, som ligga till grund för de individuella aftalen och fullständiga dessa. Härjämte finnas emellertid förhållanden, som icke lämpa sig för bestämmelser i lag och som icke alltid kunna i detalj ordnas i kollektiv-aftalen, men i allt fall kräva enhetlig reglering för hvarje arbetsplats. Detta behof plägar tillgodoses genom arbetsordning (fabriksordning, verkstadsreglemente), som utfärdas af arbetsgifvaren.

Enligt flera utländska lagstiftningar är arbetsordning obligatorisk för alla ej alltför små företag och är dess innehåll ganska omfattande. Till förkommande af missbruk stadgas pröfning och stadfästelse af offentlig myndighet. Sedan fastställelse gifvits, blir arbetsordningen i regel bindande för arbetarna efter viss tid, under hvilken de, om de ej vilja finna sig i de meddelade bestämmelserna, äga att genom uppsägning frigöra sig från aftalet.

Föreliggande förslag skiljer sig härifrån till en början däri, att någon skyldighet för arbetsgifvaren att utfärda arbetsordning icke föreskrifves. I större fabriker och industriella anläggningar lära sådana ganska allmänt vara i bruk. Men om parterna äro nöjda med att låta förhållandena på arbetsplatsen ordnas af gällande sedvänjor utan skriftlig affattning, torde tillräcklig anledning att framtvinga en formlig arbetsordning i regel icke finnas. Dessutom vore det svårt att uppdraga en lämplig gräns mellan de fall, då arbetsordning borde eller icke borde vara föreskrifven.

Då arbetsordningens hufvudsakliga uppgift är att reglera frågor om arbetets organisation på arbetsplatsen, synes det ligga i sakens natur och följa af arbetsgifvarens rätt till företagets ledning, att dylik ordning får utfärdas af arbetsgifvaren och icke kan göras beroende af aftal med arbetarna, parterna dock naturligtvis obetaget att genom öfverenskommelse gemensamt ordna angelägenheter, som det eljest skulle tillkomma arbetsgifvaren att ensam reglera genom arbetsordning. Af det förhållandet, att någon verklig medbestämmanderätt i fråga om arbetsordning ej kan tillerkännas arbetarna, följer emellertid å andra sidan, att sådan ordning ej heller bör få omfatta andra områden än dem, som på grund af sin beskaffenhet böra vara förbehållna arbetsgifvarens beslutanderätt, och att den sålunda blott bör få innehålla verkliga ordningsföreskrifter rörande

arbetets ledning och gång samt därmed sammanhängande omständigheter. Naturligtvis finnes intet, som hindrar arbetsgifvaren att skriftligen affatta och på arbetsplatsen anslå genom aftal fastställda arbetsvillkor af annat slag än dem, som kunna bestämmas genom arbetsordning. Dessa villkor få dock icke därigenom karaktären af en arbetsordning i lagens bemärkelse utan hämta sin bindande kraft uteslutande ur det om desamma träffade aftalet.

Förslaget skiljer mellan å ena sidan bestämmelser, som måste finnas i arbetsordning, om sådan utfärdas, å andra sidan stadganden, som utöfver de obligatoriska få införas däri. Att andra bestämmelser än de sålunda angifna icke kunna med laga verkan intagas i arbetsordning torde tydligt framgå af den föreslagna affattningen.

Bland de obligatoriska föreskrifterna upptages stadgande om den ordinarie arbetstidens början och slut samt tid för därunder förekommande raster, hvaremot den grundläggande bestämmelsen om arbetstidens längd egentligen icke tillhör arbetsordningen. Saknas aftal därom, får naturligen arbetsordningen träda supplerande emellan. I fråga om en del industrier, t. ex. glasindustrien, lär det icke låta sig göra att utsätta fullt bestämda arbetstider för alla arbetare, men vissa gränser torde dock alltid kunna uppdragas. Då det stadgas, att i arbetsordning skall angifvas tid för lönsens betalning, har icke därmed arbetsgifvaren tillerkänts en obegränsad rätt att härom ensidigt bestämma. Af föreskriften i 17 §, att arbetsordning ej får vara mot lag stridande, följer, att tiden mellan aflöningsstillfällena ej kan i arbetsordning fastställas längre än lagen i 30 § anvisar för det fall, att aftal om annan tidslängd icke träffats. Enär sistnämnda lagrumms innehåll är betingadt af omsorg för att arbetaren ej skall nödgas för länge vänta på sin aflöning, möter däremot ej hinder mot att i arbetsordning aflöningsperiodernas längd göres kortare. Att arbetsgifvaren tillerkännes rätt att stadga penningplikt eller annan påföljd för öfverträdelse af ordningsföreskrift och andra dylika förseelser torde vara nödvändigt, då något medel att framtvinga efterlefnaden af sådana kanske för företagets drift oundgängliga och äfven för arbetarna viktiga bestämmelser måste finnas. Saknade arbetsgifvaren denna rätt, skulle säkerligen följden blifva, att han oftare såge sig föranlåten att afskeda arbetare, som gjort sig skyldiga till förseelser. Diciplinär befogenhet för arbetsgifvaren innebär därför vissa fördelar äfven för arbetarna. Rättigheten att bestämma penningplikt har dock begränsats, på sätt vidare skall omnämnas.

16—17 §§.

De villkor, som stadgas i arbetsordning, kunna i olika hänseenden vara af största vikt för arbetarna. Möjligheten af ett godt förhållande mellan arbetsgifvaren och arbetarna är därför också i hög grad beroende

af, att de senare ej finna dylika villkor oskälige. Utan tvifvel rätta de sig äfven hellre efter bestämmelser, vid hvilkas tillkomst de icke saknat all möjlighet att utöfva inflytande. Ehuru arbetarna icke kunna göra anspråk på någon medbeslutanderätt i fråga om arbetsordning, synes det fördenskull vara angeläget, att tillfälle beredes dem att gifva uttryck åt sina önsknningar, då ny ordning eller ändring i eller tillägg till äldre sådan skall utfärdas. Med hänsyn härtill har stadgats, att förslag till de nya bestämmelserna skall viss tid hållas anslaget å arbetsplatsen, samt att under anslagstiden arbetarna eller yrkesförening, som de tillhöra, må inkomma till arbetsgifvaren med anmärkningar mot förslaget. Ehuru arbetsgifvaren icke är skyldig att rätta sig efter gjorda anmärkningar, ligger det uppenbarligen af nyss antydda skäl i hans eget intresse att taga all möjlig hänsyn till dem, i den mån de äro befogade.

Då bestämmelse utfärdats, skall den bringas till arbetarnas kännedom genom anslag och får i regel gällande kraft tidigast viss tid efter det den blifvit sålunda kungjord. Stadganden om hvad arbetarna hafva att iakttaga för bevarande af sundhet, säkerhet, ordning och skick inom arbetsplatsen skola emellertid, då de ofta äro af brådskande natur, tillämpas omedelbart efter det förslaget till desamma blifvit anslaget.

Förslaget gifver icke arbetarna någon särskild befogenhet att på grund af nya bestämmelser i arbetsordning frigöra sig från arbetsförhållandet, utöfver den uppsägningsrätt aftalet kan innebära. Med den begränsning, som gifvits åt arbetsordningens innehåll, synes nämligen särskild uppsägningsrätt icke vara behöfelig. Att i någon form göra arbetsordning till föremål för offentlig myndighets pröfning och godkännande synes knappast vara erforderligt eller lämpa sig för våra förhållanden.

Bestämmelse om rätt för arbetsgifvaren att såsom påföljd af förseelse genast häfva arbetsaftalet torde icke böra få meddelas genom arbetsordning, utan har arbetsgifvaren att i aftalet tillförsäkra sig sådan rätt, om förhållandena göra densamma önskvärd i andra fall än lagen upptager. 18 §.

Bland de befogenheter gent emot arbetaren, som tillkomma arbetsgifvaren genom arbetsaftalet, nämnes först den att leda och fördela arbetet. Det sålunda använda uttrycket har genom dess införande i ett flertal kollektivafstal vunnit sådant burskap, att afvikelse därifrån icke torde kunna göras utan risk för missförstånd. Tydligen bör arbetsgifvare i allmänhet icke hafva rätt att ålägga arbetare, som antagits för visst slag af arbete, att utföra arbete af annat slag. Dock ligger det i sakens natur, att arbetarna böra lämna hvarandra det bistånd förhållandena kunna göra nödvändigt, liksom ock att arbetsgifvaren eller hans ställföreträdare måste 19 §.

äga påkalla tillfällig handräckning, äfven om i sådana fall gränserna för en arbetares egentliga verksamhetsområde skulle i någon mån öfverskridas.

Skall förrättning för politiskt eller kommunalt val hållas i orten, och kan ej arbetaren utöfva honom därvid tillkommande rösträtt utan att erhålla ledighet från arbetet, får enligt förslaget arbetsgifvaren icke förvägra honom sådan ledighet, där ej särskild olägenhet skulle däraf vållas. Det synes vara statens plikt att tillse, att de, som hafva rösträtt, också blifva i tillfälle att utöfva densamma. Då det föreskrifves, att arbetsgifvaren icke, annat än på särskildt angifven grund, må förvägra arbetaren ledighet, ligger häri äfven uttryckt, att arbetsgifvaren icke har någon skyldighet att meddela ledighet, om icke arbetaren begär sådan. Naturligtvis äger arbetsgifvaren bestämma ordningen för hvarje arbetares frånvaro, och har arbetaren icke anspråk på att få sträcka denna längre än förhållandena göra nödvändigt. Oftast torde valförrättningarna kunna förläggas så till tiden, att förevarande bestämmelse icke behöfver medföra något svårare hinder för arbetet. Utan arbetsgifvarens medgifvande får arbetaren icke taga sig ledigt. Vissa arbeten äro af den beskaffenhet, att redan i deras åtagande måste anses ligga en afsägelse af rätten till ledighet, då driften behöfver fortgå oafbrutet.

20 §.

Om en arbetare är i arbetsgifvarens hus och kost, såsom särskildt ofta är förhållandet med handtverksarbetare, intager han en helt annan ställning till arbetsgifvaren än en arbetare, som endast i arbetet kommer i beröring med denne, och synes förty vid sjukdom äga anspråk på samma omvårdnad, som en husbonde är skyldig att ägna sin tjänare.

21 §.

Att arbetsgifvaren tillhandahåller bostäder åt sina arbetare, utan att de äro i hans kost, förekommer ganska ofta isynnerhet vid industriella anläggningar på landsbygden. I allmänhet upprättas då icke särskilda hyresaftal, utan ingår bostaden bland arbetarens löneförmåner. Upphör arbetsaftalet, förlorar därför arbetaren — om annat ej aftalats — sin rätt till bostaden lika väl som till öfriga löneförmåner. Systemet är ingalunda utan sina stora olägenheter för arbetarna, och klagomål från deras sida hafva ofta försports. Vid 1907 års riksdag upptogs frågan af åtskilliga motionärer inom andra kammaren i samband med den nya hyreslagstiftningen. Härvid föreslogos vissa ändringar i berörda lagstiftning, enligt hvilka vid industriella anläggningar arbetsgifvaren skulle vara pliktig att upprätta skriftliga hyresaftal med arbetarna och dessa komma i åtnjutande af tre månaders uppsägningstid samt uppsägning ej kunna ske annat än till laga fardag. Till stöd för detta förslag åberopades i hufvudsak följande. Med det nuvarande tillståndet vore i själfva verket arbetaren rättslös,

vore helt och hållet öfverlämnad åt och beroende af arbetsgifvarens godtycke. Då han upphörde eller nödgades upphöra med sin anställning, stode han också utan bostad. När, såsom icke sällan vore fallet, arbetsgifvaren vore ägare af all mark på milsvida sträckor omkring fabriken eller bruket och han därjämte förbjöde sina arbetare att hysa andra än familjens medlemmar, kunde den afskedade ofta icke med bästa vilja i världen under den närmaste tiden skaffa sig ny bostad. Han blefve då, när han af brist på annan bostad icke flyttade, vräkt ur sin innehafda lägenhet utan hänsyn till om han hade vilja och förmåga att betala huslega. Hur mycket lidande och hur många olyckor, som genom det påpekade missförhållandet tillskyndats tusentals af vårt lands arbetare och deras familjer, kunde ej uppgifvas, enär statistiken ännu ej annoterade olyckor af detta slag. Man kunde dock våga påstå, att dylika tvångsflyttningar, med eller utan vräkning, vore så ofta förekommande, att ett ingripande från statsmakternas sida till förhindrande däraf vore i hög grad och skyndsamt af nöden. Ej sällan hände, att missförhållandet urartade till en verklig massföreteelse. Det hade inträffat, att tusentals arbetare hotats icke blott med utestängning från arbetsplatsen utan också med afhysning från bostaden, fastän de alls icke svikit sina åtagna förpliktelser eller stode i något personligt konfliktsförhållande till sina arbetsgifvare, utan blott därför att dessa tillhörde en sammanslutning, som hade för afsikt att under vissa förutsättningar göra lockout mot sina arbetare. Om lockouten blifvit en verklighet, skulle de massor af arbetare, som här åsyftades, svårigen haft annan utväg än att underkasta sig de villkor, som arbetsgifvarna föreskrifvit, ty det hade ej varit dem möjligt att under den närmaste tiden skaffa sig bostäder på annat håll. För missförhållandenas afhjälpande vore nödigt att skilja hyresaftalet från arbetsaftalet genom att åt det förra gifva skriftlig form samt låta legotagaren komma i åtnjutande af tillräcklig uppsägnings tid och laga fardag. Den föreslagna uppsägnings tiden af tre månader kunde väl tyckas vara högt tilltagen, men då det här gällde massor af människor, behöfdes denna tid mer än väl för att bereda dem tillfälle att skaffa sig nya bostäder.

Lagutskottet förklarade sig ingalunda vilja bestrida giltigheten af de skäl, som föranledt motionärerna att söka få i lagstiftningsväg ordnad den viktiga sida af rättsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare, som bostadsfrågan otvifvelaktigt utgjorde. Men utskottet höll före, att frågan borde ordnas icke i sammanhang med den allmänna hyreslagstiftningen utan i samband med en allmän reglering af det industriella arbetsaftalet. Utskottet hemställde alltså om afslag å motionen. I enlighet härmed fattade första kammaren sitt beslut, under det att andra kam-

maren uttalade sig för skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till lagbestämmelser, genom hvilka rättsförhållandet i afseende å bostäder, som af arbetsgifvare vid industriella inrättningar upplättes åt deras arbetare, ordnades på grundvalen af de för hyresaftal gällande bestämmelser.

Att föreliggande fråga är förtjänt af ett synnerligt beaktande, kan icke förnekas; för en fullt tillfredsställande lösning framstå emellertid de största svårigheter. Klart är, att en arbetare, som nödgas lämna den af arbetsgifvaren upplåtna bostad, kan råka i mycket ogynnsamma förhållanden, särdeles om nödvändigheten att flytta inträdt mera oförberedt. Och för arbetarens familj blifva ofta olägenheterna ännu mera kännbara. Men det torde dock med fog kunna sägas, att motionärerna sett alltför ensidigt på saken och att deras framställning ej är helt fri från öfverdrifter. Enligt hvad erfarenheten visar, är arbetarens underlåtenhet att afflytta i ett väsentligt antal fall icke beroende af bristande tillgång på annan bostad. Otvifvelaktigt är ock, att vårt lands arbetsgifvare i stort sedt synnerligen sparsamt och med berömvärd försiktighet gjort bruk af sin lagliga rätt att disponera öfver bostaden, sedan arbetsförhållandet upphört. Vräkning tillgripes vanligen först efter lång tid och såsom ett yttersta medel. Ofta förekommer, att arbetaren eller hans familj får sitta kvar i bostaden under månader efter det arbetaren, kanske med brytande af aftalet, lämnat sin anställning. Och såsom kampmedel vid kollektiva arbetskonflikter har afhysning ur bostäderna endast undantagsvis i förhållande till det stora antalet af dylika strider kommit till användning och äfven här först i sista hand, sedan en längre tid förflutit, utan att uppgörelse kunnat träffas. Det bör också uppmärksammas, att å andra sidan förfogandet öfver bostäderna för strejkande arbetare utgör det ypperssta medlet att tvinga arbetsgifvaren till äfven mycket långt gående eftergifter. För honom utgöra bostäderna en integrerande del af själfva arbetsföretaget, som han merendels varit nödsakad att anskaffa samtidigt med företagets grundande. Utan tillgång till dem kan han icke ens göra försök att anskaffa nya arbetare för verksamhetens uppehållande. Äfven då fråga icke är om en allmän konflikt utan om ett mindretal arbetare, hvilka tredskas att icke fullgöra åtaget arbete och ändock sitta kvar i bostäderna, kan lätt inträffa, att rörelsen måste afbrytas, enär andra arbetare i brist på möjlighet att bereda dem husrum icke kunna antagas. Faran härför är uppenbarligen större, ju viktigare platser inom företaget arbetarna intaga.

Det är sålunda två intressen, och för visso bägge befogade, som här stå i den skarpaste motsättning. Att söka rätt jämkas dem emellan, så att det ena ej obehörigen gynnas på det andras bekostnad, är lagstift-

ningens uppgift. Arbetaren bör vara tillförsäkrad att alltid någon tid förut få veta, när han har att lämna bostaden. Denna tid kan dock icke utan kränkning af arbetsgifvarens rätt utmätas längre än som oundgängligt erfordras, för att i vanliga fall arbetaren må hinna anskaffa bostad på annat håll och verkställa flyttning. Det kunde ifrågasättas, att i olika fall förfara på olika sätt, att t. ex. göra skillnad mellan de fall, då arbetsaftalet blifvit af arbetsgifvaren eller på grund af något hans förhållande upplöst, och dem, då anledningen till aftalets upphörande är att tillskrifva arbetaren, eller att gifva särskilda föreskrifter för den händelse strejk eller lockout föreligger. Ett sådant särskiljande synes mig dock icke böra ifrågakomma. Ofta är det ej ens möjligt att bestämma, huruvida en arbetsinställelse rätteligen är att hänföra till strejk eller till lockout. På hvilken sida rätten i verkligheten ligger undandraget sig helt naturligt ofta ett bedömande. Likartadt är förhållandet vid häfvan- det af enskilda arbetsaftal. Ytterst äro de humanitära skälen — skyd- dandet af arbetarens familj — af afgörande betydelse och dessa äro under alla förhållanden desamma. Det torde därför vara nödvändigt att härvid- lag gifva ett enhetligt stadgande.

Såsom ofvan framhållits, hafva motionärerna vid 1907 års riksdag förordat, att bostadens upplåtande skulle ske genom särskildt skriftligt hyreskontrakt och på sådant sätt hållas i sär från själfva arbetsaftalet. Genom stadgande om sådan skyldighet torde dock det åsyftade icke kunna vinnas. Därigenom vore naturligtvis ej uteslutet, att parterna faktiskt underlåte att sluta särskildt hyresaftal. Att upprätthålla stadgandet genom straffbestämmelse torde icke böra ifrågakomma. Synnerligen lämpligt är det emellertid, om dylika hyreskontrakt allmänt komme i bruk, och har därför förslaget i viss mån beaktat detta. Den uppsägningstid, förslaget åsyftar att bereda arbetaren, skall vara ovillkorlig, då arbets- och hyres- förhållandena icke äro åtskilda, men, där särskildt hyresaftal föreligger, åtnjuter arbetsgifvaren den rätt att af särskilda anledningar såsom bris- tande hyresbetalning m. m. häfva detta, som enligt allmän lag tillkommer hvarje hyresvärd, dock med det undantag, att hyresaftalets varaktighet icke på något sätt får ställas i beroende af arbetarens förhållande till arbetsgifvarens företag.

Den uppsägningstid, som sålunda för afflyttning ur bostaden må beredas arbetaren, har synts mig lämpligen böra sättas till fjorton dagar. Att gå längre torde icke kunna ske utan att träda arbetsgifvarens rätt alltför nära; redan därigenom kan helt visst i många fall arbetsgifvaren blifva utsatt för svårigheter. En sådan tid torde ock i de allra flesta fall vara tillräcklig för arbetaren att anskaffa ny bostad.

Föreskrift om särskild uppsägningstid är naturligtvis ej af nöden, då arbetsaftalet ingåtts för bestämd tid. Arbetaren vet då på förhand, när han har behof af annan bostad, och kan i god tid förut gå i författning om dess anskaffande. Undantag har äfven gjorts för det fall att arbetare, som antagits för tillfälligt arbete, har sitt hemvist å annan ort. Så är t. ex. fallet med de arbetare, hvilka sysselsättas vid betodling o. d. Lämnar sådan arbetare sin plats, beger han sig i regel genast hem till sitt, och i hvarje fall föreligger icke något skäl att ålägga arbetsgifvaren skyldighet att låta honom kvarbo efteråt i den för öfrigt merendels provisoriska bostaden.

I enlighet med nu angifna grunder äro stadgandena i förevarande § affattade.

22 §.

At 22 § har gifvits ett vidsträcktare innehåll än motsvarande lagrum i näringsförordningen äger. Det har ansetts nödigt att särskildt framhålla arbetarens skyldighet att iakttaga god ordning i arbetet, fogligt bemöta kamrater, undvika allt, som kan medföra olycksfall för honom själf eller andra, samt att icke yppa yrkeshemlighet.

23 och 24 §§.

Tydligt är, att arbetaren bör vara pliktig att till arbetsgifvaren i behörigt skick återställa de redskap, oanvända råämnena och annan egendom, som varit honom för arbetet anförtrodda. Mera tvekan kan möjligen råda om den i förslaget vidare stadgade rätten för arbetsgifvaren att göra afdrag å arbetarens lön, när arbetsgifvaren har att fordra ersättning för skada eller förlust, som arbetaren i eller för arbetet tillskyndat honom. Mot 1901 års kommittéförslag, där bestämmelse om sådan rätt jämväl var upptagen, anmärktes, att om ersättningsskyldigheten vore bestämd i laga ordning eller genom förlikning, befogenheten till afdrag å lönen utan särskildt stadgande följde af gällande föreskrifter om kvittning, men att, om nämnda skyldighet icke sålunda vore klar, det icke vore förenligt med rättvisa att i förevarande fall mer än i andra låta den enskilde själf taga sig rätt. Utan att förenas med rätt till afdrag å lönen torde emellertid arbetsgifvarens anspråk på skadestånd i de flesta fall blifva nära nog värdelöst, och äfven i ett annat afseende synes afdragsrätten hafva stor praktisk betydelse, nämligen därigenom att den för arbetaren innebär en kraftig maning till aktsamhet. Nämnda rätt har därför fortfarande ansetts icke kunna undvaras, men den har dock nu begränsats i två hänseenden, dels så att arbetsgifvaren hvarje gång betalning af lön sker blott får afdraga en mindre del af den till betalning förfallna kontanta lönen, dels så att afdragsrätt finnes endast, när arbetsgifvaren framställt sitt ersättningsanspråk inom viss kort tid. Den förra begränsningen har stadgats med hänsyn till arbetarens merendels svaga ekonomiska ställ-

ning, som nödvändiggör, att han för sitt och familjens underhåll måste komma i åtnjutande af en icke allt för ringa del af den intjänta lönen. Att låta denna inskränkning i arbetsgifvarens rätt gälla, äfven då arbetsaftalet upphör, synes emellertid kunna innebära å ena sidan en direkt anledning för arbetaren att, sedan han gjort sig skyldig till ett förfarande, som för honom grundar skadeståndsskyldighet gent emot arbetsgifvaren, så snart som möjligt upplösa aftalsförhållandet, och härigenom å andra sidan en obillig stränghet mot arbetsgifvaren, hvars ersättningsanspråk sålunda lätteligen skulle göras om intet. Inskränkningen skulle förty gälla endast under det arbetsaftalet fortfar. Den andra begränsningen, enligt hvilken ersättningsanspråket, för att blifva förenadt med ifrågavarande förmån, skall framställas ganska snart, synes också vara billig. Arbetaren bör nämligen icke för länge hållas i en för honom kännbar osäkerhet, och han bör sättas i tillfälle att framställa sina invändningar mot kvittningsanspråket, medan omständigheterna vid det tillfälle, då skadan inträffade, annu äro i friskt minne. Det är likväl endast afdragsrätten och ej rätten till ersättning, som förloras genom dröjsmål öfver den föreskrifna tiden. Det torde böra anmärkas, att den föreslagna inskränkningen i rätten att göra afdrag å arbetslönen icke gäller beträffande plikt, som kan varda arbetaren behörigen ålagd. Den disciplinära verkan af plikts ådömande skulle uppenbarligen förfelas, därest plikten ej finge omedelbart ur den förfallna lönen uttagas.

25 §.

Liksom i 1901 års kommittéförslag har det självklara förhållandet, att arbetsgifvaren äger sätta annan i sitt ställe till ledning af arbetet, omnämnts, samt å andra sidan uttryck gifvits åt grundsatsen, att arbetaren icke utan arbetsgifvarens lof äger att låta annan utföra arbetet eller någon del däraf.

26 §.

Såsom förut nämnts, är det vid egentliga arbetsaftal vanligast, att arbetsgifvaren tillhandahåller arbetsmaterialet. På samma sätt förhåller det sig med nödiga redskap. I vissa yrken lär emellertid annan sedvänja finnas. Förslaget lagfäster den vanliga regeln, med rätt för parterna att på grund af öfverenskommelse eller sedvänja afvika därifrån, hvarjämte för den händelse, att det åligger arbetaren att erlægga betalning för material eller redskap, som lämnas af arbetsgifvaren, stadgande gifvits till förekommande däraf, att denne obehörigen riktar sig på arbetarens bekostnad.

27 §.

Lönen må enligt förslaget beräknas efter arbetstidens längd, efter det utförda arbetets myckenhet eller beskaffenhet eller efter annan mellan arbetsgifvaren och arbetaren öfverkommen grund. Enligt hvad förut framhållits skall den föreslagna lagen ej äga tillämpning å aftal, som icke äsyfta själfva arbetet utan ett färdigt arbetsresultat. Intet hindrar emeller-

tid, att lönen för arbetet bestämmes efter resultatet. Aftalets karaktär förändras icke härigenom, och betingsarbete i denna bemärkelse faller därför under lagen.

Skall lönen beräknas efter arbetstidens längd, synes arbetaren, om annat ej öfverenskommits, icke hafva anspråk på aflöning för längre tid än han stått till arbetsgifwarens förfogande. Å andra sidan bör han vara berättigad till lön för hela denna tid, äfven om på grund af något förhållande, som alltså varit oberoende af honom, hans arbetskraft icke alls eller endast under någon del af tiden kommit till användning. Han har ju i hvarje fall varit bunden af sitt aftal och förhindrad att skaffa sig arbete och förtjänst på annat håll. Är arbetsgifvaren utan eget vållande genom olycksfall satt ur stånd att bereda arbetaren sysselsättning, äger emellertid arbetsgifvaren enligt 37 § i förslaget att omedelbart häfva arbetsaftalet.

De skäl, som tala för att en arbetare, hvars lön beräknas efter arbetstidens längd, skall erhålla aflöning för hela den tid han stått till arbetsgifwarens förfogande, äga motsvarande tillämpning i fråga om arbetare, hvars lön utgår efter annan grund. Om en dylik arbetare under nämnda tid genom arbetsgifwarens förvållande hindrats i sitt arbete, skall därför enligt förslaget arbetaren njuta ersättning för den honom härigenom tillskyndade förlust.

28 §. Förslaget gäller, såsom 1 § utvisar, endast aftal om arbete, som skall utföras mot ersättning. Att sådan skall utgå ligger emellertid ofast i sakens natur, och motsatsen kan antagas, blott om den framgår af uttrycklig öfverenskommelse eller särskilda omständigheter.

Har arbetsaftal slutits, utan att lönen blifvit bestämd, får dennas belopp i händelse af tvist pröfvas efter föreliggande förhållanden; och synes det vara befogadt att därvid tillerkänna ett visst vitsord åt arbetarens yrkande, lika väl som vid köpeaftal köpare, som icke betingat sig visst pris, är skyldig att betala hvad säljaren begär, om det icke kan anses oskäligt.

29 §. Det synes ligga i sakens natur att, om arbetslönens belopp beror af arbetsresultatets myckenhet eller beskaffenhet, samt mätning, vägning eller annan undersökning skall äga rum för bestämmande däraf, arbetaren bör äga rätt att deltaga i sådana åtgärder. Äfven för arbetsgifvaren är det fördelaktigt, att arbetaren har nämnda befogenhet, enär hvarje anledning till misstanke om bristande noggrannhet eller rättvisa vid undersökningen härigenom undanröjes. Enahanda är förhållandet beträffande rätt för arbetare, som fått sig tillförsäkrad viss andel i vinsten af arbetsföretaget, att erhålla alla upplysningar, som äro af nöden för beräkningen af denna andel.

Oftast torde det vara för såväl arbetarne i ett företag som arbetsgifvaren lämpligt, att berörda rätt utöfvas genom ombud, som företräder ett större eller mindre antal af arbetarne och i regel tages ur deras egen krets.

Då emellertid särskild sakkunskap kan erfordras för dylik undersökning eller beräkning, bör arbetaren äfven äga att till ombud använda utomstående person, dock icke någon hvars deltagande kan medföra fara för yppande af yrkes- eller affärshemlighet.

Till förhindrande af s. k. trucksystem, som ju innebär, att arbetaren i stället för kontant aflöning erhåller sitt vederlag i form af naturaförmåner eller anvisningar på sådana, har stadgats, att lön, som bestämts i penningar, skall efter afdrag för kvittningsgill fordran betalas i gällande mynt, och att alltså anvisning å penningar eller varor ej må användas i dess ställe. Vidare stadganden i sådant syfte hafva icke ansetts vara af behovet påkallade.

30 §.

Då arbetaren för sitt uppehälle är beroende af sin aflöning, bör han helst sättas i tillfälle att få lyfta denna periodvis med icke alltför långa mellanrum. Förslaget bestämmelser om lönens utbetalande, hvilka skola träda i tillämpning, därest ej annorlunda genom aftal stadgats, äro afsedda att gifva uttryck för hvad som i sådant hänseende kan anses för det normala. Såsom redan nämnts kan äfven genom arbetsordning förkortning af de lagbestämda aflöningsperioderna göras.

Kontant lön, som beräknas efter arbetstidens längd, skall enligt förslaget betalas hvar fjortonde dag. Beräknas lönen efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet, skall däremot aflöning ske, när arbetet är fullbordadt. Dock hafva för sistnämnda fall meddelats bestämmelser, som gå ut på, att lönen äfven då i regel skall betalas med nyss angifna mellanrum. Äfven om de särskilda arbetsprodukternas fullbordande icke kräfver så lång tid, har det nämligen ansetts lätt kunna föranleda olägenheter att ålägga arbetsgifvaren uträkning af lönen för kortare perioder, och därför har stadgats, att betalning ej må fordras oftare än hvar fjortonde dag. Erfordras åter för arbetets fullgörande längre tid än fjorton dagar, har likväl arbetaren förklarats berättigad att hvar fjortonde dag i förskott utfå det belopp, som af den eljest å arbetsplatsen för sådan arbetare tillämpade, efter tid beräknade lön belöper på den af arbetaren använda arbetstiden. Någon betänklighet mot ett sådant stadgande torde icke böra möta, då dels vid ackordsarbete å såväl arbetsgifvarens som arbetarens sida förutsättes, att den senares förtjänst skall uppgå till högre belopp än enligt vanlig tidlön, och dels stadgandet endast skall hafva supplerande verkan. Återstoden af lönen, det gemenligen så kallade ackordsöfverskottet,

kan naturligen icke uträknas förr, än arbetet är slutfördt, och blir till dess innestående hos arbetsgifvaren. Enär det visat sig, att tvekan kunnat råda, huruvida för dylikt ackordsöfverskott under alla förhållanden gäller den förmånsrätt, som i 17 kap. 4 § handelsbalken tillerkänts arbetares aflöning för sista tre månaderna, har, på sätt förut nämnts, funnits nödigt att genom omarbetning af nämnda lagrum undanröja berörda tvekan.

31 §. Enär lön, som utgår i annat än penningar, i allmänhet måste antagas vara afsedd för arbetarens uppehälle under arbetstiden, har vidare föreskrifvits, att sådan lön skall erläggas i förskott för tid, som i orten är bruklig, om ej annat är i aftal bestämdt.

32 §. Af skäl, hvilka jag redan tidigare haft tillfälle att framlägga, förutsätter i olikhet med 1901 års kommittéförslag det nu föreliggande förslaget aftal mellan arbetsgifvare och arbetare såsom villkor, för att arbetsgifvaren skall äga innehålla någon del af arbetarens lön till säkerhet för arbetsaftalets bestånd. Vid sådant förhållande hade särskilda bestämmelser i ämnet icke behöft gifvas, om det icke ansetts önskvärdt att genom stadganden, som icke få rubbas genom parternas öfverenskommelse, förebygga, att aftalsvis bestämda afdrag å arbetarens lön sträckas längre än skäligt är eller föranleda förlust för arbetaren. I sådant syfte föreskrifves ett högsta belopp för såväl hvarje afdrag som samtliga afdragens summa och stadgas om de afdragna medlens insättande i bank med rätt för arbetaren att lyfta upplupen ränta. I fråga om arbetarens säkerställande mot förlust af innestående medel inskränkte sig 1901 års kommittéförslag till att gifva arbetaren förmånsrätt för desamma i arbetsgifvarens egendom oberoende af den tid, under hvilken löneafdragen stått inne. Dylik rätt gör dock tydligen icke tillfyllest i de icke så sällan förekommande fall, då arbetsgifvare med svag ekonomisk ställning gifva sysselsättning åt ett flertal arbetare. Det synes därför vara nödvändigt att, såsom nu skett, stadga insättning i postsparbank eller annan sparbank. Då tiden för insättnings verkställande i fråga om hvarje afdraget belopp utsträckts till en månad och i följd häraf vanligen flera innehållna poster kunna på en gång insättas, torde det besvär, som genom insättningen förorsakas arbetsgifvaren, äfven på landsbygden icke blifva allt för betungande. För säkerställande i möjligaste mån af de arbetarens tillhöriga medlen, i den händelse insättning i något fall skulle uteblifva, torde emellertid den nyss omnämnda förmånsrätten böra medgifvas. Jämväl i sådant syfte föreslås ändring i 17 kap. 4 § handelsbalken.

I detta sammanhang bör anmärkas, att företrädesvis vid större företag ofta iakttages ett förfaringsätt med afseende å lönens utbetalande, som till sina verkningar i viss mån sammanfaller med décomptesystemet, i

det att nämligen den aflöning, som utbetalas hvarje aflöningsdag, icke omfattar hela tiden intill dess aflöning sker. Härigenom blir faktiskt en del af lönen inestående hos arbetsgifvaren. Tillämpandet af denna anordning, som hufvudsakligen torde hafva föranledts af omöjligheten att uträkna särskildt ackordslönbelopp ända fram till betalningstiden, kommer uppenbarligen icke att hindras af några i förslaget gifna bestämmelser.

33 §.

En begränsning af rätten att genom aftal eller i arbetsordning stadga penningplikt såsom påföljd af öfverträdelse af ordningsföreskrift eller annan förseelse från arbetares sida har ansetts påkallad såväl i allmänhet från humanitär synpunkt som i synnerhet af samma hänsyn till arbetarnas ekonomiska villkor, som föranledt inskränkning i befogenheten att göra afdrag å arbetarens lön. För stränga bestämmelser, särdeles om de meddelas i arbetsordning, äro ock i hög grad ägnade att väcka ovilja hos arbetarna samt förstöra förhållandet mellan dem och arbetsgifvarna. Att utgifvande af sådan plikt ej förminskar den skadeståndsskyldighet, som kan åligga en arbetare, torde vara tydligt utan uttryckligt stadgande.

34 §.

Då en arbetare för sökande af ny anställning kan vara i behof af intyg om tiden för den nästföregående anställningen samt om densammas art, bör det åligga arbetsgifvaren att vid arbetsaftals upphörande på arbetarens begäran utgifva sådant intyg till honom. Äfven bör arbetsgifvaren vara pliktig att, när arbetaren det begär, i intyget jämval meddela yttrande om det sätt, hvarpå arbetaren fullgjort sina skyldigheter. Rätt för arbetsgifvaren att i intyget yttra sig i sistnämnda afseende, utan att arbetaren framställt begäran därom, förefanns ej enligt 1901 års kommittéförslag. I nu föreliggande förslag däremot har densamma upptagits. Skyldigheten att afgifva vitsord bör motsvaras af rätten därtill. Förhållandena kunna vara sådana, att intyget utan berörda yttrande gör ett afgjordt vilseledande intryck, och arbetsgifvaren bör icke sättas i den ställning, att han nödgas medverka härtill.

Någon motivering läser ej påkallas af bestämmelsen, att intyg ej må förses med märke eller utfärdas i form, som afser att om arbetaren lämna uppgift, den där ej framgår af ordalydelsen i intyget.

Det torde böra här påpekas, att förslaget icke afser att lämna en uttömmande framställning af de rättsregler, som bestämma rättsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare i följd af arbetsaftalet. Till den del sådana regler icke i förslaget upptagits måste man därför fortfarande vända sig till den allmänna obligationsrätten. Af denna torde sålunda framgå t. ex., att arbetaren icke är ansvarig vare sig för sådant fel i arbetet, som berott på bristfällig beskaffenhet hos de af arbetsgifvaren tillhandahållna råämnena eller redskap, eller för sådan försämring eller slit-

ning af redskap, som uppkommit af ett regelmässigt bruk däraf, eller för förlust, som uppkommit genom våda, att sedan ett färdigt arbete aflämnats och emottagits, arbetaren icke vidare är ansvarig för fel i arbetet o. s. v.

35 §. Bland förhållanden, på grund hvaraf en arbetsgifvare skall vara berättigad att i förtid häfva arbetsaftalet, upptages först det, att arbetaren satts ur stånd att arbeta till följd af sjukdom eller skada. Enligt fattigvårdsförordningen åligger med afseende på fabriks-, handverks-, bruks- och grufarbetare och deras familjer försörjningsplikten arbetsgifvaren, så länge arbetsaftalet varar. Om en arbetare råkar i en mera långvarig sjukdom, kunde det lätt leda till obillighet, ifall arbetsgifvaren, som ju icke kan tillgodogöra sig hans arbetskraft och kanske är nödsakad att genast antaga och aflöna annan arbetare i hans ställe, skulle vara tvungen att under måhända lång tid fullgöra berörda försörjningsplikt. Aftalet bör dock icke få häfvas förr än efter viss tid, olika bestämd efter aftalstidens längd, och ej heller då sjukdomen eller skadan vållats af arbetsgifvaren eller ådragits i arbetet, utan att arbetaren uppsåtligen eller genom groft vållande framkallat densamma.

36 §. De i förslaget angifna grunder, på hvilka arbetsgifvare skall äga att omedelbart häfva arbetsaftalet, öfverensstämma i de flesta punkter med de i 1901 års kommittéförslag upptagna och synas i allmänhet ej vara i behof af någon förklaring. Vissa afvikelser från sistberörda förslag torde dock böra omnämnas. Ötrohet mot arbetsgifvaren har icke upptagits såsom skäl till entledigande, enär berörda begrepp synes vara alltför sväfvande. Man torde böra inskränka sig till att knyta nämnda påföljd vid sådan ötrohet, som tagit sig uttryck i bestämda handlingar, enligt föreliggande förslag däri, att arbetaren gör sig skyldig till tjufnadsbrott, bedrägeri eller oredlighet mot arbetsgifvaren eller yppar yrkeshemlighet beträffande arbetsgifvarens rörelse. Då det stadgas, att arbetaren får afskedas, om han dömts att undergå urbota straff, följer af detta uttrycksätt, att villkorlig straffdom icke utgör tillräcklig grund för afsked. Vidkommande 7 mom. må erinras, att enligt förslaget förutsättes, att arbetsgifvaren i första hand använder penningplikt såsom skydd mot öfverträdelse af ordningsföreskrift. Dylig öfverträdelse har därför ansetts icke böra första gången föranleda rätt att häfva aftalet. Denna rätt bör betingas däraf, att meddelad varning visat sig fruktlös. Den i kommittéförslaget intagna bestämmelsen, att arbetare, som är i arbetsgifvarens hus och kost, får entledigas, om arbetaren vid aftalets ingående, arbetsgifvaren ovetande, var förlustig medborgerligt förtroende, har utelämnats.

En viss preskriptionstid för begagnande af den uti ifrågavarande lagrum föreslagna upplösningsrätt är nödvändig till förekommande af miss-

bruk af rätten. Beträffande det fall, att arbetare finnes uppenbart oskicklig till åtaget arbete, har emellertid icke, liksom för öfriga fall, stadgats, att entledigande ej får ske, om arbetsgifvaren med vetskap om förhållandet låtit arbetaren inträda i arbetet, eller sedan viss kort tid förflutit, efter det arbetsgifvaren erhållit sådan vetskap. Det kan nämligen hända, att arbetsgifvaren antager en veterligen oduglig arbetare i förhoppning, att han skall förbättras, eller af samma anledning låter honom någon tid kvarstå i arbetet, och det synes icke skäligt, att arbetsgifvarens rätt att häfva aftalet härigenom skall gå förlorad. Dessutom kan det vara svårt att bestämma, vid hvilken tidpunkt arbetarens oduglighet bör anses hafva framträdtt fullt tydligt.

Billigheten fordrar, att arbetsgifvaren skall äga omedelbart häfva 37 §.
aftalet, äfven om han genom eldskada å fabrik eller annan anläggning eller skada å maskin eller i följd af annan sådan händelse (vis major, force majeure), utan eget vållande, är satt ur stånd att bereda arbetaren sysselsättning.

Jämväl de grunder, på hvilka arbetare skall äga omedelbart häfva 38 §.
arbetsaftal, äro angifna i hufvudsaklig öfverensstämmelse med 1901 års kommittéförslag. Dock torde böra anmärkas, att det i nämnda förslag gifna stadgande, enligt hvilket arbetarens rätt att häfva aftalet på grund af arbetsgifvarens underlåtenhet att i rätt tid utgifva i penningar beräknad lön gjorts beroende däraf, att arbetaren utan resultat påmint arbetsgifvaren om denna hans skyldighet, icke upptagits i förevarande förslag. Detta villkor har ansetts för arbetaren obehörigen betungande. Då emellertid underlåtenheten att på bestämd tid utgifva lönen understundom kan bero på tillfälliga af arbetsgifvaren alldeles oberoende omständigheter, bör rättigheten för arbetaren att upplösa aftalet icke inträda omedelbart utan först sedan arbetsgifvarens försummelse fortgått viss tid. Beträffande de i 3 och 7 mom. omförmälda fall är grunden till arbetarens rätt att häfva aftalet i förra fallet arbetsgifvarens handlingssätt i det senare åter arbetets egen beskaffenhet. Att ett arbete är af farlig natur berättigar uppenbarligen icke i och för sig arbetaren att frånträda aftalet. Har han med kännedom härom åtagit sig arbetet, bör han ock vara pliktig att fullgöra det. Endast då faran först senare yppat sig och ej kunnat af arbetaren förutses, inträder häfningsrätten. Då i 6 mom. såsom grund för denna rätt nämnes det förhållande, att arbetsgifvaren väsentligen åsidosätter sina skyldigheter, måste härunder inbegripas äfven det fall, att själfva försummelsen i sig är af lindrig beskaffenhet men den upprepas efter det arbetaren gjort anmärkning däremot. Stadgandet motsvarar således bestämmelsen i 7 mom. af 36 §.

39 §. Till de i 1901 års kommittéförslag angifna grunder för rätten att upphäfva aftalet har gjorts ett tillägg, som torde befinnas skäligt, nämligen att kvinnlig arbetare, som ämnar ingå äktenskap, förklarats berättigad att, sedan en lysning till äktenskap ägt rum, häfva arbetsaftalet med fjorton dagars uppsägningstid, äfven om längre tid för aftalet eller längre uppsägningstid varit bestämd.

40 §. Skadeståndsskyldigheten, som enligt 1901 års kommittéförslag var afsedd att utgöra det förnämsta skyddet för arbetsaftalen, är enligt det nu föreliggande förslaget den enda rättsliga påföljd som kan föranledas af ett mot dylikt aftal stridande beteende från arbetsgifwarens eller arbetarens sida. Sådan skyldighet skall enligt sakens natur i allmänhet inträda för den part, som antingen själf utan giltigt skäl bryter aftalet eller ock rubbar förutsättningarna för aftalsförhållandet, så att motparten med fog finner sig föranlaten att frånträda detsamma. Dock äro icke alla omständigheter, som gifva en part rätt att häfva aftalet, sådana, att de äfven böra medföra skadeståndsanspråk mot den andra parten. Rörande de regler i sådant afseende förslaget uppställer torde endast behöfva erinras, att arbetsgifwarens dröjsmål med löns erläggande eller underlåtenhet att lämna arbetaren betingadt husrum eller underhåll ansetts kunna medföra så stora olägenheter för denne, att han bör äga rätt till skadestånd, äfven om dröjsmålet eller underlåtenheten stundom kan härleda sig från förhållanden, som äro oberoende af arbetsgifwarens vilja, samt att då arbetare, hvars lön skall utgå i förhållande till arbetsresultatet, enligt 27 § tillerkänts ersättning af arbetsgifvaren, därest han genom dennes förvållade hindrats att ernå tillbörlig förtjänst, arbetaren ansetts icke böra vara berättigad till skadestånd, om han af denna anledning finner sig föranlaten att häfva aftalet.

I 1901 års kommittéförslag stadgades, att i de fall, då arbetsgifvare vore skyldig att gälda arbetare fullt skadestånd, arbetsgifvaren skulle, om arbetaren hellre så ville, till den senare utgifva godtgörelse med visst belopp, motsvarande den kontanta lönen för den tid, som återstått för aftalets giltighet, dock minst för två och högst för tolf arbetsdagar, samt att enahanda skyldighet skulle åligga arbetaren gent emot arbetsgifvare i motsvarande fall. Syftet med dessa bestämmelser var att undanröja den svårighet det kunde medföra att styrka beloppet af liden skada och sålunda underlätta utbekommande af skadestånd.

Liknande stadganden hafva icke upptagits i förevarande förslag. Rätten till dylikt fixt skadestånd torde icke hafva synnerlig betydelse annat än under förutsättning, att något belopp finnes på förhand afsatt för tryggande af skadeståndsanspråk, och att tillika den, som lidit skada, är

berättigad att utan vidare göra sig betald ur detta belopp. Äfven om arbetsgifvare fått innehålla någon del af arbetares aflöning — hvilket ju enligt föreliggande förslag kan ske endast på grund af öfverenskommelse med arbetaren — synes nämligen friheten från att styrka skadans belopp icke innebära någon mera värdefull processuell lättnad för arbetsgifvaren, när han, såsom enligt nuvarande förslag är fallet, likväl måste, i brist på godvilligt medgifvande från arbetarens sida, vända sig till domstol för att få skadeståndsskyldigheten fastslagen och det i bank insatta beloppet till sig utlämnadt. Ännu mindre vinnes genom rätten till fixt skadestånd, om utöfningen däraf icke är betryggad genom afsättning af särskilda medel. Kan icke skadestånd utbekommas utan anlitan af domstol, torde part i de flesta fall föredraga att fordra ersättning för den verkliga skadan. Från rättvisans synpunkt måste ock det fixa skadeståndet betraktas såsom ett mycket ofullkomligt medel; ofta blir ersättningen för låg, stundom afven för hög. För öfrigt torde det icke vara uteslutet, att bestämmelser i angifna riktning skulle rent af bidra till förringande af aftalens helgd, i det den missuppfattningen möjligen på en del håll kunde vinna insteg, att man ägde frigöra sig från aftal genom att erlægga en i förväg bestämd penningssumma, som kanhända alls icke motsvarade skadan.

Att ansvar stadgats för arbetsgifvare, som åsidosätter sina skyldigheter i fråga om arbetsintygs utgifvande till arbetaren, beror på, att dessa skyldigheter ansetts vara ålagda arbetsgifvaren lika mycket i allmänt som i enskildt intresse. 41 §.

Enär den föreslagna lagen icke skall omfatta lärlingsaftalet, har åt föreskriften om upphäfvande af 1864 års näringsförordning måst gifvas sådan affattning, att lärlingsaftalet icke beröres däraf. *Promulgationsbestämmelser.*

Af rent praktiska skäl torde vara nödigt bestämma, att alla före den dag, då i anledning af förslaget ny lag kan komma att träda i kraft, ingångna aftal om arbete *tills vidare* omedelbart skola komma under lagens tillämpning.

Förslag till lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken.

Rörande detta förslag hänvisar jag till hvad därom vid 30 och 32 §§ i förslaget till lag om vissa arbetsaftal anförts. Härutöfver torde böra anmärkas, att genom det sätt, som valts för säkerställande af arbetarens lön, äfven i den mån den utgöres af s. k. ackordsöfverskott, eller att för förmänsrättens åtnjutande låta förfallotiden vara afgörande, väl formellt in-

trädt en utsträckning i den förmånsrätt för lönen i allmänhet, som hittills tillkommit arbetare. Någon betänklighet häremot lär dock knappast föreligga. Endast i sällsynta undantagsfall torde inträffa, att arbetares lön stått inne så länge, att den föreslagna lagändringen i verkligheten skulle åstadkomma annan verkan än den, som med densamma närmast åsyftats.

Förslag till lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen.

Äfven om öfvervägande skäl tala för att icke, åtminstone för närvarande, i allmänhet stadga straff för brott mot arbetsaftal, synes, såsom jag förut haft tillfälle nämna, förhållandet vara ett annat, när fråga är om aftalsbrott, som äro förenade med vissa särskildt försvårande omständigheter. Jag syftar härvid på de s. k. allmänfarliga aftalsbrotten.

Hufvudsakligen två olika omständigheter torde göra det berättigadt att betrakta ett visst aftalsbrott såsom allmänfarligt. Dels och i första rummet äger nämligen denna beteckning giltighet i fråga om sådant aftalsbrott, som föranleder fara för människors lif, hälsa eller egendom. Dels kan allmänfara i mera vidsträckt bemärkelse anses föreligga, när ett aftal om utförande af arbete, som äger någon större, omedelbar betydelse för det allmänna, icke blir uppfyllt.

Enligt det förslag, som jag nu går att underställa Eders Kungl. Maj:ts pröfning, skola stadganden till skydd mot allmänfarliga aftalsbrott införas dels i 19 kap. dels i 25 kap. strafflagen. De nya bestämmelserna i det förra kapitlet gälla sådana aftalsbrott, som äro förbundna med vållande till fara för människor eller egendom. De nya stadgandena i det senare kapitlet afse däremot närmast allmänfara i den mera vidsträckta bemärkelsen; dock skola äfven allmänfarliga aftalsbrott af förstnämnda slag bedömas efter detta kapitel, om de innebära försummelse af tjänsteplikt.

Ifrågavarande förslag öfverensstämmer till sina hufvudgrunder med det af 1899 års arbetsaftalskommitté framlagda förslaget till lag angående ändring af 19 och 25 kap. strafflagen. Jag tillåter mig erinra om, att sistberörda förslag, sedan högsta domstolen yttrat sig öfver detsamma, med vissa jämkningar förelades 1905 års riksdag, och att propositionen i ämnet i hufvudsak tillstyrktes af lagutskottet men föll genom kamrarnas skiljaktiga beslut. Ett väsentligen liknande förslag finnes äfven bland de af 1907 års arbetsaftalskommitté uppgjorda lagutkast, som blifvit öfverlämnade till Eders Kungl. Maj:t.

Allmänfara i bemärkelsen af fara för människors lif, hälsa eller *19 kap. 22 §.* egendom kan särskildt lätt uppstå vid brytande af arbetsaftal inom industrien. De moderna industriella anläggningarna kräva en oafätlig omvårdnad och ett noggrant iakttagande af gifna föreskrifter, för att icke de väldiga naturkrafter, som tagits i industriens tjänst, skola frigöra sig och föranleda skada. Öfvergifver en person, ställd på en ansvarsfull post, densamma under arbetets gång, kunna människor och egendom löpa den största risk. Ett ofta användt exempel härpå är, att den, som har att sköta en ångmaskin i en fabrik, lämnar arbetet utan att tillse, att elden under pannan släckts eller vårdens därom öfvertagits af någon annan. Ett annat exempel på framkallande af allmänfara är, att en arbetare, som skall sköta pumpverket i en grufva, upphör härmed, medan människor äro nere i grufvan. Följden blir lätteligen i förra fallet explosion i senare fallet öfversvämning samt i båda fallen förlust af människolif. Säsom exempel på aftalsbrott, hvarigenom visserligen icke människors lif och hälsa men egendom af stort värde äfventyras, må nämnas, att arbetare nedlägga sitt arbete, innan råämnen hunnit passera ugnar, kärl eller ledningar. Såväl råämnena som maskinerna kunna då fullständigt förstöras. Det är emellertid icke blott inom industrien, som aftalsbrott kan föranleda dylik allmänfara. Ett exempel från jordbrukets område utgöres af en med aftalsbrott förenad mjölkningsstrejk, som, om förhållandena äro ogynnsamma, kan medföra ej blott svåra lidanden för kreaturen utan äfven stor skada å denna värdefulla egendom. Jämväl vid andra aftal än arbetsaftal kunna liknande fall förekomma. Om — för att jämväl begagna ett ofta användt exempel — en person, som åtagit sig leverans till staten af förnödenheter under krigstid eller eljest under tillstånd af nöd, utan giltig grund underlåter att fullgöra detta åtagande, kan hans aftalsbrott med skäl betecknas såsom allmänfarligt.

Sådana handlingar som de nu omförmälda synas mig obestriddligen vara förtjänta af straff, naturligtvis under förutsättning att den, som begått handlingen, med användande af den omtanke och insikt man kan fordra af en person i hans ställning bör hafva förstått, att fara var för handen. Stundom kan ett dylikt förfarande innebära ett verkligt nidingsdåd, och äfven när så icke är fallet, synes dock en uppsåtlig pliktförsummelse, som förenas med sådan likgiltighet för andra människors lif eller egendom, bära vittne om ett sinnelag, mot hvilket det allmänna har anledning att anlita strängare medel än den för öfrigt ju ofta betydelselösa skyldigheten att gälda skadestånd.

Man skulle visserligen härvid kunna anmärka, att handlingar af nu skildrade art hittills endast i sällsynta undantagsfall förekommit vid arbets-

inställelser i Sverige, och att behovet af den ifrågavarande strafflagstiftningen således kan ifrågasättas. Emellertid får härvid icke förbises, att såsom bekant under senare åren efter utländsk förebild i Sverige uppstått och särskildt bland ungdomen utbredd sig en anarkistisk eller såsom den kallas ungsocialistisk rörelse, inom hvilken icke blott förkunnas tillåtligheten, teoretiskt taget, af alla slags medel i den sociala kampen utan äfven mer eller mindre öppet förordas användande af våld och skadegörelse i striden mot arbetsgifvare. Äfven från rent fackföreningshåll hafva på senare tid framkommit uttalanden med yrkande på en hänsynslösare taktik i striderna mellan kapital och arbete. Mot yttringarna af dessa läror måste samhället, om det vill bestå såsom rättssamhälle, med kraft rikta sig, och då tecken tyda på, att samma läror, om än såsom man må hoppas i mindre omfattning, kunna komma att omsättas i praktiken, synes det mig vara oundgängligt, att staten sättes i tillfälle att mot handlingar af förenämnda art begagna de medel, strafflagstiftningen kan lämna.

Mot aftalsbrottets bestraffande under angifna förutsättningar kan från teoretisk synpunkt invändas, att det brottsliga ligger mindre i aftalets brytande än däri, att fara för människor eller egendom framkallas. Då sådant kan ske äfven utan samband med aftalsbrott, kan det synas, som om lagstiftningen, därest den öfver hufvud vill bestraffa dylikt framkallande af fara, icke borde göra straffet beroende af att tillika ett aftal brutits. Denna invändning torde icke alldeles sakna fog. Fall kunna tänkas — utöfver de redan i lag upptagna — då framkallandet af fara är i och för sig så förkastligt, att det för bedömande af handlingens straffvärdhet är af underordnad vikt, om den är förbunden med ett aftalsbrott eller icke, och då följaktligen straff kan böra stadgas äfven under andra förhållanden än de nu berörda. Men tydligen kommer man därvid in på ett område med mycket obestämda gränser. Strafflagstiftningen kräfver fasta hållpunkter, och det torde ur denna synpunkt väl låta sig försvaras att knyta straffbarheten vid aftalsbrottet.

I dylik händelse föreligger nämligen den skuld till farans uppkomst, utan hvilken något straff icke kan ifrågakomma, synnerligen klar. Om i något af förut exempelvis angifna fall ett aftal brytes, såsom om arbetare lämnar åtaget arbete utan iakttagande af stadgad uppsägningstid eller annat villkor för aftalets normala upphörande, och fara däraf uppkommer, så är skulden otvifvelaktigt hans; och något skäl, hvarför han skulle gå fri från det ansvar, som staten kan anse böra följa å vållande till allmänfara, lär ej kunna angifvas. Om åter samme arbetare lämnar samma arbete, efter det aftalsförhållandet i rätt ordning upplösts, så kan visserligen samma påföljd uppstå, om ej någon annan finnes, som träder i hans ställe.

Men skulden ligger då icke hos honom utan hos den, som har att sörja för arbetets behöriga gång och underlåtit att skaffa därför nödig arbetskraft.

En utsträckning af det straffrättsliga skydd mot allmänfara, som nu finnes i vissa stadganden i 19 och 25 kap. af gällande strafflag, är otvifvelaktigt påkallad. Det synes mig då riktigast att för närvarande begränsa denna utsträckning till sådana fall, där skulden till faran är så oemotsäglig som vid aftalsbrottet, och till den mera genomgripande revision af vår strafflag, som för närvarande står på dagordningen, öfverlämna frågan, om det må vara nödigt och möjligt att utsträcka samma skydd till ett vidare område. Något praktiskt behof att utsträcka straffbarheten till andra fall af framkallande af fara för människor eller egendom har icke heller gjort sig kännbart.

Grundsatsen att den, som till följd af åtagande eller annan omständighet har särskild förpliktelse i visst afseende, kan blifva förfallen till ansvar för ett beteende, som utan sådan förpliktelse vore straffritt, är för öfrigt redan erkänd i vår rätt. Exempel härpå erbjudas af de i 14 kap. 30—34 §§ strafflagen meddelade bestämmelserna angående utsättande eller öfvergifvande af personer, om hvilka man varit pliktig att taga vård.

Enligt den i det tidigare kommittéförslaget ifrågasatta lydelsen af 19 kap. 22 § strafflagen skulle straffpåföljd inträda, om någon, som åtagit sig att under bestämd tid eller tillsvidare arbeta åt annan, före utgången af den tid, hvarunder aftalet skolat gälla, utan laga skäl öfvergifvit arbetet under sådana förhållanden, att han bort kunna inse, att af hans förfarande antingen ensamt för sig eller i förening med andras kunde uppstå fara för någons lif eller hälsa eller grof skada å egendom. Förslaget hänförde sig sålunda endast till arbetsaftal. Det afsåg emellertid alla sådana och ej blott dem, å hvilka den samtidigt föreslagna lagen om vissa arbetsaftal skulle vinna tillämpning. Det nu föreliggande förslaget går längre och innefattar hvarje på aftal grundad förpliktelse. Denna förändring har sin anledning däri att, såsom jag förut påpekat, allmänfara kan föranledas äfven af andra aftalsbrott än brytande af arbetsaftal.

1905 års lagutskott föreslog, att straff skulle drabba ej blott arbetare, som utan laga skäl öfvergifvit arbetet och därigenom framkallat allmänfara, utan jämväl arbetsgifvare, som afskedat arbetare under liknande förhållanden. Utskottet fann det oförnekligt, att, om blott den ene kontrahentens, arbetarens, brytande af arbetsaftalet belades med straff, detta skulle kunna uppfattas såsom en orättvisa. Arbetsgifvare och arbetare borde vara likställda. Undersöker man saken närmare, torde man dock finna, att någon verklig

likställighet icke skapas genom den af utskottet införda bestämmelsen. Genom arbetsaftalet förpliktas arbetsgifvaren icke att längre än han själf vill drifva arbetet utan endast att till arbetaren utbetala viss lön. Om en arbetsgifvare låter inställa arbetet men utbetalar den öfverenskomna lönen, har han således ej begått något aftalsbrott. Då det utmärkande för den förseelse man här vill träffa just är vållande af allmänfara i samband med svikande af en åtagen förpliktelse, faller därför också en sådan bestämmelse som den nämnda utom förevarande lagstiftnings ram. Det syfte af rättvisa, lagutskottet ville tillgodose, vinnes emellertid därigenom, att enligt den nu föreslagna mera omfattande lydelsen en hvar, som sviker ett åtagande och därvid framkallar allmänfara, blir straffbar.

Den nu i förslaget införda bestämmelsen, att ansvar skall kunna föranledas af hvarje med allmänfara förenad underlåtenhet att fullgöra ett åtagande, innebär i ett annat hänseende en utvidgning af förslagets räckvidd. Då i tidigare förslag stadgades straff för öfvergifvande af arbete, afsågs härmed visserligen ej blott verkligt lämnande af anställning, utan, enligt hvad den äldre kommitténs motiver utvisa, skulle äfven arbetare, som blott ginge från sitt arbete under angifna förhållanden, vara underkastad bestraffning. Enligt den lydelse, som nu föreslås, skall detsamma gälla den arbetare, som stannar kvar vid ett åtaget arbete och fortsätter därmed, men dock visar sådan försumlighet i fråga om åtagna förpliktelser, att allmänfara däraf föranledes. Har den felaktige bort inse detta, kan han vara lika straffvärd, som om han helt och hållet öfvergifvit arbetet.

Det af 1905 års lagutskott framlagda förslaget intog en från tidigare förslag afvikande ståndpunkt äfven däri, att för straff erfordrades icke blott att fara uppstått för människors lif eller hälsa eller för grof skada å egendom utan dessutom att af den brottsliga gärningen verkligt kommit skada å person eller grof skada å egendom. Under återopande af en inom högsta domstolen af en ledamot gjord erinran framhöll utskottet, att vållande till fara, hvilket i de flesta fall utgjorde ett ofullbordadt stadium af vårdslöst förfarande, motsvarande hvad som vid uppsätligt handlande benämndes försök, endast undantagsvis vore belagdt med straff. Att i här förevarande fall förklara ett vållande till blott fara straffbart syntes utskottet icke stå i god öfverensstämmelse med grunderna i vår strafflag. Af hvad jag förut anfört framgår, att i föreliggande förslag vidhålles den i det tidigare kommittéförslaget och 1905 års proposition uttryckta uppfattningen, att redan framkallande af allmänfara kan förtjäna straff. Då försummelsen är begången och allmänfara uppstått, är den försumliges brott fullbordadt, och hans brottslighet blir ej mindre,

därför att faran afvärjes, så att skada ej sker. Dock synes icke vara riktigt att låta äfven den minsta fara föranleda straff, utan torde böra fordras, att synnerlig fara skall hafva uppstått. Kommer af gärningen skada å person eller grof skada å egendom, bör detta utgöra en straffskärpningsgrund.

Hvad härefter beträffar de aftalsbrott, hvilkas allmänfarlighet härledes ur det åtagna arbetets särskildt allmännyttiga beskaffenhet, synes äfven deras bestraffande stå i öfverensstämmelse med grundsatserna i redan gällande rätt. Har staten funnit ett arbete vara af den vikt, att den åt sina ämbets- och tjänstemän uppdragit dess utförande, råder ingen tvekan om, att underlåtenhet i arbetet bör kunna föranleda straff, och sådant kan ock, om än ej i samma omfattning som nu föreslagits, utkrävas redan enligt gällande lag. Det är emellertid icke endast statens organ, som hafva sig anförtrodt arbete af stor och omedelbar allmän betydelse. Viktiga samhällsangelägenheter ligga under kommunernas och andra menigheters vård, och äfven enskilda företag fylla uppgifter, hvilkas fullgörande numera är så godt som oundgängligt för allmänt välbefinnande. Det kan icke ens såsom en regel utan undantag sägas, att samtliga de angelägenheter, som staten själf besörjer, i betydelse för det allmänna äga ett afgjort företräde framför dem, som omhänderhafvas af andra. Om man, såsom torde vara riktigt, vill efter arbetets vikt uppdraga gränsen för de fall, då försummelse af åtagna förpliktelser bör vara straffbar, torde man alltså icke kunna inskränka straffskyddet till de åtaganden, som utgöra tjänsteåligganden för statens organ. Vår strafflagstiftning har också sedan lång tid tillbaka erkänt detta. Enligt 22 § första stycket i 25 kap. strafflagen jämföras med statens ämbetsmän bl. a. kommunala förtroendemän. Genom andra stycket i samma § utsträcker tjänstemannaansvaret till personalen vid en del enskilda kommunikationsanstalter, dock endast i fråga om förseelser af den i 15 § af berörda kapitel angifna svårare beskaffenhet. När man nu vill straffrättsligt betrygga arbetets fortgång vid vissa kommunala eller enskilda inrättningar af särskildt stor allmän betydelse, är det alltså endast fråga om utsträckt tillämpning af en redan i lagen upptagen grundsats.

Jag vill nu till en början redogöra för hvad förslaget innebär med afseende å statens verk. Bestämmelserna i denna del innehållas i det föreslagna nya tredje stycket af 15 § i 25 kap. strafflagen. Den förseelse, som där bestraffas, angifves bestå däri, att ämbetsmän vid vissa statens verk i syfte att hindra driftens behöriga gång afhållit sig från tjänstgöring eller vanskött sin tjänst. Hvad om ämbetsmän stadgas skall i detta som i andra fall enligt 22 § första stycket gälla äfven tjänstemän.

Att särskildt stadgande om straff för berörda förseelse nu ansetts erforderligt, beror ingalunda därpå, att en statens ämbets- eller tjänsteman, som begår sådan förseelse, för närvarande skulle vara strafffri. Såsom förut antydts, är det tvärtom alldeles visst, att dylika förseelser, liksom hvarje annan tjänsteförsummelse, redan nu kunna bestraffas. 16 och 17 §§ i 25 kap. strafflagen innehålla nämligen bestämmelser om straff för alla tjänsteförseelser, hvilka icke genom andra §§ i samma kapital blifvit belagda med särskildt straff. 16 § afser det fall, att ämbetsman, på annat sätt än i öfriga §§ angifvits, uppsåtligen begår förbrytelse i sitt ämbete för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning af allmän eller enskild rätt eller säkerhet, eller uppsåtligen underlåter sin ämbetsplikt i afsikt, som nu är sagd. Jämlikt 17 § straffas ämbetsman, som visar vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i sitt ämbete, om särskildt ansvar ej är därå satt. Straffet enligt den förra § är afsättning och, om brottet det förtjänar, tillika ovärdighet att i rikets tjänst vidare nyttjas. Var det af förhastande, som ämbetsmannen sig förgick, och kom däraf ingen eller ringa skada, må dömas till böter eller mistning af ämbetet på viss tid. Enligt den senare § är straffet böter eller mistning af ämbetet på viss tid; dock må dömas till afsättning, ifall omständigheterna äro synnerligen försvärande. En ämbets- eller tjänsteman vid något af de i 15 § tredje stycket angifna verk, som i syfte att hindra driftens behöriga gång afhåller sig från tjänstgöring eller vansköter sin tjänst, straffas alltså för närvarande enligt 16 §, om förseelsen är af den svårare beskaffenhet, som i denna § angifves. I öfriga fall skall han dömas till straff enligt 17 §. För fullständighetens skull torde jag äfven böra nämna stadgandet i samma kapitels 19 §, där afsättning stadgas såsom straff för ämbetsman, som utan lof eller tillkännagifvet förfall afhållit sig från tjänstgöring och ej kunnat med kallelse träffas eller inställas samt ej heller kommer inom tre månader, sedan kallelse i allmänna tidningarna ågått. Sistnämnda stadgande torde emellertid sakna betydelse i nu föreliggande fråga. I detta sammanhang förtjänar framhållas, att straff kan drabba ej blott den försumlige tjänstemannen utan äfven uppviglare till försummelse. Den senare kan nämligen blifva förfallen till straff enligt 10 kap. 14 § första eller andra stycket i strafflagen, om uppmaning eller förledande till försummelsen skett muntligen inför menighet eller folksamling eller i skrift, som uppviglar utspirdt eller låtit utspirda.

Hvad man vill vinna med stadgandena i 15 § tredje stycket är sålunda icke att med straff belägga några slag af handlingar, som nu äro straffria, utan syftet är väsentligt mera begränsadt. Dels har man bort

taga hänsyn till de nu föreslagna bestämmelserna i 19 kap. 22 § strafflagen. Tydligt är nämligen, att den förseelse, som där omförmäles, bör straffas minst lika strängt, om den begås af en person anställd vid statens verk, som om den föröfvas af en person i enskild tjänst. Emellertid skall förseelse enligt 19 kap. 22 § i vissa fall straffas med fängelse, men detta straff ingår icke i straffskalan enligt 16 och 17 §§ i 25 kap. Om man enligt 25 kap. skall kunna fullt bestraffa tjänsteförseelsen, måste därför i nämnda kapitel införas ett stadgande om att fängelsestraff under vissa förutsättningar kan ådömas för dylika förseelser. Dels synes, jämväl när fråga icke är om vållande till sådan allmänfara som i 19 kap. 22 § omförmäles, en skärpning af straffsatserna för nu förevarande förseelser vara behöflig, särskildt utöfver hvad 17 § innehåller.

Lika litet åsyfta de föreslagna bestämmelserna att utsträcka straffbarheten till några nya klasser af den hos staten anställda personal. Straffet skall framgent liksom hittills drabba endast personer med tjänstemannaställning. Sådan ställning, jämte därmed förbundna rättigheter och ansvar, tillkommer i hufvudsak innehafvarna af de för verkens drift oundgängliga befattningarna samt den extra personal, som har liknande göromål. Öfriga anställda äro vanliga arbetare, och straff enligt 25 kap. kan för dem icke ifrågakomma. De ordinarie tjänstemannabefattningarna äro upptagna i stater, som blifvit af konung och riksdag fastställda för de särskilda verken, eller finnas angifna i de för nämnda verk gällande instruktioner och aflöningsreglementen. I förbigående må erinras om, att inom de sålunda uppdragna gränserna för tjänstemannabegreppet faller äfven ett stort antal befattningar af sådan beskaffenhet, att de med dem förenade göromål utgöras af kroppsarbete i egentlig mening. Beträffande åter den icke ordinarie personalen tillkommer det de olika verken att besluta om grunderna för dess anställande och därmed äfven att bestämma, hvilka befattningar af icke ordinarie natur skola för sina innehafvare medföra egenskap af extra tjänstemän. Enligt hvad jag inhämtat, äro reglementariska stadganden för angifna ändamål utfärdade i så stor omfattning, att det icke, eller åtminstone endast i ett fåtal oväsentliga undantagsfall, kan möta någon svårighet att afgöra, huruvida en vid statens verk anställd person är att anse såsom extra tjänsteman eller arbetare. De nu ifrågasatta bestämmelserna hafva ingen inverkan på dessa förhållanden.

Enligt de tidigare förslagen hade det i viss mån ökade skydd, hvarom nu är fråga, icke tillerkänts andra statens verk än dels de kommunikationsanstalter — järnvägar och kanaler — som redan nu jämlikt 15 § åtnjuta särskildt, starkare straffskydd i visst hänseende, dels gas-, elektri-

citets-, vattenlednings- och renhållningsverk samt brandkår. Lagstiftningens räckvidd var sålunda, om man bortser från nämnda kommunikationsanstalter, begränsad till anläggningar af de slag, för hvilka straffskydd ifrågasattes äfven då verken tillhöra kommuner. I det nu föreliggande förslaget hafva härutöfver upptagits statens post-, telegraf- och telefonverk. Det synes mig uppenbart, att de senare verken äga så stor betydelse för det allmänna, att de strängare bestämmelserna böra erhålla tillämpning äfven å den vid dem anställda personal. Såsom oundgängliga för den allmänna samfärdseln äro ju dessa verk jämförliga med nyss berörda kommunikationsanstalter.

Äfven en annan afvikelse från de tidigare förslagen torde i detta sammanhang böra särskildt omnämnas. Enligt desamma skulle de ifrågasatta nya bestämmelserna vinna tillämpning endast, då tjänsteman »afhållit sig från tjänstgöring», men å andra sidan gälla hvarje sådant afhållande, när det skett utan laga förfall. I jämförelse härmed innebär nu föreliggande förslag dels en utvidgning dels en begränsning.

Jag har nämligen funnit ett skärpt straffhot under ifrågavarande förhållanden böra riktas ej blott mot den, som afhåller sig från tjänstgöring, utan äfven mot den, som eljest vansköter sin tjänst. De förpliktelser, som följa af offentlig tjänsteställning, kunna på ett lika straffbart sätt svikas af den, som fortfar med sin tjänsteutöfning. Han kan medvetet och uppsåtligt fullgöra sitt arbete så, att därigenom måhända förorsakas större olägenhet, än om han alldeles uteblifvit från tjänstgöring (s. k. sabotage eller obstruktion). Detta förhållande, hvartill redan tagits hänsyn i administrativa bestämmelser, synes förtjäna beaktande äfven i de lagstadganden, hvarom nu är fråga. Härigenom vinnes ock öfverensstämmelse med de föreslagna stadgandena i 19 kap. 22 §.

Däremot torde det icke vara af nöden att låta de nya bestämmelserna gälla hvarje afhållande från tjänstgöring, utan synes det vara tillräckligt, om de erhålla giltighet, när sådan förseelse begås i syfte att hindra driftens behöriga gång. Att en enstaka tjänsteman af någon anledning uteblifver från sin post medför i regel icke något hinder för driftens fortgång, och om ett allmänfarligt syfte icke kan styrkas, bör då hans förseelse ej heller behandlas såsom allmänfarlig. Hvad man här företrädesvis vill träffa är med aftalsbrott förenade arbetsinställelser och liknande åtgärder i större skala, och vid dem torde syftet att hindra driftens behöriga gång ligga i öppen dag.

Under det att, såsom nu påvisats, förslaget med hänsyn till statens verk icke innebär, att någon person skall kunna straffas för handlingar,

som hittills varit straffria, är förhållandet ett annat i fråga om personalen vid de enskilda personer, bolag eller samhällen tillhöriga inrättningar, vid hvilka man vill söka genom straffrättsliga regler betrygga arbetets fortgång. Då härvid således är fråga om en verklig utsträckning af nu gällande regler om tjänstemannaansvar, är gifvetvis af nöden att iakttaga varsamhet såväl vid bestämmande af de verk och inrättningar, som skola komma i åtnjutande af det ifrågasatta skyddet, som ock beträffande den personal, hvilkens ställning sålunda bestämmes.

Vid de kommunikationsanstalter, som till följd af konungens förordnande åtnjuta samma skydd som statens liknande anstalter, är såsom förut nämnts personalen redan underkastad tjänstemannaansvar i fråga om tjänsteförsummelser af den i 15 § första och andra styckena angifna beskaffenhet. Enligt förslaget skall personalen vid dessa anstalter blifva underkastad straff jämväl för sådant afhållande från tjänstgöring eller vanskötande af tjänsten, hvarom stadgas i det föreslagna tredje stycket i 15 §. Den personal, som kan straffas, blir alltså densamma som förut, men dess straffrättsliga ansvar utsträcker till andra försummelser än de nu straffbara.

Vid bestämmande i öfrigt af de verk och inrättningar, som skola komma i åtnjutande af det ifrågasatta skyddet, har man ansett sig böra stanna vid de verk, hvilkas uppgift är att tillhandahålla en större allmänhet så oundgängliga förnödenheter som vatten och ljus eller att trygga densamma mot sanitära vådor och mot eldfara; med bestämning tillika att dessa verk skola drifvas af kommun. Att man icke ansett sig kunna medtaga äfven liknande af enskilda drifna inrättningar, hvilka ju ock kunna tillgodose stora allmänna intressen, har sin grund i betänklighet mot att anse och behandla anställning hos enskild arbetsgifvare som offentlig tjänsteanställning i större omfattning än som redan nu är förhållandet i fråga om enskilda trafikverk. Anställning i kommuns tjänst är uppenbarligen i vida högre grad jämförlig med statstjänst.

Stadgande om skydd för nu nämnda kommunala inrättningar har upptagits i tredje stycket af 22 §. I hvad mån personer med anställning vid dessa redan nu äro i straffrättsligt hänseende likställda med statens ämbets- och tjänstemän på grund af de allmänna bestämmelserna i första stycket af samma §, torde icke vara fullt klart. Säkerligen kan dock icke sådan likställighet anses äga rum i någon större omfattning. Förslaget i denna del innebär därför, såsom äfven förut nämnts, en verklig utvidgning af den krets, inom hvilken tjänstemannaansvar kan utkrävas. Här framträder därför också med särskild styrka vikten af att tillse, att dylikt ansvar ej må åläggas flera vid nämnda verk anställda personer än som är behöfligt.

I förslaget göres icke, lika litet som hittills enligt 22 § andra stycket, något försök att inom de enskilda och kommunala verkens personal uppdraga en gräns motsvarande den, som för statens verk är bestämd därigenom, att ansvar stadgas endast för tjänstemän men ej för arbetare. Att man vid förslaget affattande funnit sig kunna afstå från fastställande af en dylik gräns, beror därpå, att den i förevarande fall icke skulle hafva någon praktisk betydelse. Tillser man, för hvilka förseelser straff enligt förslaget skall kunna utkrävas, finner man nämligen, att de äro af den art, att de icke gärna kunna begås af personer i annan befattning än sådan, att de vid statens liknande verk otvifvelaktigt skulle hafva tjänstemannaställning. Så är förhållandet med den i andra stycket afsedda underlåtenhet af någon att iakttaga hvad honom till förkommande af olyckshändelse åligger, så att skada lätteligen kan ske. Här är tydligen endast fråga om personer anställda i och för företagens drift. På samma sätt förhåller sig med den i såväl andra som tredje stycket åsyftade förseelse, som skall bestå däri, att någon i syfte att hindra driftens behöriga gång afhållit sig från tjänstgöring eller eljest vanskött sin tjänst. Anställning i och för verkets drift torde emellertid, såsom förut antydts, vara den omständighet, som i hufvudsak ägt afgörande betydelse för uppdelningen i tjänstemän och arbetare vid de statsinrättningar, där sådan uppdelning är genomförd. Atminstone lär såsom regel kunna uppställas, att all i och för driften antagen personal har tjänstemannaställning. Enligt nu angifna grunder kommer alltså likställighet att finnas mellan personalen vid statens verk samt de enskilda och kommunala verkens personal. Och vill man vinna syftet för den ifrågasatta lagstiftningen, kan tvekan icke råda om, att tjänstemannaansvaret måste läggas just på den för verkens drift erforderliga personal.

Beträffande straffen för de i 22 § andra och tredje styckena omförmälda brott hänvisas till de i 15 § stadgade grunder. Härvid är att märka, att den för vissa fall i 15 § stadgade påföljd af ovärdighet att i rikets tjänst vidare nyttjas tydligen icke kan ådömas de i enskild eller kommuns tjänst anställda personer, som i 22 § andra och tredje styckena afses. Såvidt fråga är om brott, som i 15 § andra stycket sägs och som begåtts af person, anställd vid någon i 22 § andra stycket omförmäld inrättning, är emellertid i stället såsom påföljd å brottet stadgad, att han ej må sedermera kunna i dylik allmän befattning nyttjas. Motsvarande regel har däremot ej ansetts böra gifvas angående brott af den i 15 § tredje stycket omförmälda beskaffenhet, då sådant begåtts af person, hvarom i 22 § andra eller tredje styckena sägs.

Huruvida den i tredje stycket af 14 § i 10 kap. strafflagen meddelade bestämmelsen om straff för den, som söker förleda till ohörsamhet mot lag, har tillämpning å uppvigling till sådan civil orätt som en med aftalsbrott förenad arbetsnedläggelse eller grof försummelse i arbetet, må lämnas därhän. I hvarje fall är förledande till det förfarande, som omförmåles i andra stycket af 22 § i 25 kap. strafflagen, redan nu under de i 10 kap. 14 § första och andra styckena angifna förutsättningar straffbart såsom uppmaning eller annat förledande till brott. Flyttas nu jämväl annan pliktförsummelse af personalen vid vissa enskilda och kommunala verk in på den kriminella orättens område, följer häraf att äfven uppvigling till sådan försummelse blir straffbar enligt nyssnämnda grunder.

Det har uttalats önskningsar om, att åt den vid berörda verk anställda personal, som man sålunda vill underkasta ett skärpt ansvar, måtte beredas tjänstemannanställning äfven i andra afseenden, i det att densamma med hänsyn till anställningens fasthet och öfriga förmåner skulle erhålla bättre villkor än vanliga arbetare. I stort sedt torde så redan vara förhållandet. Nu ifrågavarande ordinarie befattningar vid statens verk tillsättas genom konstitutorial, hvilket ju innebär, att tjänstemannen endast på grund af fel eller försummelse kan utan eget medgifvande skiljas från tjänsten. Äfven i många andra hänseenden, för hvilka redogörelse icke torde behöfva lämnas, åtnjuter den ordinarie personalen obestriddliga och viktiga fördelar framför arbetarna. Inom vissa gränser gäller detta jämväl den extra tjänstemannapersonalen, hvars anställning för öfrigt ofta utgör endast en öfvergång till ordinarie tjänst. Vid enskilda och kommunala verk äro förhållandena naturligtvis mera växlande. Oftast torde dock arbetare i de för verkens drift nödvändiga, på deras stater uppförda befattningarna innehafva tryggare och förmånligare platser än arbetare i allmänhet. I verkens eget intresse ligger att varaktigt och på ett för båda parterna fördelaktigt sätt binda denna personal vid dess anställning.

I fråga om förslagets betydelse med hänsyn till de sociala strider, som i våra dagar så ofta uppröra samhället, torde till sist böra erinras, att den, som tagit anställning vid något af de verk, hvarom nu är fråga, gifvetvis har full frihet att med iakttagande af uppsägningstid och andra villkor, som kunna vara öfverenskomna vid aftalets ingående, frånträda sin anställning. Straffrättsligt ansvar ifrågakommer endast, då arbetsnedläggelsen är förenad med aftalsbrott, eller för den, som i arbetet gör sig skyldig till grof pliktförsummelse. Men aftalsbrott och sabotage lära icke kunna erkännas som berättigade kampmedel i den sociala striden.»

Föredraganden hemställde härefter, att lagrådets utlåtande öfver ifrågavarande lagförslag måtte, för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamål, inhämtas genom utdrag af protokollet.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen i nåder lämna bifall.

Ur protokollet

Erik Ölander.

Förslag

till

L a g

om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare.

1 §.

Arbetsgifvare eller förening af arbetsgifvare äge att med de härnadan eller eljest i lag stadgade inskränkningar sluta aftal med fackförening, fackförbund eller annan dylik förening af arbetare om villkor, som skola lända till efterrättelse vid arbetsaftals ingående, samt om förhållandena i öfrigt emellan arbetsgifvare och arbetare.

2 §.

Kollektivaftal, som i 1 § sägs, skall upprättas skriftligen.

3 §.

Kollektivaftal skall, där ej i aftalet annorlunda bestämts, i fråga om yrkesgrupper, som i aftalet afses, lända till efterrättelse ej mindre för arbetsgifvare eller arbetare, som vid dess ingående var medlem af förening, som slutit aftalet, än äfven för den, som sedermera inträdt i föreningen.

Tillämpning af kollektivaftal må påkallas jämväl af förening mot dess medlemmar samt af arbetsgifvare och arbetare inbördes.

4 §.

Ingås arbetsaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, för hvilka kollektivaftal skall lända till efterrättelse, skola, ändå att annorlunda öfverenskommits, kollektivaftalets bestämmelser blifva gällande.

5 §.

I fråga om arbetsaftal, som slutes mellan arbetsgifvare och arbetare, af hvilka endast den förre är bunden af kollektivaftal, skall kollektivaftalet äga tillämpning i den mån arbetsaftalet icke innehåller andra bestämmelser.

6 §.

Kollektivaftal vare ej bindande utöfver fem år från det aftalet slöts. Är i aftalet sagda tid öfverskriden, och vill endera parten frånträda aftalet, när den tid är ute, uppsäga detsamma tre månader förut. Ej må dock, där i aftalet är bestämdt, att detsamma skall upphöra å viss dag, uppsägning ske till annan kalenderdag, ändå att aftalet sålunda varder gällande utöfver fem år.

Är ej tiden för aftalets giltighet bestämd, skall aftalet anses ingånget för ett år.

Uppsäges ej aftal inom därför bestämd tid eller, då viss uppsägningstid ej är stadgad, tre månader före giltighetstidens slut, skall aftalet anses förlängdt för ett år.

7 §.

Varder, då å ena sidan flera deltagit i kollektivaftal, hos en af dem aftalet uppsagdt, och vill af sådan anledning någon af de öfriga uppsäga aftalet, äge, där ej i aftalet annorlunda stadgats, tid därtill inom tre veckor efter den dag, då uppsägning eljest skolat senast verkställas; uppsäger en af dem själf aftalet, och vill förty någon af de öfriga frånträda aftalet, eller den, hos hvilken uppsägning skett, uppsäga aftalet hos dessa eller någon af dem, vare lag samma.

8 §.

Under den tid kollektivaftal är gällande, må ej, ändå att annorlunda i aftalet bestämts, arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd af arbetsgifvare eller arbetare vidtagas

i syfte att åstadkomma ändring i aftalets bestämmelser eller på grund af tvist om tolkning eller tillämpning af aftalet,

eller i anledning af annan tvist, innan förhandling om tvisten ägt rum i enlighet med bestämmelse, som därom kan vara i aftalet träffad, eller, där sådan bestämmelse saknas, anmälan om tvisten gjorts hos vederbörande förlikningsman för medling i arbetstvister, samt inför honom förhandlats, eller vederparten vägrat eller underlåtit att på kallelse af förlikningsmannen å tid och plats, som af denne utsatts, ingå i förhandling.

9 §.

Ej må i kollektivaftal stadgas förbud för arbetsgifvare eller arbetare att tillhöra förening, som i 1 § afses, eller göras inskränkning i arbetsgifvares eller arbetares rätt att ingåarbetsaftal med hvem han vill. Har sådant förbehåll skett, vare det ogillt.

Utan hinder af hvad sålunda stadgats må i kollektivaftal bestämmas, att arbetsförmän ej må vara medlem af förening, däri andra än förmän kunna vinna inträde, så ock, där vid aftalets ingående arbetsinställelse äger rum, öfverenskommas om skyldighet för arbetsgifvare att låta arbetare, som nedlagt eller utestängts från arbete, åter däri inträda eller för sådan arbetare att återtaga arbetet.

10 §.

Bryter arbetsgifvare eller arbetare mot bestämmelse i kollektivaftal eller mot stadgandet i 8 §, eller underlåter förening att fullgöra hvad den i aftalet åtagit sig, gälde all däraf uppkommen skada.

Har förening, som i 1 § afses, medverkat till åtgärd, hvarom i 8 § sägs, och är åtgärden vidtagen i strid mot sistnämnda § eller mot bestämmelse i kollektivaftal, vare ock föreningen ansvarig för skadan. Lag samma vare, där föreningen lämnat understöd vid arbetsinställelse, som företagits i strid mot hvad i 8 § är stadgadt eller mot bestämmelse i aftalet.

11 §.

Har arbetsgifvare, som slutit kollektivaftal, vidtagit åtgärd, hvarom i 8 § sägs, i strid mot nämnda § eller mot aftalet, eller har, där förening ingått sådant aftal, föreningen mot någon, för hvilken aftalet är gällande, gjort sig skyldig till förhållande, hvarom i 10 § andra stycket förmäles, må aftalet uppsägas hos arbetsgifvaren eller föreningen; sker rättelse, innan uppsägning ägt rum, må ej sedan förhållandet åberopas såsom grund för

aftalets häfvande. Hafva å ena sidan flera deltagit i aftalet, och förbryter sig någon af dem såsom nu sagts, må aftalet uppsägas hos dem alla.

Uppsäges aftalet, skall det genast upphöra att gälla.

12 §.

Uppsägning af kollektivafstal skall ske skriftligen.

Hvad i 11 kap. 11—19 §§ rättegångsbalken stadgas angående stämning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om uppsägning.

Träffas ej den, hvilken för uppsägning sökes, i sitt hemvist, varde uppsägningen i rekommenderadt bref under hans vanliga adress aflämnad å posten samt skriftlig underrättelse om uppsägningen insänd till kommerskollegium; skolande uppsägningen anses hafva skett, när hvad sålunda föreskrifvits blifvit fullgjordt.

13 §.

Det åligger dem, som slutit kollektivafstal, att inom fjorton dagar därefter till kommerskollegium insända ett exemplar af den upprättade handlingen. Varda i enlighet med kollektivaftalet i särskild handling bestämmelser upptagna angående arbetslön, som beräknas efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet, vare insändande af dylik ackordsprislista ej erforderligt.

Underlåtes hvad sålunda stadgats, böte den försumlige från och med fem till och med femtio kronor. Ej må försummelsen åtalas efter det handlingen till kommerskollegium inkommit. Böter, som ådömas, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1911 och, med undantag för bestämmelserna i 6 § första stycket samt 9 och 13 §§, äga tillämpning jämväl i fråga om kollektivafstal, som slutits före nämnda dag.

Förslag

till

L a g

om särskild domstol i vissa arbetstvister.

1 §.

För handläggning af tvister, som grunda sig på kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, skall finnas en särskild domstol med säte i Stockholm.

Denna domstol benämnes arbetsdomstolen.

2 §.

Arbetsdomstolen skall bestå af tre lagkunniga män, hvilka fullgjort hvad författningarna föreskrifva dem, som må nyttjas uti domareämbeten, samt af fyra i arbetsförhållanden erfarna och kunniga män. De lagfarna ledamöterna, af hvilka en har att föra ordet i rätten, utnämnas af konungen. Öfriga ledamöter förordnas af konungen för två år i sänder; skolande för dessa utses åtta suppleanter.

3 §.

Förslag för tillsättande af de icke lagfarna ledamöterna och deras suppleanter må afgifvas af arbetsgifvareförening, som omfattar minst ett-hundra arbetsgifvare, samt af fackförening, fackförbund eller annan dylik förening af arbetare, som omfattar minst femtusen arbetare. Sådant förslag skall för att vinna afseende omfatta minst dubbelt så många personer, som de, hvilka skola för den sidan förordnas.

Bland de från hvardera sidan föreslagna förordnas två ledamöter och fyra suppleanter för dessa ledamöter. Är å någondera sidan förslag ej afgifvet, förordne konungen för den sidan lämpliga män till ledamöter och suppleanter.

4 §.

Ledamot, som i 3 § afses, skall vara svensk medborgare och hafva uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen utöfvas af den,

som står under förmynderskap,
 som afträdt all sin egendom till borgenärer och icke, på sätt lag förmår, gitter visa, att han är fri från deras kraf, eller hvars egendom, utan att vara afträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,
 som förklarats förlustig medborgerligt förtroende eller ock är ställd under framtiden eller tilltalad af allmän åklagare för brott, som kan medföra dylik påföljd, eller
 som blifvit dömd ovärdig att nyttjas i rikets tjänst eller att föra annans talan inför rätta.

5 §.

Den, som blifvit förordnad till ledamot eller suppleant, må kunna afsäga sig uppdraget, om han uppnått sextio års ålder, eller om han varit ledamot två år eller suppleant sex år.

Äfven i andra fall än nu sagts må, då särskilda omständigheter därtill föranleda, ledamot eller suppleant kunna begära entledigande från uppdraget.

Afsägelse af uppdrag att vara ledamot eller suppleant pröfvas af konungen.

Afgår ledamot eller suppleant, förordne konungen för återstående delen af den tid, för hvilken den afgångne varit förordnad, bland de förut föreslagna eller sedan nytt förslag inforrats annan ledamot eller suppleant.

6 §.

Skulle vid något rättegångstillfälle icke lagfaren ledamot uteblifva eller finnas vara af jäf hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äge arbetsdomstolen utse en i arbetsförhållanden kunnig man att vid det tillfälle träda i den ledamots ställe.

7 §.

Arbetsdomstolen sammanträder på kallelse af ordföranden så ofta sådant för måls handläggning erfordras. Domstolen må, där den så pröfvar nödigt, sammanträda jämväl å ort utom Stockholm.

8 §.

Den, som vill anhängiggöra talan vid arbetsdomstolen, ingifve till domstolens ordförande skriftlig ansökning om stämning å vederparten.

Då sådan ansökning inkommit, gifve ordföranden stämning, däri skall utsättas, inom hvilken tid före dagen, då saken skall företagas vid domstolen, stämningen skall vara svaranden delgifven.

Ej må stämningstiden sättas längre än för inställelsen vid domstolen skäligen erfordras.

Hänskjuta parterna i gemensam skrift uppkommen tvist till domstolen, varde saken utan stämning upptagen, och meddele ordföranden parterna, när saken skall vid domstolen företagas.

9 §.

Vid arbetsdomstolen må föras talan om kollektivaftals rätta innebörd, ändå att påstående ej väckts om aftalets fullgörande eller om skadestånd för underlåtenhet därutinnan.

10 §.

I fråga om rättegången vid arbetsdomstolen skall hvad enligt lag gäller om rättegången vid rådstufvurätt äga tillämpning, där ej här ofvan annorlunda stadgats.

11 §.

Utslag, som af arbetsdomstolen meddelats, skall genast tillämpas och må utan hinder af ändringssökande verkställas efter ty stadgas om verkställighet af laga kraft ägande dom, utan så är att i utslaget annorlunda förordnats; dock att ifråga om utmätning å utslag, hvarigenom betalningsskyldighet någon ålagts, skall gälla hvad i utsökningslagen föreskrifves om utmätning å underrätts dom, som ej äger laga kraft.

12 §.

Den, som vill söka ändring i arbetsdomstolens utslag eller i något dess beslut, som må särskildt öfverklagas, skall innan klockan tolf å tjugonde dagen från utslagets eller beslutets dag, den dagen oräknad, till domstolens ordförande tvefaldt ingifva sina till konungen ställda underdåniga besvär; bifoge ock det öfverklagade utslaget eller beslutet samt domstolens öfriga protokoll i målet jämte de till saken hörande handlingar, klaganden kan anse nödigt förete.

Varda ej inom nu nämnd tid besvär tvefaldt ingifna, stånde öfverklagade utslaget eller beslutet fast.

13 §.

Klagandens vederpart har att hos arbetsdomstolens ordförande själf efterhöra, huruvida inom besvärstidens utgång besvär inkommit och, där besvär anförts, uttaga ena exemplaret af besvärsskriften. Äro flera vederparter, och kunna de ej enas, hvilken af dem skall berörda handling uttaga, må den ej utlämnas. Vederparten äge tid af tjugu dagar från besvärstidens utgång att till arbetsdomstolens ordförande ingifva underdånig förklaring jämte de handlingar, han vill åberopa; försittes den tid, äge han ej vidare varda i målet hörd.

14 §.

I utslag eller beslut, som må särskildt öfverklagas, gifve arbetsdomstolen till känna, hvad parterna enligt 12 och 13 §§ hafva att iakttaga.

15 §.

Sedan förklaring inkommit eller tid för förklarings afgifvande gått till ända, utan att sådan afgifvits, skola de ingifna handlingarna ofördröjligen af arbetsdomstolens ordförande insändas till konungens nedre justitierevision.

16 §.

Arbetsdomstolens ordförande vare pliktig att för tid, då han af anledning, hvarom i 7 § sägs, ej kan träffas å ämbetsrummet, skriftligen förordna någon, till hvilken handlingar, som i 12 och 13 §§ omförmälas, må kunna ingifvas.

17 §.

Närmare föreskrifter om afgifvande af förslag, hvarom i 3 § förmäles, och om arbetsdomstolens verksamhet meddelas af konungen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1911; dock att mål, hvari stämning utfärdats före nämnda dag, skola behandlas enligt äldre lag. Förslag, hvarom i 3 § förmäles, skola första gången afgifvas under år 1910. Intill dess annorlunda förordnas skall anstå med utnämmande af de lagfarna ledamöterna af domstolen, och skola i stället innehafvare af annan domarebeställning förordnas att uppehålla befattningarna.

Förslag
till
Lag
om vissa arbetsaftal.

Om arbetsaftal, hvarå denna lag äger tillämpning.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å aftal, hvarigenom en arbetare åtager sig att under bestämd tid eller tillsvidare mot ersättning arbeta åt en arbetsgifvare i jordbruk, handel eller annat näringsyrke, vid järnvägs- eller spårvägsdrift eller vid hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenaffledning eller annat dylikt särskildt arbetsföretag, där ej aftalet gäller arbetare, som i 4 § sägs.

Utöfvar staten, kommun eller municipalsamhälle rörelse, lände denna lag till efterrättelse angående arbetsaftal, som med arbetare i den rörelse slutes, ändå att rörelsen icke idkas såsom näring.

2 §.

Såsom arbetare enligt denna lag anses äfven arbetsförmän, handelsbiträde och annan, som innehar härmed jämförlig anställning.

3 §.

Arbetsaftal enligt denna lag föreligger jämväl, om arbetaren tillsläpper material, därest detta kan anses allenast såsom ett tillbehör till arbetet.

4 §.

Om arbetare, som innehafva offentlig tjänsteställning, om tjänare, hvilka antagits enligt legostadgan, så ock om lärlingar och om sjöfolk är särskildt stadgadt.

Om ingående och uppsägning af arbetsaftal.**5 §.**

Arbetsgifvare och arbetare äge att med de i denna lag eller eljest stadgade inskränkningar öfverenskomma om lön, tid för arbetsaftalets bestånd och öfriga villkor.

6 §.

Arbetsaftal kan ingås muntligen eller skriftligen.

7 §.

Är ej öfverenskommelse träffad om tiden för arbetsaftals bestånd, gälle aftalet till dess sju dagar förflutit från det uppsägning å någondera sidan skett.

Lag samma vare, där, efter det tid för arbetsaftals bestånd gått till ända, arbetsgifvaren utan nytt aftal låter arbetaren fortsätta arbetet.

Är arbetsaftalet, efter ty i lagen om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare sägs, ingånget med tillämpning af kollektivaftal, och upphör detta att gälla, skall jämväl arbetsaftalet upphöra, ändå att längre tid öfverenskommits eller stadgad uppsägning ej skett. Låter arbetsgifvaren i ty fall arbetaren fortsätta arbetet, gälle ej någon uppsägningstid.

8 §.

I arbetsaftal må ej bestämmas olika uppsägningstid för arbetsgifvare och arbetare eller endast för endera göras förbehåll om uppsägningstid. Asidosättes hvad nu är stadgadt, vare i förra fallet den kortare af de bestämda uppsägningstiderna och i senare fallet den för endera stadgade uppsägningstid gällande för båda.

9 §.

Arbetsaftal vare ej bindande för längre tid än ett år, då arbetaren vid aftalets ingående ej fyllt 18 år, och tre år, där det slutes med arbetare, som uppnått den ålder. Är i aftalet den sålunda för hvarje fall stadgade längsta tid öferskriden, och vill arbetsgifvaren eller arbe-

taren frånträda aftalet, när sagda tid är ute, skall uppsägning ske två månader förut.

10 §.

Omyndig, som fyllt aderton år, äge att själf sluta arbetsaftal. Enahanda rätt tillkomme omyndig, som ej fyllt aderton år, därest målsman för honom icke finnes eller denne vistas å okänd ort. Arbetsaftal, som för omyndig ingås af målsman, gälle ej längre än till dess den omyndige fyllt aderton år.

11 §.

Hvad i 9 § lagen om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare är stadgadt i fråga om kollektivaftal skall äga tillämpning äfven beträffande arbetsaftal.

12 §.

Har vid arbetsaftals ingående endera parten begagnat sig af den andres trångmål, oförstånd eller lättsinne till att betinga sig villkor, som uppenbart är oskäligt, vare det villkor utan verkan.

Om arbetsordning.

13 §.

Utfärdas vid arbetsföretag särskild arbetsordning (fabriksordning, verkstadsreglemente), skall däri angifvas:

den ordinarie arbetstidens början och slut samt tid för därunder förekommande raster;

tid och sätt för lönens betalande;

om arbetsförmän finnas, deras rättigheter och skyldigheter mot arbetarne samt ordningen för klagomål mot deras åtgärder;

om öfverträdelse af ordningsföreskrift eller annan förseelse skall medföra penningplikt eller annan påföljd, beskaffenheten af sådan påföljd, pliktens belopp och ändamålet, till hvilket den skall användas.

14 §.

I arbetsordning må jämväl intagas bestämmelser om hvad arbetarne hafva att iakttaga för bevarande af sundhet, säkerhet, ordning och skick inom arbetsplatsen.

15 §.

Innehåller kollektivafstal eller arbetsafstal bestämmelse om förhållande, hvarom efter ty förut sagts må i arbetsordning stadgas, lände det vid arbetsordnings utfärdande till efterrättelse.

16 §.

Vill arbetsgifvare utfärda arbetsordning angående förhållande, hvarom må i arbetsordning stadgas, och är ej härom bestämmelse träffad i kollektivafstal eller arbetsafstal, skall å arbetsplatsen under en tid af minst fjorton dagar hållas anslaget förslag till sådan arbetsordning, försedt med påskrift om dagen för ansläendet. Under anslagstiden äge arbetare eller yrkesförening, som arbetarne tillhöra, att till arbetsgifvaren inkomma med anmärkningar mot förslaget. Arbetsordning, som efter pröfning af gjorda anmärkningar utfärdas, skall hållas anslagen på sätt nyss nämnts, och skall anslag ske senast en månad efter anmärkningstidens utgång. Arbetsordningen skall vara underskrifven af arbetsgifvaren eller den, som är satt i hans ställe, samt innehålla uppgift såväl om tiden, då förslaget hållits genom anslag tillgängligt för arbetarne, som ock om dagen, då arbetsordningen blifvit anslagen.

Hvad nu är stadgadt gälle ock, då fråga är om ändring i eller tillägg till gällande arbetsordning.

17 §.

Arbetsordning, som i fall, hvarom i 16 § förmäles, utfärdats med iakttagande af däri gifna föreskrifter, träder i kraft fjorton dagar efter det densamma anslagits eller å den senare dag, som kan vara i arbetsordningen angifven, samt länder till ömsesidig efterrättelse för arbetsgifvare och arbetare i den mån den ej är stridande mot lag eller mot bestämmelser i kollektivafstal eller arbetsafstal, dock att bestämmelser, hvarom i 14 § sägs, skola tillämpas omedelbart efter det förslaget till arbetsordning blifvit anslaget.

18 §.

I arbetsordning må icke såsom påföljd af förseelse stadgas rätt för arbetsgifvaren att omedelbart häfva arbetsaftalet i andra fall än i denna lag eller genom aftalet bestämts.

Om arbetsgifvares och arbetares rättigheter och skyldigheter.**19 §.**

Arbetsgifvare äger att leda och fördela arbetet samt i sådant hänseende gifva arbetaren erforderliga föreskrifter och utöfva tillsyn öfver arbetaren; dock må arbetare, som antagits till utförande af visst slag af arbete, icke utan sitt medgifvande af arbetsgifvaren användas till annat arbete, där ej fråga är om handräckning åt annan eller eljest göromål, som enligt gällande sedvänja det åligger arbetaren att utföra.

Arbetsgifvare vare pliktig att i arbetet fästa behörigt afseende å arbetarens hälsa och arbetsförmåga, väl bemöta arbetaren, samt tillse, att ordning och skick upprätthållas å det område, som för arbetet användes.

Skall förrättning för politiskt eller kommunalt val hållas i orten, och kan ej arbetaren utöfva honom därvid tillkommande rösträtt utan erhållande af ledighet från arbetet, må arbetsgifvaren icke förvägra honom sådan ledighet, där ej arbetets inställande skulle för arbetsgifvaren medföra särskild olägenhet.

Angående arbetsgifvares skyldighet att vidtaga anordningar till skydd för arbetares lif och hälsa samt att tillse, att arbetare erhåller undervisning, gälle hvad särskildt är stadgadt.

20 §.

Är arbetare i arbetsgifvarens hus och kost, vare arbetsgifvaren skyldig att förse sådan arbetare med tjänligt husrum samt sund och tillräcklig föda äfvensom bereda honom nödig vård under sjukdom. Upphör arbetsaftalet, vårde arbetsgifvaren sjuk arbetare, till dess denne kan flyttas från arbetsgifvarens hus; och må ej flyttning ske, innan den kan åga rum utan fara för arbetarens lif eller hälsa och vården af annan öfvertages.

21 §.

Tillhandahåller arbetsgifvaren bostad åt arbetare, som ej är i arbetsgifvarens kost, och är ej hyresaftal angående bostaden särskildt ingånget, vare arbetaren, ändå att annorlunda öfverenskommits, ej skyldig att från bostaden afflytta tidigare än fjorton dagar efter uppsägning.

Hvad nu är stadgadt gälle ej, då arbetsaftalet ingåtts för viss tid och denna gått till ända, ej heller i fråga om upplåtelse af bostad åt

arbetare, som antagits för tillfälligt arbete och har sitt egentliga hemvist å annan ort.

Är särskildt hyresafstal slutet och är ej hyrestiden bestämd, vare kortaste uppsägningstid fjorton dagar. Ej må i hyresaftalet hyrestiden bestämmas med hänsyn till arbetsaftalets bestånd eller för arbetaren stadgas arbetsskyldighet i arbetsgifvarens företag. Bestämmelse, som strider mot hvad nu sagts, vare ogill.

22 §.

Arbetare skall med flit och omsorg fullgöra sina åligganden och därvid åtlyda arbetsgifvarens föreskrifter, iakttaga ett aktningsfullt uppförande mot arbetsgifvaren, fogligt bemöta andra hos arbetsgifvaren anställda arbetare, lärlingar och tjänare, undvika allt, som är stridande mot god ordning i arbetet eller kan medföra olycksfall för honom själf eller andra, samt med varsamhet handhafva arbetsgifvarens egendom.

Ej må yrkeshemlighet yppas af arbetaren.

Arbetare, som är i arbetsgifvarens hus och kost, rätte sig efter husets ordning.

23 §.

Arbetare vare pliktig att till arbetsgifvaren i behörigt skick återställa de redskap, oanvända råämnen och annan egendom, som varit honom för arbetet anförtrödda.

24 §.

Är arbetsgifvare berättigad till ersättning af arbetare för skada eller förlust, som arbetaren i eller för arbetet tillskyndat arbetsgifvaren, äge denne att göra afdrag härför å arbetarens lön; dock att, ändå att annorlunda öfverenskommits, arbetsgifvaren, så länge arbetsaftalet fortfar, ej må afdraga mer än en femtedel af den hvarje gång betalning sker förfallna kontanta lönen. Har ej arbetsgifvaren sist vid det aflönings-tillfälle, som infaller näst efter det en månad förflutit från det arbetsgifvaren vunnit kännedom om arbetarens förhållande, framställt anspråk på ersättning, vare han förlustig den rätt att göra afdrag å lönen, hvarom nu sagts.

25 §.

Arbetsgifvare äge att i sitt ställe sätta annan till ledning af arbetet; och vare arbetaren skyldig denne samma hörsamhet, som arbetsgifvaren äger att af arbetaren fordra. Den, som är satt i arbetsgifvarens ställe, vare pliktig att bemöta arbetaren så, som det åligger arbetsgifvaren; förbryter han sig i eller för arbetet mot arbetaren, utgifve arbetsgifvaren det skadestånd, hvartill arbetaren kan finnas berättigad, och söke sitt åter bäst han gitter.

Arbetare äge ej utan arbetsgifvarens lof sätta annan i sitt ställe eller låta visst arbete utföras af annan.

26 §.

Arbetsgifvaren skall tillhandahålla arbetaren nödiga redskap och materialier, där ej på grund af sedvänja arbetaren är pliktig dem själf anskaffa. Skall betalning för hvad arbetsgifvaren sålunda lämnar af arbetaren erläggas, må, äfven om annorlunda öfverenskommits, i orten gångbart pris ej öfverskridas.

27 §.

Lönen må beräknas efter arbetstidens längd, efter det utförda arbetets myckenhet eller beskaffenhet eller efter annan mellan arbetsgifvaren och arbetaren öfverenskommen grund.

Beräknas lönen efter arbetstidens längd, skall lönen utgå endast för den tid arbetaren stått till arbetsgifvarens förfogande.

Har arbetare i fall, då lönen beräknas efter annan grund än arbetstidens längd, blifvit under tid, då han stått till arbetsgifvarens förfogande, genom dennes förvållande hindrad i sitt arbete, njute arbetaren ersättning för den honom härigenom tillskyndade förlust.

28 §.

Är arbetsaftal slutet, utan att lönen blifvit bestämd, utgifve arbetsgifvaren den lön arbetaren fordrar, där den ej kan anses oskäligen.

29 §.

Arbetare äge att själf eller genom ombud deltaga i mätning, vägning eller annan undersökning, som må erfordras för bestämmande af lörens belopp. Är viss andel i vinsten af arbetsföretaget tillförsäkrad arbetare, åligger det arbetsgifvaren att tillhandahålla arbetaren eller hans ombud alla de upplysningar, hvilka äro af nöden för beräkningen af nämnda andel.

Till ombud, som i denna § sägs, må arbetare ej använda någon, hvars deltagande i undersökningen kan medföra fara för yppande af yrkes- eller affärshemlighet.

30 §.

Den kontanta lönen skall efter afdrag för kvittningsgill fordran betalas i gällande mynt; och må förty anvisning å penningar eller varor ej i dess ställe användas.

Betalning af den kontanta lönen skall ske, då lönen beräknas efter arbetstidens längd, hvar fjortonde dag, och, då lönen beräknas efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet, när arbetet är fullbordadt; dock att i sistnämnda fall betalning ej må fordras oftare än hvar fjortonde dag, samt att, där för arbetets fullgörande erfordras längre tid än fjorton dagar, arbetaren är berättigad att hvar fjortonde dag i förskott utfå det belopp, som af den eljest å arbetsplatsen för sådan arbetare tillämpade, efter tid beräknade lön belöper på den af arbetaren använda arbetstiden.

31 §.

Lön, som ej utgår i penningar, skall erläggas i förskott för tid, som i orten är bruklig.

32 §.

Är aftal träffadt om rätt för arbetsgifvare att af arbetarens lön till säkerhet för aftalets bestånd innehålla någon del, skall, ändå att aftalet annorlunda bestämmer, gälla, att icke mera än en femtedel af den kontanta lönen må vid hvarje tillfälle, då betalning sker, innehållas, att

då dessa afdrag sammanlagdt uppgå till ett belopp, motsvarande kontanta lönen för femton arbetsdagar, vidare afdrag ej må göras, samt att innehållet belopp skall af arbetsgifvaren inom en månad insättas å arbetarens namn i postsparbanken eller annan sparbank under förbehåll, att medlen må lyftas af arbetsgifvaren eller arbetaren allenast med den andres medgifvande eller på grund af domstols beslut. Upplupen ränta må af arbetaren för hvarje kalenderår lyftas.

33 §.

Är mellan arbetsgifvare och arbetare aftaladt eller i arbetsordning bestämdt, att öfverträdelse af ordningsföreskrift eller annan förseelse af arbetaren skall för honom medföra penningplikt, må ej, ehvad sålunda blifvit aftaladt eller bestämdt, dylik plikt för hvarje öfverträdelse eller förseelse öfverstiga hälften af det belopp, hvartill den kontanta lönen för dagen uppgått eller kunnat uppgå, eller hvad arbetare sålunda mister användas till annat ändamål än de vid företaget anställda arbetarnes gemensamma bästa.

34 §.

Då arbetsaftal uppsäges eller, där uppsägningstid ej gäller, då aftalet upphör, åligger det arbetsgifvaren att på arbetarens begäran till honom utgifva intyg angående den tid, hvarunder arbetaren varit hos arbetsgifvaren anställd, samt anställningens art. I intyget skall, då arbetaren så begär, jämväl meddelas yttrande om det sätt, hvarpå arbetaren fullgjort sina åligganden; och må yttrande, hvarom nu sagts, af arbetsgifvaren i intyget afgifvas, ändå att begäran därom ej af arbetaren framställles.

Ej må intyg förses med märke eller utfärdas i form, som afser att om arbetaren lämna uppgift, den där ej framgår af ordalydelsen i intyget.

Om aftalets upplösning i vissa fall.

35 §.

Blifver arbetare till följd af sjukdom eller skada satt ur stånd att arbeta, äge arbetsgifvaren häfva arbetsaftalet, om tiden för aftalets be-

stånd utgör ett halft år eller längre tid, efter en månad och i öfriga fall efter en vecka.

Hvad nu är sagdt äge ej tillämpning, om sjukdomen eller skadan tillkommit genom arbetsgifvarens vållande, eller om arbetaren utan uppsåt eller groft vållande ådragit sig sjukdomen eller skadan i eller för arbetet.

36 §.

Arbetsgifvare äge att omedelbart häfva arbetsaftal:

1) om arbetaren vid aftalets ingående åberopat falskt intyg eller missledt arbetsgifvaren genom falsk uppgift;

2) om arbetaren misshandlar eller groft missfirmar arbetsgifvaren eller den, som är satt i arbetsgifvarens ställe;

3) om arbetaren i arbetet utsätter annan för fara till lif eller hälsa eller uppsåtligen skadar arbetsgifvarens egendom;

4) om arbetaren gör sig skyldig till tjufnadsbrott, bedrägeri eller oredlighet mot arbetsgifvaren, eller om arbetaren yppar yrkeshemlighet beträffande arbetsgifvarens rörelse;

5) om arbetaren genom utslag, som äger laga kraft, för annat brott än under 4) sägs dömts att undergå urbota straff, och bestraffningen icke är verkställd;

6) om arbetaren finnes vara uppenbart oskicklig till åtaget arbete;

7) om arbetaren, oaktadt erhållen varning, åsidosätter sina skyldigheter eller de för arbetet gällande ordningsföreskrifter; eller

8) om arbetaren, där han är i arbetsgifvarens hus eller kost, finnes vara behäftad med smittosam könssjukdom.

Ej må dock arbetsgifvare för åtnjutande af den rätt, nu är sagd, åberopa förhållande, hvarom i 1, 2, 3, 4, 5 eller 7 mom. förmåles, sedan han med vetskap därom låtit arbetaren inträda i arbetet, eller, där arbetsgifvaren först efteråt erhållit kännedom om förhållandet, sedan längre tid än en vecka därefter förflutit.

37 §.

Är arbetsgifvare genom eldskada å fabrik eller annan anläggning eller skada å maskin eller i följd af annan sådan händelse, utan arbetsgifvarens vållande, satt ur stånd att bereda arbetaren sysselsättning, må arbetsgifvaren jämväl omedelbart häfva aftalet.

38 §.

Arbetare äge att omedelbart häfva arbetsaftal:

1) om arbetsgifvaren eller den, som är satt i hans ställe, miss-handlar eller groft missfirmar arbetaren;

2) om arbetsgifvaren, med missbrukande af sin ställning såsom arbetsgifvare, söker förleda arbetaren till lagstridiga eller osedliga handlingar;

3) om arbetsgifvaren utsätter arbetaren för fara till lif eller hälsa;

4) om arbetsgifvaren, sedan arbetaren i rätt tid inställt sig å plats, där lönen skolat betalas, dröjer med erläggande af lönen utöfver två söckendagar efter förfallodagen, eller om arbetsgifvaren oakadt påmin-nelse af arbetaren underlåter att lämna honom husrum eller underhåll, såsom i 20 § sägs, där dylik förmån betingats;

5) om arbetsgifvaren, oakadt påminnelse, underlåter att åt arbe-tare, som skall erhålla betalning efter det utförda arbetets myckenhet, bereda tillräcklig sysselsättning;

6) om arbetsgifvaren eljest väsentligen åsidosätter de skyldigheter, som enligt lag eller arbetsaftal åligga honom med afseende å arbetets utförande; eller

7) om arbetarens lif eller hälsa skulle under arbetets fortsättande utsättas för påtaglig fara, som ej kunnat förutses, då aftalet slöts.

Ej må dock arbetare för åtnjutande af den rätt, nu är sagd, åbe-ropa förhållande, hvarom i 1, 2, 3, 4, 5 eller 6 mom. sägs, sedan längre tid än en vecka förflutit från det han erhållit kännedom om detsamma.

39 §.

Kvinnlig arbetare, som ärnar ingå äktenskap, äge, sedan en lys-ning till äktenskapet skett, uppsäga arbetsaftalet att upphöra fjorton dagar därefter.

**Om ansvar och skadestånd för öfverträdelse af denna lag;
så ock om rättegången.**

40 §.

Afskedar arbetsgifvare utan laga skäl arbetare, innan tiden för arbetsaftalets bestånd gått till ända, eller häfver arbetare arbetsaftal af skäl, som i 38 § 1, 2, 3, 4 eller 6 mom. sägs, vare arbetsgifvaren plik-tig att ersätta arbetaren dennes skada.

Upphör arbetaren utan laga skäl med sitt arbete hos arbetsgifvaren, innan tiden för arbetsaftalet bestånd gått till ända, eller häfver arbetsgifvare arbetsaftal af skäl, hvarom i 36 § 1, 2, 3, 4 eller 7 mom. förmäles, vare arbetaren pliktig att ersätta arbetsgifvaren dennes skada.

41 §.

Arbetsgifvare, som utan laga skäl vägrar att på begäran lämna arbetare sådant intyg, som i 34 § förmäles, eller i dylikt intyg meddelar sämre vitsord än han vet arbetaren förtjäna eller bryter mot föreskriften i sista stycket af nämnda §, böte från och med fem till och med etthundra kronor. Har arbetsgifvare i intyg meddelat sämre vitsord än arbetaren förtjänat eller förfarit i strid mot nyssberörda föreskrift, vare arbetsgifvaren pliktig att utfärda ny behörig handling.

Förmenar arbetare, att han i intyg, hvarom nu sagts, erhållit sämre vitsord än han förtjänat, skall talan därom instämmas inom en månad efter det handlingen till honom öfverlämnades.

42 §.

Förseelse, hvarom i 41 § förmäles, åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare, och där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

Ej må sådan förseelse åtalas af annan än målsägande.

43 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla Kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de efter allmän strafflag.

Föreskrifterna i 15 § 1 och 3 mom., 17 § 2, 3 och 4 mom. och 22 § i Förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864 samt 21 § i nämnda förordning, i hvad detta lagrum innehåller hänvisning till 17 § 2 mom. i samma förordning, gälle ej i afseende å aftal, hvarå denna lag äger tillämpning; och skall hvad lag eller särskild författning eljest innehåller mot denna lag stridande härmed anses upphäfdt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1911; dock skall å arbetsaftal, som före nämnda dag ingåtts för bestämd tid, nu gällande lag tillämpas.

Förslag

till

Lag

angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken.

Häriigenom förordnas, att 17 kap. 4 § handelsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är gäldbunden man död, och hafver någon försträckt penningar, eller varor till hans begrafning; det skall först gäldas, sedan det gods afskildt är, som förr är sagdt. Därefter den kostnad, som å egendomens uppteckning skäligen gjord är, sedan läkarelön, läkedom och föda under den dödas sista sjukdom, deras arfvode, som honom däri skött hafva, så ock betjänters och tjänstehjons lön för sista året, annan arbetares dagspenning eller aflöning, den där ej stått inne längre än tre månader efter förfallodagen, samt sådan begrafningshjälp eller för de tre sista månaderna upplupen sjukhjälp eller lifränta, som det enligt lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete åligger gäldenären att utgifva. Innestår hos arbetsgifvare viss del af arbetares lön till säkerhet för aftalets bestånd, äge arbetaren för sålunda innestående lön enahanda förmånsrätt som nu angående arbetares aflöning är sagd, ehvad fordringen stått inne längre eller kortare tid.

Denna lag skall icke äga tillämpning i förmånsrättstvister, hvilka göras anhängiga före utgången af december månad 1910.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen.

Härigenom förordnas, att 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

19 KAP.

22 §.

Har någon utan laga skäl underlåtit att fullgöra hvad honom enligt aftal ålegat, och har af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, uppstått synnerlig fara för människors lif eller hälsa eller för grof skada å egendom, varde, där han bort kunna inse faran, dömd till böter. Kom af gärningen skada å person eller grof skada å egendom, varde gärningsmannen dömd till böter eller fängelse i högst sex månader, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskildt belagd är.

25 KAP.

15 §.

Underlåter eller försummar ämbetsman vid statens kanal- eller slussverk eller annan sådan vattenbyggnad eller järnvägsanläggning hvad ho-

nom, till förekommande af olyckshändelse, åligger att iakttaga, så att skada lätteligen ske kan; dömes till fängelse eller böter. Var vållandet synnerligen groft, må dömas till straffarbete i högst två år. Varder fängelse ådömdt, skall den felaktige, om brottet det förtjänar, tillika afsättas. Dömes den felaktige till straffarbete, varde afsatt, och må han ej vidare i dylik befattning nyttjas.

Sker sådan underlåtenhet eller försummelse uppsåtligen; varde den brottslige afsatt samt dömd till straff efter 19 kap. 11 §; och skall han tillika förklaras ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.

Har ämbetsman, som i 1 mom. sägs, eller ämbetsman vid statens post-, telegraf-, telefon-, gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk eller brandkår i syfte att hindra driftens behöriga gång afhållit sig från tjänstgöring eller vanskött sin tjänst, varde, där ej straff enligt 2 mom. skall ådömas, afsatt och dessutom, där gärningen det förtjänar, dömd till böter eller fängelse i högst sex månader; var det af förhastande, som ämbetsmannen sig förgick, eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, då må till böter eller mistning af ämbetet på viss tid dömas. Kom af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, skada å person eller grof skada å egendom, varde den brottslige afsatt och dessutom dömd till böter eller fängelse, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskildt belagd är; varde ock, om brottet det förtjänar, förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.]

22 §.

Hvad om statens ämbetsmän här stadgadt är, gälle ock om dem, som äro satta att förvalta städers, menigheters eller allmänna af konungen stadfästade kassors, verks eller andra inrättningars eller stiftelsers angelägenheter, om de tjänstemän, som under ämbets- eller förvaltningsmyndigheterna lyda, och om andra, som förordnade äro att ämbete eller tjänsteärende förrätta.

Skall, till följd af konungens förordnande, hvad i 19 kap. 11 och 12 §§ om statens kanal- eller slussverk eller annan sådan vattenbyggnad eller järnvägsanläggning stadgadt är, tillämpas å dylik inrättning, som af enskilda personer, menigheter eller bolag gjord är; varde ock därvid anställd person för brott af sådan beskaffenhet, som i 15 § nämnd är, straffad efter de i samma § stadgade grunder; och må den brottslige eller felaktige, om han begått brott, som i 15 § 2 mom. omförmäles, eller jämlikt

1 mom. i samma § blifvit dömd till straffarbete, ej sedermera kunna i dylik allmän befattning nyttjas.

Har person, som är anställd vid stads, annan kommuns eller municipalsamhälles gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk eller fasta brandkår, begått brott, som i 15 § 3 mom. sägs, varde straffad efter de i samma mom. stadgade grunder.

*Protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd tisdagen den 8
mars 1910.*

N ä r v a r a n d e:

Justitieråden: QUENSEL,
Friherre MARKS VON WÜRTEMBERG,
PETRÉN,
Regeringsrådet WALL.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 december 1909, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, inhämtas öfver de inom justitiedepartementet utarbetade förslag till lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvister, lag om vissa arbetsaftal samt lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits af konstituerade revisionssekreteraren friherre Bo Leijonhufvud; och blefvo desamma nu företagna till slutlig behandling.

Förslaget till lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare.

Lagrådet och dess särskilda ledamöter yttrade beträffande:

Förslaget i dess helhet.

Lagrådet:

Det föreliggande lagförslaget afser icke något fullständigt förebyggande af arbetsinställelser och därmed jämförliga strider mellan arbetsgifvare och

arbetare. En härtill syftande lagstiftning, hvilken icke synes tänkbar i annan form än att, såsom i de australiska staterna skett, samhället åtager sig reglerandet af löner och andra arbetsvillkor, har ansetts icke böra ifrågakomma. Hvad af chefen för justitiedepartementet i sådant afseende anförts till statsrådsprotokollet torde väl ock af de flesta omdömesgilla erkännas såsom riktigt. Askådningssättet och förhållandena i vårt land lära, beträffande de flesta arbetsområden, utesluta all tanke på ett dylikt ingripande från statens sida.

Om det sålunda såsom hittills måste öfverlämnas åt arbetsgifvare och arbetare att aftalsvis ordna sina inbördes förhållanden, och om det tillika står fast, att i stort sedt de enes såväl som de andres sträfvanden för inbördes sammanslutning icke kunna eller böra af statsmakten bekämpas, förefaller det tydligt, att kollektivaftalet — som innebär en mera omfattande uppgörelse rörande löner och andra arbetsvillkor — måste komma att i arbetsförhållanden spela den största roll, äfvensom att detta slags aftal, såsom ägnade att i sin mån trygga arbetsfreden, medföra afgjorda fördelar icke allenast för arbetsgifvare och arbetare utan äfven för samhället.

Under sådana förhållanden ligger det nära till hands, att staten till legislativ behandling upptager kollektivaftalet i syfte att dels undanröjda den oklarhet, som vidlåder denna aftalsform, och de svårigheter det för närvarande möter att öfverhufvud göra kollektivaftal rättsligen gällande, dels ock, i den mån sådant är möjligt, leda rättsutvecklingen på detta område i en för samhället gämlig riktning.

Vid genomförande af lagstiftning om kollektivafstal lära framför allt två synpunkter böra komma i betraktande. Det är af synnerlig vikt, att lagstiftningen ej leder till att någondera af de båda parter den afser — arbetsgifvarne och arbetarne — varder gynnad å den andres bekostnad. Och det är likaledes af vikt, att lagstiftningen inom rimliga gränser tager hänsyn till rådande uppfattning och tänkesätt å såväl arbetsgifvarnes som arbetarnes sida. Sker ej detta senare, kan det befaras, att lagen, i stället för att befordra kollektivaftalet, leder till dess undanträngande och drifver utvecklingen in på mindre lyckliga vägar.

Iakttagandet af nämnda båda synpunkter torde emellertid medföra, att ett af de viktigaste spörsmål, som den ifrågasatta lagstiftningen har att behandla — nämligen det om tillåtligheten af arbetsinställelse under aftalstid — åtminstone för närvarande icke kan erhålla den lösning, som i och för sig måste anses vara den bästa.

Tydligt är, att det ur arbetsfredens synpunkt vore högeligen önskvärdt, om åt lagen kunde gifvas det innehåll, att hvarje slags arbetsinställelse under aftalstiden vore förbjuden. Nekas kan väl ej heller, att

det för en naturlig uppfattning ligger närmast till hands att med aftalet förknippa en dylik verkan, och under den första tiden af kollektivaftalets användning i Sverige lärer bland såväl arbetsgifvare som arbetare en dylik uppfattning om aftalets innebörd hafva varit rådande.

Denna uppfattning frångicks emellertid af arbetarne vid 1902 års politiskaorstrejk, och bland arbetsgifvarne har efter tillkomsten af deras organisationer den meningen blifvit alltmera rotfast, att för vidmakthållande af nödig jämvikt i lönestriderna erfordras, att arbetsgifvare utan hinder af ingångna kollektivaftal äga att medelst s. k. sympatilockout bistå andra arbetsgifvare, som icke kunnat med sina arbetare träffa öfverenskommelse rörande arbetsvillkoren.

De skäl, som låta sig anföras till stöd för denna uppfattning, hafva framhållits af chefen för justitiedepartementet, hvilken emellertid ej heller underlåtit att erinra om de förluster för arbetsgifvarne själfva, som med nödvändighet åtfölja en sympatilockout, och de vådor den kan medföra för samhället. Huruvida trots dessa olägenheter sympatilockouten i längden kan äga något större värde såsom kampmedel, skall här ej undersökas. Visst är, att den af arbetsgifvarne anses för ett vapen, som de icke utan stort men kunna afhända sig; och tydligt är äfven, att under sådana förhållanden en lagbestämmelse, som med kollektivaftal förknippade ovillkorligt förbud mot arbetsinställelse, lätt kunde hafva till följd, att arbetsgifvarne i största möjliga mån sökte undvika att ingå kollektivaftal. Skulle något sådant kunna i större omfattning genomföras, hade lagen helt visst ländt till större skada än gagn.

Om det alltså måste anses välbetänkt, att, såsom i förslaget skett, möjligheten att anställa sympatilockout eller sympatistrejk tillsvidare bibehålles för dem, som ingått kollektivaftal, följer emellertid häraf ingalunda, att lagen alltid behöfver förblifva på denna i och för sig föga tillfredsställande ståndpunkt. Departementschefen har framhållit, hurusom förhållandet möjligtvis kan blifva ett annat, därest det lyckas att i större omfattning genomföra s. k. riksafstal för de särskilda industrierna samt fastslå gemensam utlöpningstid för de aftal, som gälla närstående eller eljest hvarandras stöd kräfvande industrier. Det är att hoppas, att på denna eller annan väg utvecklingen skall gå därhän, att åt kollektivaftalet kan beredas den fulla effektivitet, från hvilken man i förslaget nödgats afstå.

Jämväl i ett annat hänseende kunde det måhända anses önskvärdt, att lagstiftningen ginge längre än förslaget afser. Det kunde nämligen ifrågasättas, huruvida icke — såsom skett i ett för danska folketinget

helt nyligen framlagdt regeringsförslag — organisation af arbetsgifvare eller arbetare borde göras i viss mån ansvarig äfven för aftalsbrott, hvar-till dess medlemmar utan stöd af organisationen gjort sig skyldiga. Jäm-väl i detta afseende torde emellertid, af skäl liknande dem, som nyss an-förts i fråga om sympatilockoutens tillåtlighet, försiktigheten bjuda, att en längre gående regel icke genomföres, med mindre densamma, såsom synes vara fallet i Danmark, uppbäres af de i saken intresserades egen uppfatt-ning om hvad som är lämpligt och billigt.

Hvad i det föregående anförts tyder på sannolikheten af att den lagstiftning om kollektivafstal, som nu kan genomföras, inom kort kan behöfva att i väsentliga delar omarbetas. Äfven andra omständigheter gifva anledning till en sådan förmodan. De förhållanden, på hvilka den tillämnade lagen skulle baseras, synas vara stadda i oafbruten och hastig utveckling, och lagen kan af denna anledning snart nog blifva i många hänseenden föråldrad. Döljas bör ej heller, att räckvidden och lämplig-heten af de bestämmelser, som kunna meddelas i hithörande komplicerade och af lagstiftningen förut ej berörda ämnen, näppeligen kunna med någon säkerhet bedömas annorledes än på grundvalen af den erfarenhet, lagens tillämpning kommer att medföra. De bestämmelser, som nu kunna komma till stånd, torde därför snarast få betraktas såsom en försökslag-stiftning.

Härmed är emellertid ej uttaladt, att någon lagstiftning om kollek-tivafstal för närvarande ej borde ifrågakomma. Omdömet härom beror af den vikt man fäster vid, att kollektivafstalet snarast möjligt varder i någon mån regleradt och omgärdadt med erforderligt rättsskydd, samt att tvister rörande dylikt aftal erhålla en för ändamålet afpassad skyndsam hand-läggning af sakkunnige domare; och att mycken vikt ligger härpå lärer knappast kunna förnekas.

Men hvad som här bör framhållas är, att man vid granskning af den nu tillämnade lagstiftningen ej kan eller bör i allo anlägga eljest sedvanliga synpunkter för lagförslags bedömande.

1 §.

Lagrådet:

Det till lagrådets granskning hänvisade förslaget till lag om vissa arbetsaftal afser, enligt hvad chefen för justitiedepartementet till statsråds-protokollet anført, endast sådant arbete, som är hufvudsakligen kroppsligt, i följd hvaraf från förslagens tillämpning äro uteslutna ej mindre utföware af de så kallade fria yrkena än äfven de, som i näringslivets tjänst hafva

en eller annan högre anställning än den egentlige kroppsarbetarens. Den åsyftade begränsningen har i nämnda förslag fått sitt uttryck sålunda, att — jämte det lagen skall tillämpas å aftal endast i företag, som afse den egentliga produktionen — tillika i 2 § begreppet arbetare så att säga uppåt bestämts genom föreskrift, att såsom arbetare skall anses äfven arbetsförman, handelsbiträde och annan, som innehar därmed jämförlig anställning.

I förslaget till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare saknas däremot närmare bestämning af begreppet arbetare. En jämförelse mellan de båda lagförslagen synes således gifva vid handen — hvad i chefens för justitiedepartementet anförande ock betonas — att förslaget till lag om kollektivafstal är afsedt att gälla förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare utan den begränsning, som, efter hvad ofvan nämnts, skall äga rum beträffande arbetsaftalslagens omfattning.

Frånsedt den omständighet, att i fråga om arbetstagare, som icke äro att hänföra till kroppsarbetare, något större behof af lagstiftning lika litet beträffande kollektivafstal som rörande arbetsaftal hittills torde gjort sig gällande, lär mot nämnda arbetstagares inordnande under kollektivafstalslagen kunna anmärkas, att den domstol, som enligt förslaget till lag om särskild domstol i arbetstvister skall handlägga tvister, som grunda sig på kollektivafstal, knappast kan, med hänsyn till sin föreslagna sammansättning, anses lämplig att afdöma tvister rörande ifrågavarande slag af arbetstagare.

Det synes därför böra hemställas, huruvida icke kollektivafstalslagen borde, likasom lagen om arbetsaftal, inskränkas till att gälla de egentliga kroppsarbetarne, hvilket lämpligen torde ernås genom ett stadgande, motsvarande det i 2 § af förslaget till lag om arbetsaftal upptagna.

I det förslag till lag om föreningar, som varit föremål för lagrådets granskning, har förenings behörighet att förvärfva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter gjorts beroende af att föreningen blifvit registrerad. Varder berörda förslag härutinnan antaget, följer däraf, att förening, allenast under förutsättning att den registrerats, kan ingå bindande kollektivafstal. Detta torde då ock böra i 1 § i lagen om kollektivafstal framhållas. Om däremot den af lagrådets flertal vid 4 § i förslaget till lag om föreningar gjorda hemställan bifalles, erfordras i förevarande afseende ingen ändring i 1 § i lagen om kollektivafstal.

2 §.

Lagrådet:

Föreskriften om kollektivaftals affattande i skriftlig form skulle tilläfvventyrs, särskildt med hänsyn därtill att sådant aftal skall äga giltighet för många andra än kontrahenterna, kunna medföra, att man vid tolkning af kollektivaftal lade alltför stor vikt vid dess bokstafliga innehåll i fall, där detta mindre väl öfverensstämde med hvad som på grund af tillgängliga upplysningar måste anses hafva varit åsyftadt af kontrahenterna. Till förebyggande häraf torde i paragrafen böra uttalas, att vid tolkning af kollektivaftal skall tagas hänsyn ej blott till dess skriftliga innehåll utan äfven till hvad som förekommit vid förhandlingar rörande dess tillkomst eller eljest skäligen kan tjäna till ledning i fråga om tolkningen.

3 §.

Lagrådet:

I förslaget har i fråga om vissa bestämmelser uttryckligen angifvits, att de äro tvingande. Uppenbarligen är beträffande öfriga bestämmelser meningen, att de skola kunna genom aftal sättas ur tillämpning. Vid sådant förhållande synes det onödigt och vilseledande att, såsom i förevarande paragraf skett, rörande en särskild bestämmelse utsäga, att den är af sistnämnda art. De i första stycket af paragrafen förekommande orden »där ej i aftalet annorlunda bestämts» torde därför böra utgå. Enahanda anmärkning gäller i fråga om motsvarande uttryck i 7 §.

Af motiveringen framgår att, då i förevarande paragraf talas om medlem af förening, därmed förstås äfven den, som icke direkt ingår som medlem af densamma utan tillhör en annan förening, som i sin ordning är medlem i den förra. Då emellertid i föreningslagstiftningen ordet medlem icke har denna vidsträckt betydelse, synes den åsyftade tolkningen böra finna uttryck i lagtexten.

Rättigheten att föra talan på grund af kränkning utaf kollektivaftal synes enligt förslaget vara synnerligen vidsträckt. Om t. ex. en arbetsgifvare, för hvilken ett mellan en arbetsgifvareförening och en arbetareförening slutet kollektivaftal skall lända till efterrättelse, förfar i strid mot aftalet, synes meningen vara, att hans förfarande skulle kunna påtalas, förutom af de hos honom själf anställda arbetare, hvilka omedelbart beröras af aftalsbrottet, af en hvar af de föreningar, som slutit aftalet, samt af de särskilda medlemmarna i dessa föreningar. Huruvida en sådan anordning skulle komma att medföra svårare olägenheter är ej lätt att på förhand bedöma, men det synes icke vara uteslutet, att däraf kunde för-

anledas, att den tilltänkta arbetsdomstolen blefve öfverhopad med arbete och den önskvärda snabbheten i rättsskipningen därigenom äfventyrades. Skulle t. ex. enskilda föreningsmedlemmar komma att i någon större utsträckning begagna sig af rätten att föra talan jämväl i fall, då det åsidosättande af kollektivafftet, hvarå talan grundats, icke är riktadt direkt mot dem själfva, torde fara i sådant hänseende komma att föreligga. Därest i sådana fall skadeståndsanspråk framställdes af föreningsmedlemmarna och talan om skadestånd fördes jämväl af föreningarna, skulle dessutom fördelningen af skadeståndet blifva ett synnerligen svårlost spörsmål. Det torde därför böra tagas i öfvervägande, huruvida icke rätten att föra talan på grund af kränkning af kollektivafftal kunde begränsas, såvidt angår dem, som icke själfva deltagit i afftet. Beträffande talan, som riktas mot någon å motsidan, synes begränsningen kunna göras så, att arbetare eller sådan arbetsgifvare, som ej själf deltagit i kollektivafftet, tillåtes att föra talan allenast i fall, då aftalsbrottet är riktadt omedelbart mot honom själf. Hvad åter angår rätten till talan mot dem, som befinna sig å samma sida, torde denna kunna inskränkas så, att talan må föras allenast af förening mot dess medlemmar samt af dem, som själfva deltagit i kollektivafftet, mot hvarandra inbördes. Emot ett stadgande af sådant innehåll som det sistnämnda har af föredragande departementschefen erinrats, att det icke borde ifrågakomma att förbjuda medlemmar af en organisation att mot hvarandra föra talan om tillämpning af kollektivafftal, enär följden af ett sådant förbud skulle blifva, att om majoriteten af föreningen uppträdde på ett mot kollektivafftet stridande sätt, minoriteten vore förhindrad att däri söka rättelse. Därest majoriteten af föreningen icke efterlefver afftet och någon talan på grund där af icke föres från motsidan, hvilket innebär, att de kontraherande parterna å ömse sidor äro ense om att icke upprätthålla afftet, torde emellertid rätten för minoriteten att föra talan mot majoriteten för dess aftalsbrott i själfva verket icke vara af någon större betydelse.

Justitieråden friherre *Marks von Württemberg* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall*:

Äfven om de af lagrådet föreslagna inskränkningar i rätten att föra talan på grund af kränkning af kollektivafftal genomföras, torde dock under vissa omständigheter arbetsdomstolen kunna komma att blifva öfver höfvan betungad. Om i strid mot kollektivafftal lockout eller liknande åtgärd vidtages från arbetsgifvarehåll, skulle fullt skadestånd för aftalsbrottet icke kunna erhållas, utan att både den kontraherande arbetareorganisationen och samtliga dess af lockouten drabbade medlemmar förde talan, och uppenbarligen måste mål af denna art tillhöra arbetsdomstolen. Visserligen torde

det kunna förväntas, att organisationen skulle söka anskaffa fullmakt eller öfverlåtelse från sina medlemmar; men vid en större lockout, som kanske omfattar tiotusentals arbetare, skulle sådant möta stora svårigheter. Om ock talan kunde föras så, att utdömande af visst skadeståndsbelopp till hvarje särskild arbetare icke erfordrades, skulle dock blotta upptagandet i protokollet af alla de arbetare, om hvilkas skadeståndsanspråk i målet vore fråga, blifva synnerligen betungande för domstolen och, om detta skedde än så noggrant, skulle med hänsyn till namnlikheter och dylika förhållanden i framtiden lätt kunna uppstå tvekan, huruvida en viss arbetares skadeståndsanspråk redan vore pröfvadt eller ej. Dessa olägenheter skulle på ett enkelt sätt undanröjas, om arbetareorganisation, som ingått kollektivaftal, berättigades att, då arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd skett i strid mot aftalet eller lagen om kollektivaftal, såsom egen fordran utkräfvat ersättning jämväl för den skada, som genom åtgärden tillskyndats organisationens medlemmar, hvilka icke redan anhängiggjort talan om skadestånd eller vid arbetsdomstolen inlade gensaga mot att organisationen förde talan angående dem tillfogad skada. Följden af ett sådant stadgande skulle antagligen blifva, att organisationerna i regel komme att ensamma föra talan rörande hela skadeståndet och att endast i enstaka undantagsfall ersättningsanspråk skulle framställas af enskilda arbetare. Mot den ifrågasatta anordningen kan invändas, dels att fördelningen af det utdömda skadeståndet mellan organisationen och de särskilda medlemmarna — hvilket skulle komma att blifva en inre föreningsangelägenhet — kunde möta svårigheter, dels att enskild arbetare, som själf ville föra skadeståndstalan, kunde utan eget vållande gå miste om rätten härtill, därest han ej i tid erhöile kunskap om den af organisationen anhängiggjorda talan, och dels att arbetsgifvaren skulle beträffande arbetares ifrågavarande fordran kunna förlora rätten att kvittningsvis göra genfordran gällande. Ingen af dessa invändningar synes dock vara af den praktiska betydelse, att den bör utgöra hinder för anordningens genomförande.

Justitierådet Quensel:

Twister, som borde gå till arbetsdomstolen, kunna uppkomma på grund af enskilda arbetares anspråk på skadestånd i följd af arbetsinställelse. Där denna varit af större omfattning, kan kärandenas och målens antal blifva mycket stort och arbetsdomstolen i förhållande därtill betungad. För de enskilda arbetarne kan ock målens utförande hvart för sig möta svårigheter, helst där käranden är boende å annan ort än i hufvudstaden. Vill åter arbetarnes förening taga sig an deras sak, skulle därför erfordras fullmakter från dem alla. Med hänsyn till dessa omständigheter synes

den anordning kunna förordas, att i fråga om flera arbetares anspråk på skadestånd i följd af en och samma arbetsinställelse, må, där anspråken skola bedömas af arbetsdomstolen, förening, till hvilken arbetarna höra, i ett och samma mål för dem alla tala, intill dess sig visar, att arbetare vill själf utföra sin talan.

8 §.

Justitierådet *Petrén*, med hvilken regeringsrådet *Wall* instämde:

Enligt hvad föredragande departementschefens yttrande gifver vid handen, skola stadgandena i förevarande paragraf så förstås, att det är tillåtet att under den tid ett kollektivafstal består tillgripa arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd för genomförande af en öfverenskommelse om bestämmelser, som efter den tid skola tillämpas. Att en arbetsinställelse för sådant ändamål skulle under aftalstiden få äga rum synes emellertid vara stridande mot kollektivafstalets natur och väsen och torde ej heller från något håll hafva ifrågasatts förr än under sistförflutna årets stora strider. Departementschefen har ock framhållit, att det icke kan anses instämma med kollektivafstalets syfte att parter, som med hvarandra ingått dylikt aftal, skulle äga obegränsad frihet att, innan aftalet utgått, börja strid om huru förhållandena skola ordnas efter aftalstidens slut, men likväl funnit, att sådan strid icke borde förbjudas, hufvudsakligen af det skäl, att det i arbetsfredens intresse vore af vikt, att tvister rörande införandet i aftalen af vissa bestämmelser af allmänt principiell betydelse kunde på en gång vinna afgörande. Det anförda skälet är visserligen beaktansvärdt, men det synes mig ställt utom tvifvel, att i stort sedt medgifvandet att under aftalstiden vidtaga arbetsinställelse för genomförande af bestämmelser i kommande kollektivafstal skulle innebära en allvarlig våda för arbetsfreden och således lända till skada såväl för arbetsgifvare och arbetare som för samhället i dess helhet. Rätten att vidtaga dylik arbetsinställelse skulle i själfva verket göra det möjligt för hvarje kontrahent i ett kollektivafstal att, när helst han önskade, under aftalstiden framkalla öppen strid utan att därigenom göra sig skyldig till aftalsbrott. Om på grund af ändrade konjunkturet ett bestående kollektivafstal komme att te sig mindre förmånligt för den ena eller andra parten, skulle för den missnöjde frestelsen att tillstålla strid vid den för honom lämpligaste tidpunkten ofta kunna blifva mycket stor. Såsom departementschefen i motiveringen till 6 § erinrat, har frågan om förläggande af kollektivafstalets utlöpnings tid till ena eller andra delen af året ofta ansetts vara af synnerlig betydelse och spelat en stor roll vid de underhandlingar, som föregått afstalets afslutande. I nämnda paragraf har ock införts ett särskildt stad-

gande i syfte att betaga endera parten möjlighet att ensidigt ändra tiden på året för aftalets utlöpande. Därest arbetsinställelse för reglering af framtida kollektivaftalsvillkor blefve tillåten, skulle emellertid vinsten af att hafva ernått en förmånlig utlöpningstid blifva så godt som ingen, då, såsom förut framhållits, hvardera parten skulle äga möjlighet att utan aftalsbrott öppna strid å den tid, han fann lämpligast. Om t. ex. en förening af arbetsgifvare inom landtbruksnäringen lyckats att i ett kollektiv-aftal med en förening af landtarbetare genomdrifva, att aftalet skulle utlöpa å en för arbetsgifvarne förmånlig tid, exempelvis vid årsskiftet, vore arbetareföreningen lagligen oförhindrad att det år, aftalet skulle utlöpa, redan tidigt på året framställa yrkanden om de bestämmelser vare sig af principiell innebörd eller ej, som den önskade införda i det kommande kollektivaftalet, och att, därest dessa yrkanden ej bifölles, anordna strejk midt i skördetiden.

I enlighet med det anförda hemställes, att stadgandet i första punkten af 8 § om förbud mot arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd måtte utsträckas att afse jämväl vidtagande af dylik åtgärd med anledning af tvist om bestämmelser, som skola efter utgången af kollektivaftalet gälla.

Uppenbarligen skulle det vara synnerligen önskvärdt, om det låte sig göra att utsträcka ifrågavarande förbud jämväl till tvister rörande sådana ämnen, som afse förhållandena under aftalstiden men icke blifvit genom aftalet reglerade. Emot de af departementschefen härutinnan anförda skäl tilltror jag mig emellertid icke att hemställa om ändring af förslaget i sådan riktning. För öfrigt må erinras, att i en mängd af de nu gällande kollektivaftalen finnas bestämmelser om slitande af sådana tvister utan tillgripande af maktmedel; och det torde kunna förväntas, att parternas eget intresse skall framtinga ett än allmänare användande af dylika bestämmelser. Dessutom synes man kunna hoppas, att kollektivaftalen så småningom skola erhålla större fullständighet och i följd däraf anledningarna till uppkomsten af tvister af denna art minskas.

Sympatistrejker och sympatilockouter torde icke böra vara tillåtna i något fall, då ändamålet är att bispringa dem, hvilka enligt föreskrifterna i förevarande paragraf eller bestämmelser i kollektivaftal själfva äro förhindrade att vidtaga arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd. Paragrafen synes böra så omformuleras, att detta tydligt framgår.

Justitierådet *Quensel*:

Såsom redan inom lagrådet framhållits, vore det uppenbarligen önskligt, att vid kollektivaftalet kunde bindas sådan verkan, att arbetsinställelse

eller därmed jämförlig åtgärd vore under tiden för kollektivaftalets bestånd helt och hållet förbjuden. Att användande af maktmedel ej kan tillåtas för att under kollektivaftalets giltighetstid åstadkomma ändring i aftalets bestämmelser är själfklart. Ett förbud mot arbetsinställelse i anledning af annan tvist förutsätter i regel, att någon utväg anvisas för tvistens utjämning med andra medel. Förslaget innehåller ock förbud mot arbetsinställelse endast för de fall, att densamma skulle hafva till syfte att åstadkomma ändring i kollektivaftalets bestämmelser eller grunda sig på tvister om tolkning eller tillämpning af aftalet, hvilka tvister enligt förslaget till lag om särskild domstol i vissa arbetstvister äro hänvisade till arbetsdomstolens bedömande. Äfven om man vill, i likhet med hvad sålunda föreslagits, till domstol hänskjuta endast rena rättstvister och icke heller anser sig kunna förordna något annat förfarande i ändamål att med bindande verkan afgöra mellan parterna uppkomna så kallade intresse-tvister, gifves dock af dessa senare ett slag, med afseende hvarå inga öfvervägande skäl synas tala för nödvändigheten af deras afgörande under kollektivaftalets giltighetstid, de tvister nämligen, som under sagda tid uppkomma angående bestämmelser, som efter dess utgång skola blifva gällande. Tvärtom skulle de bestämmelser i förslaget, hvilka, då å ena sidan flera deltagit i kollektivafthal, afse att bereda dem tillfälle att samverka för träffande af nytt aftal, betänkligt eluderas, därest vid kollektivaftalets upphörande en eller annan af dessa kontrahenter befunnes redan vara genom arbetsinställelse tvingad att ingå på vissa villkor rörande det blifvande kollektivaftalet. Medgäfves det kontrahenterna att för sådana tvister som de ifrågavarande när som helst tillgripa arbetsinställelse, vore för öfrigt med kollektivaftalet föga vunnet för lugnet å arbetsmarknaden; och i jämförelse med vådan häraf torde från samhällets synpunkt de skäl, som till stöd för rätten till dylik arbetsinställelse kunna anföras, ej vara tillräckligt vägande.

Jag hemställer därför, att det i första stycket af 8 § omförmälda förbud måtte utsträckas jämväl till tvist om bestämmelser, som skola efter utgången af kollektivaftalet gälla.

Hvad angår så kallade sympatilockouter och sympatistrejker, torde dessa ej böra medgifvas, då arbetsgifvare eller arbetare, hvilkas undsättande de skulle afse, själfva äro enligt föreskrifterna i 8 § eller bestämmelse i kollektivaftalet förhindrade att vidtaga lockout eller strejk. Förslagets förbud mot lockout och strejk, hvilket enligt sin ordalydelse afser endast fall, där syftet är att åstadkomma ändring i det kollektivafthal, som gäller för arbetsgifvare eller arbetare, om hvilkas arbetsinställelse är fråga, lärers alltså böra utsträckas jämväl till de fall, där åtgärden vidtages för att bistå den, som är bunden af annat kollektivafthal.

Justitieråden *Quensel* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall*:

Då syftet med det i paragrafens sista stycke intagna förbud mot arbetsinställelse, innan förhandling om tvisten ägt rum i enlighet med bestämmelse, som därom kan vara träffad i kollektivaftalet, mången gång torde förfelas, därest kollektivaftalet påbjuder allenast förhandling mellan parterna utan medverkan af tredje man, synes paragrafen böra undergå någon ändring till utmärkande af att med den åsyftade i aftalet bestämda förhandlingen endast afses förhandling, som skall äga rum under opartisk ledning.

Med hänsyn därtill, att enligt förslaget vederbörande förlikningsmans ingripande kan ifrågakomma, äfven där sådant skulle enligt lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906 vara uteslutet, torde i 2 § i berörda lag böra göras ett tillägg af innehåll, att förlikningsmannen åligger att lämna sin medverkan till biläggande af arbetstvister jämväl i fall, som i annan lag än den nyssnämnda sägs.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*:

Då det enligt min uppfattning är kollektivaftalets naturliga hufvuduppgift att befrämja arbetsfreden, finner jag det beklagligt, att, när denna aftaltyp skall göras till föremål för legislativ behandling, lagen icke redan från början kan med kollektivaftalet förknippa den verkan, att sympatilockout eller sympatistrejk icke må äga rum under aftalstiden. Såsom förut af lagrådet framhållits, torde man emellertid tills vidare nödgas uppgifva tanken härpå och inskränka sig till den förhoppning, att förhållandenas utveckling snart nog skall möjliggöra längre gäende lagbestämmelser i detta hänseende.

Hvad som däremot redan nu synes mig böra komma i fråga är att förbjuda arbetsinställelser rörande intressetvister, som under kollektivaftalets giltighetstid kunna uppstå mellan dem aftalet gäller. Till sådana intressetvister räknar jag *dels* dem, som röra arbetsgifvarnes och arbetarnes inbördes förhållanden under aftalstiden, i den mån de ej genom själfva lagen eller kollektivaftalet redan blifvit på ett bindande sätt reglerade, och *dels* tvister, som under aftalstiden uppkomma rörande ordnande af förhållandena efter aftalets utlöpande.

I fråga om den förra arten af tvister torde det knappt behöfva framhållas, att om man i likhet med mig är öfvertygad om det olämpliga i att, utanför vissa speciella områden, söka genomföra en efter australiskt mönster anordnad tvångsmässig lösning af arbetstvister mellan dem, som ej äro bundna af kollektivafताल, däraf ingalunda följer, att det bör tillåtas dem,

som slutit dylikt aftal, att för genomdrifvande af sina önskemål beträffande något i aftalet ej berördt förhållande anlita arbetsinställsens maktmedel i stället för att underkasta sig det bedömande af anspråkets skälighet, som lagstiftningen kan anordna.

En lagstiftning, som åt offentliga organ uppdroge att reglera löner och andra arbetsvillkor, där något kollektivafstal ej förekomme, skulle medföra vidtgående och enligt min uppfattning betänkliga verkningar för hela det ekonomiska samhällslifvet i landet. Bestämmelser om skyldighet för parter, som äro bundna af kollektivaftalet, att för afgörande af tvist, som ej kan på grund af kollektivaftalet lösas, underkasta sig en för återstoden af aftalstiden gällande skiljedom, kunna däremot ej i nationalekonomiskt eller socialt hänseende utöfva annan inverkan än att anledningarna till arbetskonflikter minskas. Konflikter af här antydda anledningar lära visserligen hittills ej synnerligen ofta hafva förekommit. Att de äfven framdeles skulle komma att spela en underordnad roll är möjligt men kan ingalunda med visshet förutses. Viktigare uppfinningar eller ändringar i arbetsmetoder kunna lätt medföra, att bestämmelser i kollektivafstal långt före aftalstidens utgång blifva otillämpliga och behöfva ersättas af andra, och frågor, som man vid kollektivafstals afslutande afsiktligt eller oafsiktligt förbigått, kunna under aftalstiden erhålla en aktualitet, som framtvingar någon lösning. Såsom chefen för justitiedepartementet framhållit, kan för öfrigt äfven en till synes obetydlig tvistepunkt gifva anledning till sådan spänning mellan arbetsgifvare och arbetare, att ett fortsatt samarbete kan blifva omöjligt innan tvistefrågan blifvit löst. Uteslutet synes ej heller, att den, som i ett visst konjunkturläge finner sig äga öfvermakt, kan komma att begagna sig däraf i syfte att för återstoden af aftalstiden genomdrifva något i och för sig mindre billigt påstående, som han under andra konjunkturförhållanden icke skulle hafva väckt.

Att ett skiljedomsförfarande på ifrågavarande område icke kan medföra några afgörande betänkligheter torde framgå däraf, att i ett stort antal kollektivafstal sådant förfarande redan nu finnes stadgadt. Sannt är, att kollektivafstal för närvarande icke alltid äro af den fullständighet, att en obligatorisk skiljedom skäligen kan ifrågakomma rörande förhållanden, som af dem lämnats oreglerade. Huruvida, i händelse sådan skiljedom blefve lagstadgad, större svårighet skulle möta att gifva aftalen den fullständighet, som ur nämnda synpunkter erfordrades, är jag icke i stånd att på grund af egen sakkännedom bedöma; men, enligt hvad från sakkunnigt håll blifvit mig sagdt, torde så icke vara förhållandet och svårare hinder ej heller möta att vid uppgörande af en öfverenskommelse af mera generellt innehåll ställa denna i sådant förhållande till ännu ej uppgjorda

kompletterande aftal, att skiljedom ej kunde ifrågakomma, förrän äfven detta senare aftal kommit till stånd.

Hvad nu anförts synes mig tyda på, att man vid det tillämnade lagstiftandet om kollektivafstal icke bör försumma att redan från början fastslå otillåtligheten af arbetsinställelse på grund af tvist om förhållande, som skall gälla under kollektivafstalets giltighetstid men ej blifvit i aftalet regleradt, äfvensom att bestämmelser böra meddelas rörande det skiljenämnds-förfarande, som bör komma till stånd på endera partens yrkande. Att i fråga om skiljenämndens sammansättning sedvanliga principer böra gälla, så att parterna utse lika antal skiljemän och de sålunda utsedde ytterligare en, synes vara uppenbart, men för lösning af det ömtåliga spörsmålet rörande förordnande af skiljeman, om hvars tillsättande de af parterna utsedde ej kunna enas, synes man lämpligen kunna begagna sig af den föreslagna arbetsdomstolen genom att åt dess ordförande uppdraga att i nämnda fall förordna skiljeman. Skiljenämnds-förfarandet borde ifrågakomma, när under kollektivafstals giltighetstid tvist yppades mellan dem, som ingått aftalet eller några af dem, rörande förhållande, som skulle under aftalstiden gälla mellan de tvistande, samt antingen dessa vore öfverens, att tvisten ej kunde afgöras med tillämpning af kollektivaftalet, eller ock arbetsdomstolen på enderas talan funnit aftalet ej äga tillämplighet å tvisten. Hvad skiljemännens beslut innehölle borde genast äga enahanda verkan mellan parterna, som vore kollektivafstal därom slutet för den tid, som återstode af det mellan parterna gällande kollektivaftalet. Klagan öfver beslutet borde icke få föras på annan grund, än att skiljeman varit jäfvig eller att klaganden ej blifvit vederbörligen hörd eller att skiljemännen öfverskridit sitt uppdrag. Dylik klagan borde det tillhöra arbetsdomstolen att upptaga. Beträffande öfriga hithörande spörsmål kan det näppeligen ifrågakomma att nu föreslå erforderliga bestämmelser. Det vill emellertid förefalla, som om dessa bestämmelser ej behöfde göras synnerligen omfattande.

Hvad härefter beträffar tvister, som kunna under aftalstiden uppkomma rörande ordnande af förhållanden efter aftalstidens slut, synes starka skäl tala emot att medgifva arbetsinställeses vidtagande i anledning af dylik tvist. Blefve sådant tillåtet, låge det nära till hands, att den part, som under aftalstiden och särskildt fram emot dess slut funne konjunkturerna gynnsamma för utkämpande af en lönestrid men befarade att de före aftalstidens utgång skulle förändras till hans nackdel, begagnade sig af den enligt hans tanke gynnsamma tiden för att draga fördel af sin öfverlägsenhet; och skulle sådant i större omfattning komma att inträffa, vore den tillämnade lagstiftningen förfelad. Departementschefen

nar framhållit såsom önskvärdt, att, när under förhandling om ett kollektivafstal uppstode fråga om en bestämmelse, som ägde mera principiell innebörd och borde vinna allmän tillämpning inom en industri eller ett yrke, denna bestämmelse kunde, utan hinder af att för vissa delar af industrien eller yrket gälde kollektivafstal, i hvilka bestämmelsen ej införts, blifva antagen öfver hela linien, så att den, när de sistnämnda aftalen förfölle, utan vidare strid blefve gällande för dem, som af dessa aftal berördes, något som enligt departementschefens mening skulle kraftigt befrämja arbetsfreden. Det torde emellertid med stort skäl kunna ifrågasättas, om detta verkligen skulle blifva fallet, eller om icke de, som i trots af gällande kollektivafstal sett sig nödsakade att å en för dem ogynnsam tidpunkt inlåta sig i strid om en principfråga och till sist acceptera motståndarens villkor, skulle känna sig frestade att i fråga om samma princip tillämpning under en följande aftalsperiod upptaga strid vid den tidpunkt, som de, utan hänsyn till aftal, funne lägligast, eller ock att i lämpligt ögonblick å sin sida upptaga nya principfrågor. Med hänsyn till den skärpa och den allmänna utbredning, som dylika principstrider hafva benägenhet att antaga, vill det nästan synas, som om möjligheten af deras öppnande på hvad tidpunkt som helst skulle vara alldeles särskildt ägnad att rubba den arbetsfred man genom kollektivafstal borde vinna.

Det gifves emellertid vissa fall — jag bortser här från spörsmålet om sympatilockout och sympatistrejk — i hvilka det, så vidt jag förstår, svårigen kan förvägras arbetsgifvare eller arbetare att under aftalstiden vidtaga arbetsinställelse. Jag syftar härvid på de fall, där enligt den föreslagna lagstiftningen om arbetsaftal en arbetsgifvare skulle på grund af arbetarnes beteende äga omedelbart häfva sina arbetsaftal med dem, eller ock arbetarne hos en viss arbetsgifvare skulle på grund af arbetsgifvarens förhållande äga omedelbart häfva sina arbetsaftal. Därest alla de hos en viss arbetsgifvare anställde arbetarne eller ett större antal af dem skulle oaktadt erhållen varning åsidosätta sina skyldigheter, skulle enligt 36 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal sådan omedelbar häfningsrätt tillkomma arbetsgifvaren gentemot de felande. Han synes då jämväl böra äga befogenhet att allenast afstänga dem från arbete, till dess rättelse skett, något som till sin rättsliga verkan nära sammanfaller med afskedande men dock i vissa fall, i synnerhet när arbetaren utan särskildt hyresaftal åtnjuter bostad, torde böra skiljas från rent afskedande. Skulle åter arbetsgifvaren väsentligen åsidosätta sina skyldigheter emot alla sina arbetare eller ett antal af dem — exempelvis underlåta att behörigen sörja för underhåll af byggnader eller maskiner och därigenom utsätta arbetarne för lifsfara — äro de kränkta jämlikt 38 § i nämnda förslag

berättigade till omedelbart häfvande af sina arbetsaftal och synas då äfven böra äga att för vinnande af rättelse anställa strejk. Erkännes riktigheten af det sålunda anförda, kan den rätt till arbetsinställelse, hvarom här är fråga, tydligen ej heller röna inflytande däraf, att ett kollektivafstal gäller; och de öfriga åtgärder, om hvilka i paragrafen är fråga, kunna då ej heller anses genom kollektivaftalet uteslagna.

Med hänsyn till hvad jag nu yttrat hemställer jag för min del, att förevarande paragraf omarbetas därhän, att, under den tid kollektivafstal är gällande, arbetsinställelse eller därmed i förslaget jämnställd åtgärd ej må förekomma i vidare mån, än att, så framt ej annorledes är öfverenskommet, *dels*, i fall af arbetsaftals åsidosättande, åtgärd af nämnda beskaffenhet må vidtagas af den eller dem, som enligt lagstiftningen om arbetsaftal skulle ägt rätt att häfva arbetsaftal, och *dels* medlemmar af förening, som afses i 1 § af nu förevarande förslag, må vidtaga sådan åtgärd i syfte att därmed bistå annan medlem af föreningen, den där ej är af kollektivafstal bunden.

För den händelse denna hemställan ej vinner afseende, anser jag paragrafen böra undergå de förändringar, som förordats af lagrådets öfrige ledamöter.

I visst samband med denna paragraf står ett spörsmål, som ej berörts i något af de nu föreliggande förslagen men dock icke torde få lämnas obeaktadt, nämligen det om skyldighet att vid en arbetsinställelse, som ej strider mot kollektivafstal, iakttaga de uppsägningstider, som enligt arbetsaftal eller lagstiftning om sådant aftal kunna vara bestämda. Vid någon eftertanke torde det inses, att när den, som vill helt och hållet frigöra sig från arbetsaftal, lagligen har att uppsäga aftalet och därefter afvakta utgången af viss tid, han icke kan under åberopande af en arbetsinställelse vinna någon ens temporär befrielse från de med arbetsaftalet följande skyldigheter. Tydligt är, att detta måste gälla äfven i fråga om en under kollektivaftals bestånd inträffande sympatilockout eller sympati-strejk eller en annan emot aftalet eller lagen ej stridande arbetsinställelse, med undantag allenast för den, som grundas på omständighet, som, efter hvad förut är framhållet, skulle kunnat föranleda omedelbart häfvande af arbetsaftal; och lika tydligt torde vara, att lockout eller strejk ej kan utöfva någon som helst rättsverkan på arbetsaftal, som är ingånget på bestämd tid. Då det emellertid visat sig, att riktigheten af dessa satser icke allestädes blifvit fullt tydligt insedd, torde det vara af vikt, att lagen oförtydligt uttalar sig i ämnet. Bestämmelser i sådant hänseende synas böra afse äfven arbetsinställelser, som förekomma, där kollektivafstal ej gäller, och torde, bland annat med hänsyn härtill, böra upptagas såväl i lagstiftningen om arbetsaftal som i förevarande lagförslag.

Justitieråden *Quensel* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall*:

Där kollektivafstal ej finnes, regleras rätten att vidtaga arbetsinställelse själfället af de bestämmelser, som gälla för arbetsaftalet. En arbetsinställelse innebär brott mot arbetsaftalet, i den mån villkoren i detsamma genom arbetsinställelsen åsidosättas, t. ex. om föreskrifven uppsägningstid ej iakttages.

En lagstiftning rörande kollektivafstal, hvilken för vissa fall medger arbetsinställelser, synes icke böra lämna den frågan olöst, i hvad mån de arbetsinställelser, för hvilka kollektivaftalet lämnar öppet fält, likväl möta hinder med hänsyn till arbetsaftalen.

Då ett arbetsaftal är lika rättsligt bindande som ett kollektivafstal och följaktligen lika litet som det senare får rubbas, lär den omständighet, att en arbetsinställelse enligt kollektivaftalet må vara tillåten, icke utesluta, att densamma kan innefatta en kränkning af arbetsaftalet. Ett arbetsaftal, ingånget på bestämd tid, får före dennas utgång ej beröras af arbetsinställelse. Där för arbetsaftalets upplösande erfordras uppsägning, kan arbetsinställelse lagligen icke vidtagas, med mindre den för arbetsaftalet gällande uppsägningstid dessförinnan iakttagits.

Dessa i och för sig själfklara satsar torde emellertid, såsom justitierådet friherre Marks von Würtemberg framhållit, böra tydligt uttalas i lagen om arbetsaftal. Att de upptagas jämväl i 8 § i lagen om kollektivafstal torde vara desto mera påkalladt, som eljest den skadeståndsskyldighet, förening enligt 10 § i förslaget till samma lag kan ådraga sig, icke komme att afse det fall, att åtgärd, hvartill föreningen medverkat, varit olaglig endast därutinnan, att densamma vidtagits utan iakttagande af uppsägningstid.

9 §.

Lagrådet:

Med stadgandena i första stycket af denna paragraf och i 11 § af förslaget till lag om vissa arbetsaftal åsyftas att förhindra, att genom kollektivafstal eller arbetsaftal vare sig inskränkning göres i rätten att tillhöra sådana föreningar, som i förevarande lag afses, eller något tvång att tillhöra dylika föreningar skapas. Huruvida föreskrifter i detta syfte öfverhufvud böra meddelas i lagen om kollektivafstal synes kunna dragas i tvifvelsmål. Anser man emellertid sådana föreskrifter erforderliga, bör det tillses, att de icke göras för vidtgående, så att de onödigtvis inskränka aftalsfriheten. Från sådan synpunkt är det uti ifrågavarande stycke förekommande stadgandet, att i kollektivafstal ej må göras inskränkning i arbetsgifvares eller arbetares rätt att ingå arbetsaftal med hvem han vill,

ägnadt att väcka starka betänkligheter. Enligt hvad som inhämtas af en utaf kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik utarbetad redogörelse för kollektivaftalens hufvudsakliga innehåll, finnas i en stor mängd af de nu gällande kollektivaftalen bestämmelser, som innebära vissa inskränkningar i arbetsgifvarnas rätt i angifna hänseendet. Så t. ex. förekomma bestämmelser om att företräde till arbete skall lämnas åt dugliga arbetare, bosatta på orten, familjeförsörjare, arbetare, som förut varit anställda hos arbetsgifvaren men måst lämna sin anställning för fullgörande af värnpliktsöfningar eller afskedats på grund af tillfällig arbetsbrist eller, vid säsongarbete, på grund af verksamhetens nedläggande för året. Bestämmelserna angående arbets- och löneförhållandena vid Stockholms stads arbeten innehålla bland annat, att vid arbetares antagande dugligheten alltid skall i främsta rummet vara det bestämmande, att därefter hänsyn skall tagas till att den sökande är mantalsskrifven i staden eller närliggande kommun eller har försörjningsplikt, samt att under i öfrigt lika förhållanden den bör äga företräde, som förut haft anställning vid stadens arbeten och därvid visat sig vara lämplig och duglig. Att, såsom det ifrågakomna stadgandet innebär, förbjuda införandet i kollektivaftal af bestämmelser af nu angifvet eller liknande innehåll lär icke böra ifrågakomma. Dessutom kan mot stadgandet erinras, att detsamma synes medföra, att den i kollektivaftalen allmänt förekommande bestämmelsen om föreningsrättens respekterande komme att delvis blifva utan verkan. Om någon inskränkning ej får göras i arbetsgifvarens rätt att ingå arbetsaftal med hvem han vill, torde nämligen en arbetsgifvare, äfven om han slutit aftal, inrymmande bestämmelse af nyssberörda innehåll, kunna utan påföljd förklara, att han icke vidare antog någon arbetare, tillhörande den förening, med hvilken aftalet ingåtts. Hvad som med det ifrågavarande stadgandet åsyftas, eller att förhindra uppkomsten af föreningstvång, torde kunna vinnas genom en föreskrift af innehåll, att i kollektivaftal ej må stadgas skyldighet för arbetsgifvare eller arbetare att uteslutande eller företrädesvis ingå arbetsaftal med dem, hvilka tillhöra förening, som i 1 § afses. Då 11 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal allenast hänvisar till bestämmelserna i förevarande paragraf, skulle föreskriften komma att gälla jämväl i fråga om arbetsaftal.

Därest hvad ofvan anmärkts rörande förevarande paragraf varder iakttaget, bör tydligen senare delen af paragrafens andra stycke såsom öfverflödig utgå.

10 §.

Lagrådet:

På grund af kollektivaftalets säregna natur, särskildt med afseende å de verkningar, det skulle medföra för dem, som icke själfva deltagit i aftalet, synes det svårt att af allmänna rättsgrundsatser draga några bestämda slutsatser beträffande frågan om fördelningen af ansvaret för skada, som uppkommit genom en af flera samfäldt vidtagen, mot lagen eller aftalet stridande åtgärd. Det torde därför vara nödigt att i lagen meddela uttryckliga bestämmelser i detta ämne.

Om flera arbetare, som äro bundna af kollektivafstal, gemensamt bryta mot aftalet eller vidtaga arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd i strid mot stadgandena i 8 §, synes det tydligt, att de icke billigtvis böra vara pliktiga att solidariskt svara för hela den genom aftalsbrottet eller den olagliga åtgärden förorsakade skadan, utan torde skadeståndet böra uppdelas dem emellan och en hvar förpliktas att gälda allenast den del däraf, som kan anses falla på honom. Enahanda regel torde böra gälla, i händelse flera arbetsgifvare, vare sig de själfva deltagit i kollektivaftalet eller allenast såsom medlemmar i en organisation äro bundna af detsamma, gemensamt gjort sig skyldiga till förfarande som nyss angifvits.

Därest åter flera föreningar medverkat till eller understödt arbetsinställelse eller dylik åtgärd, som vidtagits i strid mot stadgandena i 8 § eller bestämmelserna i kollektivafstal, torde föreningarna i allmänhet böra solidariskt ansvara för hela skadan. Under vissa förhållanden skulle dock regeln om ansvarighet för hela skadan blifva obillig. Så skulle t. ex. blifva fallet, därest en förening, som igångsatt en arbetsinställelse, förklarade densamma nedlagd och med alla till buds stående medel försökte att bringa den till upphörande men misslyckades däri, eller om en förening, som icke är direkt indragen i konflikten, i början af en arbetsinställelse lämnat något understöd åt de däri deltagande men sedermera, efter vunnen insikt om arbetsinställelsens obehörighet, upphört med understödet. Det synes därför böra medgifvas domstolen att, där särskilda omständigheter därtill gifva anledning, bestämma förenings skadeståndsplikt till lägre belopp än hela skadan. At domstolens synnerliga urskiljning måste därvid anföras att så utöfva sagda rätt, att förening icke genom skenåtgärder undginge en rättmätig skadeståndsplikt.

11 §.

Lagrådet:

De bestämmelser, denna paragraf innehåller om kollektivafstals häfvande med anledning af aftalsbrott, hvila, såsom af chefen för justitiede-

partementet framhållits, på den uppfattning, att häfningsrätten bör så vidt möjligt begränsas. I paragrafen har begränsningen sträckts därhän, att häfning må ifrågakomma, allenast när arbetsinställelse eller åtgärd, som enligt 8 § är därmed jämnställd, obehörigen ägt rum och någon, som vid kollektivaftalets ingående varit kontrahent, vidtagit åtgärden eller till densamma lämnat medverkan eller stöd. Enligt förslaget skulle alltså häfningsrätt ej inträda, när kollektivaftalets bestämmelser blifvit åsidosatta annorledes än genom arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd, ej heller när sådan åtgärd ägt rum, utan att kontrahent lämnat sin medverkan därtill.

Det kan ifrågasättas, huruvida icke en dylik begränsning af häfningsrätten går alltför långt. Att ett mera obetydligt åsidosättande af kollektivaftalets bestämmelser icke kan medföra rätt att å motsidan frånträda aftalet öfverensstämmer med den i nyare svensk lagstiftning antagna grundsatsen, att allenast mera väsentliga aftalsbrott föranleda aftals häfvande. Men fall kunna tänkas, där ett kollektivaftal, utan att arbetsinställelse eller annan i 8 § omförmäld åtgärd ägt rum, blir föremål för ganska allvarsam kränkning. Om t. ex. en arbetsgifvare, som i kollektivaftal utfäst sig att respektera arbetarnes föreningsrätt, gör sig skyldig till omfattande kränkning af denna, eller om en organisation underlåter att lämna utfäst medverkan till förhandling eller slitande af tvist, synes det näppeligen vara tillfyllest, att den kränkte äger söka på laglig väg framtinga aftalets uppfyllande eller kräfvat skadestånd. Och om en arbetsinställelse eller en blockad eller bojkott af större betydenhet förekommit i strid mot kollektivaftalet samt vunnit anslutning af samtliga medlemmar af en kontraherande förening eller de flesta af dem, förefaller det hårdt, om den kränktes rätt att frånträda aftalet skall bero däraf, huruvida den obehöriga åtgärden beslutats eller understöddts af själfva föreningen.

Väl torde försiktigheten bjuda, att den kränktes rätt att på egen hand häfva aftalet inskränkes till de fall förslaget angifver, men måhända låte det sig göra att, i händelse af annat väsentligt åsidosättande af kollektivaftal, lämna öppet åt arbetsdomstolen att på yrkande af den kränkte kontrahenten tillåta honom att frånträda aftalet.

I öfrigt synes vid paragrafen böra erinras, att i händelse förening, som slutit kollektivaftal, är medlem af mera omfattande organisation, hvilken ej deltagit i aftalet, och sistnämnda organisation gör sig skyldig till sådant förhållande, som afses i 10 §, denna omständighet torde böra medföra, att aftalet må å motsidan omedelbart häfvas, oberoende af att den kontraherande föreningen ej kan bevisas hafva lämnat någon medverkan.

Ett stadgande härom synes vara af nöden till förebyggande af paragrafens kringgående.

Slutligen må framhållas, att af förslaget ej tydligt framgår, hvem häfningsrätten under vissa förhållanden tillkommer. Vål lär det få anses uppenbart, att densamma ej kan utöfvas af annan än den, som vid kollektivaftalets ingående uppträdt såsom kontrahent, och således ej af enskild arbetsgifvare, när utan hans deltagande kollektivaftalet slutits af organisation, hvori han är medlem, och ej heller af organisation, som ej undertecknat aftalet men tillhör en större organisation, som varit kontrahent. Men för det fall, att å endera sidan förekomma flera kontrahenter, torde förtydligande bestämmelser vara af nöden. Lämpligast synes vara, att häfningsrätt i första hand medgifves allenast den kränkte, men, för den händelse han utöfvar sin berörda rätt, enhvar af de öfriga kontrahenterna å samma sida berättigas att för sin del häfva aftalet, dock endast intill utgången af viss kort tid, från det aftalet blifvit häfdt från den kränktes sida.

Öfvergångsbestämmelsen.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*:

Därest, såsom jag vid 8 § hemställt, det för framtiden skall förbjudas att vidtaga arbetsinställelser i anledning af tvist, som afser förhållande under aftaltiden men ej kan med tillämpning af kollektivaftalet afgöras, torde det vara af nöden, att i afseende å aftal, tillkomna före lagens ikraftträdande, 8 § undantages från tillämpning och för dessa aftal i stället gifves en särskild regel af enahanda innehåll, som 8 § skulle erhålla enligt den af lagrådets flesta ledamöter gjorda hemställan.

Förslaget till lag om särskild domstol i vissa arbetstvister.

Lagrådet och dess särskilda ledamöter afgäfvo vid nedan angifna paragrafer följande yttranden:

1 §.

Justitieråden *Quensel* och *Petrén*:

Äfven om en lagstiftning i föreliggande ämne icke kan för närvarande gifvas den fullständighet eller den tydlighet i allo, som önskligt vore,

lärer dock gränsen mellan arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas inbördes behörighet ej kunna lämnas sväfvande. I detta afseende synes förslaget emellertid ej fullt tillfredsställande. Där angifves såsom föremål för arbetsdomstolens handläggning sådana tvister, som grunda sig på kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare. Då, enligt förslaget till lag om kollektivafstal, sådant aftals bestämmelser skola gälla för arbetsafstal mellan arbetsgifvare och arbetare, för hvilka kollektivaftalet skall lända till efterrättelse, komma de i kollektivaftalet öfverenskomna villkor att, uttryckligen eller automatiskt, ingå såsom beståndsdelar i arbetsaftalen. Här af blir en följd, att tvist på grund af arbetsafstal i de fall, där fråga är om sådan bestämmelse i arbetsaftalet, som hämtats från kollektivaftalet, tillika kan sägas vara tvist på grund af kollektivaftalet. I alla dylika fall skulle enligt förslagets ordalydelse tvisten höra till arbetsdomstolens handläggning. Denna skulle i följd här af kunna blifva öfverhopad med rättegångar, som i själfva verket ej beröra de kollektiva intressen, som kollektivaftalet har till ändamål att reglera, och hvilkas bedömande ansetts erfordra den särskilda sakkunskap, arbetsdomstolen skulle erbjuda. Att förslaget emellertid icke äsyftar att för arbetsdomstolen öppna ett så vidsträckt verksamhetsfält framgår af chefens för justitiedepartementet yttrande, att då exempelvis enskild arbetare fordrar utbekommande af någon förmån, som grundar sig på arbetsafstal, hvilket i sin ordning hämtat sitt innehåll ur ett kollektivafstal, tvisten borde tillhöra arbetsdomstolen, endast då kollektivaftalets innebörd utgjorde föremål för olika uppfattning, men eljest handläggas af allmän domstol. En sådan åtskillnad, som helt visst är synnerligen påkallad, lärer dock, på sätt ofvan påvisats, knappast kunna härledas ur första paragrafens formulering.

Den erforderliga begränsningen torde lämpligen böra sökas salunda, att från arbetsdomstolen undantagas tvister, som ej kunna anses direkt beröra ett kollektivt intresse, och hvilkas afgörande ej heller kan antagas komma i kollision med arbetsdomstolens beslut i en af samma grund härflytande tvist.

Dessa fordringar synas uppfyllda, därest, med bibehållande såsom hufvudregel af förslagets bestämmelse, möjligen närmare utförd, såsom undantag angifves, att till allmän domstol höra mål mellan arbetsgifvare och arbetare rörande anspråk, som grundar sig jämväl på arbetsafstal, såvida anspråket ej afser skadestånd i följd af arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd eller afskedande, som förmenas hafva skett i strid mot kollektivaftalet eller mot lagen om kollektivafstal, eller tvist yppas mellan parterna angående kollektivaftalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd.

Det hemställes därför, att bestämmelserna angående arbetsdomstolens behörighet måtte affattas i enlighet med sålunda angifna grunder.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg* och regeringsrådet *Wall:*

Enligt hvad chefen för justitiedepartementet yttrat, afses med stadgandet i denna paragraf, att, när en parts talan grundar sig på arbetsaftal och till grund för detta ligger ett kollektivafstal, målet skall tillhöra arbetsdomstolen därest för anspråkets bedömande erfordras tolkning af kollektivafstalet, men handläggas af allmän domstol i händelse kollektivafstalets innebörd ej är föremål för olika uppfattning. Skall stadgandet innebära hvad sålunda är åsyftadt, lär det böra uttryckas tydligare, än i förslaget skett.

Gränsen mellan arbetsdomstolens och de särskilda domstolarnes kompetensområden torde emellertid icke lämpligen kunna uppdragas på sätt af departementschefen angifvits. Att låta allmän underrätts kompetens i ett mål rörande arbetsaftalsförhållande bero däraf, att i målet ej yppas tvist om innehållet af ett till grund för arbetsaftalet liggande kollektivafstal kan ej vara lämpligt. Det låter tänka sig, att i ett mål rörande utfående af arbetslön eller dylikt en på kollektivafstalets innehåll grundad sakinvändning framställes först på ett framskridet stadium af målets handläggning, tilläfsventyrs först i öfverinstans, och det vore stötande, om, såsom enligt förslaget blefve fallet, all den handläggning målet redan vunnit då skulle tjäna till intet, och käranden utan möjlighet till godtgörelse nödgas finna sig i tidspillan och kostnader, som vållats honom.

Olämpligt och oegentligt förefaller äfven, att, såsom under vissa omständigheter komme att inträffa, arbetsdomstolen skulle betungas med behandling af de bagatellfrågor, som, vid sidan af spörsmålet om kollektivafstalets tolkning, kunde komma att föreligga i mål mellan enskild arbetare och hans arbetsgifvare.

Bättre synes vara att låta mål rörande arbetsaftal under alla förhållanden upptagas af allmän domstol men — med anknytning till den regel om fastställelsetalan förslaget innehåller i 9 § — stadga, att, i händelse tvist yppas om rätta förståndet af kollektivafstal och målets utgång är af tvisten beroende, rätten skall hänvisa parterna att vid arbetsdomstolen utföra nämnda tvist samt låta målet i öfrigt hvila.

Från dessa regler torde emellertid undantag böra göras för det fall, att fråga är om skadestånd i anledning af afskedande eller upphörande med arbete eller af blockad eller bojkott eller därmed jämförlig åtgärd, och den åtgärd, som föranlett skadan, förmenas stå i strid med ingånget kollektivafstal eller med lagen om kollektivafstal. När arbetsgifvare eller arbetare

vill kräfvat dylikt skadestånd, torde han esomoftast önska att i sammanhang med det skadestånd, som kan grundas på att själfva arbetsaftalet blifvit kränkt — framför allt att stadgad uppsägningstid ej iakttagits — tillika kräfvat skadestånd i anledning af en med hänsyn till kollektivaftalet obehörig arbetsinställelse, som fortfarit efter det uppsägningstiden utgått; och då detta senare yrkande måste tillhöra arbetsdomstolen, synes det lämpligt, att äfven det förra kan där handläggas.

Äfven mål rörande ett enstaka afskedande, som förmenades stå i strid med kollektivaftalet — exempelvis med en bestämmelse om föreningsrättens respekterande — skulle enligt denna uppfattning komma att i sin helhet upptagas af arbetsdomstolen.

Komme, såsom nu förordats, mål rörande arbetsaftal att med angifna undantag tillhöra allmän underrätt, borde i afseende å arbetsdomstolens kompetens såsom hufvudregel stadgas, att tvist rörande kollektivafstal skulle upptagas vid nämnda domstol, därvid dock för tydlighets skull torde vara lämpligt att angifva, att de frågor som under regeln inbegreps äro sådana, som röra sig om fullgörande af kollektivafstal, om påföljd för underlåtenhet därutinnan eller af arbetsinställelse, blockad, bojkott eller därmed jämförlig åtgärd under aftaltiden, om aftalets giltighet eller rätta innebörd samt om dess häfvande.

2 §.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*:

Jag anser mig böra ifrågasätta, huruvida icke beträffande den ene af de två bisittare i arbetsdomstolen, hvilka jämte ordföranden skola utnämnas af Konungen utan förut uppgjordt förslag, krafvet på lagkunskap och fullgörande af öfriga villkor för nyttjande i domarevärf bör uppgifvas samt i stället erfarenhet och kunnighet i arbetsförhållanden uppställas såsom kompetensvillkor. Det vill synas mig, som skulle det försvagande af domstolens juridiska element, som en dylik ändring i allmänhet, ehuru icke med nödvändighet under alla förhållanden, komme att medföra, mer än uppvägdas af möjligheten att tillgodogöra sig erfarenheten hos någon af dem, som utan att vara arbetsgifvare eller arbetare haft anledning att praktiskt sysselsätta sig med arbetsförhållanden, framför allt statens förlikningsmän i arbetstvister.

9 §.

Justitieråden *Quensel* och *Petrén*:

Enligt förslaget till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare blir kollektivafstal bindande äfven för andra än dem, som själfva

deltagit i dess afslutande. Jämlikt förevarande förslag lärer rätten att föra sådan talan, som i 9 § afses, tillkomma en hvar, som är af kollektivaftalet bunden. En sådan utsträckning af denna rätt torde ej vara af behofvet påkallad, utan synes det med förslaget afsedda ändamål — att förhindra utbrytande af öppen strid — blifva på ett tillfyllestgörande sätt tillgodosedt, om rätt till talan af ifrågavarande art förbehålles kontrahenterna. Uppkommer mellan andra tvist, som erfordrar tolkning af kollektivaftalet, torde sådan tolkning, där den ej är af mera allmänt intresse, kunna förbehållas en rättegång, som har till föremål att realisera ett rättsanspråk. Skulle åter tolkningen vara af mera vidtomfattande betydelse, lära kontrahenterna ej underlåta att ingripa med anställande af sådan talan, som i 9 § afses. Medgifves rätt till dylik talan i den omfattning, förslaget innebär, vore fara värdt, att arbetsdomstolen blefve onödigtvis betungad.

I ett annat afseende synes däremot stadgandet, som afser talan allenast om kollektivafitals rätta innebörd, böra göras något mera omfattande. Af lika vikt som sagda fråga synes nämligen för det åsyftade ändamålet vara, att möjlighet beredes att erhålla domstolens utlåtande angående kollektivafitals giltighet eller bestånd. Meningsskiljaktighet kan exempelvis uppkomma därom huruvida ett kollektivafital är ingånget mellan behöriga kontrahenter, eller huruvida ena kontrahenten gjort sig skyldig till sådant förfarande, att kollektivafitalet på grund däraf må af den andre uppsägas.

Det hemställes därför, att rätten att föra talan af beskaffenhet, som i 9 § sägs, förbehålles allenast dem, som ingått kollektivafitalet, men att föremål för sådan talan må kunna utgöra, förutom kollektivafitalets rätta innebörd, äfven dess giltighet eller bestånd.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*, med hvilken regeringsrådet *Wall* förenade sig:

Jag instämmer i hvad justitieråden *Quensel* och *Petrén* yttrat, dock med den afvikelse, att jag, under åberopande af hvad från min sida anförts vid 1 §, hemställer, att äfven den, som utan att hafva ingått kollektivafital är däraf bunden, bör äga vid arbetsdomstolen föra talan om dess innebörd, så framt han af allmän domstol hänvisats att anhängiggöra sådan talan.

12 §.

Jutitierrådet friherre *Marks von Württemberg*, med hvilken regeringsrådet *Wall* instämde:

Enligt min mening böra arbetsdomstolens utslag i sakfrågor icke få öfverklagas.

De spörsmål, som kunna komma att hänskjutas till denna domstol, torde i många fall påkalla den allra största skyndsamhet i afgörandet. En lag, hvars hufvudsyfte är att göra slut på den hos såväl arbetsgifvare som arbetare inrotade seden att för rättstvisters slitande anlita egna maktmedel, måste sörja för, att det afgörande lagen erbjuder och kräfver lämnas med all den snabbhet förhållandena möjliggöra. Sker ej detta, torde lagens helgd och effektivitet lätt kunna sättas i fara. En tvist om kollektivaftals tolkning lärer mången gång kunna medföra så stark spänning mellan de i frågan intresserade, att det är godt, om det definitiva afgörandet icke låter vänta på sig. Äfven om man i dylika fall kan hos arbetsgifvare och arbetareorganisationer påräkna själfbehärskning, är det af vikt, att lagstiftaren icke alltför mycket bygger på disciplin och tålmod hos de enskilde arbetarne, för hvilka de påföljder af ett obehörigt massuppträdande, som här kunna ifrågakomma, oftast icke torde te sig alltför afskräckande. Medgifves klagan öfver arbetsdomstolens utslag, kan det befaras, att i hvarje fråga af någon betydenhet sådan klagan kommer att föras, och det uppskof, som här af föranledes, torde, hvilka anordningar man än vidtager för frågans skyndsamma behandling i öfverinstansen, dock ur här antydda synpunkter mången gång kunna blifva af betydelse, i synnerhet därför, att de intresserade redan från tvistens början komma att räkna med sannolikheten af att två instanser måste genomlöpas.

I nära sammanhang med hvad nu anförts står en annan måhända lika allvarlig betänklighet mot tillåtande af klagan. Ett hufvudvillkor för att den tillämnade lagstiftningen skall kunna med framgång fylla sin viktiga uppgift är tydligen, att de domar, som komma att meddelas i konflikter mellan arbetsgifvare och arbetare, å ömse håll vinna erforderlig auktoritet. Skulle det i viktigare och mera uppseendeväckande fall inträffa, att arbetsdomstolens utslag ändrades i högre instans, kan det befaras, att icke allenast arbetsdomstolens utan hela den nya lagstiftningens auktoritet komme att lida. Hvad nu beträffar sannolikheten af att arbetsdomstolens utslag skulle i större omfattning blifva föremål för ändring i den högre domstolen, är jag väl öfvertygad, att denna senare skulle taga största möjliga hänsyn till den särskilda sakkunskap, som funnes representerad i den

lägre domstolen och ej kunde direkt göra sig gällande i den högre. Men denna sakkunskap kunde dock ej blifva af afgörande betydelse för alla de frågor domstolen hade att bedöma, och att man i öfverinstansen mången gång skulle finna sig förpliktad att vidtaga ändring i ett öfverklagadt utslag är desto mera att förutse, som de lagbestämmelser det gällde att tillämpa behandlade ett af lagstiftningen förut oberördt område, där, särskildt till en början, meningsskiljaktigheter i rättstillämpningen ej gärna kunde undvikas. Och huru naturliga dylika meningsskiljaktigheter än komme att te sig för den med lagstiftning och lagskipning mera förtrogne, är det fara värdt, att de hos dem, hvilkas rätt och intressen här vore i fråga, skulle gifva upphof till misstro mot den rättsordning, som det nu gäller att skapa, något som för visso vore att beklaga.

Om det således enligt min mening är förenadt med stora olägenheter att tillåta klagan öfver arbetsdomstolens utslag, kan jag å andra sidan ej finna, att några afgörande invändningar kunna framställas mot tanken att göra arbetsdomstolen till enda instans i de frågor den har att pröfva. De omständigheter, som i allmänhet leda till anordnande af ett appellförfarande och, såvidt jag förstår, på så godt som alla andra rättsområden göra medgifvandet af appell absolut nödvändigt, synas äga jämförelsevis ringa tillämpning på nu förevarande område.

En fackdomstol, sammansatt så som förslaget afser, torde inom sitt fält erbjuda mer än vanligt starka garantier för ett riktigt och skäligt afgörande af dit hänskjutna frågor. Den roll appellen på andra områden spelar genom att öppna möjlighet för part att afhjälpa brister eller misstag i den på honom ankommande utredningen torde i de rättstvister, om hvilka här är fråga, vara af mindre betydelse, då, särskildt om hänsyn tages till hvad som inom lagrådet blifvit i annat sammanhang hemställt, det stora flertalet af de till arbetsdomstolen hörande mål torde komma att utföras af vederbörande organisationer och i de få fall, där detta ej sker, sakkunnig rättshjälp torde komma att anlitas. Då arbetsdomstolen inom sitt fack skulle utgöra en domstol för hela riket, är det ej heller såsom på andra områden af nöden att för vinnande af enhetlighet i rättstillämpningen medgifva fullföljd till en högsta centralinstans. Tvärtom skulle det kunna påstås, att, då omständigheterna göra det omöjligt, att till någon viss afdelning inom högsta domstolen förlägga de från arbetsdomstolen fullföljda målen, rättstillämpningens enhetlighet i viss mån bättre tillgodosåges genom uteslutande af fullföljd än genom dess tillåtande.

Att emellertid ur rättsenhetens synpunkt invändningar kunna med en viss grad af fog riktas mot fullföljdens uteslutande, skall ej förnekas.

Tydligt är nämligen, att rättsskipningen vid arbetsdomstolen icke uteslutande kan byggas på de speciallagar arbetsdomstolen skulle få att tillämpa utan måste hvila äfven på lagar och rättsgrundsatser af allmän karaktär. Denna invändning förlorar emellertid till ej oväsentlig del sin vikt, om arbetsdomstolens kompetensområde begränsas, på sätt jag för min del vid 1 § förordnat, hvarigenom det med öfriga delar af rättssystemet tämligen nära sammanhängande arbetsaftalsförhållandet skulle komma att skiljas från arbetsdomstolen och dit höra allenast spörsmål rörande det alldeles egenartade kollektivaftalet. Skulle emellertid större vikt fästas vid nu åsyftade betänkligheter, funnes måhända utvägar att utan uppgifvande af förbudet mot appell ställa arbetsdomstolen i samband med öfriga domstolar. Det låte exempelvis tänka sig, att arbetsdomstolen blefve af lagen på det sätt anknuten till högsta domstolen, att ordförandebefattningen i arbetsdomstolen skulle utöfvas af ett justitieråd, som af Kungl. Maj:t eller möjligen hellre af högsta domstolen utsåges till sådan tjänstgöring och därvid för den tid förordnandet omfattade befriades från alla öfriga tjänsteåligganden. En dylik anordning, hvilken i viss mån skulle äga motsvarighet i det hos danska folketinget hvilande förslaget, torde för öfrigt äfven ur andra synpunkter erbjuda vissa fördelar. Med dess genomförande äro emellertid förknippade åtskilliga måhända oöfvervinneliga svårigheter, framför allt den, att redan utnämnda ledamöter i högsta domstolen icke utan sitt samtycke lära kunna förpliktas till sådan tjänstgöring, som här afses, och för min del anser jag mig utan hänsyn till nämnda anordning kunna och böra tillstyrka sådan ändring i förslaget, att arbetsdomstolen göres till enda instans i tvister, som där förekomma.

I ett hänseende anser jag emellertid klagan öfver arbetsdomstolens beslut eller utslag böra medgifvas. Har arbetsdomstolen ogillat invändning emot domstolens behörighet, eller har den förklarat sig obehörig, synes det vara af nöden, att frågan kan dragas under högsta instansens pröfning. Dylik klagan, hvilken, i händelse invändning ogillats, skall föras genast och ej behöfver uppehålla målets behandling, torde ej medföra de olägenheter, som, efter hvad förut angifvits, synas vara förenade med fullföljd i andra hänseenden, helst som tiden för besvär och förklarings ingifvande torde kunna göras något kortare än förslaget åsyftar.

Jag hemställer alltså, att 12 § omarbetas i den af mig angifna riktning, i sammanhang hvarmed 11 § synes böra utgå och 14 § undergå någon jämkning.

Förslaget till lag om vissa arbetsaftal.

Lagrådet och dess särskilda ledamöter afgåfvo vid nedan angifna paragrafer följande yttranden:

7 §.

Lagrådet:

Med stadgandet i paragrafens sista punkt torde åsyftas, att när kollektivaftal upphört att gälla men arbetsgifvaren låter arbetaren fortsätta arbetet, uppsägningstid ej skall ifrågakomma men i öfrigt villkoren vara desamma som förut. Detta framgår emellertid ej tydligt af den föreslagna affattningen, hvilken alltså läser böra i någon mån jämkas.

Justitieråden *Quensel* och friherre *Marks von Württemberg* samt regeringsrådet *Wall*:

Hvad förslaget innehåller om sju dagars uppsägningstid i fall, där aftalet ej är ingånget på bestämd tid, utesluter naturligtvis ej öfverenskommelse mellan parterna, att aftalet skall omedelbart upphöra vid endera partens tillsägelse, och det läser kunna antagas, att i händelse af förslagets genomförande sådana öfverenskommelser blifva tämligen vanliga. I ett hänseende torde emellertid verkan af dylik öfverenskommelse böra något begränsas. Det bör ej stå en arbetare fritt att, under hänvisning till hvad som blifvit aftaladt, plötsligt öfvergifva det arbete han har för händer, när genom ett dylikt beteende fara för någons lif eller hälsa skulle uppstå eller synnerligt men uppenbarligen komme att tillskyndas arbetsgifvaren. Att exempelvis en vid en ångmaskin anställd arbetare skulle midt under sin arbetstid äga öfvergifva maskinen, fastän för ögonblicket ingen funnes till hands att ersätta honom och fara för explosion skulle uppstå, kan ej anses öfverensstämman med aftalets rätta mening. Till förebyggande af hvarje missförstånd torde emellertid erforderliga bestämmelser i ämnet böra meddelas antingen i denna paragraf eller i annat lämpligt sammanhang. Uppenbart är likväl, att den tid, hvarunder en arbetare af nu nämnda anledningar bör kunna kvarhållas i arbete, måste i högsta möjliga grad begränsas. Ett visst antal timmar, från det arbetaren tillkännagifvit sin af-sikt att upphöra med arbetet, torde i detta hänseende böra i lagen angifvas såsom ett maximum.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*:

Såsom af mig blifvit anfördt vid 8 § i lagen om kollektivaftal, torde det vara af nöden, att uttryckliga bestämmelser meddelas om uppsägnings-tiders iakttagande vid arbetsinställelse samt om skyldighet för den, som ingått arbetsaftal på bestämd tid, att äfven i händelse af arbetsinställelse låta aftalet lända till efterrättelse. Från dessa rättsregler bör undantag göras allenast för det fall, att arbetsinställelsen grundats på omständighet, som skulle kunnat föranleda omedelbart häfvande af arbetsaftalet.

Beträffande statstjänare, hvilka för närvarande äro skyldige att kvarstå i tjänsten, till dess afsked beviljats, lärer utan särskilda bestämmelser vara uppenbart, att arbetsinställelse öfver hufvud icke lagligen bör kunna komma i fråga under annan form, än att afsked samfäldt begäres och afvaktas. Här om kan i hvarje fall stadgande ej införas i förevarande förslag, från hvars tillämpningsområde statstjänare äro undantagna.

Äfven med hänsyn till vissa andra härmed sammanhängande spörsmål torde i arbetsaftalslagstiftningen tarfvas bestämmelser rörande arbetsinställelser. För tillkännagifvande om förestående arbetsinställelse synes den för definitiv uppsägning vanliga formen af särskildt meddelande till eller från hvarje arbetare ej vara lämplig eller af behovet påkallad. Ifrågasättas kan, huruvida ej i afseende å sådant tillkännagifvande kan stadgas, att detsamma från arbetsgifwarens sida må göras medelst allmänt synliga anslag å arbetsplatsen och från arbetarnes sida genom meddelande af arbetareorganisation till arbetsgifvaren, i sistnämnda fall med den verkan, att meddelandet skall gälla för alla medlemmar af organisationen, som icke ofördröjligen underrätta arbetsgifvaren, att de icke deltaga i arbetsinställelsen.

Beträffande verkan af tillkännagifvande om arbetsinställelse torde måhända böra stadgas, att dylikt tillkännagifvande ej, med mindre det bestämdt utmärker, att uppsägning af arbetsaftal är åsyftad, skall anses innebära sådan uppsägning, samt att de arbetsaftal, som af arbetsinställelsen beröras och ej vare sig i sammanhang med nämnda tillkännagifvande eller senare uppsagts, allenast skola anses satta ur tillämpning, så länge arbetsinställelsen pågår, därvid dock torde böra tydligt uttalas, att arbetare, åt hvilken, utan att särskildt hyresaftal är ingånget, tillhandahålles bostad men ej kost, äger behålla bostaden, så länge arbetsaftalet ej är uppsagdt.

För den händelse arbetsinställelse tillkännagifvits af arbetare antingen på sätt nu är ifrågasatt eller annorledes, är arbetsgifvaren naturligtvis lagligen oförhindrad att när som helst uppsäga aftalet, men därest arbetarne under konflikten begifva sig från orten, kan svårighet möta att verkställa uppsägning. Med hänsyn härtill synes kunna ifrågasättas, huruvida icke

stadgande bör meddelas om rätt för arbetsgifvaren att, när arbetsinställelse blifvit tillkännagifven af arbetarne, verkställa uppsägning medelst anbringande af allmänt synliga anslag å plats vid arbetslokalen.

De bestämmelser i nu antydda hänseenden, som tilläfventyrs anses böra ifrågakomma, synas böra erhålla plats i nära sammanhang med förevarande paragraf.

Regeringsrådet *Wall*, med hvilken justitieråden *Quensel* och *Petrén* instämde:

Såsom vid 8 § i förslaget till lag om kollektivaftal framhållits, torde i lagen om arbetsaftal bestämmelser böra meddelas om uppsägningstiders iakttagande vid arbetsinställelse samt om skyldighet för den, som ingått arbetsaftal på bestämd tid, att jämväl i händelse af arbetsinställelse låta arbetsaftalet lända till efterrättelse.

I fråga om sättet för tillkännagifvande om förestående arbetsinställelse instämmer jag i justitierådet friherre Marks von Würtembergs yttrande.

Justitierådet *Quensel*:

Beträffande den verkan på arbetsaftalet, tillkännagifvande om arbetsinställelse må anses medföra, finner jag mig, i saknad af kännedom om någon allmän uppfattning i motsatt riktning hos vederbörande parter, ej kunna tillstyrka annat, än hvad från rättslig synpunkt torde vara naturligast, eller att tillkännagifvandet, där annat ej uttryckligen meddelas, skall anses innefatta uppsägning af de arbetsaftal, hvilkas upphörande är beroende af att uppsägning sker.

10 §.

Lagrådet:

Enligt förslaget skulle, för det fall att målsman för omyndig icke finnes eller målsmannen vistas å okänd ort, den omyndige, äfven om han ej fyllt aderton år, äga själf sluta arbetsaftal. Behörighet härutinnan är ej fästad vid viss minimiålder. Det synes dock hvarken lämpligt eller öfverensstämmande med den ståndpunkt, vår rätt på andra områden intar, att tillägga en omyndig någon som helst rättskapacitet före uppnådda femton år, och torde därför förslagets ifrågavarande bestämmelse böra inskränkas till omyndig, som fyllt femton men ej aderton år.

12 §.

Lagrådet:

När ett aftal tillkommit under sådana omständigheter, som här åsyftas, lär det ej alltid vara lätt att afgöra, huruvida det ena eller

andra af de villkor, aftalet tilläfsventyrs innehåller, är att anse såsom oskäligt och förty jämlikt den föreslagna bestämmelsen bör anses ogillt. Naturligare och med allmänna rättsgrundsatser mera öfverensstämmande än att anse ett visst villkor ogiltigt torde vara att förklara aftalet i dess helhet ogillt, samt stadga, att godtgörelse för utfördt arbete skall beräknas efter ty som pröfvas skäligt.

14 §.

Lagrådet:

Det synes hvarken behöfligt eller lämpligt och torde knappast vara med förslaget åsyftadt, att i arbetsgifvarens hand lägges makt att i arbetsordning intaga bestämmelser angående de i paragrafen omförmälda förhållanden i vidare mån, än såvidt för dessas främjande bestämmelserna kunna anses nödiga, och hemställes förty, att detta måtte till undvikande af missförstånd tydligt utmärkas.

19 §.

Lagrådet:

Då det lär vara ett samhällets intresse, hvars tillgodoseende ej får göras beroende af arbetsaftalets innehåll, att arbetare icke må kunna af arbetsgifvare godtyckligt hindras från att utöfva rösträtt vid politiskt eller kommunalt val, synes den i tredje stycket af förevarande paragraf meddelade bestämmelse böra göras tvingande, och torde ledighet för deltagande i sådant val ej böra få af arbetsgifvaren förvägras, där ej af särskild anledning arbetets inställande skulle medföra betydande olägenhet.

I paragrafens andra stycke torde bland arbetsgifvarens skyldigheter böra uttryckligen omnämnas äfven den att hålla tillsyn öfver att person, som sättes i hans ställe, iakttager sina skyldigheter emot arbetarne.

21 §.

Lagrådet:

Det torde böra tydligt uttalas, att den uppsägning, som nämnes i paragrafens första stycke, är uppsägning af arbetsaftalet, och att häfvande af aftalet är med uppsägning likställdt.

För den händelse arbetsgifvaren tillhandahåller bostad åt arbetare, som ej är i hans kost, och hyresaftal angående bostaden ej är särskildt ingånget, torde arbetsaftalet få anses innefatta ett hyresaftal, som är med öfriga villkor i arbetsaftalet oskiljaktigt förbundet utom så till vida, att

hyresaftalet enligt förslaget bestämmelse ej upphör tidigare än fjorton dagar efter uppsägning, äfven om arbetsaftalet i öfrigt dessförinnan utgår. Häraf borde väl följa, att då arbetsaftalet upphört och nyssnämnda för afflyttning från bostaden stadgade uppsägningstid iakttagits, sådant fall föreligger, då enligt 158 § utsökningslagen öfverexekutor må förordna om hyresgästs vräkande. Men då den möjlighet icke är utesluten, att åt sagda lagrum kan komma att härutinnan gifvas annan tydning, hemställes, att detsamma måtte erhålla en affattning, ägnad att undanröджа hvarje tvekan i berörda hänseende.

Bestämmelserna i paragrafens sista stycke torde jämväl påkalla, att en hänvisning till desamma införes i lagen om nyttjanderätt till fast egendom eller i lagen om nämnda lags införande.

24 §.

Lagrådet:

Då paragrafens första punkt icke torde vara ägnad att angifva — hvad som enligt i vårt land gällande grundsatser om kvittning är ställt utom allt tvifvel — att arbetsgifvare, som äger fordran hos arbetaren, må kvitta denna mot arbetarens lön, utan lär hafva till syfte allenast att stadga en viss begränsning i kvittningsrätten, synes punkten böra undergå någon omredigering.

27 §.

Justitierådet friherre Marks von Würtemberg:

Enligt hvad i motiveringen anföres, är med det i paragrafens andra stycke införda stadgande åsyftadt, att arbetaren skall vara berättigad till lön för den tid han stått till arbetsgifvarens förfogande, äfven om på grund af något förhållande, som varit oberoende af honom, hans arbetskraft icke alls eller endast under någon del af tiden kommit till användning. En dylik innebörd af stadgandet torde tydligare framgå om ordet »endast» uteslutes.

28 §.

Lagrådet:

I fråga om arbetsaftal lär det synnerligen ofta inträffa, att ehuru vid aftalets ingående ej träffats någon uttrycklig bestämmelse om lörens belopp, det dock af omständigheterna framgår, hvad parterna åsyftat skola

gälla i sådant hänseende. I dylika fall bör tydligen regeln i förevarande paragraf icke vinna tillämpning. Till förebyggande af misstolkning härutinnan torde emellertid orden »blifvit bestämd» lämpligen böra utbytas mot orden »kan anses bestämd».

29 §.

Lagrådet:

Då tillfälle alltid synes böra beredas arbetare att själf eller genom ombud utöfva den kontroll öfver löneaftalets tillämpning, som afses i första punkten af paragrafens första stycke, torde den i samma punkt meddelade föreskrift böra gälla, ändå att i detta afseende annorlunda aftalats.

Däremot lär föreskriften i andra punkten af samma stycke icke lämpligen kunna göras tvingande, då sådant skulle kunna leda till ett för arbetsföretaget i dess helhet menligt yppande af yrkes- eller affärshemlighet. Denna synpunkt, som i fråga om ett aktiebolag föranleder därtill, att aktieägare ej kan tillerkännas obegränsad rätt att af bolagets styrelse erhålla motsvarande upplysningar, synes äfven i nu förevarande fall böra, såsom det remitterade förslaget innebär, medföra, att genom aftal en afvikelse från den i sistnämnda punkt angifna regeln må kunna göras.

30 §.

Lagrådet:

Den med första punkten åsyftade mening torde riktigare och tydligare kunna återgifvas med en affattning af den ungefärliga lydelse, att arbetsgifvare ej är berättigad att i stället för utfäst kontant lön lämna anvisning på penningar eller varor.

32 §.

Justitieråden friherre *Marks von Württemberg* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall*:

Enligt förslagets affattning skulle i paragrafen ej vara fråga om annat löneafdrag än det, som afsåge att bereda arbetsgifvaren »säkerhet för aftalets bestånd». Då åt detta uttryck näppeligen kan gifvas en så vidsträckt omfattning, att det afdragna beloppet finge användas till betäckande af annan arbetsgifvarens fordran än den, som ägde samband med obehörigt upphörande med arbetet, skulle arbetsgifvaren, oberoende af de

bestämmelser paragrafen innehåller om maximum för det i paragrafen medgifna löneafdraget och dess insättande i bank, kunna till säkerhet för annan fordran på grund af arbetsaftalet, exempelvis en eventuell fordran på ersättning för förstörda redskap, betinga sig ytterligare afdrag, hvilka ej behöfde insättas i penningeinrättning. Då sådant emellertid ej gärna kan vara öfverensstämmande med de syften, från hvilka man vid paragrafens affattande utgått, hemställles, att till förebyggande af möjlighet att göra andra afdrag än dem, som enligt den föreslagna lydelsen äro medgifna, någon jämkning i uttryckssättet må vidtagas, exempelvis orden »aftalets bestånd» utbytas mot »fullgörande af arbetarens skyldigheter».

Justitierådet Quensel:

Det lär ej kunna förnekas, att då fråga blir om skadestånd för brytande af aftal mellan arbetsgifvare och arbetare, utsikterna för skadeståndets utbekommande äro betydligt ringare på arbetsgifvarens sida än på arbetarens. För att utjämna denna olikhet synes billigt, att arbetsgifvaren må erhålla säkerhet i någon form för aftalets fullgörande. Mot det för sådant ändamål införda s. k. décomptesystemet framställda anmärkningar synas hufvudsakligen träffa systemet såsom i lag medgifvet oberoende af kontrahenternas därom träffade öfverenskommelse. Enligt förslaget, som gör arbetsgifvarens rätt att innehålla någon del af arbetarens lön beroende på aftal därom, gäller dessutom såsom tvingande bestämmelse, icke blott att det belopp, som vid hvarje lönebetalning må innehållas, blifvit begränsadt, utan äfven att afdragen sammanlagdt ej må öfverstiga det skäliga ringa belopp, som motsvarar lönen för femton arbetsdagar. Dessutom föreskrifves, att medlen skola insättas i bank under förbehåll, att de få lyftas af arbetsgifvaren eller arbetaren allenast med den andres begifvande eller på grund af domstols beslut. Om således arbetaren bryter aftalet, skulle arbetsgifvaren för att åtkomma de innestående medlen nödgas anställa en rättegång, hvilken, därest ej redan stämningens delgifvande mötte hinder i omöjligheten att anträffa arbetaren, i allt fall medförde risk för arbetsgifvaren att själf få vidkännas sin rättegångskostnad, måhända uppgående till högre belopp än de afsatta lönemedlen.

Ett décomptesystem, sålunda anordnad, synes för säkerställande af arbetsgifvarens skadeståndsfordran vara så värdelöst, att allt innehållande af lön likaså gärna kan vara förbjudet. Ej heller torde med afseende å dess inverkan på arbetaren en eventuell förlust af innestående lönemedel, begränsad på sätt förslaget innehåller, kunna tilläggas någon afsevärd betydelse.

Däremot kan jag ej finna några talande skäl mot att öfverlämna till kontrahenternas aftalsfrihet såväl bestämmande af arbetsgifvares rätt att innehålla en del af arbetarens lön som ock afdragets belopp och sättet för de innehållna medlens förvaltning.

Jag hemställer därför, att paragrafen måtte ur förslaget uteslutas.

För den händelse, paragrafen skulle bibehållas, instämmer jag i den af lagrådets flesta ledamöter framställda anmärkning.

36 §.

Lagrådet:

Arbetsgifvarens rätt att på grund af brottsligt förfarande från arbetarens sida omedelbart häfva aftalet synes enligt förslaget vara allt för snävt begränsad. Frånsedt de under 1) i förevarande paragraf upptagna fall och den händelse, att arbetaren genom laga kraftvunnet utslag dömts att undergå urbota straff, skulle dylik rätt tillkomma arbetsgifvaren, allenast då arbetaren misshandlat eller groft missfirmat arbetsgifvaren eller den, som är satt i hans ställe, eller gjort sig skyldig till uppsåtlig skadegörelse å arbetsgifvarens egendom eller till tjufnadsbrott, bedrägeri eller oredlighet mot arbetsgifvaren. Om arbetaren på annat sätt, än nu är sagdt, svårare förgår sig mot arbetsgifvaren, torde emellertid billigheten kräfva, att arbetsgifvaren må äga att omedelbart afskeda honom. Samma rätt synes böra tillkomma arbetsgifvaren, därest arbetaren svårare förgår sig mot någon af arbetsgifvarens familjemedlemmar eller annan till hans husfolk hörande eller mot den, som är satt i arbetsgifvarens ställe, eller mot arbetskamrat. Man tänke sig t. ex., att arbetaren begår groft hemfridsbrott hos arbetsgifvaren eller hos den, som är satt i dennes ställe, eller att han misshandlar eller groft missfirmar någon af öfriga ofvannämnda personer. Det hemställes därför, att stadgandet under 2) och hvad under 3) och 4) innehålles angående skadegörelse å arbetsgifvarens egendom samt tjufnadsbrott, bedrägeri eller oredlighet mot arbetsgifvaren utbytes mot ett stadgande om rätt för arbetsgifvaren att omedelbart häfva aftalet, därest arbetaren misshandlar eller groft missfirmar arbetsgifvaren eller någon af hans husfolk eller den, som är satt i arbetsgifvarens ställe, eller arbetskamrat eller eljest svårare förgår sig mot dem. I sammanhang härmed bör någon jämkning äga rum i bestämmelsen under 5).

I händelse ett sådant stadgande som det angifna införes, synas dock föreskrifterna under 1), som afse förhållandena vid aftalets ingående, lämpligen kunna bibehållas oförändrade. Likaledes torde hvad under 3) innehålles om arbetarens förfarande att i arbetet utsätta annan för fara till

lif eller hälsa böra bibehållas, då dylikt förfarande icke behöfver innefatta någon med straff belagd handling. Då bland arbetarens skyldigheter ingår att ställa sig till efterrättelse ordningsföreskrifter, som meddelats i öfverensstämmelse med lagen eller arbetsaftalet, synes det icke lämpligt att, såsom under 7) skett, vid angifvande af de skäl, som medföra rätt till aftalets häfvande, skilja emellan att arbetaren åsidosatt sina skyldigheter och att han åsidosatt de för arbetet gällande ordningsföreskrifter. Stadgandet under 7) synes därför böra erhålla sådan ändrad affattning, att rätt att omedelbart häfva arbetsaftal tillerkännes arbetsgifvaren, om arbetaren, oakadt erhållen varning, åsidosätter de skyldigheter, som enligt lag eller arbetsaftal åligga honom gentemot arbetsgifvaren.

37 §.

Lagrådet:

Bland exempel på sådana utan arbetsgifvarens vållande inträffade händelser, som berättiga arbetsgifvaren att omedelbart häfva aftalet, upp-tager förslaget skada å maskin. Detta exempel, som icke i och för sig angifver, att något mera stadigvarande afbrott i arbetet förorsakas, synes betänkligt förrycka kännetecknet på de fall, då häfningsrätt rimligen bör tillkomma arbetsgifvaren. Man tänke sig, att en arbetsförmän vid fabrik blifvit antagen på viss längre tid och att under början af hans anställning å en maskin uppstår skada, som under allenast någon dag hindrar fabri-kens drift. Häraf skulle enligt förslagets ordalydelse arbetsgifvaren kunna begagna sig för att omedelbart häfva arbetsaftalet.

Såsom oeftergiflig fordran för arbetsgifvarens häfningsrätt lärar böra uppställas, att genom händelse (lämpligen exemplifierad med eldsolycka) som ej härrör af arbetsgifvarens vållande, i arbetet uppstått afbrott, som ej är blott tillfälligt; och hemställes, att paragrafen måtte i sådan riktning omarbetas.

Justitieråden *Quensel* och friherre *Marks von Württemberg* samt regeringsrådet *Wall:*

Till de i paragrafen angifna anledningar att häfva aftalet kan ej hänfö-ras arbetsgifvarens konkurs, men bestämmelser för dylik händelse lära ej kunna i den ifrågasatta lagstiftningen saknas. I öfverensstämmelse med den grundsats, som på andra områden af lagstiftningen funnit uttryck, lärar arbetsgifvarens konkurs böra medföra rätt för konkursboet att häfva arbets-aftal, därest konkursboet inom viss tid begagnar denna rätt. Det kunde ifrå-gasättas, huruvida icke arbetaren borde för den tid, under hvilken häfnings-

rätten stode konkursboet öppen, vara hänvisad att för sin lönefordran hålla sig till gäldenärens tillgångar och sålunda bevaka fordringen i konkursen. Detta skulle dock — då förmånsrätt för arbetslön, som afser tiden efter konkursens början, icke torde enligt gällande lag äga rum — billigtvis böra leda därtill, att sådan förmånsrätt lagstadgades. Då emellertid för sådan händelse förmånsrätten skäligen icke kunde blifva ringare än den i 17 kap. 4 § handelsbalken för arbetslön medgifna, lär i själfva verket för de flesta fall resultatet, praktiskt taget, blifva enahanda, om arbetaren medgifves att för sin lönefordran allt från konkursens början hålla sig till konkursboet såsom arbetsgifvare. En sådan rätt synes vara alldeles naturlig i de fall, då rörelsen efter konkursens inträde fortsättes och arbetaren för densamma tages i anspråk. Underlåter konkursboet att inom stadgad tid begagna häfningsrätten, har konkursboet därmed trädtt i gäldenärens ställe såsom kontrahent i arbetsaftalet och blir för tiden därefter på sådan grund ansvarigt för arbetslönen. Om åter konkursboet häfver aftalet inom behörig tid, kan arbetaren blifva berättigad till skadestånd, som får bevakas i konkursen. Ty den omständighet, att konkursboet och ej gäldenären ansvarar för arbetslönen under konkursboets respittid, bör vid ofvan angifna förhållanden ej föranleda till annat, än att skadeståndet betraktas såsom gäldenärens skuld.

Då arbetsgifvarens konkurs för arbetaren kan medföra fara för att lönen icke utbekommes, bör arbetaren äga att i anledning af konkursen inom viss tid häfva aftalet.

På grund af det anförda tillstyrkes, att i förslaget införes bestämmelser därom, att i anledning af arbetsgifvarens konkurs såväl konkursboet som arbetare må äga inom viss tid häfva aftalet, att, till dess så skett, konkursboet ansvarar för arbetslönen, samt att, om aftalet af konkursboet häfves, arbetaren är berättigad till skadestånd af konkursgäldenären.

Justitierådet *Petrén*:

I likhet med lagrådets öfriga ledamöter anser jag det erforderligt, att i lagen meddelas bestämmelser angående den inverkan, som arbetsgifvarens konkurs skall äga på arbetsaftalet.

38 §.

Lagrådet:

Under åberopande af hvad vid 36 § anmärkts rörande brottsligt förfarande från arbetarens sida såsom skäl för häfvande af arbetsaftal, hemställes, att åt stadgandet under 1) i förevarande paragraf måtte gifvas det innehåll, att arbetare tillerkännes rätt att omedelbart häfva arbetsaftal, om

arbetsgifvaren eller den, som är satt i hans ställe, misshandlar eller groft missfirmar arbetaren eller någon af hans husfolk eller eljest svårare förgår sig mot dem.

Enligt stadgandet under 4) i paragrafen skulle arbetsgifvarens underlåtenhet att å utfäst dag erlagga lön icke medföra rätt för arbetaren att häfva aftalet, förr än arbetsgifvaren dröjt med betalningen mera än två söckendagar efter förfallodagen. Denna bestämmelse synes betänkelig, då den innebär rätt för arbetsgifvaren att, när helst han så finner för godt, uppskjuta lönsens erläggande två dagar utan annan påföljd än den i realiteten fullkomligt betydelselösa skyldigheten att gälda två dagars ränta å lönebeloppen. Å andra sidan måste det tagas i betraktande, att, på sätt föredragande departementschefen framhållit, underlåtenheten att på bestämd tid erlagga lön kan bero på tillfälliga, af arbetsgifvaren oberoende omständigheter, och att det i sådana fall skulle vara synnerligen obilligt mot arbetsgifvaren, om arbetaren genast skulle vara berättigad att häfva aftalet. En utväg att i denna fråga skipa rätt åt bägge hållen synes vara att lämna ifrågavarande stadgande oförändradt men å lämpligt ställe i lagen införa en bestämmelse om skyldighet för arbetsgifvare, som ej å förfallodagen tillhandahåller lön, att till arbetaren gälda en viss, ej alltför obetydlig förhöjning däri, exempelvis en tjugonedel.

Det under 6) intagna stadgandet synes böra utvidgas så, att det samma får tillämpning icke allenast å de arbetsgifvaren mot arbetaren åliggande skyldigheter, som hafva afseende å arbetets utförande, utan å hans skyldigheter i allmänhet gentemot arbetaren.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*:

Vid 8 § i förslaget till lag om kollektivaftal har jag framhållit, hurusom efter min mening arbetsgifvare eller arbetare, som äga omedelbart häfva arbetsaftal, i stället böra i vissa fall kunna för rättelses vinnande vidtaga arbetsinställelse och därmed sammanhängande åtgärder. I detta afseende synes mig böra gälla, att när samtliga arbetare hos en arbetsgifvare eller ett antal af dem äro enligt 38 § berättigade att omedelbart häfva sina aftal, äfven rätt till arbetsinställelse tillkommer dessa arbetare, samt att, när i afseende å ett antal arbetare sådant fall är för handen, att enligt 36 § 7 mom. arbetsgifvaren äger att gentemot dem omedelbart häfva aftalet, han i stället äger att för rättelses vinnande omedelbart vidtaga arbetsinställelse.

Stadganden i dessa afseenden torde, om de anses böra ifrågakomma, böra hafva sin plats i en paragraf näst efter den nu förevarande.

41 §.

Lagrådet:

Intyg, hvarom i paragrafen förmäles, kan tänkas vara af sådant innehåll, att dess meddelande innefattar en enligt 16 kap. strafflagen brottslig ärekränkning. För sådant fall synes icke lämpligt, att den i förevarande paragraf gifna straffbestämmelse vinner tillämpning, hvarför till paragrafen torde böra fogas ett tillägg, att straffbestämmelsen gäller endast för det fall, att gärningen ej är belagd med straff i allmänna strafflagen.

Förslaget till lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken.*Lagrådet yttrade:*

Det skadestånd, som enligt 40 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal skall utgå till arbetare, när han obehörigen afskedats eller i följd af arbetsgifvarens förhållande häft sitt arbetsaftal, lär ur rättslig synpunkt vara att likställa med lön och, i händelse konkurs inträffar, böra för tiden intill konkursens början utgå med samma förmånsrätt, som den lön, hvaremot det svarar. Detta torde väl ock få antagas vara med förslaget åsyftadt men synes böra till förebyggande af missförstånd tydligt uttalas.

I öfrigt föranleder förslaget ej annan erinran, än att, därest, såsom hemställts vid 32 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal, det belopp arbetsgifvaren jämlikt nämnda paragraf skulle äga att innehålla komme att anses såsom säkerhet, icke, såsom i berörda förslag angifvits, för af-talets bestånd utan för fullgörande af arbetarens skyldigheter, en dylik ändring påkallar motsvarande jämkning i förevarande förslag.

Ur protokollet

Witus Nyman.

*Protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd onsdagen den
9 mars 1910.*

N ä r v a r a n d e:

Justitieråden: QUENSEL,
Friherre MARKS VON WÜRTEMBERG,
PETRÉN,
Regeringsrådet WALL.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 december 1909, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, inhämtas öfver ett inom justitiedepartementet utarbetadt förslag till lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen.

Förslaget, som finnes bilagdt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits af ledamoten och sekreteraren i försäkringsinspektionen Herman Otto Falk; och blef detsamma nu företaget till slutlig behandling.

Lagrådet och dess särskilda ledamöter yttrade beträffande:

Förslaget i dess helhet.

Justitieråden friherre Marks von Würtemberg och Petrén samt regeringsrådet Wall:

De ändringar i strafflagen förslaget afser att genomföra äro hufvudsakligen riktade mot s. k. allmänfarliga arbetsinställelser. Att staten måste genom lagstiftning och andra åtgärder starkt reagera mot dessa är naturligt. Lika tydligt som det bör vara, att samhällsmakten har att intaga en opartisk hållning i striderna mellan arbetsgifvare och arbetare, lika klart är det, att samhället ej kan finna sig i att under dessa strider själf i sina viktigare funktioner utsättas för angrepp, och att det genom sin lagstiftning

bör söka förhindra, att striderna antaga vissa barbariska former. I båda dessa hänseenden ligger det nära till hands att bygga på strafflagstiftningen. Därvid böra emellertid åtskilliga omständigheter tagas i betraktande. Det är af vikt att ej öfverskatta betydelsen af det straffhot, som här kan ifrågakomma. Att detsamma skulle vara helt och hållet overksam kan helt visst ej med fog påstås. Lagens och samhällsordningens auktoritet torde lyckligtvis äfven på förevarande område vara af stor betydelse. Men att straffhotet skulle i och för sig förslå att afhålla från de samhällsfarliga åtgärder, om hvilka här är fråga, kan ej antagas. Under en social strid, som uppjagat sinnena, kan man ej med säkerhet påräkna, att straffbuden skola blifva allmänt respekterade, och det bör ej döljas, att i händelse här åsyftade massförseelser skulle komma till stånd, lagens tillämpande skulle stöta på stora svårigheter och dess hälgd därigenom i viss mån lida. Farhågan härför kan icke utgöra skäl för att lämna gärningar af här antydd art straffria. Men den måste mana till varsamhet vid straffbudens uppställande och tyder äfven på angelägenheten af att staten, när skärpning eller vidgande af dessa straffbud genomföres, icke därmed slår sig till ro. Kan någonting åtgöras för att ytterligare minska frestelserna till sådana arbetsinställelser, som rikta sig mot viktigare samhällsfunktioner, ländes detta tydligen äfven till minskande af de betänkligheter straffbuden ur nyss antydda synpunkt i viss mån måste väcka. Hvilka utvägar i detta hänseende kunna komma i fråga kan ej här utredas, men det förefaller tydligt, att därvid bör komma under öfvervägande å ena sidan, huruvida icke staten genom lagstiftning eller annorledes kan åt hithörande arbetare, äfven dem som ej äro anställda hos staten själf, ägna särskild omsorg i syfte att minska eller undanrödja anledningarna till deras deltagande i sociala strider, och å andra sidan, huru samhället må undgå att ställas i alltför starkt beroende af hithörande arbetaregrupper.

19 KAP. 22 §.

Justitieråden friherre *Marks von Württemberg* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall*:

Såsom förut antydts, är det af vikt att förfara med synnerlig varsamhet vid meddelande af straffbestämmelser å ifrågavarande område. Det måste noga tillses, att man icke går längre än den allmänna rättsuppfattningen kräfver och att gränserna för straffbarheten göras så bestämda, att om möjligt till och med skenet af godtycke vid tillämpningen uteslutes. Från dessa synpunkter torde det kunna ifrågasättas, om det är lämpligt

att stadga straff i något fall, då aftalsbrottet medfört allenast fara för skada å egendom; och det synes böra tillstyrkas, att hvad paragrafen i sådant afseende innehåller måtte utgå.

Hvad nu anförts kan förefalla i viss mån tillämpligt afven för den händelse att aftalsbrottet medfört fara för människors lif eller hälsa, men i själfva verket ställa sig förhållandena i detta fall annorlunda, än då fråga är om fara för skada å egendom. Vid de sociala strider, som med förevarande lagstiftning egentligen afses, kan det icke undvikas att egendom utsättes för fara, men dessa strider borde icke under några omständigheter få föras så, att människors lif eller hälsa sättes på spel, och det torde vara med den allmänna rättsuppfattningen fullt öfverensstämmande, att åtminstone den, som medelst aftalsbrott vidtager åtgärd, som medför synnerlig fara i sådant hänseende, varder underkastad straffpåföljd. För straffbarhet torde för öfrigt icke, såsom paragrafens affattning synes gifva vid handen, böra erfordras, att flera människors lif eller hälsa blottställes, utan synes det vara tillräckligt om för en enda person synnerlig fara i sådant hänseende uppstår. Någon jämkning af ordalagen synes därför böra ske. Vidare kan ifrågasättas, om icke fängelse borde ingå i straffskalan afven för det fall, att synnerlig fara för någons lif eller hälsa uppstått men skada ej inträffat.

Lagrådet:

Orden »där gärningen ej med svårare straff särskildt belagd är» innebära, att om gärningen är särskildt belagd med svårare straff, dess egenskap af brott mot förevarande paragraf ej skall vid straffmätningen tagas i betraktande. Då detta innebär en afvikelse från de i 4 kap. 1 § strafflagen meddelade allmänna regler, och sådan afvikelse ej synes i föreliggande fall påkallad, hemställas, att de anförda orden måtte uteslutas.

En sådan ändring i förslaget är afven i det afseende af betydelse, att, när gärning, som afses i paragrafen, föranledt grof skada å egendom, den under alla omständigheter komme att falla under allmänt åtal, under det att förslaget skulle föranleda det oegentliga och olämpliga förhållande, att gärningen, där skadan kunde anses åsyftad, skulle uteslutande bedömas enligt 19 kap. 20 § och i de flesta fall få åtalas allenast af målsägande.

Påpekas bör, att då nuvarande 22 § i 19 kap., hvilken innehåller stadgande om förlust af medborgerligt förtroende såsom påföljd för vissa i 19 kap. omförmälda brott, icke i förevarande lagförslag blifvit ersatt af annan paragraf, hvilket däremot skett i ett annat till lagrådets granskning jämväl öfverlämnadt förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. strafflagen, följden af den möjligen inträffande händelse, att förevarande

förslag antoges, men det andra nyssnämnda förslaget ej vunne godkännand skulle blifva, att i 19 kap. komme att saknas bestämmelser rörande förlust af medborgerligt förtroende.

25 KAP.

15 §.

Lagrådet:

För brott, som i det nya tredje momentet af paragrafen afses, torde fängelsestraff icke böra ådömas i annan händelse, än då omständigheterna äro försvårande. Till förekommande af att straffbuden tillämpas på annat sätt torde straffarten fängelse böra utgå ur den normala straffskalan för brottet och i stället den i sista punkten af momentet upptagna straffskalan göras tillämplig, icke blott då skada å person eller grof skada å egendom uppkommit utan äfven då omständigheterna eljest äro försvårande. Enligt den normala straffskalan skulle då kunna ådömas afsättning eller afsättning i förening med böter. Särskildt med hänsyn därtill att denna straffskala skulle blifva tillämplig äfven i fråga om de i 22 § 3 mom. afsedda personer, för hvilka afsättning stundom kan vara ett föga användbart straff, synes det emellertid lämpligt, om enbart böter jämväl kunde ådömas. Straffskalan skulle i sådan händelse komma att omfatta afsättning eller böter eller båda dessa straff i förening.

Om denna ändring vidtages, böra tydligen böter icke nämnas bland de straff, som må ådömas, om brottet skett af förhastande eller omständigheterna eljest äro synnerligen mildrande.

Hvad vid 19 kap. 22 § blifvit anfördt beträffande orden »där gärningen ej med svårare straff särskildt belagd är» äger i viss mån tillämpning äfven i afseende å förevarande paragraf, och hemställes förty, att motsvarande uttryck måtte äfven här uteslutas.

Såsom föredragande departementschefen i fråga om de föreslagna nya bestämmelserna i 25 kap. erinrat, äger den, som tagit anställning vid de i dessa bestämmelser afsedda verk, full frihet att med iakttagande af uppsägningstid och andra villkor, som kunna vara öfverenskomna vid aftalets ingående, frånträda sin anställning och kan blifva underkastad straffrättsligt ansvar för arbetsnedläggelse, allenast i händelse denna är förenad med aftalsbrott. För ett rätt tillämpande af lagen är det därför nödigt att kunna med visshet afgöra, när anställningen upphör. I fråga om de vid statens verk anställda möter detta emellertid för närvarande svårigheter. Den, som har anställning af den fasta natur, att han bekommit

fullmakt eller konstitutorial, bör icke äga att upphöra med arbetet, förr än han erhållit afsked. Någon bestämmelse finnes emellertid icke om den tid, inom hvilken afsked skall beviljas, sedan ansökning därom gjorts. Häraf kunde dragas den slutsats, att en befattningshafvande vid statens verk med sådan fast anställning, som nyss angifvits, skulle kunna tvingas att kvarstå i sin befattning under obestämd tid. Lika tydligt som det är, att det ej kan vara tillåtet att i samband med afskedssökandet omedelbart upphöra med arbetet, lika klart är emellertid, att någon begränsning i skyldigheten att efter afskeds-sökandet kvarstå i tjänsten måste gifvas. Uppenbart torde vara att, därest den föreslagna lagstiftningen skall genomföras, det icke låter försvara sig att bibehålla det nuvarande ovisshetstillståndet i detta hänseende. Klara och tydliga bestämmelser härutinnan blifva då oundgängligen nödiga. Lämpligast synes vara, om i detta ämne meddelades stadganden af civillags natur, gällande för civila ämbets- och tjänstemän i allmänhet och innefattande i hufvudsak bestämmelse om rätt för den, som utan några förbehåll begär afsked, att inom viss ej alltför kort tid få afskedet beviljadt, där ej vid antagandet särskilda villkor i detta afseende betingats.

22 §.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*:

De bestämmelser, paragrafen i sin föreslagna affattning innehåller om straff för vissa kommunala arbetare, som afhålla sig från tjänstgöring eller vansköta sin tjänst, innebära, såsom i föredragande departementschefens yttrande ock framhålles, icke förbud mot hvarje arbetsinställelse utan endast mot den, som står i strid med gällande aftal. Med hänsyn till den synnerligen allmänfarliga karaktären af dylik arbetsinställelse är det måhända nödigt, att i lagen nu vidtages sådan ändring, att densamma beläggas med straff. För min del kan jag icke afstyrka denna ändring, ehuru jag från vissa synpunkter, som af lagrådets flesta ledamöter blifvit framhållna i afseende å förslaget i dess helhet, skulle ansett bäst, att, innan lagändringen kommit till stånd, de kommunala arbetarnes ställning blifvit bättre tryggad än den för närvarande synes vara.

Det förefaller från berörda synpunkter önskvärdt, att beträffande såväl de kommunala arbetarne som de i andra stycket åsyftade snarast möjligt tages under öfvervägande, huruvida ett obligatoriskt skiljedomsförfarande i intressetvister mellan dessa arbetare och deras arbetsgifvare kunde komma till stånd. Tanken att på här afsedda särskilda områden genomföra ett dylikt förfarande synes mig icke kunna utan vidare afvisas. Och skulle

denna tanke befinnas utförbar, vore mycket vunnet. Man hade icke allenast lyckats att, till fromma för samhället i det hela, bättre trygga de kommunala arbetarnes ställning, hvilken eljest under vissa förhållanden skulle kunna blifva ganska prekär, utan det blefve äfven möjligt att i stället för det straffbud mot aftalsstridiga arbetsinställelser, som förslaget innebär, sätta ett fullständigt strejkbud, något som naturligen ur samhällets synpunkt vore högeligen önskvärdt men icke låter sig göra utan att arbetarne vinna fullt vederlag för den möjlighet till arbetsinställelse, som nu, när aftal ej ligger i vägen, står dem till buds. Och några allvarssammare betänkligheter mot arbetsinställelses beläggande med straff skulle då ej med någon grad af fog kunna framställas.

Ur protokollet

Witus Nyman.

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementssärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott fredagen den 11 mars 1910.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve TAUBE,
Statsråden: PETERSSON,
 HEDERSTIERNA,
 SWARTZ,
 grefve HAMILTON,
 grefve EHRENSVÄRD,
 MALM,
 LINDSTRÖM,
 NYLANDER,
 VON SYDOW.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Petersson anmälde lagrådets utlåtanden öfver de genom Kungl. Maj:ts beslut den 3 december 1909 till lagrådet remitterade förslag till:

- 1) lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare;
- 2) lag om särskild domstol i vissa arbetstvister;
- 3) lag om vissa arbetsaftal;
- 4) lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken; och
- 5) lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen.

Efter att hafva redogjort för de afgifna utlåtandenas innehåll anförde departementschefen:

»På sätt lagrådets utlåtanden utvisa har lagrådet icke haft något att erinra mot en lagstiftning, i hufvudsak byggd på de grunder förslagen

inhålla. I anledning af hvad beträffande vissa detaljbestämmelser inom lagrådet anmärkts synas därutinnan jämkningar och förtydliganden böra vidtagas, och jag har därför låtit upprätta förslag till sådana förändringar, därvid hvad lagrådet eller dess flesta ledamöter hemställt i allmänhet iakttagits.

Af sådan anledning hafva förändringar skett

dels i följande delar af de tre först nämnda förslagen:

förslaget till *lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare* 1, 2, 3, 8, 9 och 10 §§, hvarjämte sista stycket af 3 § utbrutits och med nyupptagna stadganden förenats till en paragraf, den elfte, hvarefter förutvarande 11 §, som jämväl undergått omarbetning, samt 12 och 13 §§ erhållit respektive nummer 12, 13 och 14;

förslaget till *lag om särskild domstol i vissa arbetstvister* 1 §, som med tillagda stadganden uppdelats i två paragrafer, i anledning hvaraf följande paragrafer erhållit därefter jämkad nummerbeteckning, samt förutvarande 9 §;

förslaget till *lag om vissa arbetsafstal* 7 §, som, efter det 6 § förenats med nästföregående paragraf, blifvit såsom 6 § upptagen, 10, 12, 14, 21, 24, 28 och 29 §§, 30 §, med hvilken den förutvarande 31 § förenats, 36, 37 och 38 §§, hvarjämte nya bestämmelser intagits under 7, 31 och 40 §§, hvarefter nummerbeteckningen ändrats å de förut under 40—43 upptagna paragraferna, af hvilka 41 § undergått viss jämkning,

dels ock i de två återstående förslagens stadganden med undantag af sista paragrafen i förslaget till ändring af strafflagen.

Beträffande grunderna för dessa förändringar torde jag kunna inskränka mig till att åberopa lagrådets yttrande. I vissa hänseenden har jag icke eller ock endast delvis kunnat ansluta mig till den af lagrådet uttalade uppfattning, och torde jag böra angifva skälen härför. Härförutom torde jag få redogöra för vissa punkter, hvilka eljest synas påkalla ett särskildt omnämnande.

Lagrådets samtliga ledamöter hafva uttalat sig för att det i 8 § af förslaget till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare intagna förbudet mot arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd utsträcker att afse jämväl vidtagande af dylik åtgärd med anledning af tvist om bestämmelser, som skola gälla efter utgången af kollektivaftalet; och hafva inom lagrådet kraftigt framhållits de olägenheter, som saknaden af ett dylikt utsträckt förbud skulle medföra. Af mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 3 december 1909 lär framgå, att jag ingalunda underskattat dessa olägenheter, och att jag ej heller tänkt mig, att parter, mellan hvilka kollektivafstal är gällande, skulle i regel åga

rätt att under kollektivaftalets giltighetstid strida om huru förhållandena dem emellan böra ordnas efter aftalstidens utgång. Men å andra sidan finnas otvifvelaktigt situationer — föranledda af förhandenvarande faktiska förhållanden och mängden af bestående kollektivafstal med olika giltighetstid inom närliggande industrigrenar — under hvilka det i arbetsfredens intresse är oeftergifligt, att en viss omstridd fråga kan afgöras på en gång öfver hela linjen för någon tid framåt. Detta är fallet, då strid uppstår om ett stadgande af mera allmän räckvidd, som ingår i ett flertal kollektivafstal, såsom exempelvis angående arbetets ledning, antagande och afskedande af arbetare, föreningsrätten och dylikt. Om nu ett kollektivafstal, däri en bestämmelse af angifven art ingår, utlöper, och tvist uppstår om dennas uteslutande ur eller ändring i det nya kollektivafstal, som är afsedt att efterträda det gamla, så kan denna tvist föranleda tillgripande af sådana påtryckningsmedel, som afses i förevarande paragraf. Erfarenheten har visat, att just dessa slags frågor varit ägnade att framkalla långvariga och svårösta konflikter, hvilka sträckt sig öfver stora områden af arbetsmarknaden, och det till lagrådet remitterade lagförslaget lägger intet hinder i vägen för att äfven framdeles en sådan tvist skall kunna genom sympatistrejck eller sympatilockout utsträckas. Häri ifrågasätter lagrådet ingen ändring. Men af lagrådets förslag skulle följa, att utgången af en dylik omfattande kamp icke skulle få öfva inverkan på annat än primärtvistens lösning. Arbetsgifvare eller arbetare, som genom sympatilockout eller sympatistrejck indragits i striden och själfva arbeta under ett kollektivafstal innehållande samma omstridda bestämmelse men till sin giltighet utlöpande några månader senare, skulle alltså icke kunna få i den pågående striden fastslaget, att bestämmelsen — sådan den då kan komma till stånd — skall gälla äfven för dem själfva för samma tid som för parterna i den primära tvisten. De kunna i stället nödgas att några månader senare, då deras eget kollektivafstal utgår, för egen räkning upptaga strid om samma klausul och möjligen äfven se sig föranlättna att påkalla samma bistånd, som de förut lämnat andra, d. v. s. åter sympatilockout eller sympatistrejck för en sak, om hvilken strid stått mellan samma parter kort tid förut. Detta kan icke vara riktigt eller lämpligt, och det synes mig oundgängligt, att den fara för upprepade konflikter, som sålunda föreligger, varder på något sätt undanröjd.

Såsom af mitt förut omförmälda yttrande lärer framgå, hade jag tänkt mig, att de begränsningar i afseende på rätten att vid uppkommande tvist använda vanliga maktmedel, som utöfver de i lagen bestämda kunde finnas nödiga, skulle angifvas af parterna själfva i kollektivaftalen. Redan i många nu gällande kollektivafstal finnas bestämmelser meddelade, som afse att fastslå, om och när arbetsinställelse kan lojalt vidtagas, och

det syntes mig icke lida något tvifvel, att ju de kontraherande parterna, sedan deras uppmärksamhet en gång blifvit riktad å ofvan angifna förhållanden, skulle låta sig angeläget vara att i sina kollektivaftal reglera dem efter grunder, som kunde vara för dem själfva mest passande.

Men uppenbarligen vore vida att föredraga, om i lag kunde gifvas fasta regler i ännu. Det torde ej heller vara något att invända mot det af lagrådet förordade förbudets intagande i lagen, allenast undantag göres för sådana fall, som ofvan angifvits. Ett medgifvande måste således finnas att använda vanliga påtryckningsmedel för genomförande af bestämmelse, afsedd att gälla efter bestående kollektivaftals utgång, för det fall att strid om den bestämmelsen redan lojalt börjat — d. v. s. upptagits mellan arbetsgifvare och arbetare, hvilka ej äro därutinnan bundna af kollektivafstal —, att i denna strid indragits genom sympatilockout eller sympatistrejk arbetsgifvare och arbetare, för hvilka kollektivafstal är gällande, samt att afgörandet beträffande dessa senare ej sträcker sig utöfver den omstridda bestämmelsen. Ett dylikt stadgande, som blifvit i det omarbetade förslaget intaget, skall otvifvelaktigt minska möjligheterna till konflikter på ett flertal ömtåliga punkter och således bidra till arbetsfredens bevarande; det skall ock kraftigt befordra likformighet i kollektivaftalen och liktidighet i fråga om deras upphörande, båda afsevärda faktorer i sträfvandet att åstadkomma riksafstal inom de olika industrigrenarna.

Beträffande 1 § i förslaget till lag om särskild domstol i vissa arbetstvister, enligt hvilken denna domstol — arbetsdomstolen — skall hafva att handlägga tvister, som grunda sig på kollektivafstal, hafva väl lagrådets samtliga ledamöter uttalat den åsikten, att för uppdragande af gränsen mellan arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas kompetensområde på sätt med förslaget varit afsedt erfordrades förtydligande af paragrafens affattning, men två af ledamöterna hafva icke stannat därvid utan tillstyrkt, att berörda gräns måtte i visst hänseende annorlunda bestämmas. Vid gränsens dragande på sätt dessa ledamöter förordat skulle mål rörande arbetsafstal — med vissa undantag — tillhöra allmän domstols upptagande. Om vid sådant måls behandling tvist yppades om rätta förståndet af kollektivafstal, från hvilket ifrågavarande arbetsafstal hämtat sitt innehåll, skulle emellertid parterna hänvisas att vid arbetsdomstolen utföra nämnda tvist och i afvaktan på dess lösning målet i öfrigt hvilat. Enligt förslagets syftning däremot skulle mål, som rörde sig om arbetsafstal, visserligen tillhöra allmän domstol, om däri ej vore tvist om kollektivaftals innebörd, men däremot upptagas af arbetsdomstolen, då sådan tvist i målet vore för handen. Af lagrådets nämnda ledamöter har framhållits, att allmän underretts kompetens i ett mål rörande arbetsaftalsförhållande ej lämpligen

kunde få bero däraf, att i målet ej yppades tvist om innehållet af ett till grund för arbetsaftalet liggande kollektivaf-tal. Med en sådan anordning låte det tänka sig, att i ett mål rörande utfående af arbetslön eller dylikt en på kollektivaf-talets innehåll grundad sakinvändning framställdes först på ett framskridet stadium af målets handläggning, tilläfventyrs först i öfverinstans, och det vore stötande, om, såsom enligt förslaget blefve fallet, all den handläggning målet redan vunnit då skulle tjäna till intet och kåranden utan möjlighet till godtgörelse nödgades finna sig i tidspillan och kostnader, som vållats honom. Olämpligt och oegentligt förefölle äfven, att, såsom under vissa omständigheter komme att inträffa, arbetsdomstolen skulle betungas med behandling af de bagatellfrågor, som vid sidan af spörsmålet om kollektivaf-talets tolkning kunde komma att föreligga i mål mellan enskild arbetare och hans arbetsgifvare.

Jag anser emellertid lämpligast att låta den hufvudprincip, som legat till grund för förslaget i förevarande del, vara orubbad och endast vidtaga de tillstyrkta förtydligandena af stadgandet. Det synes mig, som om obestriddliga fördelar för parterna skulle ligga däri, att en tvist, som rör såväl arbetsaftal som kollektivaf-tal, må kunna utföras vid allenast en domstol. Vid sådant förhållande lærer afgörande vikt ej böra tillmätas den omständigheten, att arbetsdomstolen tilläfventyrs kunde komma att i någon mån upptagas af behandlingen af obetydliga frågor, som läge vid sidan af dess egentliga verksamhetsområde. Och faran för att i något afsevärdt antal fall allmän domstol skulle nödgas afvisa ett anhängiggjort mål på grund af sedermera uppkommen tvist om kollektivaf-tals tolkning, torde i själfva verket ej vara stor. Såsom jag redan vid förslagets första framläggande inför Kungl. Maj:t påpekat, är det här fråga om organiserade arbetare, hvilkas sak säkerligen framgent liksom hittills, äfven då fråga är om enstaka arbetare tillkommande anspråk, kommer att omhändertagas af vederbörande förening och genom förhandlingar med motparten så klarläggas, att, där tvisten ändock slutligen måste i brist på uppgörelse i godo anhängiggöras vid domstol, frågan om rätt forum icke vidare erbjuder någon svårighet. Äfven arbetsgifvare torde beträffande anspråk mot arbetare i regel, där kollektivaf-tals tillämpning kan komma på tal, vända sig till arbetarens organisation för att genom denna om möjligt komma till uppgörelse, hvarigenom äfven för sådant fall erforderlig utredning för bedömande af forumfrågan skulle vinnas. Skulle mot förmodan framdeles visa sig behof af åtgärder till förekommande af de befarade olägenheterna af den något förskjutbara gränsen mellan arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas kompetensområden, torde åtskilligt vara att vinna genom införande af ändrade bestämmelser rörande gäldande

af rättegångskostnad, ägnade att förhindra obehörigt dröjsmål med framställande af invändningar, som kunna inverka på forumfrågan.

I öfrigt bör framhållas, att äfven med det af lagrådets omförmälda ledamöter tillstyrkta systemet skulle kunna uppkomma olägenheter, likartade med dem, som åberopats mot förslaget sätt att lösa kompetensfrågan. Sålunda skulle lätteligen kunna inträffa, att i rättegång vid allmän domstol angående arbetsaftal invändningar, som hänförde sig till ett kollektivaf-tal, blefve framställda icke på en gång utan så, att ett flertal efter hvarandra följande incidenstvister vid arbetsdomstolen blefve nödiga.

I syfte att befordra den snabbhet i afgörandet, som onekligen är af vikt beträffande de kollektiva tvister, hvilka till hufvudsaklig del skulle komma att utgöra föremålet för arbetsdomstolens verksamhet, har i förslaget upptagits det stadgandet, att klagan öfver arbetsdomstolens utslag skulle, med förbigående af den eljest vanliga mellaninstansen, föras direkt hos högsta domstolen. Två ledamöter af lagrådet hafva uttalat den åsikten, att appellrätten i sakfrågor borde helt borttagas. Vål låter det icke förneka sig, att fördelar skulle stå att vinna genom att låta arbetsdomstolen vara enda instans, och att med medgifvande af klagan vissa olägenheter äro förknippade. Men å andra sidan kan jag icke finna att de betänkligheter, som i allmänhet föreligga mot borttagande af all appellrätt, på förevarande område skulle mista så mycket af sin betydelse, att man kunde anse dem uppvägas af fördelarna. Fastmera lära beträffande arbetsdomstolen, som komme att arbeta omedelbart under trycket af de förefintliga starka sociala intressesmotsättningarna, hvilka ock skulle vara i viss mån företrädde inom domstolen själf, vissa af de antydda betänkligheterna göra sig ännu mera gällande än eljest. Appelrättens befintlighet kan under vissa förhållanden för domstolen innebära ett stöd, som icke torde sakna sitt värde. Försiktigheten torde därför bjuda att icke, åtminstone för närvarande, fränhända parterna möjligheten att vinna ändring i arbetsdomstolens domslut.

Beträffande det nu förevarande lagförslaget vill jag slutligen erinra, att då uti öfvergångsbestämnelsen, i sammanhang med föreskrift, att med de lagfarna ledamöternas af domstolen utnämning tillsvidare skall anstå, gifves stadgande, att till befattningarnas uppehållande skola förordnas innehafvare af annan domarebeställning, med sådan beställningshafvare bör förstås äfven revisionssekreterare.

Vid 7 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal har en ledamot af lagrådet ifrågasatt upptagande af ett stadgande af innehåll, att tillkännagifvande om arbetsinställelse ej, med mindre det bestämdt utnärkte, att uppsägning af arbetsaftal vore åsyftad, skulle anses innebära sådan upp-

sägning, utan att de arbetsaftal, som af arbetsinställelsen berördes, borde anses allenast satta ur tillämpning så länge arbetsinställelsen varade, intill dess de särskildt blifvit uppsagda. En annan ledamot åter har såsom från rättslig synpunkt naturligast framhållit den uppfattningen, att tillkännagifvande om arbetsinställelse innefattade uppsägning af däraf berörda arbetsaftal. Redan förekomsten inom lagrådet af dessa motsatta åsikter i förevarande fråga torde antyda, att densamma icke är mogen för ett legislativt afgörande. Då arbetsinställelse vidtages i ändamål att framtvinga ändrade arbetsvillkor, synes det själfallet, att den innebär ett verkligt upphörande af förut bestående arbetsaftal. Den, som inställer arbetet i sådant syfte, har ju därmed tillkännagifvit sin afsikt att icke vidare fortsätta arbetsförhållandet på de bestämda villkoren. Att han måhända är villig att med samma kontrahent avsluta nytt arbetsaftal med annat innehåll är härvid utan betydelse. I fall åter, då arbetsinställelsen ej föranledes af tvist mellan arbetsgifvare och arbetare, som af densamma beröras, utan är ämnad allenast att understödja annan vid strid, hvori han är invecklad, synes ligga närmast till hands att betrakta arbetsaftalet mellan nämnda arbetsgifvare och arbetare såsom allenast för tillfället satt ur tillämpning. Är slutligen arbetsinställelsen af blandad natur, i det att den tillgripes såväl för egen som för annans räkning, lär icke kunna påstås, att vare sig den ena eller den andra lösningen af frågan är företrädesvis giltig. Det torde på grund af det anförda för närvarande befinnas ogörligt såväl att gifva en enhetlig regel, för alla händelser motsvarande afsikten hos den, som deltagar i arbetsinställelse eller vidtager sådan, beträffande dennas inverkan på arbetsaftalet, som ock att uppställa särskilda bestämmelser för alla de olika fall, som kunna uppkomma. Spörs målet torde tills vidare få lösas för hvarje fall med fästadt afseende å där föreliggande omständigheter, intill dess tilläfsventyrs den allmänna uppfattningen blifvit mera stadgad om huru på detta område lämpligen bör lagstiftas. I detta sammanhang må erinras, att hvilken åsikt man än må hylla med afseende å arbetsinställes inverkan på arbetsaftalet, i hvarje fall iverksättandet af en arbetsinställelse, som ej strider mot lag eller aftal, måste anses innebära ett upphörande — intill dess nytt arbetsaftal slutits respektive så länge arbetsinställelsen varar — af arbetarens arbetsplikt och arbetsgifvarens skyldighet att gälda lön.

Tredje stycket af 19 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal innehåller stadgande i syfte, att arbetare icke må kunna af arbetsgifvare godtyckligt hindras från att utöfva rösträtt vid politiskt eller kommunalt val. I likhet med lagrådet finner jag skal tala för att detta stadgande göres tvingande; dock torde i samband härmed skäligen böra i lagen upptagas

föreskrift om arbetarens skyldighet att i god tid före valet begära ledighet för deltagande däri. Lagrådet tillstyrker tillika, att förslagets bestämmelse om rätt för arbetsgifvaren att vägra ledighet, då arbetets inställande skulle för honom medföra särskild olägenhet, måtte ändras därhän, att arbetarens rätt till ledighet skulle finnas i alla andra fall än då af särskild anledning arbetets inställande skulle medföra betydande olägenhet. Denna mening kan jag ej till fullo biträda. Den föreslagna ändringen torde innebära, att arbetsgifvaren ej såsom skäl för vägran i berörda hänseende skulle kunna åberopa företagets egen beskaffenhet, då denna ej utan större olägenhet medgifver arbetets upphörande, utan endast särskildt tillkomna omständigheter, som medföra den angifna verkan. Vål är det sant, att samhällets intresse gemenligen kräfver frihet för arbetaren att utöfva honom tillkommande rösträtt i allmänna angelägenheter. Men det får ej heller förbises, att lika betydande samhällsintressen äro utsatta för kränkning, om i förevarande förhållanden ej får tagas hänsyn till företagets egen natur. Antag, att banvakterna på en järnvägssträcka eller betjäningen vid en järnvägsstation eller tågpersonalen eller ock arbetare vid sjukhus eller hospital, hvilkas arbete är oundgängligt för inrättningens behöriga drifvande, begärde ledighet samtliga eller till så stort antal, att driften måste inställas eller lede väsentligt afbräck. Vore icke den olägenhet, som däraf skulle tillfogas allmänheten, af den betydelse, att den måste förekommas äfven med risk af det intrång i arbetarnes rösträtt, som blefve följden däraf att erforderligt antal af dessa nödgades kvarstå i arbetet och underlåta att utöfva nämnda rätt. Och äfven då det gäller det rent privatekonomiska intresset, kan genom arbetets inställande vid viss drift förorsakas otillbörligt stor skada. Så kan blifva förhållandet exempelvis vid masugnsdrift, kolningsarbete eller råsockerproduktion. Af dessa skäl anser jag lagrådets nu förevarande anmärkning ej böra föranleda annan ändring i den föreslagna bestämmelsen än viss jämkning till tydliggörande att vid bedömande, huruvida ledighet från arbetet må vägras eller ej, hänsyn bör tagas icke blott till arbetsgifvarens utan äfven till ett eller annat mera allmänt intresse. Hvad i öfrigt vid denna paragraf hemställts har iakttagits.

Den ändring af 37 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal, som i enlighet med lagrådets tillstyrkan vidtagits, innebär, att rent tillfälligt afbrott i arbete i följd af händelse, som ej kan tillräknas arbetsgifvaren, ej berättigar denne att häfva arbetsaftalet. Här af följer, att arbetsgifvaren jämlikt föreskriften i tredje stycket af samma förslags 27 § alltid skulle vara pliktig att till arbetare, hvars lön utgår efter tid, gälda aflöning, äfven för den tid, som dylikt tillfälligt afbrott varade. På åtskilliga arbetsom-

råden förefinnes emellertid sedan länge en fast sedvänja i motsatt riktning; och synes åt sådan sedvänja fortfarande böra tillmätas giltighet, i följd hvaraf sistnämnda bestämmelses affattning blifvit i sådant syfte jämkad.

Mot de i 32 § af senast omförmälda lagförslag gjorda inskränkningarna beträffande användandet af det s. k. décomptesystemet, innebärande rätt för arbetsgifvaren att till säkerhet för arbetsaftalets bestånd innehålla någon del af arbetarens lön, anmärker en af lagrådets ledamöter, att vid systemets anordnande på sätt skett detsamma vore för säkerställande af arbetsgifvarens skadeståndsfordran fullkomligt värdelöst. Då förslaget stadgade, att innehållet lönebelopp skall insättas i bank, måste arbetsgifvaren för medlens utbekommande anställa rättegång, hvarvid dels kunde möta svårighet att anträffa arbetaren med stämning, dels arbetsgifvaren vore utsatt för risken att själf få vidkännas rättegångskostnaden, måhända uppgående till högre belopp än de afsatta löneleden. Denna ledamot anser jämväl, att maximum för löneafdragen blifvit satt för lågt för att utsikten till förlust af desamma skulle kunna afsevärdt inverka på arbetaren. Då några talande skäl ej funnes för att på förevarande område göra inskränkning i aftalsfriheten, tillstyrker han uteslutande af hela stadgandet. Så långt torde man dock ej böra gå. Men det synes kunna icke utan fog göras gällande, att arbetsgifvaren i förslaget pålagts allt för stränga restriktioner, utan att dessa såsom regel kräfdes af ett tillbörligt beaktande af arbetarens intresse. Såsom synes af mitt tidigare yttrande rörande denna paragraf har jag vid upptagande i densamma af bestämmelsen om löneafdragens insättande i bank varit ledd af hänsyn till de fall, då arbetaren, oaktadt den honom tillerkända förmånsrätt, skulle kunna vara utsatt för att utan eget förvållande i följd af arbetsgifvarens insolvens gå miste om det inestående beloppet. Emellertid torde vid vägande af arbetarnes risk att i ett eller annat fall, trots den starka förmånsrätten, icke utfå de afsatta löneleden mot olägenheterna af att décomptesystemets användning så godt som omöjliggöras för arbetsgifvarne skäl tala för uppgifvande af betänkligheterna i förstnämnda afseende. Härvid bör särskildt beaktas, att afdragsrätten aldrig tillkommer arbetsgifvaren utan att aftal därom träffats med arbetaren. Därest arbetsgifvaren frikallas från den obligatoriska förpliktelsen att insätta innehållen lön i bank på sådant sätt, att han ej vidare kan fritt förfoga öfver medlen, torde för det fall, att arbetsgifvaren icke frivilligt eller jämlikt det med arbetaren ingångna aftal iakttager detta förfaringssätt, böra stadgas skyldighet för honom att gälda viss hög ränta. I enlighet med nu angifna syn-

punkter har jag låtit omarbета ifrågavarande paragraf, därvid hvad lagrådet i öfrigt vid densamma anmärkt blifvit iakttaget.

Hvad därefter beträffar förslaget till lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen, har äfven inom lagrådet ansetts tydligt att, såsom detta förslags grundtanke är, samhället dels ej kan finna sig i att under striderna mellan arbetsgifvare och arbetare utsättas för angrepp i sina viktigare funktioner dels bör genom sin lagstiftning söka förhindra, att dessa strider antaga vissa barbariska former. I fråga om en del detaljer i förslaget hafva af lagrådet eller dess flesta ledamöter framställts ändringsförslag, hvilka samtliga synas mig kunna biträdas. Endast i en punkt torde hvad inom lagrådet sålunda hemställts böra föranleda särskildt yttrande från min sida.

I afseende å den föreslagna lydelsen af 19 kap. 22 § strafflagen hafva lagrådets flesta ledamöter funnit det kunna ifrågasättas, om det vore lämpligt att stadga straff i något fall, då aftalsbrott medfört allenast fara för skada å egendom, och hafva nämnda ledamöter därför tillstyrkt, att hvad paragrafen i sådant hänseende innehölle måtte utgå. Mot den sålunda ifrågasatta förändringen kan särskildt erinras, att om man för straffbarhet skall fordra, att skada uppstått, straffillämpningen kan komma att bestämmas af förhållanden, som helt och hållet sakna betydelse för bedömande af gärningsmannens skuld. Äfven bortsedt från sådana fall, då skada, som står i samband med arbetares aftalsbrott, härleder sig från försummelse jämväl å arbetsgifvarens sida, kan nämligen skadans uppkomst ofta stå i beroende af, huruvida arbetsgifvaren vidtager mer eller mindre kraftiga och lyckliga åtgärder till afvärjande af den hotande faran, och tydligen finnes ingen anledning att anse aftalsbrottet mindre förtjänt af straff, därför att arbetsgifvaren visat särskild omtanke och rådighet. Emellertid hyser äfven jag den uppfattningen, att man bör iakttaga mycken varsamhet vid meddelande af straffbestämmelser på förevarande område, och med hänsyn härtill finner jag mig, trots angifna betänklighet, icke böra afstyrka den inom lagrådet föreslagna begränsningen af berörda stadgandes räckvidd.

Utöfver de särskilda ändringsförslagen har lagrådet, vid 25 kap. 15 § strafflagen, framställt förslag om vidtagande af lagstiftningsåtgärd i syfte att fullt klargöra, när anställning i statens tjänst upphört. Då straffrättsligt ansvar för arbetsnedläggelse skall ifrågakomma, allenast i händelse denna är förenad med aftalsbrott, vore, enligt hvad lagrådet framhållit, visshet i nämnda hänseende nödig för ett rätt tillämpande af straffbestämmelserna. Det har syns lagrådet lämpligast, om i detta ämne meddelades

stadganden af civillags natur, gällande för civila ämbets- och tjänstemän i allmänhet och innefattande i hufvudsak bestämmelse om rätt för den, som utan några förbehåll begär afsked, att inom viss ej alltför kort tid få afskedet beviljadt, där ej vid antagandet särskilda villkor i detta afseende betingats.

Mot det sålunda uppkastade förslaget synes mig till en början kunna göras den erinran, att anledning knappast finnes att upptaga den af lagrådet omförmälda frågan i så stor omfattning, som lagrådet föreslagit. Behof af stadganden i förevarande syfte har, såvidt jag har mig bekant, icke tidigare försports utan anses uppstå först till följd af den nu föreslagna strafflagstiftningen. Det förefaller då också, som om, därest stadganden i nämnda syfte öfverhufvud böra meddelas, deras räckvidd borde begränsas till de verk, i afseende å hvilka denna strafflagstiftning skall erhålla tillämpning. För tjänster, i fråga om hvilka det tillkommer konungen att besluta om tillsättande och afsked, torde tillräckligt skäl att utfärda särskilda föreskrifter i ämnet icke under några förhållanden kunna anses föreligga.

I afseende å lagrådets förslag, äfven sålunda begränsadt, synas emellertid betänkligheter af principiell natur göra sig starkt gällande. Då lagrådet föreslår meddelande af bestämmelse om rätt för den tjänsteman, som utan förbehåll begär afsked, att få detsamma beviljadt inom viss tid, utgår lagrådet tydligen från den uppfattningen, att tjänsteman har ovillkorlig rätt att, då han det begär, få efter någon kortare tid frånträda sin befattning. Denna uppfattning kan jag icke dela. Redan då de föreliggande lagförslagen remitterades till lagrådet, framhöll jag, att den, som tagit anställning vid något af de statens verk, hvarom nu är fråga, har full frihet att med iakttagande af uppsägningstid och andra villkor, som kunna vara öfverenskomna vid aftalets ingående, lämna sin anställning. Har han alltså antagits med viss uppsägningstid, eller har eljest vid hans antagande meddelats särskild bestämmelse om rätt för honom att frånträda tjänsten, äger denna bestämmelse naturligtvis giltighet. Men det är icke lika klart, att tjänstemannen äger ovillkorlig rätt att på ansökning blifva befriad från sin tjänsteplikt i förhållande till det allmänna, äfven om dylik bestämmelse saknas. Tvärtom är det väl så, att om det allmänna bästa och enskild fördel i sådana fall komma i strid med hvarandra, det allmännas intresse bör äga företräde. Har en person vunnit anställning hos staten i den fasta form, att han erhållit fullnakt eller konstitutorial, torde han få anses därigenom hafva förbundit sig att fullgöra sina tjänsteåligganden, ej blott så länge han själf finner för godt, utan så länge staten finner hans arbete icke kunna undvaras. Att så är förhållandet på det militära

området lider ej något tvifvel. Enligt gällande författningar för krigsmakten äger där anställd tjänsteman i händelse af mobilisering eller krig icke erhålla afsked annat än för styrkt sjukdom. Lagrådets framställning afser också endast civila ämbets- och tjänstemän. I fråga om dessa kan en liknande nödvändighet af deras kvarhållande i tjänst visserligen endast sällan antagas föreligga, men möjligheten däraf är dock icke utesluten. För att nämna ett exempel, som står det förra nära, vill det synas mig, att om vid tiden för mobilisering järnvägstjänstemän sökte afsked till sådant antal, att bifall till ansökningarna skulle omöjliggöra den järnvägstrafik, som erfordrades för trupptransporter, ungefär samma skäl som i fråga om den militära personalen skulle tala för att järnvägspersonalen finge kvarhållas i tjänst. Att anse staten principiellt befogad att vid pröfvande af afskedsansökningar öfverväga, huruvida ett allmänt intresse föreligger af den vikt, att den enskildes bör vika därför, synes mig vara en både berättigad och nödvändig ståndpunkt.

Jag finner mig därför icke kunna tillstyrka meddelande af en sådan bestämmelse som den lagrådet föreslagit, ehuruval densamma ur rent praktisk synpunkt enligt mitt förmenande icke skulle medföra några egentliga betänkligheter. Äfven utan särskildt stadgande är det emellertid uppenbart, att i regel intet som helst hinder möter för tjänstemän vid nu ifrågasvarande liksom vid öfriga civila verk att på ansökning när som helst inom mycket kort tid erhålla afsked. Att ett verkligt statsintresse kräfver, att tjänstemannen mot sin vilja kvarhållas i tjänst, kan nämligen förekomma endast under mycket sällsynta förutsättningar. Redan det förhållandet, att man af en tjänsteman, som tvingas att kvarstå i tjänsten, oftast icke torde kunna förvänta ett tillfredsställande arbetsresultat, innebär för öfrigt säkerligen i allmänhet tillräckligt kraftig maning att icke utan nödtvång förvägra sökt afsked. Skulle en underordnad ämbetsmyndighet så förfara, kan dessutom alltid klagan föras hos konungen.

I likhet med lagrådet anser jag det gifvetvis vara af stor vikt, att i hvarje fall skall finnas full klarhet, huruvida en till tjänsteman antagen person kvarstår i tjänsten. Möjligen skulle i sådant afseende kunna uppstå tvekan, för den händelse att en afskedsansökning alltför länge lämnades utan svar. Särskildt kunde det tänkas, att tjänstemannen själf ansåge sig fri från sin tjänsteplikt, när längre tid förflutit än som rimligen kunde erfordras för afskedsansökningens pröfning, och det torde icke vara uteslutet, att äfven domstol kunde finna denna hans uppfattning hafva visst fog för sig, i händelse fråga uppstode om tillämpningen af strafflagsbestämmelser. Med hänsyn härtill kan ifrågasättas, huruvida det icke vore lämpligt att, om de nu föreslagna straffbestämmelserna blifva slutligen an-

tagna, i samband med deras utfärdande meddela föreskrift om rätt för tjänstemän i verk, som beröres af nämnda bestämmelser, att erhålla besked å en af honom gjord afskedsansökning inom lämplig tid från ansökningens ingifvande. Då frågan om meddelande af dylik föreskrift, som uppenbarligen tillhör det administrativa lagstiftningsområdet, lär ankomma på civildepartementets handläggning, torde den böra öfverlämnas till nämnda departement.

Till sist vill jag erinra om att, såsom äfven lagrådet påpekat, nu förevarande lagförslags lydelse, i hvad detsamma afser 19 kap. strafflagen, förutsätter bifall i hufvudsak till det förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. strafflagen, om hvars framläggande för Riksdagen beslut förut denna dag fattats. Skulle sistnämnda förslag komma att i afseende å 19 kap. undergå större förändringar, kan till följd däraf behöfva vidtagas jämkning äfven i det förslag, hvarom nu är fråga.

Vid förslagens öfverseende hafva äfven vidtagits åtskilliga redaktionella jämkningar, hvilka icke omedelbart föranledts af hvad inom lagrådet blifvit anmärkt. Härjämte har jag i enlighet med lagrådets hemställan låtit upprätta särskilda förslag till ändrad lydelse af vissa lagrum, nämligen 2 § lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906, 158 § utsökningslagen och 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907.»

Departementschefen uppläste härefter i enlighet med det afgifna yttrandet affattade förslag till

- 1) lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare,
- 2) lag om särskild domstol i vissa arbetstvister,
- 3) lag om vissa arbetsaftal,
- 4) lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken,
- 5) lag om ändring af 2 § lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906,
- 6) lag angående ändring af 158 § utsökningslagen,
- 7) lag angående ändring af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, samt
- 8) lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen;

och hemställde departementschefen, att förslagen måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom nådig proposition föreläggas Riksdagen till antagande, samt att frågan om meddelande af bestämmelse angående rätt för tjänstemän vid vissa statens verk att inom viss tid erhålla besked å

Kungl. Maj:ts Nåd. Proposition Nr 96.

gjorda afskedsansökningar måtte för vidare behandling öfverlämnas till
ivildepartementet.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda
hemställan täcktes Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-
Regenten lämna bifall; och skulle till Riksdagen aflåtas
nådig proposition af den lydelse bilaga vid detta proto-
koll utvisar.

Ur protokollet

Witus Nyman.

•

4